APHTHONII Progymnasmata,

Partim

A Rodolpho Agricola,

Partim

A Joanne Maria Catanaeo

Latinitate donata.

CUM

Scholiis R. Lorichii.

Novissima Editio superioribus emendatior & concinnior, Adjecto Indice utilissimo.

LONDINI,
Excudebat J. C. pro Societate Stationariorum, 1671.

Aphthonii declamatoris Præexercitamenta.

FABULA

QUÆ,

Græcè, Μῦθος.

Abula traxit à Poëtis originem, qua Rhetores etiam communiter utuntur, quòd admonitionibus sit idonea, & erudiendis imperitioribus apta. Est autem Fabula, sermo fallsus veritatem effingens. *Fabulæ definitio.*

Varias sortitur appellationes. Nam modò Sybaritica, modò Cilix, modò Cypria dicitur, receptis pro inventorum varietate nominibus. Obtinuit tamen, ac evicit, ut potiùs Æsopica vocaretur; quòd Æsopus omnium optimè fabulas conscripserit.

Sunt autem fabularum aliæ rationales, aliæ morales, aliæ mixtæ. Rationales sunt, quibus fingimus hominem aliquid facere. Morales, quæ ratione carentium morem imitantur. Mixtæ, in quibus utrunque rationale & irrationale junguntur. Quòd ſi admonitionem, cujus causâ Fabula inventa est, *Species fabulæ.*

ſueris, προμύθιον, id eſt, ut ita dixerim, Præfabulare: Si verò poſtpoſueris, ἐπιμύθιον, hoc eſt adfabulationem appellabis.

Exemplum, *Fabula Formicarum & Cicadarum, juniores ad laborem adhortans.*

Fabula. "FLagrans æſtatis erat fervor, cùm cicadæ continuis indulgebant cantilenis, lætóque inter arbuſta ſtrepebant carmine. At formicæ laboribus "intentæ, victum quærebant, colligebántq; fructus, "quibus hyberno tempore veſcerentur. Ingruente "igitur hyeme, partis formicæ nutriebantur. Sed "inertibus cicadis oblectans illa voluptas ceſſit in-
Morali. "opiam atque ſamem. Sic qui laborem in juventâ "ſubterfugiunt, in ſenectâ tabeſcunt egeſtate.

SCHOLIA.

QUintilianus, optimus eloquentiæ magiſter, præcipit, adoleſcentes in minoribus dicendi facultatis operibus antè exercendos eſſe, quàm ad magnum illud declamationum opus perducantur. Sunt autem opera minora quatuordecim:

Fabula, Narratio, Chreia, Sententia, Confutatio, Confirmatio, Locus communis, Laudatio, Vituperatio, Comparatio, Ethopœïa, Deſcriptio, Theſis, Legiſlatio.

Quæ, ut puerî memoriâ facilius tenere poſſint, verſiculis hiſce tribus ſum complexus:

Fabula, Narratur, Chreiæ, Sententia, Futat,
Confirmat, Locus haud privus, Laus, Crimina,
Confert,
Fictio, Deſcriptum, Theſis, ac Inductio legum.

Quorum

Quorum illa sunt generis.

- Deliberativi,
  - Fabula.
  - Narratio.
  - Chreia.
  - Sententia.
  - Thesis.
- Judicialis,
  - Confirmatio.
  - Confutatio.
  - Locus communis.
- Demonstrativi.
  - Laus.
  - Vituperatio.
  - Imitatio.
  - Comparatio.

Fabulæ autem secundum Marcum Varronem, à verbo *Fari* nomen habent. Has primas tradere pueris solent oratores; quia animos eorum adhuc molles ad meliores facilè vias instituunt vitæ, ut ait Priscianus. Delectant autem vehementiùs, & efficaciùs persuadent. Delectant, quia morum facetâ quâdam imitatione capiunt imperitiorum animos. Fidem faciunt, quia verum veluti ponunt ante oculos, ut Erasmus inquit in Copia. Non solùm autem conducunt ad oblectandum, sed etiam vim maximam habent ad permovendum atq; persuadendum. Hinc Aristoteles 2. Rhetoricorum, eas ponit inter probationes rhetoricias. *Fabulæ.* *Fabularum usus.*

A pëtis, &c. Hesiodus (autore Suida) primus omnium fabulas conscripsit. Qui annis centum atq; tribus superior Æsopo fuit. Quintilianus lib. 5. cap. 21. Fabularum, inquit, primus autor Hesiodus videtur. Atqui poëtæ figmentis quidem utuntur, sed iisdem altissimam continent philosophiam. Exemplum sit Homerus, cujus Ilias ostendit, quantum calamitatis afferat libido: Odyssea virtutis exempla expressit. Vide Horat. 1. Epist. 2. *Fabularum autores.* *Ilias, Odyssea.*

Qui Rhetores etiam, &c. Ut Menenius Agrippa, qui

qui plebem cum patribus in gratiam traditur reduxiſſe. Nota enim illa de membris humanis adverſus ventrem diſcordantibus fabula.

Item, Themiſtocles, qui admoniturus Athenienſes, nè magiſtratus innovarent, fabulam de Vulpe muſcis obſita denarravit.

Fabula Demoſthenis.

Item, Demoſthenes, adverſus Philippum, ab Athenienſibus decem oratores poſtulantem: Lupi, inquit, ſuaſerunt paſtoribus, ut in amicitiam convenirent. Cúmque hoc paſtoribus placuiſſet, petierunt Lupi, ut primâ ſibi vice ſecuritatis canes traderent, in quibus videbatur occaſio jurgiorum conſiſtere. Quo facto Lupi, omni ademptâ formidine, omnem gregem non ſolùm pro ſatietate; ſed etiam pro libidine, laceraverunt. Sic, inquit, ſublatis Oratoribus, in populo Athenienſium facturus eſt Philippus; qui populi Oratores poſtulavit, ut faciliùs ſpoliatam cuſtodibus urbem poſſit opprimere.

Morale.

Item, Herodes Atticus contra Stoïcorum ἀπάθειαν. Thracius, inquit homo, ex ultimâ barbariâ ruris colendi inſolens, cùm in terras cultiores, humanioris vitæ cupidine commigrâſſet, fundum mercatus eſt oleâ atque vite conſitum. Qui, quia nihil admodum ſuper vite atque arbore colendâ ſciret, videt fortè vicinum rubos latè atque altè ebortos excîdentem, fraxinos ad ſummum prope verticem deputantem, ſoboles vitium è radicibus caudicum ſuper terram fuſas revellentem, ſtolones in pomis aut oleis proceros, atque decerptos amputantem: accedit prope, & cur tantam ligni atque frondium cædem faceret, percontatus eſt. Et vicinus ita reſpondit; Ut ager, inquit, mundus purúſque fiat, ejúſque arbor, atque vitis fœcundior. Diſcedit ille à vicino, gratias agens & lætus, tanquam adeptus rei ruſticæ diſciplinam. Tum

Apathia Stoicorum. Fabula Attici.

falcem

falcem ſibi atque ſecurim capit, atque ibi homo miſer & imperitus vites ſuas ſibi omnes, & oleas detruncat, comáſque arborum latiſſimas, uberrimóſque vitium palmites decîdit, & fruteta atque virgulta ſimul omnia, pomis frugibúſque gignendis felicia cum ſentibus & rubis, purificandi agri gratiâ, convellit, malâ mercede doctus audaciam, fiduciámque peccandi imitatione falsâ eruditus. Sic, inquit, iſti apathiæ ſectatores, qui videri ſe eſſe tranquillos, & intrepidos & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil iraſcuntur, nihil gaudent, omnibus vehementioribus animi affectibus amputatis, in corpore ignavo, & quaſi enervato conſeneſcunt. Hæc Gellius lib. 19. c. 12. *Morale.*

Nec Oratores tantùm fabulis utuntur, ſed etiam Philoſophi: à quorum ſacrario tamen in cunas nutricum eliminantur, quæ ſolas aurium delicias profitentur. Admittuntur autem, quæ legentis intellectum adhortantur ad virtutes. Vide Macrob. de Som. lib. 1. cap. 2. Ejuſmodi fabulæ exemplum habetur apud Platonem lib. 2. de Rep. Et Ciceronem Offic. 3. de Gygis annulo.

Sermo falſus, &c. Quamvis fabuloſa ſint argumenta, & nullam veritatis vim continere videantur, tamen rationem habent, ut juxta eam veritas poſſit manifeſtari, fictâ quidem narratione, ſed veraci ſignificatione.

Sybaritica, &c. Sybaris oppidum fuit vicinum Crotoni, ut teſtis eſt Herodotus lib. 5. Stephanus in Italiâ conſtituit, aítq; poſtea Thurion appellatum. Unde Sybaritæ dicti, gens in voluptatum architectura operoſiſſima. Nam, Suida teſte, luxu, deliciiſque adeò notabilis fuit, ut quicquid effœminatum, quicquid molle, quicquid accuratâ atque ambitioſâ luxuriâ paratum eſſet, id vulgò Sybariticum diceretur. Hinc Sybariticæ fabulæ,

Fabulæ Sybariticæ.

quales fermè apud Æsopum, aniles, & parùm pudicæ vocantur à Suida, propter nimium luxum ac libidinem Sybaritarum, apud quos nugæ ac voluptates in pretio, frugalitas odio fuit. Hos ex Africano Politianus Miscelaneorum 15. narrat, eò deliciarum veniſſe, ut equos in convivia introducerent, ità inſtitutos, ut audito tibiæ cantu ſtatim ſe tollerent arrectos, & pedibus ipſis prioribus, vice manuum geſtus quoſdam chironomiæ motúſque ederent ad numeros ſaltatorios. At enim tibicen, inquit, ibi quiſpiam contumeliâ adfectus transfugit ad Crotoniatas hoſtes, paulò antè prælio ſuperatos à Sybaritis, & quod è Rep. foret illorum pollicetur (ſi fidem modò habeant) ſuâ operâ Sybaritarum cunctorum equites in ipſorum venturos poteſtatem. Credita res, & belli dux creatus à Crotoniatis tibicen, convocat omnes quotquot ejuſdem forent in urbe artis, artificium modulamentúmque eis indicat, atque ut viſum tempus, procedere in hoſtem jubet. Sed enim Sybaritæ faſtu præturgidi, quòd equitatu ſuperabant, eunt contrà, prælium conſerunt. Hîc autem repentè dato ſigno, tibicines univerſi conſpirant. Ecce tibi igitur confeſtim, modulamine agnito, cantúque illo vernaculo, tollunt erigúntq; ſemet in pedes equi Sybaritarum, ſeſſoribus excuſſis, & quod tripudium domi didicerant, etiam in acie exhibent. Ità capti omnes equites, ſed humi jacentes, omnes equi, ſed tripudia repræſentantes. De Sybaritis plura apud Eraſmum in Chiliadibus. Idem Apophthegmatum ſexto refert ex Athenæi lib. 12. tantam Sybaritarum fuiſſe mollitiem, ut nullum opificium in civitatem admitterent, quod cum ſtrepitu exerceretur; quod genus ſunt fabrorum ferrariorum, & lignariorum. Atque adeò nè gallum quidem gallinaceum in civitate fas erat alere, nè quid eſſet, quod alios ſomnum interrumperet.

Sybaritas millities perdidit.

Tripudium equorum.

Mol-

Modò Cilix,&c. A Ciliciâ,minoris Asiæ regione, Syriæ proxima,ut meminit Plin.lib.5.c.27. Cilicum autem vanitas & mores olim fuerunt notati. Hinc proverbium: Κίλιξ οὐ ῥᾳδίως ἀληθεύει, *Cilix haud facile verum dicit.* Item, *Tria Cappa pessima,*quo notatæ gentes, Cappadoces, Cretenses, Cilices. Priscianus in præexcercitamentis suis fabulas ponit Libycas, à Libyâ, quæ ut variarum ferarum,ac monstrorum est ferax,ita gentis ingenia fuerunt ad fabulas propensa. Et proverbio *Lybicam feram* appellabant hominem vafrum,callidum,versipellem,variis moribus, ancipitíq; ingenio,ut ait Erasmus. Et Libycorum apologorum meminit Aristoteles in Rhetoricis. *Cilices.*

Modò Cypria,&c. Dicta à Cypro:quæ inter Syriam & Ciliciam insula,in mari Carpathio,famosa luxu.In quâ sunt Cypros,Cythera,Paphos,Veneri consecratæ. Unde Venus Κύπρις, Cytharea, & Paphia dicitur.Fuerunt & Fabulæ dictæ Milesiæ, à Milesiis,Ioniæ populis,qui luxu diffluebant,ex eóque proverbium Græcè fertur. Οἶκοι τὰ Μιλήσια, μὴ δὲ ἐνθάδε,hoc est, *Domi,non hîc Milesia.* Recenset Politianus, Miscellaneorum c. 17. Vide Erasmum in proverbio:*Domi Milesia.* Apuleius in principio metamorphoseos totius:At ego, inquit, tibi sermone isto Milesio varias fabulas conseram,hoc est, juxta Beroaldi interpretationem, fabulosò,lepido,jocosò, delicato,ludicro,à Milesiis, quæ deliciis,&,ut dixi,luxu fuere notabiles.Quorum est illud memoratissimum:Nemo nostrûm frugi esto,alioqui cum aliis ejiciatur.Simile Ephesiorũ dictum:qui cùm principem Hermodorum civitate expellerent, ita locuti sunt; *Nemo de nobis unus excellat,sed si quis extiterit alio in loco,& apud alios sit.* Author Cic. Tusc.5. *Cyprus. Milesii. Ephesii.*

Æsopicæ,&c. Apollonius Tyaneus apud Philostratum, *Æsopi Fabulæ.*

ſtratum,l.5.ait: Ego verò fabulas Æſopi ad ſapientiam accommodatiores, quàm cæterorum eſſe cenſeo. Quas à Mercurio docet acceptas, Æſopúmq; in numero ſapientum habitum.Unde ejus fabulæ in tanto fuerunt uſu,ut qui eas non legiſſet, indoctior reputaretur.Vide Eraſmum in proverbio ; Nè Æſopum quidem triviſti. Quintilianus loco ſuprà citato : Fabulæ, quæ etiam ab Æſopo originem non acceperunt, (nam videtur earum primus autor Heſiodus) nomine tamen Æſopi maximè celebrantur , ducere animos ſolent, præcipuè ruſticorum, & imperitorum , qui & ſimpliciùs quæ ficta ſunt audiunt, & capti voluptate, facilè his, quibus delectantur, conſentiunt. Cujus rei meminit Lancilotus, lib.6. cap.14.

Fabula de Vulpe & Erinacee.

Sunt autem apologi maximè compoſiti ad popularitatem, atq; vim perſuaſionis, cujus generis ille qui fertur abÆſopo compoſitus,in eâ oratione , in quâ Sami primarium quendam capitis poſtulatum, judicio defendebat. Vulpes, inquit, fluvium tranſitura, in foveam cecĭdit, inde cùm egredi non poſſet, longo tempore affiictata eſt, atque hirundinibus obſeſſa. Errabat illâc fortè fortuna erinaceus,deſpexit,miſertus eſt : tum interrogat, nunquid ſe vellet opem atque operam ſuam pollicetur, peſſimis animalibus evellendis. Negante illâ, ſciſcitatus eſt cauſam. Quia,inquit, hirundines hæ, quæ me habent,jam expletæ ſunt ſanguine atque depaſtæ, parúmque ampliùs hauriunt : quòd ſi abegeris, inanes aliæ, & famelicæ irruent, quæ reliquum mihi ſanguinem ebibent.

Morale.

Idem vobis, viri Samii, cenſeo cogitandum eſſe. Hic quem vos morte mulctandum putatis, nihil vobis officit ampliùs : jam locupletatus eſt, jam ſatur eſt. Quòd ſi è medio illum ſuſtuleritis, invadent alii pauperes, qui rem veſtram publicam depo-

depopulabuntur. Cujus meminit Ariſt. 2. Rhetoricorum cap. 38.

Rationales, &c. Quibus homines finguntur aliquid operari, cujus generis illa: Medicus ægrotum curabat, ægro mortuo ille efferentibus dicebat; Homo hic ſi vino abſtinuiſſet, & clyſteribus fuiſſet uſus, non interiiſſet. Ad ea reſpondit quidam, Non oportet hæc te nunc dicere, cùm nulla eſt utilitas; ſed tunc admonere decebat, cùm ægrotus his uti poterat. Fabula ſignificat, oportere amicos tempore neceſſitatis ſuccurrere, & auxilia præbere. *Fabula de Medico.* *Morale.*

Item, Puer, è ludo literario condiſcipuli librum furatus domum tulit. Mater non corripuit filium, ſed exoſculata laudavit. Puer ætate provectus, majora cœpit furari. Furto deprehenſus, rectà ducebatur ad mortem. At ſequente ac lugente matre, carnificem orabat ille, ut in aurem matri quiddam narraret. Cùm mater ori filii ſe admoviſſet, ille aurem dentibus demorſam abſcidit matri; & aliis accuſantibus, quòd non ſolùm fur, ſed etiam impius haberetur. Reſpondit ille, Mater meæ cauſa perditionis eſt. Nam ſi, cùm olim furatus eram librum, me corripuiſſet, non ad hæc flagitioſa diſcrimina veniſſem. Quæ ſignificat, eos qui non in principio puniuntur, in majus augeri malum. *Apologus de fure.* *Morale.*

Morales, &c. Cujus generis illa: Leo ſenio confectus, cùm vires non ſuppeterent ad victum parandum, callidum cepit conſilium. Itaque antro, quaſi periculoſo morbo correptus, decumbens, quòd ad ipſum viſendum paſſim animantes reliquæ advenirent, prehenſas illas devorabat. Atq; ita magnâ beſtiarum multitudine à leone abſumptâ, accedit tandem & vulpecula ad antrum, & ante illud ſubſtitit hæſitabunda, & circumſpectans: tum Leo, quid eſſet, cur non adeat ad ſe, rogat. *Fabula de Leone.*

rogat. At illa, id quod in epistolis Horatius retu-
lit, respondisse fertur---- *Quia me vestigia terren*
Omnia te adversùm spectantia nulla retrorsum

Morale. Fabula docet, prudentes ante pericula caver
sibi, & ea signa quibus mala portendantur, no
tare, & hæc effugere.

Mixta, &c. Qualis illa de agricolâ & ciconiâ.

Agricolæ & Ciconiæ fabula. Inter grues cepit agricola & ciconiam. Ha
deprecata ab illo vitam, non solum innocentem
sed etiam piam, se & hominibus prodesse com
memorat. Nam & nostrum genus, inquit, ven
natas bestias venatur ac deglubit, ac effœtos s
nectâ parentes gestat atque sublevat. Huic re
spondit agricola, credere se vera esse omnia qu
recensuerit, sed inter nocentes captam, eande
oportere pœnam sufferre, quam illi. Fabula si
nificat, similem quemque habere iis, cum quib
societas, & inter quos deprehensus fuerit.

Ἐπιμύθιον, &c. Cæterum, quod ἐπιμύθιο
id est, apologi interpretationem appellant, n
admodum refert, initio ponas, an in fine. Qu
niam & hinc incipere licebit, & in hanc desine
modò sermonis accedat varietas. Sunt qui veli
ejusmodi fabularum expositiones in fine pone
das ab iis, qui fuerint earundem inventores.
aliis in principio, vel in fine.

De tractatione Fabularum.

Breviùs fabulæ tractantur, si narratione simpl
proferantur: fusiùs autem, si personis inductis ser
fingatur, quemadmodum Priscianus ait. Exem
causâ: Simiæ convenerunt, & consilium habuer
de urbe condendâ, & quia placuit illis, paratæ en
incipere ædificationem. Sed vetus inter eas pro
buit ab incœpto, eas docens, quòd facilè capian
si intra muros concludantur. Fusiùs autem sic;
miæ convenerunt, & consultabant de urbe cond

â, quarum una in medium veniens concionata
ſt: Quia oportet ipſas quoque civitatem habere.
videtis enim aiebat, quòd civitates habendo ho-
nines, habent etiam domos ſinguli, & concio-
em univerſi, & in theatrum aſcendentes dele-
tant animos ſpectationibus, & auditionibus va-
iis. Et ſic proferes orationem, dicens, quòd &
lebeſcitum ſcriptum eſt. Et finges etiam orati-
nem veteris ſimiæ.

Aliud exemplum fabulæ brevius tractatæ.

Fabula de voluptate & dolore.

VOluptatem aiunt, atq; dolorem quodam tempore coram Jove ſe mutuò accuſaviſſe. Cúmque ille nihil non tentaret, atq; experiretur, quo n gratiam litigantes redigeret, fruſtrà omnia coatum, ipſos tandem adamantinâ quâdam catenâ nter ſeſe copulâſſe atque devinxiſſe. Itaque duante nihilominus diſſidio, & contrariâ voluntae, neceſſariò conjuncti & ſociati manſerunt.

Jam, qui latiùs hanc fabulam tractare volet, ab nitio procœmium excogitabit, quòd rei laudem ontineat, ut, quòd non vanum ſit anicularum deliamentum, ſed nobile Philoſophorum, non modò turum oblectamento, ſed etiam uſui magno doumentum. Deinde voluptatis orationem, quâ dorem accuſat; & è contrario doloris, quâ crimiatur voluptatem effingèt, atq; utriuſq; rationes liis vel fabulis vel exemplis illuſtrabit. Dicet dorem maximum malum: quòd ſit res triſtis, aſpe-, amara, & inimica naturæ, quemadmodum ait icero 2. Tuſculanorum quæſtionum; Contrà, voptatem eſcam malorum, peſtemq; capitalem: uod Circes, atq; Sirenum fabulæ confirment. Huc referri poterunt, quæ ſunt apud Silium Italicũ 15. contra voluptatem. Poſtremò Jovis explicait judicium, quo voluit, inhoneſtæ voluptatis inſearabilẽ eſſe comitẽ dolorem atq; pœnitentiã, ac

mœrorem

mœrorem æternum:at doloris & honesti labor gloriam.Etenim ex paululo incommodi atq; m lestiæ,summum maximúmq; bonum colligi.Vid proverbium ; *Exiguum malum, ingens bonum.*

Porrò, qui in hoc scribendi genere volunt sty lum exercere,duo potissimum vitabunt.Primò,n orationem faciant omninò aridam,sed temporu locorum,aliarúmq; circumstantiarum velut succ plenam reddant. Deindè ne dum hoc vitant vit um,in contrarium incurrant, & immodico descr ptionum ambitu fastidium ingerant,ut ait Petr Mosellanus.Principio autem dilatabunt præfatio commendationis. Commendabunt autem, juxt Erasmi sententiam,cum autorem ipsum,tum ap logorum genus. Deinde in describendis anima tium aut rerum formis ac naturis,quas inducu longiùs immorabuntur. Quandoquidem hoc ja ipsum, & cum voluptate accipitur, & ad erudit onem liberalem pertinet. Veluti si Scarabei fo mam, deindè quemadmodum è stercoribus n scatur,& quo pacto posterioribus pedibus erec stercora protrudat,atq; id genus alia describen Ad eundem modum, Aquilam regnum in avium genus obtinere,armigeram esse Jovis,non offun fulmine, non connivere ad ardentissimos Sol radios,pernicissimo volatu ultrà nubes ferri. D nique quæcunque vel ad scarabæorum humilit tem exaggerandam, vel aquilæ generositate attollendam pertineant. Atque hâc in re no prætermittendum, si quid animanti cuipiam s bulis Poetarum est attributum. Quod genus, Lycaone natos lupos : Ex adolescente perdicem Cycnum Apolloni sacrum esse, sub fatalem h ram suavissimè canere : Corvum ejusdem fuis nuntium, & ob cessationem ex albo nigru factum : Aut si quid proditum est historiis in signiter ab his factum. Velut de aquila, quæ vi

gine

ginem ada mavit apud Plinium lib.10.cap.5. De delphino apud Gellium, lib.7.cap.8. Apud Plinium Epiſtolarum 9. De Bucephalo Alexandri Magni equo apud Gellium lib.4.cap.2. Atq; item de cæteris. Deindè cùm ad ipſum apologum fuerit ventum, fuſiùs ac latiùs enarrare licebit. Id fiet citra tædium, ſi facetâ quâdam imitatione, quod eſt in hominum vita ad fabulæ mores accommodabunt. Præterea ſi ad eandem rationem ſermones, ſententias, dictáque adfingamus. Exemplum aptiſſimum eſt dilatati apologi apud Apuleium de Corvo & Vulpe.

Exemplum Apologi, breviter expoſiti.

Mus ruſticus urbanum hoſpitio excepit, & amicum quibus potuit cibis exquiſitis refecit. Urbanus agreſtia faſtidiens opſonia, ruſticum in urbem ſecum duxit. Ineunt, quod opiparè fuit inſtructum, convivium. Inter epulandum auditur ſtrepitus in ſera & latratus canum. Ambo trepidare, & fugitare, ruſticus maximè, qui viarum ignarus ægrè ſe tueri. Sed ad ſeſe reverſus, ait; Malo cum ſecuritate meam inopiam, quàm iſtam cum tali anxietate copiam. *Fabula de Mure ruſtico & urbano.*

Exemplum ejuſdem dilatati apud Horatium, lib.2. Sat.6.

Ruſticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepiſſe cavo, veterem vetus hoſpes amicum;
Aſper & attentus quæſitis: ut tamen arctum
Solverit hoſpitiis animum. Quid multa? neq; illi
Sepoſiti ciceris, nec longæ invidit avenæ.
Aridum & ore ferens acinum, ſemeſáque lardi
Fruſta dedit; cupiens variâ faſtidia cœnâ
Vincere, tangentis malè ſingula dente ſuperbo:
Cum pater ipſe domus paleâ porrectus in hornâ
Eſſet ador loliumque dapis meliora relinquens.

Tandem

Tandem urbanus ad hunc : quid te juvat, inquit,
Prærupti nemoris patientem vivere dorso? [amice,
Vín'tu homines, urbémq; feris præponere sylvis?
Carpe viam (mihi crede) comes terrestria quando
Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
Aut magno aut parvo lethi fuga; quo (bone) circa
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus :
Vive memor, quàm sis ævi brevis. Hæc ubi dicta
Agrestem pepulêre domo, levis exilit inde :
Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
Mœnia nocturni subrepere, jámque tenebat
Nox medium cœli spatium, cùm ponit uterque
In locuplete domo vestigia, rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestes eburnos;
Multáque de magna superessent fercula cœna,
Quæ procul extructis inerant hesterna canistris.
Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
Continuátque dapes, nec non vernaliter ipsis
Fungitur officiis prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutatâ sorte, bonísque
Rebus agit lætum convivam, cùm subitò ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magísque
Exanimes trepidare, simul domus alta molossis
Personuit canibus. Tum rusticus, haud mihi vitâ
Est opus hac, ait, & valeas; me sylva cavúsque
Tutus ab insidiis tenui solabitur arvo.

Aliud dilatatæ fabulæ exemplum, ex Gellii lib. 2. cap. 29.

ÆSopus ille è Phrygiâ fabulator haud immeritò sapiens existimatus est: cùm quæ utilia monitu suasúq; erant, non severè, non imperiosè præcepit & censuit, ut philosophis mos est: sed festivos, de lecta-

delectabiléſque apologos commentus, res ſalubriter ac proſpicienter animadverſas, in mentes, animóſque hominum, cum audiendi quadam illecebra induxit. Velut hæc ejus fabula de aviculæ nidulo lepidè atque jucundè præmonet, ſpem fiduciámque rerum, quas efficere quis poſſit, haud uſquam in aliis, ſed in ſemetipſo habendam. Avicula, inquit, eſt parva, nomen eſt caſſita: habitat, niduſatúrque in ſegetibus, id fermè temporis, ut appetat meſſis, pullis jam jam plumantibus. Ea caſſita in ſementes fortè conceſſerat tempeſtiviores, propterea quòd frumentis flaveſcentibus pulli etiam tunc involucres erant. Cùm igitur ipſa iret cibum pullis quæſitum, monet eos, ut ſi quid ibi novi rei fieret, diceretúrve, animadverterent, ídque ſibi, ubi redîſſet, renunciarent. Dominus, poſtea ſegetum illarum filium adoleſcentem vocans: vidéſne, inquit, hæc ematurüiſſe & manus jam poſtulare? Idcircò die craſtino, ubi primùm diluculabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operámque mutuam dent, & meſſem nobis hanc adjuvent. Atque ubi rediit caſſita, pulli trepiduli circumſtrepere, oraréque matrem, ut ſtatim jam properet, atque alium in locum ſeſe aſportet: Nam dominus, inquiunt, miſit, qui amicos rogaret, utì luci oriente veniant, & metant. Mater jubet eos à metu otioſos eſſe. Si enim dominus, inquit, meſſem ad amicos rejecit, craſtino ſeges non meretur: neque neceſſe eſt hodie, utì vos auferam. Die igitur poſtero, mater in pabulum volat: dominus quos rogaverat operitur, ſol fervet, & fit nihil, & amici nulli erant. Tum ille rurſum ad filium: Amici iſti, inquit, magnam in partem ceſſatores ſunt, quin potiùs imus, & cognatos adfinéſque noſtros oramus, ut adſint cras tempori ad metendum. Itidem hoc pulli pavefacti, matri nunciant. Mater

Fabula de aviculæ nidulo.

hortatur, ut tum quoque ſine metu, ac ſine curâ ſint. Cognatos affinéſque nullos fermè tam obſequîbiles eſſe ait, ut ad laborem capeſcendum nihil cunctentur, & ſtatim dicto obediant. Vos modò, inquit, advertite, ſi modò quid denuò dicetur. Aliâ luce ortâ avis in paſtum profecta eſt, cognati & affines operam, quam dare rogati ſunt, ſuperſederunt. Ad poſtremum igitur dominus filio: Valeant, inquit, amici, cum propinquis; adferes mihi primâ luce falces duas, unam egomet mihi, & tu capies alteram, & frumentum noſmetipſi manibus noſtris eras metemus. Id ubi ex pullis dixiſſe dominum mater audivit, Tempus, inquit, eſt cedendi, & abeundi, fiet nunc dubio procul quod futurum dixit: In ipſo enim jam vertitur, cuja eſt res, non in alio, unde petitur. Atque ita caſſita nidum migravit, & ſeges à domino demeſſa eſt.

Morale. Hæc quidem eſt *Æſopi* fabula: de amicorum & propinquorum levi plerumque & inani fiducia. Sed quid aliud ſanctiores libri philoſophorum monent, quàm ut nobis tantùm ipſis nitamur; alia autem omnia quæ extra nos, extráque noſtrum animum ſunt, neque pro noſtris, neque pro nobis ducamus. Hunc Æſopi apologum Q. Ennius ſcitè admodum & venuſtè verſibus quadratis compoſuit. Quorum duo poſtremi iſti ſunt, quos habere cordi & memoriæ operæ pretium eſſe herclè puto:

Hoc erit tibi argumentum ſemper in promptu ſitum,
Nè quid expectes amicos quod tu per teagere poſſis.

Fabula de formicis atque cicada breviter narrata.

Fabula. APpetente hyeme frumentum in arculam ad ſolem trahebat formica: videns & cicada, accurrit, rogitat granum. At formica, Cur non, inquit, tu meo exemplo æſtate trahis, quodcunque potes atque addis acervo? Reſpondit illa, Sibi id tempo-

ca-

cantando transactum fuisse. Ridens formica: Si, ait, æstate cantitare soles, meritò nunc esuris. Monet fabula, ut dum adhuc robur corporis adest, quæramus ea, quibus imbecilla sustentetur senectus. Per hyemem, senectutem intellige: Per æstatem, adolescentiam, & florem illum ætatis. *Morale.*

Eadem paulò fusius tractata.

QUotusquisque Philosophorum ratione suâ quantumvis arguta, bonarum ad literarum studia juventutem potentius adhortatur, quàm Æsopus hoc lepidissimo, de Formicis atque Cicadis, figmento? Etenim nullo tam efficaci, ad labores honestos capessendos pellici posset, quàm argumento formicarum. Quæ, laboris exempla, trahunt ore quodcunque possunt atque addunt acervo, quem struunt, haud ignaræ ac non incautæ futuri; Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum, non prorepunt, sed illis utuntur antè quæsitis potientes. Nec mirùm, cùm homines olim fuerint agrorum cultores, & in formicas transformati, nihil præter corporis figuram amiserint: antiquos enim mores obtinent, veterem naturam servant, reipublicæ rationem habent atque curam, rura frequentant, prata peserrant, arbores conscendunt, frumenta colligunt atq; recondunt. Nam in iis (ut dixi) mens præsaga futuri. Unde olim Midæ cujus imperio Phrygia fuit subjecta, puero dormienti in os grana tritici congessisse leguntur, ut apes Platonis dormientis in cunis parvuli labellis mel inseruisse, atque ita magnæ felicitatis indices extitisse non futiles. Hyemis igitur venturæ memores, adeò pertinaciter laborant, ut earum itinere silices attritos videamus, & in opere semitam factam: nè quis dubitet, qualibet in re quid possit quantulacunque sedulitas. Ad eas igitur tanquam vitæ magistras, rex Solomon jubet abire pigrum, earúmque mores contemplari, ut sapientior

fiat. Illæ tametsi nec principem, nec præfectum, nec ducem habeant: tamen æstate cibum pro veteri consuetudine parant, & in messe colligunt alimenta. At dissimilem naturam ignavæ referunt Cicadæ, quas Socrates apud Platonem dicit procreatas, ex hominibus, qui natis ab initio Musis, cantúq; monstrato, usque adeò deliniti fuerunt voluptate cantûs, ut canentes cibum potúmq; negligerent. Et adhuc hodierno die messis tempore cantillantes, hyeme tabescunt egestate. Harum stulti sunt imitatores, qui juvenes è labore proclives ad libidinem, in æstate florida veterno torpent, in senecta premuntur rerum penuriâ. At prudentes collaudantur, qui formicarum exempla secuti, laboribus honesta quærunt viatica, miseris cicadis: ante oculos assiduo ponentes, ignaviæ comitem esse paupertatem, ut voluptatis dolorem. Atqui desidiosos non solùm ab hominibus habitos odio, sed etiam à diis immortalibus; qui industrios adjuvant, ac spectant magnos viros colluctantes cum aliqua calamitate. Undè rectè Demetrius ille dixit: nihil infelicius eo, cui nihil unquam aliquid evenit adversi. Cujus rei meminit Seneca, in libro de divina providentia. Hinc est, quod Saturnus olim, foliis stillantia mella decusserit, ignem removerit, & passim rivis currentia vina represserit, *Non torpere gravi passus sua regna veterno.* Et Lycurgus pueros non in forum, atque deliciis affluentia loca, sed in agrum duci jussit, ut primos annos non in voluptatibus, more cicadarum, sed in omni opere & labore agerent, formicas imitati. Quippe negotia sunt horrida nomine, sed Reipub mores in statu prospero continent. Contrà blandæ appellationis quies pluribus vitiis & periculis respergit. Exemplo sit Roma, cujus prapotens imperium agitatio rerū excitavit ad virtutem capessendam, nimia quies in desidiam resolvit, ac interitum. Hinc Appius ille Claudius crebrò

solitus

ſolitus fuit dicere. Negotium populo Romano meliùs committi, quàm otium. Blanda quidem & facilis initu voluptatis eſt via: virtutis autem, quam formicæ videntur ingredi, nimis laborioſa & aſpera. Sed ut hujus ultima meta jucunda ſimul ac beata eſt, ſic illius miſerabilis & infauſtus exitus.

Nam qui deſidiam luxúmque ſequetur inertem,
Dum fugit oppoſitos incauta mente labores,
Turpis inópſque ſimul miſerabile tranſiget ævum:
At quiſquis duros caſus virtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudémque decúſque parabit.

Res quidem blanda nimis eſt, mellitus canor atque voluptatis illecebræ; ſed quos præſtigiis ſuis ceperunt, diſperdunt. Ovidius 3. de Arte.

Monſtra maris Sirenes erant, quæ voce canorâ
Quaſlibet admiſſas detinuere rates. Harum una Parthenope humanâ voce: Alia, cui Leucoſia nomen, tibiis: Tertia, Ligya, canebat lyrâ; atque tantâ carminis dulcedine tranſeuntes nautas afficiebant, ut alto ſomno premerentur, & cum ſopitos perſentiſcerent, ſubmergebant, atque devorabant. Quare cum juxta illas tranſitutus eſſet prudens Ulyſſes, cerâ ſociorum aures obturavit, & ipſe ſe ad navis malum alligari juſſit, ut eâ ratione ſalvus evaderet. Unde Martial. lib. 3.

Sirenas hilarem navigantium pœnam,
Blandáſque mortes, gaudiúmque crudele,
Quas nemo quondam deſerebat auditas,
Fallax Ulyſſes dicitur reliquiſſe.

Et Horatius:

Sirenum voces, & Circes pocula nôſti;
Quæ ſi cum ſociis ſtultus, cupidúſque bibiſſet,
Sub domina meretrice fuiſſet turpis & excors.

Quid aliud ſapientiſſimi viri per amœnas Sirenũ voces intelligi voluerunt, quàm blandæ voluptatis præſtigias, quibus ineſcati homines ſubmergi ſole-

ant, atque funditus interire? Et quid aliud Æsopus per molles Cicadarum cantus significare voluit, quàm popinorum turpitudinem, miseriam, & infelicitatem, & breviter corporum atque animarum interitum, quæ pestifera secum trahit voluptas? Proinde studiosa juventus utile propositum virtutis exemplar, Ulyssem imitabitur, ut tanta pericula declinet, atque fugiat pernicioſam voluptatem, quod ipsissimum melle litum venenum est. Quo nihil damnosius, cùm virtutes atterat, animíque pariter & corporis vires expugnet, ut luxuria Campana, quæ invictum Annibalem illecebris suis complexa vincendum militi Romano tribuit. Vide Livium de bello Punico: Valerium lib. 9. cap. 1. Imitabitur item P. Scipionem:

Qui juvenis plenus monitis ingentia corde
Molitus, visæ caluit virtutis amore.

Sprevit (voluptatem) Achæmenium spirantem vertice odorem. Ambrosias diffusa comas, ut Silius Italicus inquit.

Non imitabitur illum cum cicadis otia sectantem juvenem: quem dormientem in medios semper dies objurgabant sui, & quidnam faceret in lecto tam diu, quærebant. Quidnam igitur censetis? ille inquit. Dicere jussus. Quoties, inquit, manè evigilo, adsunt ad lectulum meum puellæ duæ, quarum altera ad surgendum, & operis aliquid faciendum me hortatur, & ostendit, quàm turpe sit juveni optimam diei partem in lectulo conterere: atq; interdum Græcum versiculum accinit semisomni, cujus ut opinor sententia est, Auroram tertiam operis partem perficere. Ibi tum altera, Nugari hanc ait, & turbatricem esse quietis, quâ nihil sit neq; melius, neq; dulcius, & quâ vita hominum carere nequeat. Bonum si adipiscendum sit, quovis tempore rectè surgi: Malum si impendeat, nimis citò surrexeris, inquit, quamvis serò

serò reliqueris lectum. Hæc ego, inquit adolescens, inter convitia mutua & altercationes gravissimas disceptantes has audiens, cùm dubitem utri assentiar, diutiùs soleo in lectulo immorari. Nec imitabitur illum, qui sacris in proverbiis ita loquitur, Paululùm modò dormiam, paululùm modò dormitabo, paululùm modò somno vacabo, paululùm modò manus conseram, & componam me ad recubendum. Neque illos, quæ in libro Sapientiæ sic proclamant: Venite, fruamur bonis quæ sunt, & utamur creaturâ tanquam in juventute, celeriter vino pretioso, & unguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quo non pertranseat luxuria nostra, ubiq; relinquamus signa lætitiæ nostræ. Non, inquam, imitabitur, ne interea ceu viator veniat inopia, atque obruat eum paupertas ac miseria. Quicunque ergo ad veras opes, & æternam, quæ virtutem non aliter atque corpus umbra comitari solet, gloriam aspirant, formicas magis Æsopicas studebunt imitari, quàm cicadas: hoc est, virtutem potiùs, quàm voluptatem conabuntur amplecti.

Fabula Hesiodi de Accipitre & Luscinia breviter prolata.

ACcipiter luscinam vario cantu argutam, in sublimi nubium summitate captam ferebat. Hæc unguibus transfixa, miserè plorabat: ad hanc raptor horrendâ voce, sic inquit: Quid exclamas misera, à multo quàm tu sis fortiore detenta? Huc adsis, quo ego te pertraham. Suave licèt usque canas, cœna tamen mihi futura es, ubi voluero. *Fabula.*

Desipit, qui potentioribus repugnat. *Morale.*

Eadem dilatata, ab autoris laude.

TAntâ sapientiâ & præclaris animi dotibus excelluit antiquissimus poëtarum Hesiodus, ut etiam

vitâ defunctum honore summo prosecuti sint viri sapientes, ac veluti numen aliquod certum venerati. Quemadmodum enim Homeri nativitatem urbes permultæ sibi vendicabant: ita sepulcrum Hesiodi divinum asserebant sibi Nemei simul & Orchemenii. Dignissimus autem honore tanto tantus poëta, qui pretiosa divini ingenii multa ad omnium hominum utilitatem spectantia reliquit monumenta: in quibus ut gemma nobilissima relucet, quam de accipitre atque luscinia protulit, fabula:

præfabu-

Quâ sapienter docuit eos stultè facere qui potentioribus reluctantur, certántque cum iis, quos tyrannos nequeant vincere. Quod ipsum est contra torrentem niti, contra stimulos calcitrare, & juxta proverbium, Θεομαχεῖν, hoc est cum diis pugnare.

naturâ accipitris.

Non injur â scripsit Ovidius: Odimus accipitrem quia semper vivit in armis: Etenim Harpyis omnibus rapacior, adunco rostro, & unguibus incurvis, ad vim inferendam natus. Cui tanta est inscita atque à parentibus ingenita rapiendi ac dilaniandi fames, ut nulli avium generi parcat, nec ab ullis etiam cognatis sanguinolentos abstineat ungues. Qui alitum sævissimus, aviculas insontes aut humi volantes, aut circa arbores in sublimi sedentes, persequi, rapere, & discerpere solet. Nec in juniores solum crudelis, ac injuriosus, sed etiam populator impius bellum internecinum cum aquilâ, cunctarum avium rege, non expavescit genere, ut cohærentes sæpè deprehendantur. Quo genuinæ rabiei propulsus instinctu crudelissimus hostis, sanguine quem assiduò sitit, se satiaturus, innoxiam adoritur luscinam, atque comprehendit. Capta imbellis & insons avicula victorem dulci quâ plurimum pollet voce, rogare cœpit, & obsecrare, ut innocenti parceret, inquiens:

ermoci-

Fer mansuetè fortunam. Noli extinctam extinguere.

tinguere. Parce mihi per ea, quæ tibi dulciſſima ſunt in vita. Miſerere infelicis. Reſpice innocentiam meam. Neminem unquam violavi: nunquam rapto vixi, ut jam par pari debeat referri. Quod ſi nulla mei te miſericordia commoverit, eximiâ, quâ nobilior, permoveat virtus mea: noli perfectum muſices organum diſperdere. Te permolliat, flectátque vox tam dulcis, atque magna, tam parvo in corpuſculo meo regnans, & tam pertinax ſpiritus iram tuam frangat, in tam abſolutâ muſicæ ſcientiâ modulatus ſonus, quem ſæpius audîſti continuo ſpiritu trahi, nunc variè inflexo, nunc diſtingui conciſo, copulari intorto, promitti, revocari, infuſcari ex inopinato. Interdum plenum, gravem, acutum crebrum, extentum, ſummum, medium, imum. Breviter, omnia tam parvulis in faucibus, quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominum excogitavit: quorum ex interitu majorem tibi & invidiam & infamiam conflaveris, quàm utilitatem perceperis. At ille, Quin tu, inquit, auribus meis opplorare deſinis? Quid, tu rere clamoris tui gratiâ te omiſſum iri? Nihil gemitus, nihil lachrymas tuas moror, aut curo. Quiritatio tua, niſi forſitan animo placuerit, te meis de unguibus nunquam eripiet, ac conſervabit. Exple meas inimicitias, & iracundiam ſanguine tuo ſatura: & ſtatim eo dicto miſeram diſcerpſit. *natione per Proſopopœiam.*

Quid hoc facto potuit immanius eſſe? Captivis aliis tempus relinquitur, quo crimen objectum diluere, aut aliquam cauſam in excuſationem queant adducere. Sed huic infelici omnis excluſa fuit miſericordia, omníſque negata purgandi facultas. Et quis tyrannorum tam fuit impius, ut aliquem occiderit, niſi vel levi aliquâ ratione permotus? Sed aliâ nullâ cauſâ propulſus accipiter tantum facinus deſignavit niſi ſolâ nocendi libidine. Animalium ferociſſimus

leo

leo traducitur. Huic tamen ex feris tanta est i
supplices clementia, ut in prostratos non sæviat: e
enim nobilioris animi parcere subjectis,& debellar
superbos. At tyranni verso pollice vulgi quemli
bet occidunt populariter, omnibus sanguinolenta
manus injiciunt, nihil homines, nihil deos ipso
curando.

Quemadmodum igitur præda insolenti victo
visa gloriosa fuit,ac suavis; sic ærumna miserrim
calamitatis acerbissima, ut pœna, quæ venerat in
dignè, magis esse dolenda videatur.

Quæ crudelitas accipitris ostendit ipsam inno
centiam apud maleficos tyrannorum greges nus
quam fore tutam. Nobis igitur ante omnia curan
dum, nè in melampygos (juxta Proverbium) inc
damus. Et impendente malo patienter feramus
quod non poterimus mutare, vel effugere.

De Narratione, quæ Græcè Διήγημα.

CAP. II.

" NArratio est expositio rei factæ,vel tanquam f
" ctæ. Dividitur autem in poëticam, historican
" & civilem. Poëtica est, quæ habeat expositione
" fictam. Historica, quæ vetûstam rerum commem
" rationem continet, atque veterum gesta narra
" Civilis, quâ in controversiis Oratores utuntur.

" Narrationi acci-
" dunt sex:
- Persona faciens.
- Res gesta.
- Tempus, circa quod.
- Locus, in quo transacta.
- Modus, quo pacto.
- Causa, propter quam.

Virtu

Virtutes ejus quatuor:
- Claritas, seu perspicuitas.
- Brevitas.
- Probabilitas, quæ dicitur πιθανότης.
- Electorum verborum proprietas.

Exemplum Narrationis ab Angelo Politiano translatum.

QUi Rosæ pulchritudinem demiratur, plagam Veneris consideret. Amabat Adonin dea: Mars ipsam: quódque dea foret Adonidi, Veneri Mars erat. Deus deam adamabat, deáque hominem sequebatur. Par cupido, tametsi genus dispar. Perimere Adonin Mars zelotypus tendebat, finem putans amoris Adonidis necem. Ferit Adonin Mars, accurrit auxilio Venus, festinans in rosas incidit, ac se spinis implicuit, plantámque pedis perstrinxit. Qui vulnere manâret cruor, de se rosam coloravit. Sic rosa, quæ priùs candida, rubrum in colorem, qui nunc cernitur, est conversa.

SCHOLIA.

PRimo Rhetoricorum libro Trapezontius tria ponit narrationum genera: Civile, Digressorium, Remotum. Hoc pueris utilissimum, ita vocatur, quod à causa civili remotum sit, in quo conveniat juventutem exerceri quò commodius illas superiores narrationes in veris causis possit aliquando tractare. Ejus duo sunt, jùxta Ciceronem, genera: Alterum est positum in negotiis, quod habet partes

Tres

Tres
- *Fabulam*, quæ neque veras, neque verisimiles continet res, ut ea, quæ tragœdiis tradita sunt.
- *Historiam*, quæ est res gesta, sed ab ætatis nostræ memoria remota.
- *Argumentum*, quæ est res ficta, quæ tamen fieri potuit, veluti argumenta comœdiarũ.

Alterum in personis, quod habere debet sermonis festivitatem, animorum dissimilitudinem, levitatem, spem, metum, suspicionem, desiderium, dissimulationem, misericordiam, rerum varietates, fortunæ commutationem, insperatum, incommodum, subitam lætitiam, jucundum exitum rerum, ut in comœdiis videre licet.

Dividitur in Potëticam, &c. Quintilianus l. 2. cap. 4. Narrationes poëticas grammaticis attribuit, rhetoribus historicas. Erant autem (autore Fabio Victorino) rhetores qui literas docebant, atque artes tradebant eloquentiæ : quemadmodum sophistæ, apud quos dicendi discebatur exercitium : & oratores, qui in causis privatis & publicis plenâ & perfectâ utebantur eloquentiâ. Porrò narrationis poëticæ faciunt tria genera : Aut enim activum est, vel imitativum, quod Græci δραματικὸν vel μιμητικὸν appellant : Aut enarrativum vel enunciativum, quod Græci ἐξηγητικὸν, vel ἀπαγγελτικὸν : Aut commune vel mixtum, quod Græci κοινὸν, vel μικτόν.

Historicam, &c. Quæ rei gestæ continet expositionem. Est autem historia, res gesta, ab ætatis nostræ memoria remota. Quam earum propriè rerum esse volunt, quibus rebus gerendis interfuerit is qui scribit, autore Gellio, lib. 5. cap. 18. Historiam Cicero de Oratore secundo eleganter vocat testem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magistram vitæ, & vetustatis nuntiam.

Civile

Civilem, &c. Quæ ab Oratoribus in exponendis ſumitur cauſis, ut ait Priſcianus: Qui fabularum adjicit narrationem, ad fabulas ſupradictas pertinentem.

Narrationi accidunt ſex, &c. Narratio conſumitur circumſtantiis, quæ hoc verſiculo comprehenduntur: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.* Fit enim copioſa, ſi circumſtantiis amplifices, atque dilates, & à quo tempore, quóque loco. quomodo, quo inſtrumento, quâ denique causâ, factum aliquid ſit, diligenter perſequaris.

Claritas, &c. Hujus virtutis narrationem alibi Cicero vocat lucidam, alibi apertam. Nec refert, an pro lucida perſpicuam, pro veriſimili probabilem credibilémque dixeris, ut ait Quintilianus lib. 4. c. 2. Eodem autore, aperta vel dilucida erit narratio, ſi fuerit primùm expoſita verbis propriis & ſignificantibus, non ſordidis & ab uſu remotis: tum diſtincta rebus, perſonis, temporibus, locis, cauſis. Item ſi ut quicquam primum geſtum erit, ita fuerit primum expoſitum, non ab ultimo repetitum.

Brevitas, &c. Narratio brevis erit, ſi nihil extra rem dixerimus. Si reciderimus omnia ſupervacanea, ſi non ab ultimo initio repetiverimus, nec ad extremum fuerimus proſecuti.

Probabilitas, &c. Hanc Cicero veriſimilem narrationem, Quintilianus appellat credibilem. Erit autem credibilis ante omnia, ſi priùs conſuluerimus noſtrum animum, nè quid naturæ dicamus adverſum: Si cauſas ac rationes factis, de quibus quæritur, præpoſuerimus: Si perſonas convenientes, his quæ facta credi volemus, conſtituerimus: præterea loca, tempora, & ſimilia. Quintil. lib. 4. c. 2.

Electorum verborum proprietas, &c. Hîc conſiderandum erit, nè quid contortè, ne quid ambiguè, nè quid novè dicamus, ſed utamur uſitatis verbis, & propriis.

propriis. Usitata sunt ea, quæ versantur in sermone, & in optimorum autorum consuetudine recepta. Propria sunt, quæ ejus rei verba sunt, aut esse possunt, quâ de loquemur : ut ait Cicero.

Qui rosæ, &c. Narrat quo pacto lacteus rosæ candor, mutatus sit in colorem purpureum.

Adonin dea, &c. Adonis, autore Tortellio, filius fuit Cynaræ Cypriorum regis, ex Myrrha ejus filiâ, pastor pulcherrimus. Virgilius in Gallo ;

Et formosus oves ad flumina pavit Adonis.

——Hunc ardentissimè Venus amavit.

Ovid. in Phædra.

Sæpe sub ilicibus Venerem, Cynaráque creatum
Sustinuit positos quælibet hora duos.

Plura apud Erasmum in proverbio, *Adonidis horti*, qui Veneri sacri propter Adonidem ejus amasium.

Mars ipsam, &c. Martis ac Veneris amores Metamorph. 4. refert Ovid.

Idem secundo de Arte ;

Mars pater insano Veneris turbatus amore,
De duce terribili factus amator erat.

Ferit Adonin Mars, &c. Ovid. x. Metamor. scribit Adonin ab apro interfectum, ejúsque sanguinem mutatum in florem. Idem asserit Macrob. lib. Saturn. 1. cap. 21. Adonin, inquit, Solem esse non dubitatur. Ab apro autem tradunt interemptum, hyemis imaginem in hoc animali fingentes, quòd aper hispidus & asper gaudeat locis humidis & lutosis, pruináque contectis, propriéque hyemali fructu pascatur glande. Ergo hyems veluti vulnus est solis, quæ & lucem ejus nobis minuit, & calorem.

Plantam pedis perstrinxit, &c. Unde Claudianus lib. 2. de raptu Proserpinæ scribit de Venere, inquiens---- *sic facta doloris Carpit signa sui*, id est, rosas purpureas Veneris amore tinctas. Hujus meminit Politianus Miscel. 11.

Exemplu

Exempum Narrationis poëticæ copiosiùs apud Ovid. Metam. 4. tractatum.

DOcet autem ea fabula, nimis infelicem exitum habiturus, qui parentibus immorigeri fœdis amoribus seſe contaminârint.

Pyramus & Thiſbe, juvenum pulcherrimus alter, *Pyrami & Thisbes hiſtoria.*
Altera, quas oriens habuit, prælata puellis,
Contiguas habuêre domos, ubi dicitur altam
Coctilibus muris cinxiſſe Semiramis urbem.
Notitiam primóſque gradus vicinia fecit:
Tempore crevit amor, tædæ quoque jure coïſſent:
Sed vetuêre patres, quod non potuêre vetare.
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conſcius omnis abeſt, nutu ſignísque loquuntur.
Quóque magis tegitur, tantò magis æſtuat ignis.
Fiſſus erat tenui rima, quam duxerat olim
Cùm fieret paries domui communis utrique.
Id vitium nulli per ſæcula longa notatum
(Quid non ſentit amor?) primi vidiſtis amantes,
Et vocis feciſtis iter, tutæque per illud
Murmure blanditiæ minimo tranſire ſolebant.
Sæpe ubi conſtiterant hinc Thiſbe, Pyramus illinc,
Inque vices fuerat captatus anhelitus oris:
Invide, dicebant, paries, quid amantibus obſtas?
Quantum erat, ut ſineres toto nos corpore jungi?
Aut hoc ſi nimium eſt, vel ad oſcula danda pateres?
Nec ſumus ingrati, tibi nos debere fatemur,
Quòd datus eſt verbis ad amicas tranſitus aures.
Talia diverſa nequicquam ſede locuti,
Sub noctem dixêre Vale, partíque dedêre
Oſcula quiſque ſuæ, non pervenientia contrà.
Poſtera nocturnos aurora removerat ignes,
Solque pruinoſas radiis ſiccaverat herbas:
Ad ſolitum redîêre locum: tum murmure parvo

Multa

Multa prius quæsti, statuunt sub nocte silenti
Fallere custodes, foribúsque excedere tentant,
Cúmque domo exierint urbis quoque tecta reliquant.
Néve sit errandum, lato spatiantibus arvo.
Conveniant ad busta Nini, lateántque sub umbrâ
Arboris : arbor ubi niveis uberrima pomis,
Ardua morus erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent, & lux tardè discedere visa
Præcipitatur aquis, & aquis nox exit ab iisdem.
Callida per tenebras versato cardine Thisbe
Egreditur, fallítque suos, adopertáque vultum
Pervenit ad tumulum, dictáque sub arbore sedit ;
Audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
Cæde leæna boum spumantes oblita rictus,
Depositura sitim vicini fontis in undâ.
Quam procul ad Lunæ radios Babylonia Thisbe
Vidit, & obscurum timido pede fugit in antrum.
Dúmque fugit, tergo velamina lapsa reliquit,
Ut leo sæva sitim multa compescuit unda,
Dum redit in sylvas, inventos fortè sine ipsa
Ore cruentato tenues laniavit amictus.
Serius egressus vestigia vidit in alto
Pulvere certa feræ, totóque expalluit ore
Pyramus : ut vero vestem quoque sanguine tinctam
Repperit, una duos, inquit, nox perdet amantes,
E quibus illa fuit longa dignissima vita.
Nostra nocens anima est : ego te miseranda perem
In loca plena metûs qui jussi nocte venires,
Nec prior huc veni : nostrum divellite corpus,
Et scelerato fero consumite viscera morsu,
O quicunque sub hâc habitatis rupe leones.
Sed timidi est optare necem : velamina Thisbes
Tollit, & ad pactæ secum fert arboris umbram.
Utque dedit notæ lacrymas, dedit oscula vesti,
Accipe nunc, inquit, nostri quoq; sanguinis hausfus.

Quoq

Quóque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
Nec mora, ferventi moriens è vulnere traxit:
Et jacuit resupinus humo, cruor emicat altè,
Non aliter quàm cùm vitiato fistula plumbo
Scinditur, & tenui stridente foramine longas
Ejaculatur aquas, atque ictibus aëra rumpit.
Arborei fœtus aspergine cædis in atram
Vertuntur faciem, madefactáque sanguine radix,
Purpureo tingit pendentia mora colore.
Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
Illa redit, juvenémque oculis animóque requirit.
Quantáque vitârit, narrare pericula gestit.
Utque locum,& visam cognoscit in arbore formam,
Sic facit incertam pomi color, hæret an hæc sit.
Dum dubitat, tremibunda videt pulsare cruentum
Membra solum, retróque pedem tulit, oráque buxo
Pallidiora gerens, exhorruit æquoris instar,
Quod fremit, exiguâ cùm summum stringitur aurâ.
Sed postquam remorata, suos cognovit amores,
Percutit indignos claro plangore lacertos,
Et laniata comas, amplexáque corpus amatum,
Vulnera supplevit lacrymis, fletúmque cruore
Miscuit, & gelidis in vultibus oscula figens,
Pyrame, clamavit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde, tua te charissima Thisbe
Nominat, exaudi, vultúsque attolle jacentes.
Ad nomen Thisbes oculos in morte gravatos
Pyramus erexit, visâque recondidit illâ.
Quæ postquam vestémque suam cognovit, & ense
Vidit ebur vacuum: Tua te manus,inquit, amórque
Perdidit infelix, est & mihi fortis in unum
Hæc manus, est & amor, dabit hic in vulnera vires:
Persequar extinctum, lethíque miserrima dicar
Causa comésque tui, quíque à me morte revelli
Heu sola poteras, poteris-nec morte revelli.
His tamen amborum verbis estote rogati,

O multùm miſeríque mei, illiúſque parentes,
Ut quos certus amor, quos hora noviſſima junxit,
Componi tumulo non invideatis eodem.
At tu, quæ ramis arbor miſerabile corpus
Nunc tegis unius, mox es tectura duorum;
Signa tene cædis, pullóſque & luctibus aptos
Semper habe fœtus, gemini monumenta cruoris.
Dixit, & aptato pectus mucrone ſub imum.
Incubuit ferro, quod adhuc à cæde tepebat.
Vota tamen tetigere Deos, tetigere parentes:
Nam color in pomo eſt, ubi permaturuit, ater,
Quódque rogis ſupereſt, unâ requieſcit in urnâ.

Exemplum narrationis hiſtoricæ, ex Oroſ. lib. 2. cap. 8.

Cyri hiſtoria.

CYrus Perſarum Rex Scythis bellum intulit: quem Tomyris Regina, quæ tunc genti præerat, cùm prohibere tranſitum Araxis fluminis poſſet, tranſire permiſit; primùm propter fiduciam ſui deinde propter opportunitatem ex objectu fluminis, hoſtis incluſi. Cyrus itaque Scythiam ingreſſus, procul à tranſmiſſo flumine caſtra metatus, inſuper aſtu eadem inſtructa vino epulíſque deſeruit, quaſi territus refugiſſet. Hoc comperto, regina tertiam partem copiarum, & filium adoleſcentulum, ad perſequendum Cyrum mittit. Barbari veluti ad epulas invitati primùm ebrietate vincuntur, mox revertente Cyro univerſi cum adoleſcente obtruncantur. Tomyris exercitu ac filio amiſſo, vel matris, vel reginæ dolorem ſanguine hoſtium diluere promptiùs quàm ſuis lacrymis parat. Simulat diffidentiam deſperationem cladis illatæ, paulatímq; cedendo ſuperbum hoſtem in inſidias vocat. Ibi quoque compoſitis inter montes inſidiis, C C. M. Perſarum, cum ipſo Rege delevit, adjectâ ſuper omnia illius rei admiratione quòd

quòd nec nuntius quidem tantæ cladis ſuperſuit. Regina caput Cyri amputari, atque in utrem humano ſanguine oppletum conjici jubet, non muliebriter increpitans: Satia te ſanguine, quem ſitiſti, cujus per annos triginta inſatiabilis perſeverâſti.

Exemplum narrationis civilis, ex Miloniana.

P. Clodius cùm ſtatuiſſet omni ſcelere in prætura vexare rempub. viderétque ita tractata eſſe comitia anno ſuperiore, ut non multos menſes præturam gerere poſſet, qui non honoris gradum ſpectaret, ut cæteri: ſed & L. Paulum collegam effugere vellet, ſingulari virtute civem, & annum integrum ad dilacerandam remp. quæreret, ſubitò reliquit annum ſuum, ſéq; in annum proximum tranſtulit, non religione aliquâ, ſed ut haberet, quod ipſe dicebat, ad præturam gerendam, hoc eſt, evertendam remp. plenum annum atq; integrum. Occurrebat, mancam ac debilem præturam ſuam futuram, conſule Milone: eum porrò ſummo conſenſu populi Romani conſulem fieri videbat: contulit ſe ad ejus competitores, ſed ita, totam ut petitionem ipſe ſolus etiam invitis illis gubernaret, tota ut comitia ſuis, ut dictabat, humeris ſuſtineret: convocabat tribus, ſe interponebat, coloniam novam, delectum perditiſſimorum ſcribebat civium: quantò ille plura miſcebat, tantò hic magis in dies convaleſcebat. Ubi videt homo ad omne facinus paratiſſimus, certiſſimū conſulem, ídque intelligit non ſolum ſermonibus, ſed etiam ſuffragiis populi Romani ſæpe eſſe declaratum: palam agere cœpit, & apertè dicere occidendum Milonem, ſervos agreſtes ac barbaros, quibus ſylvas publicas depopulatus erat, Hetruriámque vexârat, ex Appenino deduxerat, quos videbatis, res erat minimè obſcura: etenim palam dictitabat,

consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. Significavit hoc sæpe in Senatu: dixit in concione. Quin etiam Favonio fortissimo viro quærenti ex eo, quâ spe fureret Milone vivo: respondit triduo illum, ad summum quatriduo periturum: quam vocem ejus ad hunc M. Catonem statim Favonius detulit. Interim cum sciret Clodius, (neque enim erat difficile scire) iter solenne, legitimum, necessarium, ante diem XIII. Kal. Febr. Miloni esse Lanuvium ad Flaminem prodendum, quod erat Dictator Lanuvii Milo: Roma subitò ipse profectus pridie est, ut ante suum fundum (quod re intellectum est) ut Miloni insidias collocaret: atq; ita profectus est, concionem turbulentam, in qua ejus furor desideratus est, quæ illo die habita est, relinqueret; quam, nisi obire facinoris locum, tempúsque voluisset, nunquam reliquisset. Milo autem, cum in senatu fuisset eo die, quoad senatus dimissus est, domum venit, calceos & vestimenta mutavit, paulisper dum se uxor, ut fit comparat, commoratus est: deinde profectus est id temporis, cum jam Clodius (siquidē eo die Romam venturus erat) redire potuisset: obviam fit ei Clodius expeditus in equo, nullâ rhedâ, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, ut solebat; sine uxore, ut nunquam ferè: cum hic insidiator, qui iter illud ad eadem faciendam apparâsset, cum uxore veheretur in rheda penulatus, vulgique magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum puerorúmque comitatu: fit obviam Clodio ante fundū ejus, horâ ferè undecimâ, aut non multò secus: statim complures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum, adversi rhedarium occidunt. Cum autem hic de rheda rejectâ penula defluisset, séque acri animo defenderet, illi, qui erant cum Clodio, gladiis eductis, partim recurrēt ad rhedam, ut à tergo Milonem adorirentur; pa-

tim

tim, quòd huc jam interfectum putarent, cædere incipiunt ejus servos, qui post erant: ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & præsentes fuerunt, partim occisi sunt, partim, cum ad rhedam pugnare viderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonem occisum esse, etiam ex ipso Clodio audirent, fecerunt id servi Milonis, (dicam enim non derivandi criminis causâ, sed ut factum est) neque imperante, neque sciente, neque præsente domino, quod suos quisque servos in tali re facere voluisset.

Aliud exemplum Narrationis brevis, dilucidæ & verisimilis, ex oratione Ciceronis Pompeïana.

ATque ut inde mea proficiscatur oratio, unde hæc omnis causa ducitur: bellum grave, & periculosum vestris vectigalibus atque sociis, à duobus potentissimis regibus infertur, Mithridate & Tigrane; quorum alter relictus, alter lacessitus occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitratur. Equitibus Romanis honestissimis viris afferuntur ex Asia quotidie literæ, quorum magnæ res aguntur, in vestris vectigalibus exercendis occupatæ. Qui ad me pro necessitudine, quæ mihi est cum illo ordine, causam Reipub. periculáque rerum suarum detulerunt; Bithyniæ, quæ nunc vestra provincia est, vicos exustos esse complures, regnum Ariobarzanis, quod finitimum est vestris vectigalibus, totum esse in hostium potestate: Lucullum magnis rebus gestis, ab eo bello discedere: huic qui succurrerit, non satis est paratum ad tantum bellum administrandum: Unum ab omnibus sociis & civibus ad id bellum Imperatorem deposci atq; expeti, eundem hunc unum ab hostibus metui, præterea neminem.

De CHREIA.
CAP. III.

" CHreia est commemoratio brevis, alicujus per-
" sonæ factum vel dictum aptè referens: dicta
" autem est, quòd sit utilis. Et Chreiarum aliæ verba-
" les sunt, aliæ activæ, aliæ mixtæ. Verbales sunt quæ
" utilitatem oratione demonstrant. Ut Plato dixit,
" Virtutis ramos è laboribus atque sudoribus produ-
" ci. Activæ sunt, quæ actionem aut factum solum
" recensent: ut Pythagoras interrogatus quantanam
" esset hominum vita, cùm per temporis brevius
" spatium se conspiciendum exhibuisset, latebras pe-
" tiit, humanæ vitæ mensuram ex momentaneo con-
" spectu designans. Mixtæ, quæ ex utrisque conflatæ
" sunt, oratione & actione: ut Diogenes, cùm vidis-
" set adolescentulum lascivientem ac indecorè se ge-
" rentem, pædagogum illius baculo percussit: super-
" addens; Quid talia doces, aut sic instrues? Chreiam
" verò conficies hisce capitibus, atque tractabis à

" Laudativo.	Parabolâ.
" Paraphrastico.	Exemplo.
" Causâ.	Testimonio veterum.
" Contrario.	Brevi epilogo.

Exemplum Verbalis Chreiæ, quo Isocrates doctrinæ radicem amaram esse dicebat, fructus verò dulces: Orditur autem ab Encomio hoc modo.

Encomiastícon.

" MEritò laudandus est Isocrates, propter eximiam
" dicendi facultatem, quâ sibi nomen clarissi-
" mum comparavit, & quanta vis eloquentiæ esset,
" ipsam exercendo demonstravit, eámque illustrem
" fecit, non ipse ab illa illustratus. Quibus autem ve-
" reges admonens, vel instituens privatos, bene de
hominum

hominum vita meruerit, longum esse recensere. Verùm, quod de eruditione protulit, haud abs re fuerit commemorare.

Amator, inquit, eruditionis, à laboribus auspicatur, sed laboribus desinentibus in utilitatem: quod quàm philosophicè dictum ab eo sit, hinc licet perspicere.

Qui enim bonarum artium amore capiuntur, hi sanè cum professoribus ac ducibus studiorum conversantur, ad quos accedere, ut formidolosum est, ita relinquere stultissimum. Et pueri quidem nunquam metu vacant, & cùm adsunt præceptores, & cum venturos expectant. Succedunt præceptoribus pædagogi, visu terribiles, sed cum verberibus sæviunt, formidabiliores. Qui etiam priusquam verberent, timentur. Metum punitio subsequitur, dum omnia puerorum errata vindicantur, & rectè facta, opera virtùtis, tanquam ad ea nati sint, exactissimè requiruntur. Jam verò pædagogis ipsis sunt molestiores asperioréque patres, in deambulationes atque vias inquirentes, & vetantes in publicum egredi, forum ipsum habentes suspectum. Quòd si opus fuerit in filios animadvertere, ita excandescunt, ut naturæ obliviscantur, nec se parentes esse meminerint: verum hujusmodi rebus exercitatus puer, cum in virum evaserit, meritâ coronatur virtute. *A Paraphrasi seu expositione.*

At qui veritus ista fugerit magistros, devitârit parentes, & pædagogos fuerit aversatus, prorsus eruditionis expers, scientiâ privabitur: Nam merum declinans, simul cum ipso doctrinam relinquit. Hæc igitur omnia Isocratem sentire, persuaserunt: Eruditionis radicem amaram esse. *A contrario.*

Nam quemadmodum agricolæ summo cum labore terræ semina mandant, fructus verò majore cum voluptate colligunt: ita qui ad studia accinguntur, *A simili.*

" sibi laboris multi comitem gloriam comparant.
Ab exemplo. Respice Demosthenis vitam, qui ut Oratorum
omnium laboriosissimus, ità clarissimus evasit: qui
" fuit adeò studiis intentus, ut comam nativum ca-
" pitis ornamentum, exeundi potestatem sibi præri-
" piendo detonderet, ratus id pulcherrimum decus,
" quod à virtute proveniisset. Quæ igitur alii profun-
" dunt ad voluptates, ille continuis lucubrationibus
" impendit.

A testimonio veterum. Ideircò præclarè hoc, ut omnia, Hesiodus; Aspe-
ram esse ad virtutem viam, cacumen verò molle.
Nam idem quod Isocrates protulit. Hesiodus enim
" viam, Isocrates autem radicem appellavit; diversis
" verbis eandem uterque sententiam demonstrantes.

Ab epilogo brevi. Quæ si rectè considerabimus, meritis laudibus
evehemus Isocratem, ut qui sapienter de eruditio-
" ne conscripserit optima.

SCHOLIA.

Chreia, &c. Quæ ab aliis utilitas, à Prisciano vocatur usus. Et est, eodem autore, commemoratio orationis alicujus, vel facti, vel utriusque, celerem habens demonstrationem, quæ utilitatis alicujus plerunque causâ profertur.

Verbales, &c. Orationales eas appellat Prisci-anus, quibus oratio sola inest; ut, Plato dicebat, Musas in animis esse ingeniosorum.

Item, Diogenes Cynicus ait, Nihil omninò in vitâ absque exercitatione perfici: Eam omnia exuperare posse. Laertius lib. 6.

Item, Seneca dixit, Nulli sunt tam feri, tamque juris affectus, ut non disciplinâ perdomentur. Vide Erasmum in proverbio, Exercitatio potest omnia.

Item, Xenocrates, Dixisse me, pœnituit aliquando, tacuisse nunquam. Valerius lib. 7. cap. 2. Est

silentii

silentii tutum præmium. Vide Erasmi proverbium.

Item, Anacharsis dixit, Leges aranearum telis similes esse. Valer. lib. 7. cap. 2.

Idem protulit, Vitem uvas tres ferre; primam voluptatis, secundam ebrietatis, tertiam mœroris, ut ait Diogenes Laert. lib. 3.

Virtutis ramos, &c. Hoc est, ad bonarum literarum atque virtutis fructum esse viam arduam atque asperam. De quâ re carmen extat elegans Virgilii de litera Pythagorica. Ostendit non cessantibus ac inertibus, sed industriis paratam esse gloriam, cùm Dii, juxta Proverbium, facientes adjuvent, atque labore sua munera vendant. Etenim qui vitat molam, vitat farinam. Neque mel, neque apes. Vide Chiliades Erasmicas.

Activæ, &c. Sunt, autore Prisciano, in quibus actus inest solus. Ut, Cotys Thraciæ rex, ei, qui dono miserat πάρδαλιν, vicissim dono misit leonem, nihil addens. Sed malam bestiam malâ pensando, prudenter ostendit, Par pari, juxta proverbium referendum esse: Meminit Plutarch. in Apophtheg.

Item, Heraclitus philosophus Σκοτεινὸς dictus, in seditione rogatus, ut apud populum sententiam diceret, quo pacto civitas redigi posset in concordiam; conscenso suggestu, popposcit calicem aquæ frigidæ, & paululum farinæ insperst, mox de glechone admiscuit, i. vel, pulegii sylvestris, vel, leguminis genus; deinde epoto calice discessit, nec verbum addidit: hoc facto innuens, ita demum civitatem carituram seditionibus, si, repudiatis deliciis, assuescerent parvo contenti esse. Refert Erasm. 8. Apophth.

Item, Lacones, si quando stratagemate superâssent hostem, Marti bovem immolabant: sin aperto prælio, gallum. Quo facto innuebant, præclarius esse hostem ingenio, citra sanguinem dejicere, quàm pugnâ, utrinque plerunque cruentâ.

Item,

Item, Apud Gymnoſophiſtas olim magnæ fuerat unus æſtimationis : Huic Taxiteles perſuaſit, uti ad Alexandrum ſe conferret, gentibus exteris jam bellum illaturum. Veniens proinde ad regem, bubulam pellem aridam in medium conjecit, obambulánſq; ejus extrema pedibus premebat. Pellis cum ad unam tantum partem calcaretur, reliquis in altum attollebatur. Eo facto, mediæ deinceps firmius inſtitit, atque ita pellis undique immota conquievit. Tali exemplo Alexandrum ille commovit, nè in longinquis locis tempus tereret, ſed imperii medium tueretur : ita enim in ejus finibus quietura omnia. Ut refert Diodorus Siculus in Alexandri vita.

Item, exemplum eſt activæ Chreiæ, ſed tyrannicum, de Tarquinio papaverum ſumma decutiente, quod deſcribit Livius libro primo : & carminibus hiſce Ovidius, ſecundo Faſtorum.

Ultima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna, vir injuſtus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias everterat urbes,
Et Gabios turpi fecerat arte ſuos.
Namque trium minimus, proles manifeſta Superbi,
In medios hoſtes nocte ſilente venit.
Nudarunt gladios. Occidite, dixit, inermem :
Hoc cupiunt fratres, Tarquiniúſque pater,
Qui mea crudeli laceravit verbere terga :
(Dicere ut hoc poſſet, verbera paſſus erat.)
Luna fuit, ſpectant juvenem, gladióſque recondunt,
Tergáque, deducta veſte, notata vident.
Flent quoque, &, ut ſecum tueatur bella, precantur,
Callidus ignaris annuit ille viris.
Jámque potens, miſſo genitorem appellat amico,
Perdendi Gabios quod ſibi monſtret iter.
Hortus odoratis ſuberat pulcherrimus herbis,
Septus humum rivo lene ſonantis aquæ :
Illîc Tarquinius mandata latentia nati

Accipit

Accipit, & virgâ lilia ſumma metit.
Nuntius ut rediit, decuſsáque lilia dixit;
Filius, Agnoſco juſſa parentis, ait.
Nec mora, principibus cæſis ex urbe Sabinâ,
Traduntur ducibus mœnia nuda ſuis.

Extat amabilius exemplum, quo pueris Lacones oſtendebant ſervos, qui vino eſſent temulenti, quò magis abominarentur ebrietatem, videntes quàm deforme ſpectaculum eſſet homo immodico madens vino, quámque dementi ſimilis. Imò cogebant Helotas (hoc eſt, aggreſtes homines) quàm plurimùm bibere: deinde ingurgitatos mero ſaltationes ineptas ſaltare, & carmina quædam ridicula canere. Ità quod alii prolixo ſermone vix perſuadent, ſobrietatem eſſe rem honeſtiſſimam, ebrietate nihil eſſe homine indignius; illi compendio ponebant ob oculos, ſed in mancipiis, ad quorum mores degenerare ingenuis turpiſſimum eſt. Refertur à Plutarcho in Demetrii vita. Meminit Eraſm. 2. Apoph. *Ebrietas.*

Pythagoras interrogatus, &c. Pythagoram idcirco appellatum aſſerit Diogenes Laertius lib. 8. quòd veritatem perinde atque Pythius ipſe loqueretur. Hic eſt qui vitam quoque humanam ſimilem eſſe dixit panegyri, hoc eſt, ſolenni hominum conventui.

Idem fertur diſcipulos admonere ſolitus, ut iſta quotidie, cum domum ingrederentur, dicerent: Πῆ παρέβην, τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη; Hoc eſt, Quò prætergreſſus? quid geſtum in tempore? quid non?

Mixtæ, &c. Ut Diogenes die quodam cum populus theatrum egrederetur, adverſus populum ingredi nitens, dixit: Hoc in omni vita facere ſtudeo. Sentiebat philoſophum à populo diſſidere; cum philoſophus ratione, populus agatur cupiditatibus, rapiatúrque variis perſuaſionibus. Hinc ab Horatio vocatur, *Vulgi perverſitas.*

Bellua

Bellua multorum capitum.

Item, Rex Ageſilaus aliquando arundine pro equo conſcensâ, unà cum filiolis colludens, ait amico intervenienti, Nè cui dicas, priuſquam ipſe quoque liberorum parens fis factus. Feſtivè ſubindicans, eum luſum non eſſe levitatis ſed pietatis; nec hoc, quod agebat, videri poſſe ineptum ei, qui modò expertus eſſet quàm inſons ſit affectus charitatis parentum erga filios. Autor Plutarchus in vitis. Refert Eraſm. Apophth.

Equeſtris faſtus.

Item, cùm aliquando conſcendiſſet equum Plato, mox deſcendit, dicens ſe vereri μὴ ἱπποτυφία λη-φθῇ, id eſt, nè equeſtri faſtu corriperetur. Superbum animal eſt equus, & equitare quiddam habet magnificum, parúmque Philoſopho dignum.

Item, Lacedæmoniis ad publica convivia ingredientibus, qui natu erat maximus, ſingulis oſtendebat fores, dicens, Per has nullus egrediatur ſermo: admonens nihil effutiendum, ſi quid liberiùs dictum eſſet in convivio. Hunc morem inſtituit Lycurgus.

Item, Laconem hoſpes, quem pridie declinaverat, poſtridie ſtragulis commodato ſumptis ſplendidè excepit: at ille, ſtragulis conculcatis, dixit, Propter has, heri nè ſtorcis quidem indormire licuit. Lepidè riſit illorum morem, qui cùm ſint tenues, tamen affectant videri divites, corrogatâ aut conductâ ſupellectile. Quod maximè ſolent in excipiendis hoſpitibus in nuptiis, aut alioquì ſolennibus epulis. Porrò cùm ineptum ſit, tuas oſtentare divitias, quantò magis ridiculum eſt, oſtentare ſupellectilem alienam ab uſurariis ſumptam?

Alius Lacon quidem, noctu præteriens monumentum, cùm ſibi viſus eſſe videre ſpectrum, accurrit lanceâ trajecturus, & in hoc nitens. Quò me fugis, inquit, anima bis moritura? O mentem verè liberam omni formidine, quæ nec larvarum ac lemurum

murum occursu terreri potuerit!

Item, Cùm Dionysius in convivio jussisset ut singuli in veste purpurea saltarent, (purpura verò tum regum erat gestamen, nunc sutoribus etiam communis) id Plato facere recusavit, his trimetris è fabula quapiam recitatis,

Οὐκ ἂν συναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολήν,
Ἄρρην πεφυκὼς, κ᾽ γένυς ἐξ ἄρρενος.

Id est,

Muliebri ego haudquaquam indui queam stolâ,
Vir natus ipse, & ex virili germine.

Aristippus verò non recusavit, sed indutus purpurâ saltaturus, hos versus recitavit:

Καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν ὁ νῦς σώφρων ἃ διαφθαρήσεται.

Refert Diogenes Laertius de vita Philosophorum.

Item, Plato frugalis erat, sed tamen amans munditiei: contrà, Diogenes sordidus. Itaque calcans Platonis culcitram, præsentibus aliquot Dionysii amicis quos Plato invitârat ad convivium, dixit, Calco fastum Platonis. Calcas, inquit Plato, sed alio fastu. Nam hoc ipsum fastus erat, quòd jactabat mundiciei contemptum. Et qui sordibus gloriantur, non minus ambitiosi sunt, quàm qui splendidè vestiuntur, sed aliter. Turpior est autem ambitio, ex fuco virtutis laudem captans. Unde Socrates animadvertens Antisthenem ambitiosius ostentare vestem laceram & detritam, facetè hominem increpavit, πάυσῃ, inquit, ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν; id est, Non desines te nobis comere? Significans ejusdem esse ambitiosum, vilitatem amictûs ostentare, & delicato cultu se venditare, ut refert Erasm. 3. & 8. Apophth. *Diogenes sordidus.* *Fastus.*

Item, Scilurus Scytha liberos octoginta masculos habens, cum esset moriturus, fasciculum jaculorum singulis porrexit, jussitque rumpere. Id cum singuli recusarent,

recusâssent, eò quod videretur impossibile, ipse singula jacula exemit, atq; ità facilè confregit omnia. *Concordia.* Quo facto filios admonens, Si concordes, inquit, eritis, validi invictíque manebitis, contrà, si dissidiis & seditione distrahemini, imbelles eritis, & expugnatu faciles. Recensèt Plutarch. in Apophth.

Item, Cùm Diogenes Cynicus aliquando vidisset puerum concavâ manu bibentem, Hic puer, inquit, me frugalitate superat, qui supellectilem superfluam mecum circumferam: & ductum è pera poculum ligneum abjecit, Nesciebam, inquiens, & in hoc nobis providisse naturam. Cùm alterum puerum vidisset, vasculo fracto, cavo panis excipere lenticulam, abjecit & catinum ligneum ut supervacaneum: ut scribit Diogenes Laërtius lib. 6. de vita Philosophorum.

Baculo percussit, &c. Idem refert Priscianus, & Erasm. Apophth. 3 Et Quintilianus lib. 1. cap. 9. idem vel simile Crateti attribuit, ubi sic ait, Chreiarum plura genera traduntur. Unum simile sententiæ, quod est positum in voce simplici, *Dixit ille*, aut *Dicere solebat*. Alterum, quod est respondendo, *Interrogatus ille*, vel *Cùm ei dictum esset, respondit*. Tertium huic non dissimile, cum quis non dixisset, sed fecisset, ut Crates, cum indoctum puerum vidisset, pæ- *Pædagogia.* dagogum ejus percussit: Sentiens primæ ætatis formatoribus potissimum imputandum esse, si adolescentes evadant malè morati, aut indocti.

Item, Diogenes in foro quodam stans, clamabat, *Homo.* Adeste homines, veluti concionaturus ad populum. Cumque jam frequentes convenissent nec ille desineret clamare, Adeste homines: quidam indignati En adsumus, inquiunt, dic aliquid. Tum Diogenes baculo illos abigens: Homines, inquit, adesse jussi non sterquilinia. Non putavit hominis cognomen in eos competere, qui non viverent juxta ratio-

nem

nem, ſed brutorum in morem agerentur affectibus.

Idem, adhibitâ interdiu lucernâ, rogatus quidnam vellet, reſpondit: ἄνθρωπον ζητῶ, hoc eſt, hominem quæro, quemadmodum teſtatur Diog. Laërt.

Iſocrates, &c. Hunc Cic. de Oratore ſecundo, vocat eloquentiæ patrem, & Rhetorum ferè omnium magiſtrum: cujus è ludo tanquam ex equo Trojano eloquentiæ principes extiterint innumeri.

Radicem, &c. Hanc ſententiam Diomedes lib. 1. in exercitatione Chreiarum aſcribit Catoni, inquiens, M. Porcius Cato dixit, literarum radices amaras eſſe, fructus jucundiores.

Reges admonens, &c. In quorum numero fuit Nicocles, ad quem de regno ſcripſit Iſocrates orationem admonitoriam. Similiter ad Demonicum λόγον παραινετικόν.

Punitio, &c. Apud Aphthonium habetur κόλασις. Sunt autem tres puniendi cauſæ, una eſt, quæ νουθεσία vel παραίνεσις, vel κόλασις, dicitur, id eſt, animadverſio; cum pœna adhibetur caſtigandi atque emandandi gratiâ, ut is qui fortuitò deliquit, attentior fiat correctus. Altera τιμωρία, cum dignitas autoritáſque ejus, in quem eſt peccatum, tuenda eſt, nè prætermiſſa pœna contemptum pariat. Tertia vindicandi ratio παράδειγμα, cum punitio propter exemplum neceſſaria; ut reliqui metu cognitæ pœnæ deterreantur à peccando. Hæc Gel. lib. 6. cap. 14.

Opera virtutis, &c. Aphthonius habet κατορθώματα. Quemadmodum Græci rectam affectionem κατόρθωσιν appellant, ſic recta, aut rectè facta κατορθώματα vocant, autore Cicerone de Finibus 4. Idem Officior. 1. Perfectum officium, inquit, rectum, opinor, vocamus, quod Græci κατόρθωμα appellant.

Demoſthenis vitâ, &c. Qui per maximos labores ad eloquentiæ culmen conſcendit.

Hic,

Hic, ut Plutarchus scribit, subterraneum locum sibi construxit, in quem per dies singulos descendens, corpus & ingenium exercitabat. Sæpè etiam duos vel tres menses continuos domi inclusus non cessabat, abrasâ parte capitis, ut exeundi facultatem sibi ipsi præriperet. Hic idem vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, ut ad fremitus concitatarum concionum patientiâ, duratis, auribus in actionibus uteretur. Fertur quoque ore insertis calculis multum ac diu loqui solitus, quo vacuum promptius esset, ac solutius, ut ait Valer. lib. 8. cap. 7.

Hesiodus, &c. Hesiodi locus extans primo Georgicôn, hic est.

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἔπειτα πέλει, χαλεπὴ περ ἐοῦσα.

Chreiæ activæ exemplum, juxta prædictos locos tractatum studio exercendi: cujus argumentum tale est:

Cum patrem videret mortuum Joseph, flens ruit super faciem ejus, & deosculatus est eum. Genes. 50.

Ab Encomio facientis exordium ducitur hoc modo.

Quis non laudibus condignis evehere studeat factum hoc egregium Viri sanctissimi Joseph, quo præclaram eximiæ pietatis specimen exhibuit, atque virtutis exemplum, non ore tenus, sed pleno charitatis opere defunctum parentem prosecutus est!

Ab expositione. Cum bene dixisset nepotibus suis Jacob ægrotus, ac imposuisset finem mandatis, quibus filios instruebat,

bat, collegit pedes suos super lectulum, diémque suum obiit. Quod cernens Joseph, corruit super defuncti parentis charissimi vultum, ac mortuum deflevit. Quo facto vir piissimus admonuit nos, ut nobis charos vitâ defunctos lugeamus, non tamen ut Ethnici, nullam spem habentes.

A Causâ.

Quippe hanc vim non solum hominibus, sed etiam feris indidit, ac ingenuit divina potestas, ut dissolutionem naturæ perhorrescant, ac ipsâ relinquenda luce moveantur,& discessu à suis angantur. Quis igitur tam ferreus, quem non acerba charissimorum suorum funera provocent ad luctum ?

A contrario

Quòd si corda pravorum hominum tangit luctus; hoc est,ægritudo ex eorum,qui chari fuerant, interitu acerbo : quis iniquum duxerit,si boni viri, qui juxta proverbium,lacrymabiles sunt,charissimorum suorum funera fleverint? Et si populus olim in deserto nimis luxit impios,qui murmuraverant,& insurrexerant contra Dominum Deum ; cur fuerit à piis alienum piorum funera lacrymis prosequi ?

A simili.

Quemadmodum corpora nostra doloribus adficiuntur, si membrum aliquod fuerit resectum ; ita non injuriâ, mœrore conficiuntur atque luctu, qui dulcissimam aliquam familiæ suæ atq; generis partem amiserunt,hoc est,patrem,ut amicum,qui fuerit alter ipse,ab eadem,ut Pythagoras,inquit, anima.

Ab exemplo.

Quis prophetæ Samueli vitio vertit, quòd mortuum Saul regem defleverit? Quis regem Davidem reprehendit, quòd planxerit filium Amnon, & ejusârit in morte filii Absalom? Quis denique universo Judaico populo succensuit, quòd duro Josiæ casu uerit lamentatus ?

A testimonio.

Et divinarum literarum monimenta nos instituunt adhortantur,nè desimus plorantibus,sed cum lentibus lugeamus. Et docent longè melius esse, domum luctûs ire quàm ad domum convivii,

quòd in illa finis cunctorum admoneat hominem ut vivens cogitet, quid futurum sit. Unde cùm Abner à Joab esset interemptus, dixit rex David ad omnem populum: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner in Hebron.

brevi ɔlogo. Rectè igitur Joseph supra defuncti parentis faciem ruens, planxit eum: & quod imitemur, nobis omnibus proposuit egregium veræ pietatis exemplum.

Chriæ verbalis exemplum, quo eadem sententia contrariis locis est varıata, & cujus argumentum ejusmodi est.

obanus eſſius. Helius Eobanus Hessius poeta Marpurgensis Academiæ professor, moriturus, hoc Ennii carmen protulit;

Nemo me lacrymis decoret, neque funera fletu
Faxit. Cur? Volito docta per ora virûm.

Exordium ab encomio præclaræ sententiæ ducitur in hunc modum.

DIgnissima profectò memoratu ac laudatu sententia, quam duo poëtæ, Qu. Ennius, & Eobanus Hessius celeberrimam reddiderunt: ille, quia fuit autor, hic, quoniam semper usurpavit. Utérque maximus ingenio. Ille patriam Rudias nobilitavit, creditus habuisse tria corda, quòd Græcè, Oscè & Latinè, sciret loqui. Unde non immeritò charus fuit Scipioni Africano, & Qu. Nobiliori, viris clarissimis: Hic eruditione suâ variâque rerum cognitione patriam suam Hessiam, & inibi civitatem, ubi natus erat, Francobergiam fecit illustrem; id studio suo consecutus, ut innumeros heroas atque principes illustrissimos sibi parârit amicos, æternámque nominis gloriam fuerit adeptus.

Cujus

Cujus ut multa præclarè ſcripta ſunt, ita non pauca graviter dicta, cujus generis illud Ennianum, quod ſupremo tempore, veluti cantator cygnus funeris ipſe ſui, ſuaviter emiſit. Quo vates eximiâ ſapientiâ præditus noluit defleri hominum doctorum atque piorum mortem, quam à malis abducentem vita beata eſſet conſecutura. *Ab expoſitione.*

Sciebat pias animas corporeis vinculis, atque omnibus humanis incommodis exutas, perpetuò victuras. Noverat animos hominum eſſe divinos, iiſque cùm è corpore exceſſiſſent, reditum ad cœlum patere, optimóque & juſtiſſimo cuique expeditiſſimum, ut ait Cicero de Amicitiâ. Videbat res mundanas tot caſibus atque periculis innumeris obnoxias. Animadvertebat, nullas domos eſſe in quibus non multi luctus olim fuerint, hodiéque verſentur. Videbat omnes urbes nihil aliud eſſe quàm miſeranda, ut Solon apud Valerium inquit, cladium humanarum circumſepta: ut multi extiterint, qui non naſci optimum cenſuerint, aut quàm ocyſſimè aboleri. *A cauſa.*

Quòd ſi lacrymis indulgendum eſt, ii ſolùm flendi fuerint, quibus mors terribilis eſt, hoc eſt, iis quorum cum vita omnia extinguuntur: non autem deflendi, quorum virtutis gloria nunquam eſt interitura, ſed poſt mortem ſpecioſior futura. Hinc ut ait Cicero, ſapientiſſimus quiſque æquiſſimo animo moritur, ſtultiſſimus iniquiſſimo. Hic enim cui cæca mens, qui nihil aliud conſiderat, quàm externa mortis opera, luget miſerabiles ſibi viſos hominum caſus: at ille metu mortis non exhorreſcit, nec lamentatur, qui ſecum revolvit, nobis ex hac vita diſcedendum, tanquam ex hoſpitio, non domo, cùm nobis natura diverſorium commorandi, non habitandi dederit. Deinde perpendit internam mortis utilitatem, quæ dicitur ultima linea rerum, ma- *A contra*

lorum requies, & æternæ vitæ simul ac salutis origo. Sapienter rex Ecclesiastes inquit: Laudavi magis mortuos, quam viventes, & feliciorem utrisque judicavi, qui non natus est, nec vidit mala quæ sub Sole fiunt. In hoc ipsum qui defixos oculos habet, alacrior audet dicere ;

4.2,3.

Cum volet, illa dies (quæ nil, nisi corporis hujus
Jus habet) incerti spatium mihi finiat ævi :
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferat.

Quid enim habet vita commodi, quid non potius laboris? O præclarum diem, cum ad illud animorum concilium cœtúmq; proficiscar, & cum ex hac turbâ & colluvione discedam ! Prô Dii immortales, quàm optabiliter iter illud ineundum, quo confecto, nulla reliqua cura , nulla sollicitudo futura ! Hæc Cicero in Catone majore, & 1. Tusc. quæst.

Quemadmodum illorum vicem non dolemus, sed læti gratulamur, qui reduces è gravissimis prælioru crudelium periculis, in patriam ad charissimos amicos cum triumpho revertuntur: ita bono jure debemus (ne meliorem fortunam invidere videamur) in illorum discessu gaudere , qui ex hâc lacrymarum valle , atque vitâ (quæ super terram perpetua , ut S. Job ait, militia est) demigrârunt in cœlestem patriam, ubi vera charitas, & pax æterna regnat.

xemplo.

Quæ jam omnia dicta non solum sancti Patres, sed etiam Ethnicorum philosophi animis reputantes confirmârunt, mortem non modò flendam non esse, sed voluptatis etiam loco ducendam , aut fortiter contemnendam. Exemplo sunt tot hominum piorum millia, qui per vincula, verbera, flammas, atque per atroces diversorum generum cruciatus interempti, cum gaudio concesserunt ad cœlorum regna.

ates.

Sed iis omissis, quid de Socrate loquar, cui mera fuit hilaritas in morte? Qui post sumptam cicutam, cùm

frigerent

frigerent membra : Debemus, inquit, gallum Æsculapio persolvere : jocans perinde quasi sumptâ potione medicâ convaluisset. Quid de Cyrenæo illo Theodoro philosopho ? cui cum Lysimachus rex crudelia minaretur ; Istis, quæso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis : Theodori quidem nihil interest, humine, an sublime putrescat. Quo dicto genus omne mortis contempsit, post hanc vitam longè meliorem expectando. *Theodori*

Divinæ literæ non mœroris plenam, sed potius pretiosam esse mortem sanctorum in conspectu Domini, prædicant : Et, eos qui docti fuerint, post hanc miserabilem vitam fulsuros, ut cœli firmamentum. Quod licèt non cognoverint Thraces : tamen exequias & funera cum hilaritate celebrabant. Qui sine ullis doctorum præceptis humanæ conditionis (ut Valerius inquit) habitum præviderunt, nempe mortem homini optimam, & ut omnium malorum finem optandam esse; vitam autem deflendam, tot ærumnis refertam. Considerârunt nihil in terris homine miserabilius esse, quem natura tantùm nudum & in nuda humo natali die abjicit ad vagitus statim & ploratum, solúmque tot animalium ad lacrymas, & has protinus vitæ principio. Ab hoc lucis rudimento, (quod nè feras quidem inter nos genitas) vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus; atque infeliciter natum jacet manibus pedibúsque devinctis flens, animal cæteris imperaturum, à suppliciis vitam auspicatur, unam tantùm ob culpam, quia natum est, ut ait Plinius. *A veterum testimoni*

Thraces.

Rectè igitur Eobanus Marpurgi jam moriturus, Ennii versiculos proferendos censuit, ut nullius boni viri mortem, ita suam non esse deplorandam : quæ tot à malis eripiat, ac à miserrimæ servitutis captivitate bonos asserens, in vitam æternam perducat. *Ab Epilog. brevi.*

Aliud chreiæ verbalis exemplum, cujus argumentum tale eſt : Eccleſiaſtæ cap. 10. dixit, Pecuniæ obediunt omnia. Exordium ducitur à laude.

ò expoſi-
one.

REx Iſrael Eccleſiaſtes ex intimis divinæ ſapientiæ penetralibus deprompta multa dixit, ad rerum omnium optimarum cognitionem pertinentia, maximè veritatis, cujus eſt tanta vis, ut contra hominum ingenia, fictaſque omnium inſidias facilè ſeipſam poſſit defendere.

Opibus, inquit, univerſa ſimul obediunt. Quo dicto quid veriùs eſſe poſſit, non video. Etenim pecuniam, quæ genus & formam donare poterit, reginam facimus omnes. Huic ſervimus omnes, huic palmam tribuimus omnes, huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta : & in ratione mortalium ſola utramque paginam facit.

à cauſa.

Nec immeritò. Nam quicquid eximium, quicquid ſplendidum, quicquid venuſtum, quicquid denique glorioſum hominibus contingit, id à ſolius pecuniæ beneficio proficiſcitur. Huic libenter omnes obtemperamus, victi lucro ; nec injuriâ, cùm quicquid rerum vel bonarum, vel malarum geratur inter mortales, id pecuniarum fiat gratiâ. Quâ ratione permotus apud Euripid. Bellerophon, inquit,

Sine me vocari peſſimum, ut dives vocer.
Nemo, an bonus : an dives, omnes quærimus.
Non quare & unde : quid habeas, tantùm rogant.
Ubique tanti quiſque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe ſit, quæris ? Nihil.
Aut dives opta vivere, aut pauper mori.
Bene moritur, quiſquis moritur dum lucrum facit
Pecunia ingens generis humani bonum.
Cui non voluptas matris, aut blandæ poteſt
Par eſſe prolis, non facer meritis parens.

Ta

Tam dulce, si quid venerit, in vultu micat: Meritò illa mores cœlitum, atq; hominum movet. Respice pauperem inopis viri culinam, videbis omnia frigere. Contemplaberis pauciſſimos,& eosdem pannosos,sordidos,squalidos inibi delitescere ministros,neminem ibi regnandi palmam obtinere,præterquam famem strigosam,cum canibus mures inediâ consumentem. Considerabis loca cuncta squalentia situ, catilla carioſa,patellas scabrosas, cibaria rancida, supellectilia rubiginosa, parietes fuligine atque araneis oppletos, stragula pediculosa,& breviter omnia, quæ procul intuenti poterunt horrorem incutere,& ab accessu inauspicato deterrere. At ubi fueris ingressus aulam pecuniæ, videbis omnia luculenta, omnia fervere opera, greges hominum innumeros in officio esse, nec eos sordidos,sed argento atque auro coruscos. Admiraberis apparatuum magnificentiam, gemmis pavimenta, tapetibus pretiosis muros, sedilia cocco, purpureis angulos omnes aulæis,opificio denique citreo lacunaria refulgentia. Præterea coquinam genere ferinarum atque lautitiarum omni renidentem, ubi supperat abunde Jovis cerebrum,Attica bellaria, & breviter Deorum (ut proverbio dicitur) cibus. Etenim ubi regina pecunia regnat,ibi rerum omnium uberrima copia redundat; inopia protinus expellitur: quemadmodum olim apud Græcos fames, quam virgis ex ædibus solebant ejicere,dicentes: ἔξω βλίμον, ἔσω πλοῦτον ϗ ὑγίειαν: Id est, foras famem, intrò divitias atque sanitatem.

Quemadmodum in magnas, opulentásque beatorum principum aulas recipi certatim homines adlaborant,ut dominorum gratiâ ad honores atque divitias evehi possint: Sic quò potentior pecunia, tantò ferventiùs adfectant omnes sub ejus imperio esse, cujus beneficio non difficulter & opes & ho-

Ab exemplo

nores maximos poterunt consequi. Porrò :

Prima ferè vota & cunctis notissima templis,
Divitiæ ut crescant, ut opes, ut maxima toto
Nostra sit arca foro. *ut Juvenalis ait.*

Quem autem puduerit in pecuniæ castris militare, in quibus non modò privatorum innumerabilis, sed etiam magnorum principum, atque Cæsarum multitudo stipendia fecerit? Exemplo sit, ut alios innumeros præteream, ille, cujus vox in proverbium abiit, Lucri bonus est odor ex re qualibet.

A testimonio veterum.

Verùm enimverò, non injuriâ serviunt omnes pecuniæ, cùm ea vis atque anima sit mortalium, multósque amicos vulgò conciliet. Unde Hesiodus:

Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Et Menander.

Δύναμις πᾶσιν τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.

Quæ perpendens Horatius, ex vulgi sententia dixit:

O cives, cives, quærenda pecunia primùm est:
Virtus post nummos: hæc Janus summus ab imo
Perdocet, hæc recinunt juvenes dictata senésque.

A conclusione.

Ergò verissima est, quam Ecclesiastes protulit sententia: quæ tam nationibus omnibus in ore, quàm nunc etiam omnibus pecuniæ servis in usu.

Aliud Chreiæ verbalis exemplum, cujus argumentum ejusmodi est.

Plato Philosophus dixit, Tum demum beatum terrarum orbem futurum, cùm aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.

A Platonis laude sumitur exordium hoc modo.

Valerius Maximus prodidit memoriæ, Ap[illegible] Platoni

Platonis dormientis in cunis parvuli labellis mel inſeruiſſe : Quâ re auditâ, prodigiorum interpretes ſingularem eloquii ſuavitatem ore ejus emanatum dixiſſe. Indices illæ nequaquam vanæ, nec conjectores hi futiles extiterunt. Nam tantas non ſolum eloquentiæ, ſed etiam philoſophiæ facultates aſſecutus Plato fuit, ut ejus ſermone Jovem, ſi Græcè loqui vellet, uſurum prædicarent : & Platonem alii philoſophorum Homerum, alii philoſophorum Deum appellarent. Scripſit autem omnium & elegantiſſimè & graviſſimè complura, inter quæ relucet quod de reip. felicitate protulit.

Ab expoſitione.

Ingenii ac doctrinæ princeps tum demum fore beatas reſpub. putavit, ſi aut docti & ſapientes homines eas regere cœpiſſent, aut qui regerent, omne ſtudium in doctrina & ſapientia collocâſſent. Animadvertit nullâ fortunâ regna fore ea quibus ſtulti fuerint prædominati, non eruditione atque virtutibus præcellentes viri.

A cauſa:

Etenim feliciter omnia ſuccedunt in repub. quam gubernant viri ſapientes, imbuti præceptis philoſophiæ. Hæc eſt vitæ dux, virtutis indagatrix, vitiorum expultrix, ſine quâ hominum vita nihil poterit eſſe. Illa peperit urbes ; illa diſſipatos homines in ſocietatem vitæ convocavit ; illa eos inter ſe primò domiciliis, deinde conjugiis, tum literarum & vocum communione junxit ; illa inventrix legum, illa morum & diſciplinæ magiſtra, ut ait Cic. Tuſcul. 5.

A contrario

Quis igitur civitates non fortunatas prædicet, quæ ſapientum reguntur imperiis ? Contrà, quis non infelices arguat, quas cæca ſtultorum temeritas adminiſtrat, cum è doctrinis ſapientum plurima commoda proveniant, è ſtultorum autem ignorantia calamitates infinitæ ? Etenim ſtulti ſtulta (juxta proverbium) loquuntur, ac faciunt. Sapientes autem

tem ſapienter omnia. Et viribus melior ſapientia; & vir prudens, quam fortis. Sapien. 5.

A ſimili. Quemadmodum naves, quæ à naucleris excellentibus reguntur, ſubortis tempeſtatibus extra pericula ſunt, ac fortunatè vehuntur: Sic ubi reſpub. à viris eruditione ſimul ac ſapientiâ præditis adminiſtrantur, beatæ florent vel pacis vel belli remporibus. Porrò, ut quilibet nautarum vectorúmque tranquillo mari gubernare poteſt; at ubi ſæva ſuborta tempeſtas eſt, ac turbato mari rapitur vento navis, tum viro & gubernatore opus eſt: Ita quilibet in tranquilla repub. utcunque poteſt negotiis præeſſe, ſed in perturbato rerum ſtatu ſumma cura providendum ac præcavendum eſt, quis ad gubernacula ſedeat, ut ait Livius lib. 4. ſecundi belli Punici.

Ab exemplo Fab. Max. Reſpice duos animorum diverſiſſimorum imperatores, Q. Fabium Maximum, & C. Terentium Varronem: illum prudentem, hunc ſtolidum: illum ſapientia conſpicuum, cunctando res afflictas reſtituiſſe; hujus temeritatem prodidiſſe ad Cannas. Et rempub. inauſpicata nobilitas Catilinaria contudiſſet, ſi non prudentiſſimus Conſul Cicero aſſeruiſſet in libertatem. Unde Juven. Sat. 6.

Cicero. Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Rectè Phocyllides.

Ἀγρὸς καὶ πόλις σοφία καὶ νῆα κυβερνᾷ.

A teſtimonio veterum. Hoc eſt, Sapientia gubernat agros, naves atque civitates: quo præclaro dicto ſignificat, omnia feliciter adminiſtrari, quæ ſapientiæ præſidio reguntur.

Epilogus. Dignis igitur laudibus evehenda Platonis eſt ſententia, quâ reſpub. eas fortunatas prædicat, quarum rectores philoſophiæ ſtudiis fuerint exculti.

Alii

Alia Chreiarum exempla ex Stephano Nigro.

CHREIA PRIMA.

HEsiodus inter poëtas eminentissimus, cujus in dicendo ἡδονὴ, hoc est, suavitatem, nullus est, candidissimi auditores, quin vehementer admiretur: qui plurima quidem ad humanæ vitæ institutionem spectantia, divino quodam instinctu cecinisse videtur. Nam & agrorum cultum, sub fratris titulo humanum genus edocuit, & quo pacto optimè ac modestissimè sit vivendum, oppidò quàm prudenter admonuit. Sed & illud in primis non magis deorum monitu, quàm longo etiam rerum usu ab eo prolatum contenderim: Quo nobis significare haudquaquam dubitavit: deos scilicet virtutem proposuisse sudore parandam. Ait enim,

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπὴ περιοῦσα.

Quibus mehercule verbis omnium prudentissimus poëta innuere voluit, socordiam ac segnitiem à nobis penitus rejiciendam, nihilq; esse, à quo immortales dii magis abhorreant, quàm cùm desidiâ pariter ac negligentiâ torpescimus. Quid enim ex ipsa desidia præter ignorantiam consequi possumus? Quæ si fortè inani sapientiæ opinione inflata, robur ac vires sibi comparaverit, ingentium ac turpissimorum scelerum causam suggerit. At virtus ex qua omnes honestæ voluntates, actiones, sententiæque proficiscuntur, laborem requirit, diligentiam desiderat, vigilantiam exigit. Somnus enim multus, ut philosophorum sapientissimus Plato refert, nec corporibus humanis, nec animis, nec rebus agendis naturâ conducit. Nemo enim, quamdiu dormit, à defunctis

Somnus nimius.

defunctis differt. Hinc est quod Plinius ait. Profectò vita vigilia est. Quod & illa Græcorum sententia, quæ jam vulgo in omnium ore versatur optimè indicatum est.

Ὕπνος θανάτου προμελέτησις εἶναι.

Unde illud originem traxisse jure videri potest.

Stultè, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago? Cum Socrates apud Comicum Aristophanem, Strepsiadem senem ad philosophiam exhortaretur, quæ summam diligentiam curámque desiderat, hoc præcipuè senario usus est.

Ὕπνος ἀπέστω γλυκύθυμος ὀμμάτων.

Hoc est, Oculis abesto leniens animum sopor. Quod si dormitando ac desidendo virtutem consequi valeremus, nunquam ipsa apud deos, ac mortales tanti fieret. Apollo, cui cæteri dii divinationem concesserc, propterea Socratem, à Chærephonte interrogatus, omnium sapientissimum respondit, quòd earum virtute præditum noverat. Quam Græci (ut Platoni placet) idcirco ἀρετὴν appellârunt; quòd omnium sit maximè diligenda. Nam generis nobilitas pulchrum quidem est, sed à majoribus per successionem acceptum bonum. Divitiæ in maximo semper fuere pretio, sed fortunæ temeritati atq; inconstantiæ subjectæ. Gloria honestatis quidem speciem præ se fert, at infirmam atque instabilem. Pulchritudo plurimi facienda, verum haudquaquam diuturna. Bona valetudo optabile quid, sed mutatur facile. Corporis robur magnum est quid, sed morbis senióve tandem conficitur. Virtus verò clara æternáque habetur, utpote quæ divina sit atque immortalis, omnésque fortunæ incursus facilè contemnat atque despiciat. Stilpo Megarensis philosophus à Demetrio, qui ejus patriam solo æquaverat, interrogatus nunquid amisisset, Nihil, statim respondit: Πόλεμος γὰρ οὐδὲν λαφυραγωγεῖ ἀρετήν. Quæ utique verba significant, animi bona nullo bellorum impetu diri-

unqua

Socrates.

quam posse, solidámq; in ipsa virtute consistere
icitatem. Quod ita se habere philosophorum
rens Socrates evidentissime indicavit. Rogatus
im à Leontino Gorgia, quid de magno rege sen-
et, utrum eum felicem existimaret? οὐκ οἶδα,
ησε, πῶς ἀρετῆς καὶ παιδείας ἔχει. Quo utique
sponso prudentissim⁹ philosoph⁹ innuere voluit,
de maximi atq; opulentissimi regis felicitate eo
amussim judicare haudquaquam valuisse, quòd ut
ga virtutem ac disciplinas affectus esset, penitus
oraret: utpote qui felicitatem ipsam non in for-
næ, sed animi potius bonis positam esse existima-
, unicámque virtutem cæteris esse rebus præpo-
ndam arbitraretur. Ἅπαι γὰρ ὁ ὑπὲρ γῆς καὶ ὑπὸ
ν χρυσὸς οὐκ ἀντάξιος ἀρετῆς, κατὰ πλάτωνα.
on præterea de divitibus locutus dicere consue-
at: Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα τῆς
ετῆς τὴν πλοῦτον. Cujus quidem virtutis robore
ta atq; amplificata imperia, perquam facile re-
entur. Hinc est quod historicorum princeps Sa-
. ait. Quòd si regum atque imperatorum animi
tus, in pace, ita ut in bello valeret, æquabilius
ue constantius sese res humanæ haberent, neque
d alio ferri, nec mutari ac misceri omnia cer-
es. Itaque minimè mirum est, si ad eam com-
andam assiduo ac maximo opus est labore:
λεπὰ γὰρ τὰ καλά. Hoc est, quæ bona sunt,
sine maxima acquiri possunt difficultate.
òd si mercatores modò lucelli spes aliqua ar-
at, ingentia, procellísque exagitata, maximo
vitæ discrimine, transeunt maria: si agricolæ
endis ac proscindendis arvis assiduè incum-
t, ut in brevissimum tempus fructus, ni
mitatibus fuerint intercepti, tandem metant:
non & nos omnem inertiam, desidiam, ac
tionem propellamus, quo virtutis perpetuos, *Hercules.*
nullíque

nullíque obnoxios calamitati, fructus conſequam
Herculem ferunt, cùm adoleſcentulus eſſet, virt
ac voluptatis oblatis viis utram caperet, diu ſe
multúmque dubitâſſe : duas autem, dum in d
erat animus, ad ipſum acceſſiſſe matronas. Virtu
ſcilicet & Malitiam; illarúmq; etiam dum ſilenti
continebant, notam fuiſſe extemplo diverſitat
Videri enim alteram accuratiſſimè comptam a
exornatam, deliciis diffluentem, & omnium v
ptatum examen poſt ſe trahentem. Hanc itaq; m
taoſtentantem, longéque etiam plura pollicent
Herculem ſecum ducere tentaviſſe. Alteram v
aſperam, ac duram, ſeveréque intuentem, hujuſm
verba contrafeciſſe : polliceri ſe nec volupta
aliquam, nec quietem, ſed labores, pericula, ſudor
infinitos terrâ marîq; tolerandos, præmium au
illorum immortalitatem fore. Quare omni ſub
dilatione, huic Herculem adhæſiſſe memorant.

Alexander Magnus.

xander ille Magnus interrogatus, quo conſilio
tot, ac tanta, tam brevi geſſiſſet, Μηδὲν ἀναβαλ
μενος, reſpondit. Quæ verba ſignificant, mo
ac dilationem, ipſámque deſidiam, rebus eſſ
rendis longè perniciociſſimam, quippe quæ m
marum ſæpe rerum prætermittant occaſiones.
tûs eſt adagium, Dii facientes adjuvant. Quod
ficat, divinam opem non ceſſantibus ſed induſ
& pro virili conantibus, auxilio eſſe ſolere. A
teles nunquam tantum ſibi inter philoſopho
men comparâſſet, niſi ſapientiæ ſtudio diuti
inſudâſſet. Cyrus Medorum imperium animi
tute ac ſolertiâ ad Perſas tranſtulit. Lycurgu
lon, Darius, immortales habiti. Quare cùm c
ferè omnia incerta ſint ac caduca, virtus ver
altiſſimis defixa radicibus, nullâ unquam vi
factari poſſit : omnes ſubire labores, omnia p
incommoda æquo animo debemus, ut eam p

ili consequamur. Estque poëta hic eminentissimus diligentissimè lectitandus atq; in primis observandus, quòd certum nobis miniméque ancipitem, ad comparandam virtutem, tramitem indicaverit.

CHREIA II.

CUm intermissis negotiis familiaribus ad literarum studium me tandem revocâssem, essétque in animo tam Græcos, quam Latinos Poëtas percurrere, Homerum statim, quòd inter vates, omnium eruditorum testimonio principatum facilè obtineat, aggressus sum, extemplóque ἰλιάδι primo huic divino occurrimus carmini.

Ὅσσε θεοῖς ἐπιπείθεσθαι μέλλε τ' ἔπειτα.

Quæ verba significant, Deo optimo Maximo imprimis esse obtemperandum, si ab eo in adversis rebus exaudiri concupiscimus. Quæ quidem sententia quantopere fit ab omnibus probata, nemini esse dubium censeo. Quis enim usq; adeò mente alienatus est, quin sibi persuadeat, Deo omnium moderatori, omnium primùm obtemperandum, cùm faciliùs ejusdem præsens rebus augustis auxilium consequatur, cùm præsertim divinis morem gerere mandatis volenti, quàm facillimum sit, ídque præter omnia faciendum videatur? Nam si potentioribus imbecilliores sedulò parêre conantur assiduámque ac diligentem eorum in mandatis exequendis propterea operam exhibent, ut longis ac frequentibus obsequiis boni tandem aliquid adipiscantur; quantâ uti diligentiâ debemus, nè quid præter ejus voluntatem faciamus, cujus nutu tam cœlestia, quàm terrestria gubernantur, cujúsque munera non modò non recusanda, verùm etiam summopere exoptanda sunt? quippe quæ (ut Trojanus Alexander apud eundem Homerum testatur) nullus unquam diis ipsis non volentibus sponte suâ sumere posset. Nam quod

vulgò

vulgò dici solet, Deus undecunque adjuvat, si modò sit propitius; quid sibi aliud vult, quàm ut omni pietate, omnibus obsequiis, purâ denique ac sincerâ mente Deum nobis conciliemus, cujus natura non ejusmodi est, ut muneribus perinde atque improbus fœnerator capiatur, sed solâ vitæ integritate, pientissimísq; placetur precibus, nec ullo pacto iniquorum ac flagitiosorum muneribus corrumpatur? Hinc est quod Porphyrius ait: Θεοῖς δ' ἀρίστη μὲν ὑπαρχεῖ νοῦς καθαρὸς, καὶ ψυχὴ ἀπαθής. Quæ verba significant, nullas Deo Opt. Max. gratiores offerri posse primitias, quàm puram mentem, & affectibus ac perturbationibus liberum animum. Nam quod Ovidius ait:

Munera (crede mihi) placant hominésq; deósq;.
Placatur donis Jupiter ipse datis:

Et Euripid. in Medea:

Πείθειν δῶρα καὶ θεοὺς λόγος, Id est, Donis vel ipsos dictitant flecti deos: ad bonorum virorum dona referendum esse videri potest. Quòd si quis fieri posse nonnunquam crederet, ut Deus scelestorum hominum donis moveretur, is profectò canibus pecudum custodibus Deum ipsum assimilaret, quibus lupi rapinæ particulam concedunt, ut his muneribus placati atque allecti, diripi greges patiantur. Sed longe secus res habet: solos namque bonos respicit Deus, iísque quàm libentissime opitulatur. Nec fieri potest, ut viro bonitate prædito mali quicquam accidat: nec dum vitam degit, nec post mortem, ejus res à Deo Optimo Maximo unquam negliguntur. Æsopus interrogatus, Quid dii facerent? respondit, τὰ μὲν οἰκοδομεῖν, τὰ δὲ καταβάλλειν. Quod significat, Deum ipsum hos quidem extollere ac celebrare, alios verò pro meritis obscurare ac deprimere. Unde haud immeritò Aristoteles de Magno Alexandro ad Antipatrem scribens

Alexander Magnus.

bens, ait: Dicere ipsum non propterea magis sibi placere quòd multis imperaret, quàm quòd de diis optimè sentiret. Nam qui bonam habent de iis opinionem, illísque quàm libentissimè obsequuntur, pientissimi ab omnibus existimantur, & numinum vice coluntur. Æneam, quòd in deos pientissimus fuisset, inter numina recensuit vetustas. Numa Pompilius cùm omnium maximè ac religiosissimè deos coleret ac veneraretur, tutissimam finitimorum pacem divinúmque Egeriæ nymphæ commercium meruit: At deorum contemptor Mezentius, in prælio impie commisso fœdissimè trucidatus est. Capaneus, Hipponi filius, cùm Thebanæ mœnia, diis etiam invitis, se conscensurum jactanter gloriatus esset, fulmine ictus delapsus est. Quare, uni esse Deo omnium maximè parendum censemus, summísque egregium hunc Poëtam laudibus afficiendum arbitramur, qui divino afflatus spiritu, unico versu nos quomodo Optimus Maximus sit placandus Jupiter, admonuit.

Numa Pompilius.

Mezentius.

Capaneus.

CAP. III.

MAgna est profectò Latinorum Poëtarum cohors, candidissimi auditores, multiq; nominis, sed longè major ac præstantior haberetur, ni oblivionis situ, rerúmque edaci tempore, quàm plurima veterum poëtarum monumenta intercepta fuissent. Quorum jacturam nè perpetuò lugeamus, eorúmq; desiderio maceremur, divinus poëta Virgilius cautam præbet: quippe qui multorum instar habeatur. Cujus eximia opera licèt innumeris sint referta sententiis, quæ proverbiorum vice in omnium ore fingantur, hæc tamen imprimis memoratu digna visa est · Omnia vincit amor.

Quæ usque adeò omnium consensu jam probata est, ut nullus sit tam literarum ignarus, quin eam &

memoriâ teneat, & quàm sæpissime prædicet: cùm præsertim non modo cuncti mortales, sed & bruta ipsa immania amoris violentiæ cedant, ejúsque imperium etiam invita patiantur. Cujus me hercule nullâ duci admiratione debemus. Magnus est enim deus Amor, nec minùs apud deos, quàm apud homines mirandus, cùm multis aliis de causis, tum vel maxime ob ejus venustissimam originē; nam inter antiquissimos deos recensetur. Hesiodus, Omnium (inquit) primum natus est chaos, inde terra, tartarus & Amor. Parmenides ante deos omnes natum Amorem autumat. Acusilaus Hesiodo astipulatur. Eurip. Tragicorum præstantissimus omnium, deorum supremum esse Amorem his trimetris indicat.

Ἔρωτα δ' ὅστις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
Καὶ τῶν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον,
Ἢ σκαιός ἐστιν, ἢ κ. λῶν ἄμοιρος ἂν
Οὐκ ὄνδε τὸν μέγιστον ἀνθρώποις θεόν.

Ovidius quoque de Amore locutus addit,

Regnat, & in dominos jus habet ille deos.

Quid de Lacedæmonijs ac Cretensibus dicam? Nónne & ipsi, quantam inesse amori vim arbitrarentur, evidentissimè indicârunt? Quorum alter priùs quam cum hostibus manus consererent, Amori ante structas acies sacra faciebant, perinde atq; structuram cohortium amicitia ipsa esset victoria collocata. Cretenses verò formosissimos in acie puros exornantes, Amori per eos sacra faciebant, ut Sisicrates scriptum reliquit. Samii (ut Erxias autem est) Amori gymnasium consecrârunt, cujus festum Eleutheria propterea cognominabant, quòd ipsum deum Athenienses libertatem consecuti fuissent. Apud Thebanos (ut Athenæus testatur) ὁ ἐπιλόγος appellatus, ex amatoribus atq; amatis constabat, τὴν τοῦ θεοῦ σεμνέτητα ἐμφαίνων. Alexis Cœdinem ipsum nec fœminam, nec marem, non de-

non hominem, sed multas in unam formam compactas species esse indicans; eósque qui amoris simulacrum effingere conantur, maximè arguens, De amore in Phædro hæc scribit: Ἔστι γὰρ ἔτι θῆλυς, οὔτ' ἄῤῥην, πάλιν οὔτε θεὸς, οὔτ' ἄνθρωπος, οὔτ' ἀβέλτερος, οὔτ' αὐτὸν ἐμφύων, ἀλλὰ συνηνεγμένος πανταχόθεν, ἐνὶ τύπῳ πολλ' εἰδὴ φέρων. ἡ τόλμα μὲν γὰρ ἀνδρὸς, ἡ δειλία γυναικὸς, ἡ δ' ἄνοια μανίας, ὁ δὲ λόγος φρονοῦντος, ἡ σφοδρόπης δὲ θηρὸς, ὁ δὲ πόνος ἀδάμαντος, φιλοτιμία δὲ δαίμονος. Plato igitur omnium Philosophorum præstantissimus, maximam amoris vim ac sapientiam cupiens indicare in Convivio hæc dicit; Amor poëta est adeò sapiens, ut alios quoq; poëtas efficere possit. Quilibet enim, licet antè rudis, in poëtam evadit egregium, cùm primùm Amor afflaverit. Ex quo perspicuè conjectare licet, Amorem peritum esse poëtam, omnésque musicos poësis numeros continere. Idem de eodem: Sagittandi, medendi, divinandi peritiam duce Amore invenit Apollo, qui Amoris est discipulus. Musicen similiter Musæ, fabricam ærariam Vulcanus, texendi artificium Minerva, Jupiter deorum hominúmque gubernationem. Quare cum deorum vetustissimus ac maximus sit Amor, non immeritò æquè in cæteros deos, atq; in omnes homines suum semper exercuit imperium. Nam Jovem ipsum modò in cygnum, modò in taurum transformavit, quandoque in aurum conflavit. Neptunum equi, Mercurium hirci formam induere coegit. Apollinem, ut Admeti pasceret armenta, compulit. Venerem, ut ad Idæ montis radices Anchisen quæreret, quàm sæpissimè adegit. Quantòpere autem miseros sit ludificatus mortales, veterum scriptorum monumenta evidentissimè indicant. Unde colligere licet, nunquam ferè humanum genus in extremas tam publicè quàm

 privatim

pri vatim incidiſſe calamitates, quin Amor ipſe cauſam ac materiam ſuggeſſerit. Nam ut à publicis ac perniciosis bellis exordiamur, Iliacum incendium m utuus atque inceſtus Alexandri & Helenes amor excitavit. Græcorum exercitum illa exitiosa peſtis propter Chryſeida graviter invaſit: Achilles ad iram plurimis Græcorum perniciosiſſimam, Briſeidis deſider o commotus eſt. Belli inter Thebanos ac Phocenſes (per de ennium conflari (quod ἱερὸν, hoc eſt ſacrum appellatum eſt) Thebano Thebana mulier à Phocenſe quodam amoris ſtimulis rapta, cauſam præbuit. Chryſaicum quoque bellum nuncupatum (quod inter Cyrrhæos & Phocenſes, ut Calliſthenes ſcriptum reliquit, decennium tenuit) propter Magiſto, Pelaguntis Phocenſis filiam à Cyrrhæis raptam, imprimis contractum perhibetur.

Cambyſes. Cambyſes Perſarum Rex mulieris impulſu (ut Cteſias credit) in Ægyptum expeditionem fecit. Nam cum Ægyptias mulieres in nocturnis congreſſibus à cæteris mirum in modum differre intelexiſſet, Amaſidis Ægyptiorum regis gnatam, uxorem petiit. At Amaſis veritus, nè filiâ pro pellice uteretur, ejus loco Hitetim Apriæ filiam miſit, qui Cyrrhenenſibus ſuperatus Ægyptiorum regno excideret, & ab Amaſide fuerat occiſus. Quâ re cognitâ Cambyſes, puellæ etiam exhortatione quæ patrem ultionem expetebat, Ægyptiis bellum intulit. Quis fuit in cauſa, ut Philippi Macedoniæ regis domus everteretur? Nempe Cleopatræ importunæ nuptiæ. Ut Herculis familia diſſiparetur, Iõle Euryti filia cauſam præbuit. Theſei domus propter Phædram nihilum redacta eſt: Athamantis propter Thenyſ Hypſeo genitam: Jaſonis, propter Glaucam Creontis filiam. Agamemnon, poſt conſecutam apud Ilion victoriam, cum in patriam ſoſpes reverſus eſſet, à Clytemneſtra uxore, quòd Caſſandram ſ

serè deperiret, interfectus est. Nónne nostris quoq; temporibus maxima hominum pars, quotidie amoris suasu digladiatur, ac passim trucidatur? Quare cùm multis jam periculis compertum sit, Amorem ipsum tam apud deos, quàm inter homines plurimùm valere, illi omnino, quàm commodissimè fieri potest, cedendum est: Virgilio poëtarum principi, perquam assiduè studendum, quòd hujusmodi undecunque scateat sententiis.

CHREIA IV.

Quantò sæpiùs ac frequentiùs Mantuani Virgilii volumina repeto, tantò illum magis, & suspicio & admiror. Unus enim Virgilius characterum diversitate, ea complexus est, quæ viri tres Græcorum præstantissimi, vix consequi potuere. Nam Bucolico carmine Theocritum æquavit, Georgico Hesiodum anteceſſit, Heroico divinum illum Homerum ad amussim expressit. Quæ quidem omnia cunctis fuisse Græcis præstantiorem Virgilium eò indicant, quòd Græcorum nullus triplicem hanc dicendi materiam ausus adhuc fuerit, sed unusquisque intra suum scribendi genus sese continuerit. Est præterea in Virgilio dicendi facilitas, & in rebus enarrandis candor; ut nemo sit tam rudis & à re literaria alienus, quin Virgilianâ lectione mirum in modum oblectetur: cum præsertim aureis ac divinis inter legendum quàm sæpissimè occurratur sententiis, quæ legentium animis usque adeò blandiuntur, ut vix dum perlectæ, memoriæ inhæreant, nec unquam amplius excidant: qualis est, Non omnia possumus omnes.

Quæ verba significant mortalium neminem tanto esse ingenio præditum, ut solus omnia sapiat atq; intelligat, nihilq; eum penitus lateat. Cuncta enim scire divinum esse potius quàm humanum noverat

poeta. Nam quandoque bonus dormitat Homerus. Hinc celebratum est apud Græcos proverbium, Εἷς ἀνὴρ οὐδεὶς ἀνήρ, hoc est, Unus vir, nullus vir: quasi velit innuere, nihil egregium ab uno homine præstari posse, si aliorum auxilio fuerit destitutus. Quod autem legitur apud Euripidem: Εἷς δ' ἀνὴρ οὐ πάντ' ὁρᾷ, id est, Unus vir haud videt omnia; id sane significat, Nemmem unum ne maximo quidem rerum usu atque experientiâ tantam unquam consequi posse peritiam ac solertiam, ut omnia per se despiciat, neq; ullâ in re hallucinetur atque decipiatur. Socrates qui Apollinis oraculo suæ ætati sapientissimus judicatus est, se nihil omnino præter exiguam quandam amandi disciplinam scire ingenuè fatebatur. Hercules Jove genitus (quem Marathonii, ut Pausanias, omnium primi in deorum numerum propterea recensuere, quòd non minùs animi quàm corporis virtutibus excelleret) eodem tempore & adversus Hydram, sophisticam mulierem certare non valuit; cui, ut Plato refert, propter sapientiam, pro uno sermonis capite amputato, multa repullulabant, & adversus Cancrum, sophistam quendam ex mari adventantem, à quo, cùm ad sinistram urgeretur, verbisque acriter morderetur, nepotis sui Iolai auxilium imploravit, cujus ope vehementer adjutus, victoriam vix tandem consecutus est. Quare, cùm ii quoque quibus ne cœlum quidem negatum est, per se omnia non potuerint, poetarum præstantissimo proculdubio credendum est, Virgilianæque lectioni est omnium maximè inserviendum, unde hujusmodi sententias haurire quàm sæpissimè licet.

CHREIA V.

NIhil est profectò quod hominum quispiam tam propenso ac libenti agat animo, quin quandoq; fastidium pariat, si modò nullâ adhibitâ intermissione,

ne, diutissimè in eodem versatus fuerit. Hinc factum est, ut Aristophanis illud jam diu apud vulgum proverbii vicem obtineat: Ἁπάντων πλησμονὴ, hoc est, Omnium rerum satietas. Quod ita esse cùm sæpè aliàs, tum vel maximè nudiustertius supra modum expertus sum. Nam cùm in prædio nostro, quod haud multum ab urbe distat, unà cum amicis, Dianæ studiis, quæ à teneris unguiculis mihi semper plurimùm placuêre, toto animo incumberem, cæterarúmq; rerum oblitus uni venationi operam impenderem, tanta me venationum extemplo cepit satietas ac fastidium, ut relaxandi animi causâ, ad Minervæ studia me statim contulerim, Virgiliúmque quem fortè mecum attuleram aggressus sim: in quo quidem lectitando, multæ mihi memoratu dignæ passim occurrerunt sententiæ, inter quas hæc maximè, & quàm sæpissimè memoranda visa est;

Usque adeóne mori miserum est?

Quâ poëtarum prudentissimus nos admonuit, mortem etiam ipsam minimè forti viro recusandam: quippe quæ, modò honesta sit, vitam quoque turpem quandoq; soleat exornare, cùm contrà vita turpis nè morti quidem honestæ locum relinquat.

Quis, nisi penitus mente captus, honestæ morti turpem præferat vitam, cùm præsertim in tot ac tantis humanæ vitæ procellis ac tempestatibus tutissimus nobis portus appellanda sit? Hinc est, quod Ajax ille Telamonius apud Sophoclem ait:

Οὐκ ἂν πριαίμην οὐδενὸς λόγου βροτὸν,
Ὅστις κεναῖσιν ἐλπίσιν θερμαίνεται,
Ἀλλ' ἢ καλῶς ζῆν, ἢ καλῶς τεθνηκέναι
Τὸν εὐγενῆ χρὴ.

Quid enim in morte est, quod sit jure formidandum? quam, si Euripidem divinum poëtam sequi voluerimus, animi pariter ac corporis interitum

 existima-

exiſtimabimus : cujus hæc verba ſunt ;

Ἄκυσον ὡς σοι τέρψιν ἐμβαλῶ φρεσί.
Τὸ μὴ γενέσθαι θανὼν ἴσον λέγω.

Quod ſi fas eſt credere ; non magis eſſet poſt mortem metuendum quàm, priuſquam naſceremur, unquam timuimus. Sin autem in morte ipſa non interitus, ſed animi à corpore migratio eſt, cur non potius meliora, bonis præſertim viris ſperanda, quàm deteriora verenda ſunt ? Neque enim fieri poteſt, ut viro bono mali quicquam accidat, nec vivo, nec mortuo, nec ejus res à Diis immortalibus negliguntur. Plato in Socratis Apologia : Mortem (inquit) timere nihil aliud eſt, quàm ſapientem videri cum qui non ſit ſapiens; quippe cum id ſit, Scire videri, quæ neſcias. Nemo enim ſcit, utrùm mors omnium bonorum ſummum homini contingat : Metuunt autem perinde ac ſi eam malorum eſſe maximum non ignorarent. Cui verò dubium eſſe debet, quin hæc ipſa inſcitia ſit maximè vituperanda, per quam aliquis ſe putat ſcire, quæ neſciat ?

Stultum eſt igitur, id temerè formidare, quod & quale ſit omnino neſcias, & nullis precibus ac muneribus, nulliſve maximis quidem viribus declinari unquam poteſt. Omnibus enim ex æquo moriendum eſt ; quod Horatianum facile illud indicat :

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas,
Regúmque turres, ô beate Sexti.

Et Homerus hoc carmine non inficiatur ;

Οὐδὲ γάρ οὐδὲ βίη Ἡρακλῆος φύγε κῆρα,

Id eſt,

Nec vis Herculea fatum evitavit acerbum.

Quòd autem horrida mors muneribus non capiatur, tenarius hic indicio eſt ;

Μόνος θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώρων ὁρᾷ.

Id

Id est, Mors sola donis non evitatur.

Itaque forti ac libenti est animo obeunda, & ut gradum acceleret, nec ultimam atque imbecillam expectet senectutem, summis est precibus optandum.

Ὃν γὰρ φιλεῖ θεὸς, ἀποθνήσκει νέος. Id est, quem enim Deus diligit, juvenili moritur ætate. Quæ utique verba significant optime atque pulcherrime cum illo actum esse, qui hujusce miseræ atque infelicissimæ vitæ calamitatibus quàm celerrimæ ereptus fuerit, & ad sempiternam illam felicitatem, quâ animæ post mortem fruuntur, quàm primum migraverit. Quod cygni (utpote qui ab Apolline, cui dicati sunt, divinationem accepêre) plane providentes, tunc dulcissimos ac suavissimos edunt cantus, cum se citò sentiunt morituros. Codrus ille Athenientium Rex, & Macaria, Herculis ac Deianiræ filia, non propterea tantum voluntariæ se morti diversis bellis obtulêre, ut civibus suis adversus Lacedæmonios pugnantibus victoriam relinquerent, famâmque apud posteros assequerentur; sed quod in morte non modò nihil mali, verum etiam summam esse mortalibus felicitatem arbitrarentur. Quod apud Romanos & M. Curtius, juvenis bello egregius, qui se armatum in altissimam illam voraginem immisit, & duo illi Decii, qui cum consules essent, se pro legionibus Romanis devoverunt, mihi proculdubio sensisse videntur. Neque enim tam alacri animo se perinde ac victimas Reipublicæ præbuissent, si quid mali post mortem sibi futurum sperâssent. Quare & mortem minime miseram esse credendum est, & Virgilius non modò assidue in manibus habendus, sed & memoriæ thesauro commendandus; quippe qui sui studiosos tam belle instituat.

De Sententiâ, quæ Græcè Γνώμη dicitur.

CAP. IIII.

ententia x eo nomen ccepit, uod simi- is sit consi- iis aut de- retis, sicuti γνώμη. Quintil. b.8. c. 5.

SEntentia, est oratio brevi complexu aliquid quod ad hortandum dehortandúmve pertinet explicans. Sententiarum verò alia exhortans, alia dehortans, alia enuntians. Est item alia simplex, alia composita. Præterea alia probabilis est, alia vera, superlata alia.

Exhortans Sententia est, ut:

Oportet amicum præsentem amare, volentem verò dimittere.

Dehortans, ut:

" Turpe quiete ducem totas deperdere noctes.

Enuntians, ut:

" Pecuniis opus est, sine quibus nihil eorum quæ
" necessaria sunt rectè fiet.

Simplex, ut:

" Optimum id augurium est, patriam tutarier ar-
" mis.

Composita, ut:

" Multos esse malum reges, rex unicus esto.

Probabilis, ut:

" Quales amicos quisque habet, talem scias.

Vera, ut:

" Expers malorum vita nulli contigit.

Superlata, ut:

" Infirmius nihil homine:
" Hoc ergo pacto sententia dividitur. Tractabis
" verò ipsam eisdem capitibus, quæ in usus explicati-
" one diximus. Laudabis primum: deinde explicabis;
" tum confirmabis, ex Causâ, Contrario, Similitudi-
" ne, Exemplo, Testimonio veterum: Demum brevi

Epilogo

Epilogo concludes. Differt autem sententia ab usu eo quod usus persæpe activus est : Sententia verò semper in oratione consistit. Deinde, quòd usus semper habet additam personam : Sententia sine persona effertur.

Exemplum sententiæ exhortativæ Theognidis.

In mare cetiferum, nè te premat aspera egestas,
Desili, & à celsis corrue, Cyrne, jugis.

Indignum Theognidi visum est, Poëticam velut rem ineptam accusari. Itaque relictis fabularum commentis, ipse ad formandos mores, vitámq; instituendam, ipsam traduxit. Cum videret enim Poëtas compositis fabulis, veluti præclaro aliquo inventio gaudentes, ipse satius duxit, quomodo rectè vivatur, carmine complecti. Laudandus certè ob utrumque, & quòd Merri gratiam observavit, & quod meliorum admonens, institutionis attulit fructum. Sed hujus ut alia omnia, ità hoc inprimis merito quis laudaverit, quod de paupertate dixit.

A laudabili.

Quidnam igitur dixit ? Qui vitam in miseria ducit, mori potius amet. Multo enim melius à vitâ discedere, quàm solem sui dedecoris testem habere. Hæc sunt quæ ex Philosophorum dogmate protulit. Licet autem considerare, quâ ratione motus ista tam prudenter ediderit.

A causa.

Degens enim in paupertate, cum adhuc minor natu est, nequit exerceri ad virtutem : ut verò ad virilem pervenerit ætatem, improbissima faciet. Legatus enim pro patriâ pecuniâ corrumpitur : concionaturus, quo spes lucri duxerit eo flectet orationem. Jus verò dicturus, pro largiente pronunciabit suscipiétque pro suffragiis dona.

A contrar

Vacui autem paupertatis curis, & pueri ad spem protinus honestissimam virtutis attolluntur, & viri facti

" facti cuncta splendide administrant ; jam in pace
" sumptum edendis publice muneribus faciendisque
" ludis præbentes , jam in bello impensas in tole-
" randa militiæ onera conferentes.

At verò quemadmodum gravibus astricti vincu-
" lis quò minus liberum ipsis sit, quod velint, agere,
" vinculis prohibentur : sic in paupertate degentibus
" obstat , quò minus exercere libertatem possint,
" ipsa paupertas, & inopia rerum.

Irum vides, qui cum Ithacensium unus esset, non
" tamen id juris sibi, quod reliquis civibus erat. Cui
" tam molesta paupertas fuit, ut nomen quoq; inopiâ
" permutaret. Arnæus enim primò vocatus est, postea
" Irus appellatus, id ab administratione cognomen-
" tum assecutus. Et quid oportet Irum dicere ? Ipse
" qui Ithacâ quoque potiebatur Ulysses , postquam
" domum rediens paupertatem simulabat, ipsius eti-
" am sensit mala, domi suæ à temulentis ministris
" percussus, & injuriâ adfectus : adeò paupertas meo
" judicio dura res est.

Præclarè ergò, rectéque Euripides inquit, Malum
esse nihil habere, neque paupertatem nobilitate le-
vari posse.

Quomodo ergò quis satis & pro dignitate lau-
" dabit Theognidem, talia támque graviter de pau-
" pertate monentem ?

SCHOLIA.

SEntentiam, autore Quintiliano, veteres, quod a-
nimo sensissent, vocaverunt. Nos autem hoc loco
dicimus orationem , quæ ad mores & communem
hominum vitam pertinet, ostenditque quid aut fiat
in ea plerunque, aut fieri oporteat. Ut :

Feras, non culpes, quod vitari non potest.
Comes facundus in via pro vehiculo est.

Furor

Furor fit læsa sæpius patientia.
Nimium altercando veritas amittitur.

Harum Publii sententiarum meminit Gellius lib. 17. cap. 14.

Aliquando refertur ad rem. Cicero pro Ligario: Nihil est tam populare quam bonitas. Aliquando ad personam, ut illa Afri Domitii: Princeps qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere. Quintilianus lib. 8. cap. 5.

Oportet amicum, &c. Locus desumptus est ex Homeri 15. Odysseæ, ubi Menelaus ad Telemachum ita loquitur:

Χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δ' ἀπέμπειν.

Non ego tu longiùs, inquit, hîc morabor redire cupientem.

Ægrè utrumque feram, si me nimis hospes amabit,
Oderit aut nimis: at medium servantia laudo:
Nam semel exceptum ut nolentē impellere durum,
Sic retinere malum fuerit properare volentem.

Oportet igitur & hospitem præsentem amare, & volentem dimittere: ut interpretatur Raphael Volaterranus. Admonet autem Menelaus incivilem eum esse, qui non sit hospitalis: Incivilem item qui nimium hospitalis, abire contendenti penulam (ut aiunt) sciderit, atque nolentem pertinacius retinuerit. Invitum servare nec est mentis puto sanæ: Ut ait Erasm. in expostulatione, Jesu. *Hospitalitas.*

Turpe quiete, &c. Locus habetur in Iliados, lib. 2.

Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα.

Haud dignum duce id est, noctem dormire per omnem,

Ut reddit Erasmus in proverbio: Non decet principem solidam dormire noctem. Docet vigilantiam ac solicitudinem maximè convenire principibus; ut qui tantam negotiorum sarcinam sustineant humeris. Sapienter ille judicii subtilis rex, qui traditum

tum sibi diadema, priusquam capiti imponeret, retentum diu consideravit, inquiens: O nobilem magis quàm felicem pannum, quem si quis penitus cognoscat quàm multis solicitudinibus & periculis, & miseriis sit refertus, nè humi quidem jacentem tollere vellet! Hæc Valer. lib. 7. cap. 2.

Pecuniis opus est, &c. Locus ex prima Demosthen. Olynthiaca, quem in proverbio, Pecuniæ obediunt omnia, sic vertit Eras. Breviter opus est pecuniis, neque citra has quicquam eorum, quæ facienda sunt, confici potest. Quippe mortalibus nihil est charius pecuniâ. Hæc una inter mortales plurimùm valet. Unde 1. Epist. Horat.

Scilicet uxorem cum dote, fidémque; & amicos,
Et genus, & formam regina Pecunia donat.
Ac bene nummatum decorat Suadela, Venusque.

Bellerophon apud Euripidem inquit, pecuniarum usum contemplatus:

Sine me vocari pessimum, ut dives vocer.
Nemo an bonus, an dives omnes quærimus.
Non quare & unde, quid habeas tantum rogant.
Ubique tanti quisque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe sit, quæris? Nihil.

Sine quibus, &c. Fuerunt enim qui dixerunt, Impossibile pecuniis indigentem bene principari, studióque vacare posse. Atqui ubi non honoratur virtus, ibi non est possibile firmum optimorum esse in Repub. statum. Cujus rei meminit Aristoteles 2. Polit. cap. 9.

Optimum id augurium, &c. Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. Sumptus est ex Homer. 12. Iliad. ubi Hector auguria reliqua negligens loquitur (Erasmo interprete) ad hunc modum.

Aligeris avibus tu me parere jubes nunc,
Quarum nulla mihi cura aut respectus, utrumne
Ad dextram Eoï veniant mihi Solis ad ortum,

An

An lævam; ad Solem occiduum noctisque tenebras.
Verum nos, Jovis arbitrio parere necesse est.
Altitonantis hic imperium tenet unus in omnes,
Quotquot mortales, quotquot sunt morte carentes.
Una avis optima, pro patria pugnare tuenda.

Et Qu. Fabius Maximus cum augur esset, dicere ausus est: Optimis auspiciis ea geri, quæ pro reipub. salute gererentur; quæ contra rempub. fierent, contra auspicia fieri, ut ait Cicero in Catone majore.

Cæterum olim apud gentes auguria vel auspicia summis studiis observabantur, ac major illis adhibita fides propter miraculum Actii Navii. Quo tantus honor accessit, ut nihil belli domique postea, nisi auspicato gereretur, ut ait Livius lib. 1. Hinc damnatus fuit L. Junius, quòd auspiciis neglectis, classem tempestate amiserit: Et P. Claudius, quòd cum auspicia more majorum petenti pullarius non exire pullos caveâ nuntiâsset, eos in mare jusserit abjici, dicens: Quia esse nolunt, bibant. Valerius lib. 1. cap. 4.

Simplices Sententiæ.

Sunt autem sententiæ simplices, quæ simpliciter sine rationis subjectione proferuntur: ut, Liber est is æstimandus, qui nulli turpitudini servit.

Item, Egens æquè is est, qui non satis habet, & is cui nihil satis potest esse.

Item, Optima vivendi ratio est eligenda, eam jucundam consuetudo reddet. Quæ sententiæ non sunt improbandæ, propterea quod habet brevis expositio, si rationis nullius indiget, magnam delectationem. Sed illud quoque probandum est genus sententiæ, quod confirmatur subjectione rationis, hoc modo: Omnes bene vivendi rationes in virtute sunt collocandæ, propterea quòd sola virtus in sua potestate est, omnia præter eam subjecta sunt fortunæ dominationi. Vide Ciceronem quarto ad Herennium, & Quint. lib. 8. cap. 5.

Comolita,

Compoſita, &c. Sunt ſententiæ quæ duplices efferuntur, hoc modo, ſine ratione: Errant qui in proſperis rebus, omnes impetus fortunæ ſe putant fugiſſe : ſapienter cogitant, qui temporibus ſecundis caſus adverſos reformidant. Cum ratione, hoc pacto: Qui adoleſcentium peccatis ignoſci putant oportere falluntur, propterea quod ætas illa non eſt impedimento bonis ſtudiis : at hi ſapienter faciunt, qui adoleſcentes maxime caſtigant, ut quibus virtutibus omnem vitam tueri poſſint, eas in ætate maturiſſima velint comparare.

Fortuna.

Multos eſſe malum, &c. Ulyſſes Iliados ſecundo loquitur ad Therſiten : οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω. Quod Eraſmus (in proverbio : Imperatorum multitudo Cariam perdidit) ita vertit : Multos imperitare malum eſt, rex unicus eſto. C. Cæſar Caligula, cum audiret forte reges qui officii causâ in urbem advenerant, concertantes apud ſe ſuper cœnam, de nobilitate generis, exclamavit: Εἷς κοίρανος ἔστω, Εἷς βασιλεύς, ut ait Sueton. Unus dominus ſit, unus rex. Eſt autem triplex reipubl. ſtatus, Δημοκρατία, i. e. principatus populi, μοναρχία, id eſt, unius principatus, & ὀλιγαρχία, id eſt, ſtatus reipub. à paucis adminiſtratæ. Atqui nihil eſt pejus licentiâ multitudinis, quâ nulli paretur, ſed pro ſuâ quiſque libidine rem gerit. Hanc Græci vocant ἀναρχίαν, malum ferme tyrannide pejus. Par malum πολυαρχία.

Monarchia

Probabilis, &c. Priſcianus veriſimilem appellat. Ut, Si quis cum malis converſatur libenter, nunquam de hoc bene interrogavi viro, ſciens quoniam talis eſt quales illi, cum quibus converſatur.

Quales amicos, &c. Unde Pſal. 17. Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris: Et cum electo electus eris, & cũ perverſo pervertêris. Celebratur & hic ſenarius à Græcis, κακοῖς ὁμιλῶν κ' ἀυ-

τὸς ἐκβήσῃ κακὸς, id est, Malus ipse fies, si malis conjungeris. Corrumpunt enim mores bonos colloquia prava. Et, Si juxta claudum habites, subclaudicare discès. Vide Erasmi proverbia. Plutarchus in commentario de ratione dignoscendi verum amicum ab adulatore, scribit tantam habere vim assiduam consuetudinem, ut imprudentes etiam imitemur vitia eorum, quibuscum vivimus. Sic Platonis familiares ejus gibbum imitabantur.

Expers malorum, &c. Aphthonius Ἄλυπον βίον habet, Vitam, inquit, sine tristitia nulli licet invenire. Rectè Hesiod.

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρα, ἄλλοτε μήτηρ.

Ipsa dies quandoq; parens, quandoq; noverca est.

Proinde Plinius se dubitare dicit, utrùm natura sæpius noverca sit, an mater, ut quæ tot venena, tot item remedia progignat. Vide Chiliades Erasmi. Nemo est, qui semper in tranquillitatis portu naviget. Quotusquisque est hominum, quos non teneat aliud atque aliud, tanquam in panegyre malorum, infortunium? Ut sapienter Solon protulerit: Si in unum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, ut propria deportare domum, quàm ex communi miseriarum acervo portionem suam ferre mallent, ut ait Valerius lib. 7. cap. 2.

Superlata, &c. Priscianus superlativas sententias vocat, ut,

Fama malum, quo non aliud velocius ullum,
Mobilitate viget, &c.

Infirmius nihil, &c. Versus Homeri est:

Οὐδὲν ἀχαλκότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.

Quem Erasmus in proverbio (homo bulla est) ita transtulit: Nil homine enutrit tellus infirmius alma. Catanæus, Debilius nil terra facit mortalibus ipsis. Glaucus Iliad. 6. verè loquitur in hanc sententiam, Tale genus est hominum, quale foliorum, &c. *Homo bulla.*

Indignum Theognidi, &c. Nomen est poëtæ Græci, cujus (ut Tertullianus ait) sæpe meminit in legibus Plato. Et Erasmus in proverbio (Optimum non nasci) carmen hoc ejus citat :

Ἀρχὴν μὲ μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄρισον.

Idem proverbiali figurâ dixit,

Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται, οὔ τ' ὐάκινθος.

Qui vitam in miseria, &c. Hoc argumentum & styli, & ingenii exercendi causâ tractari solet. Non ut paupertati (quæ juxta proverbium sapientiâ sortita est) suspendio sit arbor deligenda, aut desiliendum à quinq; scopulis, vel rupibus in undam. Verius est, quod S. Chrysost. in Epist. ad Heb. scriptum reliquit. Paupertas est manuductrix in via quæ ducit ad cœlum, sed hoc malum influxit humanis mentibus, ut honori sit pecunia, & nemo nisi dives, honore dignus habeatur, ut ait S. Ambr. 2. Offic. c. 21.

Nequit exerceri ad virtutem, &c. Etenim, ut Juvenal. Satyr. 3. inquit :

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi ———

Et Satyr. 7.

——— Neque enim cantare sub antro
Pierio, thyrsúmve potest contingere sana
Paupertas. Paupertas, atque æris inops, quo nocte diéque
Corpus eget.

Quippe, ut Aristotel. 1. Ethic. inquit, Fieri non potest, aut non facilè fit, ut is agat res præclaras, cui facultates desunt. Multa namque per amicos, per divitias, per civilem potentiam, tanquam per instrumenta aguntur. Et in decimo, scribit sapientem & justum rebus his indigere, quæ necessariæ sunt ad vitam. Idem (ut Laërtius Diogenes scribit lib. de Vitâ Philosophorum quinto) dixit, Virtutem ad beatam vitam sibi minimè sufficere, quippe corporis bonis, exterioribúsque indigere.

Improbissima faciet, &c. Unde Horat. Odarum lib. 3. Oda. 24.

Magnum pauperies opprobrium, jubet
Quidvis & facere & pati,
Virtutisque viam deserit arduæ.

Mantuanus in Bucolicis:

Pauperies inimica bonis est moribus: omne
Labitur in vitium culpæ, scelerúmq; ministra est.

Pecuniâ corrumpetur, &c. Sed hæc sunt exercitii gratâ dicta, cùm è contrario divitiæ malorum sint irritamenta, stimulos majores subdant, atque senestram aperiant criminibus, ut præstiterit honestâ paupertate laborare, quàm injustis divitiis affluere. Hinc Menander.

Καλῶς πένεσθαι μᾶλλον, ἢ πλουτεῖν κακῶς.

Id est, Honestius est pauperem esse, quàm injustè divitem.

Duo sunt (ut inquit in novis Rhetoricis Cicero) quæ possunt ad turpe compendium permovere; inopia, & avaritia. Unde fit ut legati, atque causidici pecuniis sæpè corrupti causam deteriorem foveant, ac tueantur. Ergò lex erat apud Corinthios, Nè legatione fungentes acciperent munera. Et lege Corneliâ cautum: Ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expensam ferret, ut ait Pomponius Lætus. Inter cætera fuit objectum Æschini, quòd munera legatus acceperit, ut ait Quintilians, lib. 4. cap. 4. Et Demosthenes ipse, acceptâ pecuniâ, contra Milesios loqui noluit, anginam se pati dicens. Vide Gel. lib. 11. cap. 9. & Erasmum in proverbiis. Porrò, nihil est tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ possit. Unde Philippus Macedonum rex, an præsidium tam esset difficile accessu rogavit, ut asinus auro onustus accedere non posset.

Non tamen id juris, &c. In repub. divites plus & honoris & authoritatis habent, quàm pauperes: dari enim census honores, pauper ubique jacet. Quippe quemadmodum timiditatem atq; contemptum paupertas adfert, sic opulentia παῤῥησίαν, hoc est, loquendi confidentiam adducit, & ornamentum populare. Vulgus divitum dulci, ut ait Horatius, fortunâ ebrium, hoc putat suis divitiis deberi, ut quicquid dixerit, id protinus quasi Apollinis oraculum omnes suspiciant, & approbent, ut ait Erasmus in proverbio: Ἀργύρῳ κρῆναι λαλοῦσιν.

Arnæus, &c. Homer. Odyss. 12. loquitur in hanc sententiam: Prodit pauper publicus, qui per urbem Ithacam mendicabat, cujus erat insigne, vacuum continuò vetrem cibo potúque explere, vis alia ei nulla, seu virtus. Aspectu fuit procerus, cui nomen Arnæo ex ipsa genesi mater indidit. Juniores verò cuncti Irum vocabant, quoniam si quis vellet, nuntium ferebat more Iridis. Ad id respiciens Ovid. in Ibin, inquit:

Qualis erat nec non fortuna binominis Iri.

Paupertatis sensit mala, &c. Ulysses mendicus visus multa patiebatur contumeliis affectus à Melanthio, qui calce quoque eum percussit. Antinous lebello petiit, Odyss 17. Et cùm proci cibis, vinóque essent obruti, in Ulyssem debacchati sunt. Etenim Minerva, ut Ulyssis animum adhuc magis injuriis exerceret, procos ab injuria non permisit abstinere. Unde Ctesippus pedem bubulum è canistro corripiens jecit in Ulyssem, ut habetur Odyss. 20.

Paupertatem nobilitate, &c. Extat & Menandri senarius: Πενία δ' ἄτιμον καὶ τὸ εὐγενῆ ποιεῖ, id est, Paupertas autem inhonoratum & nobilem facit. Vel clarum reddit paupertas inglorium, id est, claro loco natos, obscuros atque contemptos facit. Illustre genus sine divitiis magis deprimitur, quàm exaltatur.

Paupertas nobilem aliòquin reddit inglorium, unde illud Horat. Serm. lib. 2. Satyr. 5. Et genus, & virtus, nisi cum re, vilior algâ est.

Ext

Exemplum ſit ſententiæ deſumptum ex Priſciano

ARGUMENTUM.

Non oportet per totam noctem domire virum multis conſulentem.

Laudabis igitur eum qui dixit, breviter. Deinde ſimplici expoſitione explicabis ſententiam; ut, Non decet virum in ſummâ poteſtate multis præſidentem, ab occaſu ſolis uſque ad ortum opprimi ſomno, aut veterno torpeſcere.

Debet enim præſes ſemper vigilare, & ſubditorum ſuſcipere curam, quam ſomnus aufert, & officii reddit immemorem. *A cauſa.*

Contrarium eſt enim rex & privatus, & ſomnus & vigiliæ. Sicuti ergo moleſtum non eſt, ſi privatus homo per totam dormiat noctem: ſic intolerabile, ſi rex non vigilet, conſulátque ſibi parentium ſaluti. *A contrario.*

Quemadmodum navium gubernatores, ſi cæteri dormiant, ſoli pro communi vigilant ſalute: ſic oportet imperatores pro ſuis eſſe ſolicitos. *A comparatione.*

Hector noctu vigilans, & reipub. providens, ſpeculatorem ad naves Græcorum mittebat Dolonem. Scipionis vigilantia Syphacis dormitantis caſtra expugnavit. Livius lib 10. belli Punici. *Ab exemplo*

Quod Saluſtius quoque comprobat, dicens, Multi mortales dediti ventri atque ſomno, indocti, incultíque vitam, ſicuti peregrinantes, tranſigunt.

Hæc habet exhortationem plerunque: ut, Oportet & nos neceſſarias res ſuſcipientes, ſummâ curâ vigiliíſque eis conſulere, quibus præfecti ſumus. *Concluſio.*

Aliud exemplum meum.

ARGUMENTUM.

Eſt melius tumido mergatur ut æquore Cyrnus,
Quàm levium ſtudiis ſollicitetur opum.

Exordium à laude.

QUæ ſapienter dicta mores expoliunt, & ingenia formant, laudem ſuam merentur : qua e carmen illius, qui longè meliùs eſſe confirmabat, fluctibus obrui, quàm honeſtâ paupertate rejectâ divitiis congerendis jugiter inſudare.

Ab expoſitione.

Quæ ſibi quid velint conſideremus. Vitam pauperis cum honeſtate conjunctam longè præſtantiorem innuit eſſe, quàm quæ perpetuâ contrahendarum opum libidine divexatur, imò longè conſultius in mare præcipitem dari, quàm perverſis opum coacervandarum ſtudiis diſtorqueri.

A cauſa.

Longè enim melius eſt parum cum timore Domini, quàm theſauri magni, & inſatiabiles. Et quid in ſe mali habet paupertas ſacra ? quid non potiùs boni ? Hæc à Deo profecta, manuductrix quædam eſt in via quæ ducit ad cœlum, unctio athletica, exercitatio quædam magna & admirabilis, portus tranquillus. Et nihil opulentius eo, qui paupertatem ſponte diligit, & alacritate ſuſcipiat ait]. Chryſoſtomus ſerm. 18. ſuper epiſtolam ad Hebræos. De vitiis igitur paupertas anteponenda, quæ ſecuritatis aſylum eſt, vitiorum expultrix, & ingenii repertrix, ut Græci recte dixerint, Πενία τὴν σοφίαν ἐφεῦρεν, id eſt, Paupertas ſapientiam adinvenit. Cic. 5. Tuſc. Dies me deficiet, ſi velim paupertatis cauſam defendere. Aperta res eſt, & quotidie nos ipſa natura admonet quàm paucis, quàm parvis rebus egeat, quàm vilibus. Quid igitur prodeſt divitiarum gloria fluxa & fragilis ? Felices pauperes ſua bona norint.

Quam

Quantum hóminibus divitiæ incommodent, vel cæco manifeſtum eſt. Plenæ ſunt curarum atq; ſolicitudinum. Juvenal. Satyr. X. *A contrario.*

Pauca licèt portes argenti vaſcula puri,
Nocte iter ingreſſus gladium contúmq; timebis
Et moræ ad lunam trepidabis arundinis umbram.
Cantabit vacuus coram latrone viator.

Et, ——— Nulla aconita bibuntur
Fictilibus: tunc illa time, cùm pocula ſumes
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.

Præterea ſtultitiam patiuntur opes, tollit amicos opulentia. Satietas (ut proverbio dicunt) ferocitatem parit.

Divitiæ ſuperbos ac inſolentes reddunt, vim inferunt, libidini fomenta ſubminiſtrant, largitionibus jura ſubvertunt, tyrannidem augent, ac tutantur. Breviter vitiis omnibus feneſtram aperiunt. Nullum crimen abeſt, facinúſque libidinis, ex quo Paupertas Romana perit; hinc fluxit ad * iſtos Et Sybaris colles; hinc & Rhodos & Miletos, Atq; cornatum & petulans, madidumq; Tarentum. Prima peregrinos obſcœna pecunia mores Intulit, & turpi fregerunt ſecula luxu Divitiæ molles, *ut ait Juvenal. Satyr. 6.* * *Romanos colles.*

Contrà, paupertas eſt tuta ſecuritatis mater, omnis virtutis atq; ſapientiæ productrix, omnium civitatum conditrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica, cunctis laudibus apud omnes nationes perfuncta. Eadem enim apud Græcos in Ariſtide, juſta; in Platone, benigna; in Epaminonda, ſtrenua; in Socrate, ſapiens; in Homero, diſerta. Eadémq; paupertas populo Romano imperium à primordio fundavit, próque eo Diis immortalibus ſimpulo & catino ſacrificabant, ut ait Apuleius Orat. 1. Auguſt. ſuper Pſalm. 76. Omnis philoſophiæ magiſtra nobis eſt inopia.

A simili. Quemadmodum vinum (ut proverbio dicitur) senem vel nolentem saltare compellit; ita nihil tam ineptum, nihil tam à virtutibus omnibus alienum est, ad quod non incitet atque pelliciat divitiarum affluentia atq; luxus. Et quemadmodum divitiarum frons hilaris multis intus amaritudinibus est referta: sic paupertatis horridior aspectus, solidis & certis bonis abundat, ut ait Valerius Maximus. Et quemadmodum Campana luxuria invictum armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit: ita Romanæ paupertatis frugalitas peperit victoriam. Arcesilaus paupertatem comparabat Ithacæ, patriæ Ulyssis, quòd juxta Homerum aspera quidem esset, sed bona κυροτρόφος, id est, juvenum altrix, dum eos consuescit frugaliter & continenter vivere, & ad omnem virtutis functionem exercet eos.

Ab exemplo. Respice divitem illum in Evangelio, qui pretiosis quotidie vestibus induebatur, splendidéque vivens, genio indulgebat. Cui quid aliud perniciem attulit, quàm divitiæ? Et quid aliud perdito illi filio peccandi præbuit occasionem? Quid Judæ Christum prodendi, nisi vis pecuniæ, atque iniquitatis mammona?

Hinc ille Eutrapelus cuicunque nocere volebat,
Vestimenta dabat pretiosa: beatus enim jam
Cum pulchris tunicis sumet nova consilia & spes:
Dormiet in lucem, scorto postponet honestum
Officium: *ut ait Horat.* 1. *Epist.*

Rectè Crates ille Thebanus, qui cùm ad philosophandum Athenas proficisceretur, magnum auri pondus in mare projecit; inquiens, Se non posse virtutes & divitias simul possidere. Hinc Moses natu grandior noluit vocari filius filiæ Pharaonis, potiùs eligens paupertatem pati, & simul affici malis cum populo Dei, quàm temporariis peccati commodis

modis frui: majores arbitratus divitias probrum Christi, quàm Ægyptiorum thesauros, Heb. 11.

A testimonio.

Sapienter in Epistola Seneca: Aude, inquit, hospes, contemnere opes, & te quoque dignum Finge Deo. Non alius Deo dignus est, quàm qui opes contempserit. Et in Evangelio Christus ipse testatur, Camelum facilius transire per foramen acûs, quàm divitem intrare in regnum cœlorum. Proinde S. Bernardus in sermone de omnibus Sanctis: Vis, inquit, obtinere cœlum? Paupertatis utilitatem complectere: Regnum cœlorum est pauperum: beatus qui post illa non abiit, quæ possessa onerant, amissa cruciant.

Epilogus.

Quapropter cùm paupertas multorum causa sit bonorum, divitiæ autem complurium fons & origo malorum: quid aliud restabit, quàm ut illam laudibus evehendo amplectamur; has autem elevando, flocci faciamus?

Aliud Sententiæ exemplum.

ARGUMENTUM.

Κοιμώμενος ἀνὴρ ἀνὴρ ἄξιος.
Hoc est,
Nemo dormiens ullâ re dignus.

Exordium à laude.

DIvinis ingenii frugibus abundans Plato, eò usque fuit in eloquentia progressus, ut si ipse Jupiter cœlo descendisset, nec elegantiore, nec beatiore facundiâ fuisset usurus. Tantam enim vim tantámque copiam undique collegerat, ut invicem per totum terrarum orbem dispergi atque dilatari posset, ut ait Valerius lib. 8 cap. 7. Multa autem præclara protulit, è quibus illud, quod in legibus scriptum reliquit, Nemo dormiens ullâ re dignus.

Ab expositione.

Quo somnolentos reprehendebat, & ad virtutis fructum

fructum nunquam perventuros affirmabat eos, qui non per ſtudia, atque labores dextrum illum virtutis arduum & difficilem callem ingreſſi fuiſſent, ſed in lato atque molli voluptatis hærentes, vitam deſidioſam exegiſſent.

A cauſa. Etenim ὁ φεύγων μύλην, ἄλφιτα φεύγει. Qui fugit molam, fugit farinam. Qui refugit induſtriam, non fruetur emolumentis. Nullus tibi continget honor, niſi tuam adjunxeris induſtriam. Bonarum literarum ſtudia ſequitur gloria: ignaviam autem contemptus & inopia. Cùm igitur, quæ pulchra ſunt, difficilia ſint, qui nucleum (ut aiunt) eſſe vult, nucem frangat oportet.

A contrario Optimum aiunt opſonium ſenectuti laborem eſſe: Laborandum enim eſt in juventâ, quò ſenectuti ſuppetat commodiùs vivendi facultas. Porrò non iniquè comparatum eſt, ut deſides & veternoſi juvenes in ſummam ignominiam atque paupertatem incurrant; honeſtis autem ſtudiis intenti, & induſtrii, conſequantur autoritatem, gloriam, atque divitias. Hæc virtutis ſunt præmia, illa deteſtabilis ignaviæ ſtipendia.

A ſimili. Quemadmodum qui in certaminibus Olympicis non pugnâſſent fortiter, nullis afficiebantur honoribus: & agricolæ otio torpentes, & arva relinquentes inculta, nihil præter zizania conſequuntur: Ita deſides adoleſcentes ad gloriam nullam evecti, bonis omnibus deſtituuntur. Etenim ſi quis apes, quòd ſint aculeatæ, nolit perpeti, is nec melle quidem, quod optat fruetur.

Ab exemplo. Cleanthes. Ariſtotelem conſidera, qui ſi torpuiſſet otio ad excelſum illud eruditionis & honoris culmen non fuiſſet evectus. Contemplare Phanii filium Cleanthen, qui ſummâ preſſus inopiâ, noctu hauſit in hortis aquam, ut interdiu ſtudiis liberalibus operam impenderet. Unde Φρεάντλης appellatus, hoc eſt, p[illegible]

teos exhauriens, ſecundum Diogenem Laërtium lib. 7. Item Euclidem reſpice, qui ſummo literarum amore flagrans, nullos ſubterfugiebat labores, imò grâve periculum ſubibat, ut tempore nocturno Socratem audiret. Vide Gel. lib. 6. cap. 10. *Euclides.*

Sapienter Græci dicunt: Θεοὶ τἀγαθὰ πόνοις πωλοῦντας, i.e. Dii ſua munera laboribus vendunt: quo docent, ſudore perveniendum eſſe ad gloriam. *A teſtimonio.*

Quiſquis enim duros caſus, virtutis amore,
Hauſerit, ille ſibi laudémque decúſque parabit.
At qui deſidiam luxúmque ſequetur inertem;
Dum fugit oppoſitos incauta mente labores,
Turpis inópſq; ſimul miſerabile tranſiget ævum.

Rectè igitur Plato cenſuit, Nulla munera deſidibſis deberi, gloriam autem atque virtutis præmia ſtudioſis eſſe parata. *Epilogus.*

Aliud Sententiæ exemplum.

ARGUMENTUM.

Boni paſtoris eſt tondere pecus, non deglubere.

TIberius Cæſar meritâ laude celebrandus eſſet, ſi quam bene cœpit vitam, bene tranſegiſſet. Qui, Diogene grammatico, ac Theodoro Gadareo rhetore præceptoribus uſus, in doctum virum evaſit. Unde principatus ſui initio miram prudentiam præ ſe ferebat. Et procul dubio feliciter regnaſſet, ſi non cum vivendi licentia, nec (quæ hominum teterrima peſtis eſt) voluptas tranſverſum egiſſet. Ad quem ſcopulum priuſquam feciſſet naufragium, principe dignißimam protulit ſententiam. *Exordium à laude.*

Quâ monuit pecunias à ſubditis ita exigendas eſſe, ut relinquatur ſors, unde res poſſit creſcere. Damnat Δημοβόρους, qui purpurati omnia convertunt in ſiſcum ſuum, & quocunque ſe conferunt, abradunt *Ab expoſitione, & cauſa.*

ita

ità, atque ſpoliant, ut cum carne pellem detractam dicas.

pilator mitida

Etenim boni paſtores ità tondent, ut lana detonſa poſſit renaſci: at qui deglubiunt, nihil reliqui faciunt. Quos ego paſtores crudeliſſimos non injuriâ homicidas vocare poſſis, juxta illud Eccleſ. 34. Panis egentium, vita pauperis eſt: qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum.

Necare dicitur, alimen- aufert, ui enim ncipis in- eſt, quàm upletiſſi- s habere ditos.

Pauperibus omnes facultates eripere facinus eſt omnium teterrimum: at ſubditorum fortunas augere, præclariſſimum. Unde Artaxerxes, Xerxis filius, ſolitus fuit dicere. Regaliùs eſſe addere, quàm adimere. Sentiens Principe dignius, honorem, & opes eorum, quibus imperat, exaugere, quàm minuere. Et Ptolomæus Lagi filius, Regalius eſſe dicebat ditare, quàm divitem eſſe.

contratio

ſimili.

Ut arbores frugiferæ, quarum radices evulſerunt agricolæ, nullos poterunt ampliùs producere fructus: ſic creſcere non poſſunt populi, qui divitum paſcua vocantur, quorum oppreſſorum facultates tyranni funditus exhauſerunt, atque abſtulerunt.

exemplo

Exemplo ſint miſerabiles Chriſtianorum populi, quos in ſuam poteſtatem redegit Turca, quos expilat, & funeſtat ità, ut omnis recuperandarum virium ſpes ſit ablata. Et Locrenſium opes ſic attriverat olim Qu. Plemminius, ut de omnibus eorum facultatibus penè actum fuiſſet, niſi immaniter afflictis Romana ſuccurriſſet juſtitia.

teſtimo-

Eandem Tiberii ſententiam aliis verbis Alexander ille Macedonum rex, cognomento Magnus, proferens inquit, κάπρον μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα, hoc eſt, Olitorem odi, qui radicitus excidit herbas, ac arbores ab ima ſtirpe revellit. Quâ tyrannidis argui eos, qui longè plus vectigalium, quàm

quàm ſubditorum fortunæ queant ferre, ſolent à civitatibus inclementer extorquere: quam impiam rapiendi cupiditatem Diogenes appellat omnium malorum artem.

Meritis igitur laudibus, dignam principe Tiberii ſententiam celebrandam eſſe confirmabunt, qui perpenderint, iniquiſſimas exactiones eſſe, quibus ità plebis vires exhauriuntur, ut ad ſe redire non poſſunt. *Epilogus*

Aliud ſententiæ tractatæ exemplum.

ARGUMENTUM.

E ſquilla non naſcitur roſa, nec hyacinthus.

TAnta ſemper fuit Theognidis & doctrina & autoritas, ut ejus ſcripta velut oraculi vicem obtinuerint apud omnes, cùm nihil protulerit, niſi quod ſplendidiſſimum ac veriſimum eſſet. *Ab aut laude.*

Ejus inprimis ſententia præclara circumfertur, quâ prudenter edocuit, è ſquilla roſam non enaſci, è tribulis ficum, è ſentibus uvam, ab ancillis filios liberos, ex improbis parentibus probos filios, è præceptoribus indoctis eruditos diſcipulos non productum iri. *Ab explicatione.*

Etenim quod in ſe nihil prorſum habet niſi ſordidum ac ignominioſum, nihil dignitatis vel honeſtatis proferre poteſt. Quippe, κακῆ κόρακος κακὸν ὄον: Mali corvi malum ovum. *A cauſa*

Conſtat ab herbis ſalubribus ſalubria germina, ab arboribus bonis bonos fructus expectari. Item à virtute præditis majoribus, honeſtam ſobolem: at nunquam ex arboribus malis bonos fructus, & nunquam ex malo patre (juxta proverbium) bonum filium procreari. *A contrario.*

Ut aquam ex pumice fruſtra poſtulaveris, & ficus è zizaniis: ità probos à vitioſis parentibus liberos incaſſum *A ſimili*

incassum expectaveris. Quippe ut nihil aridius pumice, nihilque ad fructus meliores producendos ineptius zizaniis; ita malitiosi parentes minùs idonei sunt ad conferendam liberis virtutem, quâ carent ipsi.

——— Serpente ciconia pullos
Nutrit, & inventa per devia rura lacerta,
Illi eadem sumptis quærunt alimonia pennis.

Ut ait Juvenal. Sat. 14.

Ab exemplo Tarquinii. Livius dec. 1. lib. 1.

Respice Lucium Tarquinium Lucumonem, qui urbe Tarquiniis profugus, Romam petiit, ubi pecuniis dignitatem, & industriâ scelerata regis Anci familiaritatem consecutus erat: à quo tutor liberis relictum regnum iniquis rationibus intercepit, omnes finitimos miseris modis afflixit, & potentes duodecim Tusciæ populos innumeris cladibus attrivit. Cujus pessimi regis pessimus filius erat, ut moribus Superbi cognomen meruerit: qui Servium Tullum socerum suum in curiam properantem, gradibus dejecit, ac domum refugientem, interfecit: mox regnum, patris exemplum imitatus, scelestè occupavit. Hujus item filius, Sextus Tarquinius, ut corpore patrem iniquum, ità pectore vitiis omnibus corruptissimo, retulit: qui Gabios prodidit, & jure propinquitatis in Collatini domum receptus in cubiculum Lucretiæ irrupit, ac pudicitiam expugnavit. Breviter Tarquiniorum progenies per malitiam à majoribus velut per manus traditam, eo processit, ut profligata fuerit, & veluti aurum (quod aiunt) Tolosanum funditus interierit. De qua re vide Augustinum lib. 3. de Civitate, cap. 10. Quibus rationibus commotus Euripides ait,

Ad testimonium.

Φεῦ φεῦ, παλαιὸς αἶνος ὡς καλῶς ἔχει.
Οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός.

Id est,

Ho-

Heus, heus, ut illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non posse nasci filium !

Et Horatius 4. Odarum 4.

Fortes creantur fortibus & bonis,
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus; nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Bono igitur jure laudandus est Theognis, qui protulit eam sententiam, quâ ut nihil elegantius, ita nihil verius queat inveniri. *Epilogus.*

De Destructione, sive Subversione, Græcè ἀνασκευή.

CAP. V.

DEstructio vel subversio, est propositæ alicujus rei reprehensio. Subvertenda verò neque manifesta valdè, neque porsus incredibilia, sed ea quæ velut mediæ sunt conditionis. *Destructio. Subversio enim non tantùm in fabulosis, et carmine traditis fieri potest, verumetiam in ipsis annalium monumentis. Quintil. lib. 2. cap. 4.*

Oportet autem, cùm subvertere aliquid voles, primùm eos reprehendere, qui dixerunt: deinde subjicere rei expositionem: postea ipsam subvertere capitibus hisce:

Obscuro,	Inconsequenti,
Incredibili,	Indecoro,
Impossibili,	Inutili.

Hoc autem præexercitamentum omnem propemodum artis vim in se complectitur. Exemplis argumentum erit, non esse verisimilia, quæ de Daphne dicuntur à poëtis. " " "

Poëtarum coarguere ineptiam, absurdum mihi videtur, cùm vel ipsi fidem sibi detrahant his maximè, præter alia, quæ de diis imprudenter fabulantur. *Exordium reprehensione.*

Prorsus

" Prorſus enim ſupervacuum videtur, poëtarum ul-
" lam nos habere rationem, qui deorum, quorum
" curâ omnia gubernantur, nullam ipſi habeant cu-
" ram. Et grave quidem videretur, quiſquis ab ipſis
" deorum in fabulam miſſus eſſet: Apollinem verò
" quem artis ſuæ ducem videri volunt, impudentiæ
" materiam eſſe, quis erit, qui æquo animo perpeti
" poſſit? Libet ergò audire, qualia de Apolline &
" Daphne confingant.

Ab expoſitione.

Daphne, inquiunt, ex Terra Ladonéque fluvio procreata eſt. Hanc, ob egregiam ſpeciem eximiúmque oris decorem, Phœbus adamavit, cupiénſq; deus
" reſtinguere deſiderium ſuum, aſpernantem fugien-
" témque ſecutus eſt, ſed comprehendere nequit. Ve-
" rùm Terra mater, aſſumptâ filiâ, florem, eo quo pu-
" ella nomine, pro ipſa exhibuit, ipſam verò in arbu-
" ſtum vertit, cujus rami propter deſiderium puellæ
" in coronam Pythio tripodi dicati ſunt; flos verò in
" mercedem ceſſit divinationis. Hujuſmodi quidem
" ſunt, quæ illi fabulantur, quæ quam ſit in promptu
" confutare, hinc facilè liquebit. Daphne ex Lodone
Ab obſcuro & non probabili. & Terra procreata eſt. Quis oro tam demens, ut ex
his quenquam naſci poſſe credat? Ipſa homo fuit,
" illi autem diverſam, & ſuam uterque, habebant na-
" turam. Quomodo verò Ladon Terræ conjunctus
" eſt? An quod aquis ipſam inundat? Quin omnes
" ergo fluvii terræ mariti dicantur, cum nullus ipſam
" non aquis ſuis irriget? Quòd ſi ex fluvio homo
" nata eſt, quidni ex homine fluvium quoque naſci
" poſſe credimus? Quî minus enim tales ex filiis
" poterunt gigni, quam ex qualibus ipſi prodierunt?
" Jam quo pacto nuptias fluvii terræque nominant?
" Sentientium enim conjugium eſt. Terra autem flu-
" viúſque ſenſus ſunt prorſus expertes. Ipſa verò
" Daphne utrum paternum ſecuta genus, inter fluvios
" numeranda eſt, an pater filiæ homo putandus?

Verum

Verùm esto, concedatur poëtis natam Daphnem ex Terra & Ladone. Nata ergo puella apud utrum educata est? Ut demus enim nasci ità potuisse: ut educaretur fieri tamen non potuit. Ubi enim versata est puella? Herculè apud eum qui genuit. Ecquis ergò hominum vitam in fluvio ducit? Obliviscetur enim naturæ suæ pater, citiúsque submerget fluctibus, quàm alet. Verùm sub terra apud matrem habitavit. Latebat ergò nulliúsque aspectui in occulto posita patebat: cujus autem latebat decor, nullius animum movere desiderio potuit. *A difficili.*

Vis & hoc assentiamur poëtis? Quomodo tandem amavit deus, & impotenti affectu à natura sua degeneravit? Amor omnium rerum, quæ humanas solicitant mentes, est pessima. Impium autem videtur, gravissima naturæ nostræ diis quoque attribuere. Nam si omni ex parte nostris teneantur incommodis, qua in re mortalibus præstabunt? Nihil autem malorum esse quod non experiantur, certum erit, si amore, quod omnium pessimum est, torquentur. Sed neque divina natura hanc ægritudinem capit, neque credibile est Phœbum adamâsse. *Ab indecoro.* *Amor res pessima.*

Insequens verò puellam Phœbus quomodo ab ea victus est cursu? deus ab homine? Viri enim muliebribus præstant, & deum fœmina superavit? Et quæ reliquis hominibus par esse non potest, ei deus facile creditur? Quamobrem autem fugientem puellam mater excepit? An quia malas nuptias pupavit? Quomodo ergò ipsa facta est mater? An verò bonas credidit? Cur ergò id bonum filiæ invidit? Aut ergò mater non fuit, aut malam fuisse matrem constabit. *Ab inconsequenti.*

Quid ità verò Terra secum suis ipsa operibus dissidit, offenditque Phœbum, filiam auferens, rursúmque redditâ ejusdem nominis arbore ipsum obstitam? Non debebat gratificari illi, si offendere *Ab inutili.*

ipsum volebat. Quare demum arbore illâ tripodas coronavit? Arbor enim voluptatis fuit merces; divinatio verò virtutis est indicium. Quomodo ergò deus conjunxit ea quæ naturâ repugnant? Cur mortalis quidem amica, immortalis verò amator?

Peroratio. Sed finis sit: neque plura enim de poëtis dicam, nè ipsorum ineptiam longius insectando, in eandem, quam in illis reprehendo, vanitatem videar incidisse.

SCHOLIA.

Destructio, &c. Quam alii nuncupant improbationem, alii confutationem. Quintilianus lib. 3. cap. 4. vocat opus destruendi. Idem lib. 5. cap. 13. refutationem, Græci ἀναστευὴν, quibus σκευάζειν est condere, componere, struere, ἀναστευάζειν destruere, labefactare.

Su vertendo verò, &c. Hoc est, oportet refutationes de illis rebus fieri, quæ ancipitem adhibent opinionem, ut ait Priscianus. Non enim, quæ planissimè falsa sunt vel vera, refutanda sunt. Quales sunt Æsopicæ fabulæ, vel historiæ indubitabiles. Ut si volueris refutare, bruta animalia atque bestias more hominum aliquando fuisse locutas: Vel anno præterito flammis absumptam Hadamariam.

Mediæ conditionis, &c. Hoc est, quæ medium servant ordinem, dequibus in utramque partem oratio poterit institui. Ut si confutes, Antipodas esse. Arionem delphinem vectum. Annibalis exercitum humanas carnes edisse.

Obscuro, &c. Ab incerco Priscianus ait: Ut, Incertum est tempus, quo vixerit Narcissus. Non manifestum est, quot annulos post cladem Cannensem Annibal Carthaginem miserit. Non constat cervi abjiciant cornua.

Incredibili, &c. Ut, Incredible est Arionem

affectum voluisse canere. Supra fidem est; Daphnen à flumine Ladone procreatam, aut Nioben in saxa conversam.

Impossibili, &c. Ut, impossibile erat Arionem à delphino servari. Impossible erat Stentora quinquaginta alios sermone æquâsse, sonitúque.

Non cohærente, &c. Ab in consequente secundum Priscianum. Quod & contrarium appellat: Ut, contrarium erat voluisse perdere libertatem eum, qui eam servâsset.

Indecorum, &c. Hoc est, ab indecente. Ut, Indecens erat Apollinem, cùm sit deus, libidinosum voluisse virgini vim inferre. Non decuisset imperatoriam Scipionis dignitatem pulcherrimis (quas expugnatâ novâ Carthagine cepit) virginibus stuprum inferre: honestius erat injuriæ muliebri obnoxias, intactas custodire.

Inutili, &c. Hunc locum Priscianus ab incommodo vocat, cùm dicimus, rem ineptissimam esse, quæ nulli vel usui vel honori futura sit: ut Otia sunt abroganda, undè nulla commoditas, vel laus vera promanat.

Artis vim, &c. Etenim instrumentis omnibus rhetoricis opus habet, cùm tota spes vincendi, ratióque persuadendi posita sit in confirmatione atque confutatione. Nam si adjumenta nostra exposuerimus, contraria autem dissolverimus, absolutè nimirum munus oratorium confecerimus, ut ait Cicero.

Coarguere ineptiam, &c. Duplicem hujus declamationis formulam nobis proponit. Prioris est sententia, Absurdum esset, ineptias poëtarum reprehendere, aut vatibus contradicere, nisi ipsi in causa essent, falsáque confingendo nos adversum se concitarent. Alterius, Stultum esset poëtis parcere, cùm ipsi diis immortalibus non parcant, sed in deos omnes,

mi aximéq; att is ſuæ poëticæ præſidem Apollinem debachentur.

Apollinem, &c. Hic Muſorum princeps, & dux eſt. Unde μουσηγέτην appellant, autore Macrobio lib. 8. de Somn. Scip. cap. 3. Idem 1. Saturn. cap. 7. vocatũ ait, ἀπὸ τῆ βάλλειν τὰς ἀκτῖνας id eſt, à jactu radiorũ. Eundem Phœbum, ἀπὸ τῆ φοιτᾶν εἰς, quòd vi feratur. Tortellius derivat à lumine vel nitore, ἀπὸ τῦ φοτὸς,

Daphne, &c. Hanc Aphthonius ait filiam eſſe Ladonis, qui fluvius lauris circumſeptus eſt in Arcadia. Ovid. autem 1. Metamorph, tradit filiam Penëi, unde Penëiam, ac Penëida vocat. Eſt autem Penëus Theſſaliæ fluvius, inter Oſſam & Olympum decurrens, apud quem eſt locus amæniſſimus, qui Tempe dicitur: Unde Virgil. ait 4. Georgic.

——Fugiens Penëia Tempe:

Ovid. 1. Metamorphoſ.

Eſt nemus Æmoniæ; prærupta quod undiq; claudit
Sylva, vocant Tempe, per quæ Penëus, &c.

Fertur autẽ duas habuiſſe filias, Cyrenẽ & Daphnen. Vide Bocat. l. 7. c. 29. Porrò poëtæ finxerunt, Daphnen è Ladone procreatam, quòd lauri, & arbores proveniant naſcuntúrq; de fluvialibus undis.

Item autore Fulgentio, laurum Apollini dedicarunt, quoniam ſi eam dormientibus ad caput poſueris, vera ſomnia videbunt.

Pythio, &c. Python vel Phython horrendæ magnitudinis è terra caleſcente poſt Deucalionis diluvium procreatus ſerpens, quem Phœbus interemit, unde Pythius eſt appellatus, & in honorem ejus Ludi inſtituti Pythia dicti. Ovid. 1. Metamorph.

Inſtituit ſacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomiti ſerpentis nomine dictos.

Sunt qui ſic dictum aſſerant ἀπὸ τῆ πυθέσθαι. At Macrob. 1. Satur. cap. 17. à πύθω, hoc eſt, σήπ-

trahit, quòd nunquam sine vi aliqua caloris efficitur putredo.

Tripodi, &c. Tripodes, à tribus pedibus dicti fuerunt, autore Servio super 4. Æneid. mensæ in Apollinis Delphici templo, quibus superpositæ Phœbades vaticinabantur, vel ex quibus responsa dabantur. Dicebatur etiam Cortina. Virg. in 6. Æneid.

—— Neque Phœbi Cortina fefellit.

Fuerunt autem duo summæ fidei oracula, Delphica & Pythia. Vide Erasm. in proverbio, ex tripode.

Jam quo pacto, &c. Non probabile est, inquit, nuptias factas esse inter res inanimatas, cum Hymenæus eorum sit qui sensus habeant. Prætera, cum in dubio sit an inter fluvios filia Daphne, an Ladon pater inter homines recensendus.

Amor res pessima, &c. Unde Euripides,

——βροτοῖς ἔρωτες ὡς κακὸν μέγα!

Mortalibus amores quàm magnum malum! Qui bonis hominibus non conveniunt, nedum Apollini Deo. Rectè apud Dioginem Laërtium Zeno: Amor est, inquit, concupiscentia quædam, in præstantì ingenio viros non cadens.

Viri mulieribus præstant, &c. Ὑπερέχειν, viri superant, vincunt fœminas. Etenim fœminæ debiliores sunt maribus, quia frigidioris naturæ, ut de animalibus ait Aristoteles.

Refutationis exemplum.

ARGUMENTUM.

Arion vectus à delphino.

Falsum esse quod Herod. l. 1. scripsit super Arione fidicine. De quo vide Gel. l. 16. c. 89. Ovid. 2. Fast.

Exordium à reprehensione.

PRimam historiæ legem Cicero tradit esse, ut vera sit, nec admisceat aliquid falsi, quam Græci non servando, sed creditu indigna turpiter confingendo, fecerunt, ut fidem amiserint, & Græcia

Est enim lumen veritatis historiæ.

mendax credatur, et Herodoti scripta vana, atque mendaciis consuta, maximè ea quæ super Arione prodita circumferunter.

Ab expositione. Arion, inquit, citharædus, grandi pecuniâ, & re bona multâ copiosus, Corinthum ex Sicilia, & Italia constituit redire. Nautas igiter Corinthios delegit, qui prædæ pecuniæque cupidi ceperunt consilium de necando Arione. Hic pernicie intellectâ, pecuniam insidiatores haberent, vitam darent, oravit. Atqui nautæ imperârunt, ut jam statim coràm desiliret præceps in mare. Homo ibi territus, spe omni vitæ perditâ, id unum rogavit, ut priusquam mortem opeteret, induere permitterent sua sibi vestimenta, & fides capere & canere carmen casus illius sibi consolabile. Quod oraverat, impetrat, atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stánsque in summæ puppis foro, carmen, quod ὄρθιον dicunt, voce sublatissimâ cantavit. Ad quod delphinum inter undas adnavisse, et dorso super fluctus edito Arionem vectavisse, incolumíque eum corpore cum cithara atque vestimentis illæsis, Tænarum in terram Laconicam devexisse confirmat Herodotus.

Ab obscuro. Ecquis asserat conspicuum atq; planum esse, Arionem in mare præcipitatum fidibus cecinisse, ipsum fluctibus non obrutum, nec citharam humoris impatientem aspergine marinâ coruptam, neq; vestes a procellis absorptas, sed omnia integra ipsúmq; citharœdũ salvum evasisse beneficio marinæ belluæ?

Ab incredibili. Ab Arione fidicine magnam pecuniæ vim collectam admitto, licèt idipsum multis difficillimũ creditu; cum juxta proverbium, Bonus cantor bonus cupediarius, promúsque magis quàm condus. At quis, oro, tàm demens, ut persuasum habeat fidicinem in tantâ calamitate, & in tantis vitæ periculis constitutum se ornare, & canere potuisse? Porrò, quem-

quemadmodum nemini fidem feceris, Priamum in filiorum funeribus plausisse, & Nioben in tanto natorum luctu saltavisse: sic nemo credideris, hominem in extrema necessitate, capitisque periculo fidibus delectatum cecinisse carmen non vulgare; rebus silicet requirentibus habitum potiùs lugrubrem aut Musam quam vocant Caricam.

Ab impossibili.

Verùm esto, concedatur illum potuisse canere, & delphinum musicâ demulsum, sed cùm sit omnium non solùm marinorum animalium velocissimus delphinus, ocyor volucre, & telo acrior, juxta Plinii sententiam, quomodo ejusdem dorso potuit Arion pendere; ubi si commoda etiam fuissent retinacula, iis tamen fidibus intentæ manus uti non potuissent? Sed esto, non sit excussus: at quomodo vortices perferre putuit, & semper æstuantis, furentisque maris impetus, æquoriósque turbines atq; procellas, quæ remos frangere, proras avertere, & maximas naves devorare solent, atque submergere?

Ab indecoro.

Quid ab historico magis alienum quám ista mendacia confingere? Quid minùs convenerit humanæ naturæ, quàm in summo rerum asperrimarum periculo canere? Quid in truculentarum belluarum ad feritatem natarum naturam minùs quadraverit, quám eas, nativâ rabie depositâ, mansuescere, placidorúmque equorum officiis fungi, mariáque superequitantem hominem dorso portare?

A contrario.

Calamitatis dolor est comes, atque luctus, prosperioris fortunæ cantus & lætitia: sed quomodo in summum vitæ discimen adductus Arion, lætitiæ vestamenta potuit induere, musicísque cantilenis indulgere? At idem in mare præcipitatus, quomodo emersit, quomodo marinis humoribus perfusus, & horrore perculsus, fides, quas inutiles aqua reddit, tractavit? quomodo societatis humanæ atque rationis expers delphinum,

equum domitum imitatus, citharœdum veluti equitem vexit, & monſtrator itineris in portum, quem optavit homo, deduxit:

Ab inutili. Quorſum iſta tem abſurda commenta, & inutilia vel auditu, vel relatu figmenta, unde nulla morum cultura, nulla item ingeniorum commoditas promanat?

Epilogus. Finem modò faciam, nè in Herodotum invectus, calumniari videar, & prolixis verborum ambagibus uſus, moleſtiis afficiam eos, qui crudelitatis vitio non laborantes, noverunt mera deliramenta eſſe, quæ de Arionis fabula memoriæ ſunt prodita.

Aliud refutationis exemplum.

ARGUMENTUM.

Vanum eſſe, Elpenora mutatum ſuiſſe in porcum.

UT fabulæ poëtarum honeſtæ, delectandi gratiâ vel docendi cauſâ conſcriptæ laudem merentur: ſic abſurda, quorum nullus eſt uſus, mendacia, carbone notanda, quorum nullus eſt uſus, mendacia, farinæ ſunt ea, quæ finxerunt de Elpenore.

Circes fabulam explicat apud Xenophontem, primo memo. Socrates. Quem ſociorum Ulyſſis unum fuiſſe perhibent, & à venefica Circe, Solis ac Perſæ filiâ mutatum in porcum, atque ex homine per pocula beſtiam quadrupedem factum: juxta illud Juvenal. Satyr. 15. Cum remigibus grunnîſſe Elpenora porcis.

Ab expoſitione. —— Circes, (inquit. Horat.) pocula nôſti,
Quæ ſi (Ulyſſes) cum ſociis ſtultus, cupidúſque bibiſſet,
Sub domina meretrice fuiſſet turpis & excors:
Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.

Ab obſcuro. Quod figmentum nemo, prædituſ etiam Atticâ eloquentiâ, perſpicuum. aut planu fecerit homini rationis

rationis compoti. Obſcurior enim res eſt, quam ut ulla dicendi facultate queat illuſtrari, & intellectu tam difficilis, ut nè Appollo quidem (ut proverbio dicunt) intelligat.

Quis tanto crudelitatis vitio laboravit, cui verum eſſe videatur, hominem in porcum transformari potuiſſe, ídque per fœminam, quæ ut viris informior eſt, ac ineptior, ità minùs idonea ad capeſſendas atque ſibi vindecandas divinæ virtutis artes, quibus tanta miraculorum ſpectacula ſolent exhiberi, & virgulâ, ut aiunt, divinâ ſuppeditari? *Ab incredibili.*

Ecquâ ratione vel efficaciâ fieri potuit, ut humana facies in ferosum porci caput transformaretur, manus cum digitis in pedes biſulcos tranſirent, & breviter in animal deforme, terram ſemper ſpectans ac fodiens, converteretur homo? *Ab impoſſibili.*

Cui Deus os ſublime dedit, cœlúmque videre
Juſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus.

Non decuiſſet Circen id attentare, vel ſibi potenter arrogare, quod ſolius divinæ virtutis eſt opificium. *Ab indecenti.*

Ad hæc indecens admodum ſuiſſet, humani corporis figuram, ad Dei ſimilitudinem factam, in procina membra convertere, naturâmque ratione divinâ prædítam, ſordidiſſimâ pecoris carne dehoneſtare.

Veneficiis potens Circe fuerit, eſto. Sed quomodo à trivenefica porrectum (quod hauſtum in ſtomachum trajici, deinde in viſceribus abſumi, atque confici ſolet) poculum potuit totum Elpenoris corpus immutare? Quis unquam audivit ſumpta pocula ſecutas fuiſſe corporum tranſeuntium in alias transformationes, & non potiùs priſtinâ membrorum figurâ permanente, ſanitatem, vel adverſam valtudinem concomitatam? *Ab incohærenti.*

Quæ malè feriatorũ hominum deliramenta, cùm nihil bonæ frugis afferant, miror, quid Herodotum juverit iſta confingere: Quid item vates impulerit ſcriptis *Ab inutili.*

scriptis suis rata facere, atque committere, ut verum perduret proverbiũ: πολλὰ λεύσουσι ἀοιδοὶ Multa mentiuntur poetæ. Quibus Quidlibet audiendi semper fuit æqua potestas, ut Horatius ait.

Conclusio. Desinam plura de rebus vanissimis verba facere, nè diutius in iis immorato, mihi aliqua voniloquentiæ nota possit inuri.

Aliud refutationis exemplum.

ARGUMENTUM.

Quod vana sint, quæ jactant barbari de Hieronymo, ob libros ethnicorum, in primis Ciceronis lectos, flagris cæso.

Exordium à dicentium reprehensione. POlitiorum literarum hostes Cerite, quod aiunt, cerâ digni sunt, quòd lapidem moveant omnem, ut studiosos à bonis litreris retrahunt. Etenim multa comminiscuntur, ut bonos in erroris tenebras secum abducant. Sed videamus quænam inter cætera, quorum infinitus est numerus, phantasmata confingant, ac immensa cavi spirent mendacia folles.

Ab expositione. Divus Hieronymus, inquiunt, cùm singulari disciplinarum studio flagrans, ethnicos scriptores, in primis Ciceronem, lectitaret, nec prophani studii finem faceret; per somnium ad Dei Tribunal raptus est: ubi accusatus, ad flagra damnatus fuit; ut documento esset, libros ethnicorum non esse legendos.

Ab obscuro Quod hominum à musis alienorum figmentum a veritate remotissimum, Cimmeriisque (ut aiunt) tenebris obvolutum est. Etenim cui poterit apertum atque clarum videri, hominem mortalem, non modò somno, sed etiam carne & ossibus gravatum, in cœlos rapi, in Dei conspectum produci, atque ibi ad majestatis summæ tribunal virgis cædi, propter lectos cum judicio libros ethnicorum? A quorum

studiis

studiis nemo bonus unquam, nemóque pius abhorrere solitus, sed potiùs omnia probare, quod bonum est tenere. Quomodo manifestum ergò fuerit, virum sanctum vapulâsse, quòd velut è luto gemmas, hoc est, quod in ethnicorum libris optimum erat, collegerit, ac indè libris suis plurimum conciliarit leporis atque dignitatis?

Ab incredibili.

Ultra fidem est singulari sanctimoniâ virum conspicuum, è lectulo suo raptum in cœlos, ut flagris cæderetur, deindè virgis percussum, in terras relatum fuisse. Quod si verè contigisset, proculdubio semper à poëtarum lectionibus post datam tergo pœnam abstinuisset. At id ipsum minimè fecisse ejus scripta testantur. Sed per somnium fuit accusatus, per somnium damnatus atque cæsus. Per somnium igitur res debent credi, quæ meræ verborum umbræ sunt.

Ab impossibili.

Quomodo carnális homo super æthera ferri, quomodo imbecillitas humana præfulgidos cœlestis splendoris atque flammarum radios perpeti, fulgurantésque terribilis judicis vultus sustinere potuit? Sed esto, potuerit id tolerare. Quomodo autẽ dormiens nihílque sentiens verbera potuit sentire? Quomodo se tantâ formidine perculsum, & in periculà conjectum fuisse recordans, ad ethnicorum libros redire?

Ab indecoro.

Omniũ pessimi sunt homines, qui nobis fingunt, Deum illorum tortorem esse, quos è libris ethnicorum, quod habetur inibi salutare, non piget excerpere, & in utilitatem piorum memoriæ prodere: illis interim parcentem, qui segnes & ignavi bonas omnes disciplinas, quæ Dei Opt. Max. sunt munera, contemnunt, pravâque suâ & vivendi consuetudine, & docendi ratione bonos offendunt, atque secum trahunt in perniciem. Et viro sancto parum convenerat autorum profanorum scripta legere,

si

si cognoverat, ea sacris literis incommodare, aut legentibus nihil utilitatis suppeditare. Esto, sint in iis nonnulla prava dogmata: magis tamen decuerit mala præterire, & aures obturare, quàm omnia ex æquo damnare.

A repugnante. Scripsit quidem D. Hieronymus, ob lectos Ciceronis libros se flagra passum, sed puellæ teneriori, quam à nimio poëtices studio volebat retrahere, scripsit per somnium accidisse. Quis inde, precor, colligendum juraverit, eloquentissimos ethnicorum libros non esse legendos? Quod per somnium, quo rem actam intelligunt, pii credituri sunt; velut Cræci dicunt, οὐδ' ὄναρ Quo antiquo proverbio significârunt, id quod nullâ ratione, nullo tempore audeas sperare.

Sed quæ suis hisce mendaciis turpissimis commoda nobis afferunt bonarum literarum hostes? Commoda non videmus, experimur autem incommoda. Etenim dum omne suis similes hoc est, indoctissimos cupiunt habere, talibus terriculis juventutem à literis sincerioribus avocant, ut similes habeant labra lactucas. Ità grandiores hi facti, nulli vel rebus privatis, vel publicis usui poterunt esse.

Facessant igitur elegantiorum literarum osores, ac desinant per vanissimas de D. Hieronymo confictas nugas juventutem ab ethnicorum utilissimis, & mores & ingenia formantibus scriptis deterrere.

Petrus Mossellanus copiosiùs & elegantiùs tractavit, cujus verba non piguit ascribere.

ARGUMENTUM.

SI unquam hoc dubium fuit, hoc vitii mortalium mentibus naturâ insitum esse, ut quantum quisque vel ipse jam sit assecutus, vel post se assequi posse

posse speret, tantum probet; & nihil, nisi quod ipse facit, rectum putet: nunc certè dubium esse desinet, posteaquam existunt, qui quoniam ipsi optimos quosque scriptores aut non legunt, aut si legunt, non intelligunt, alios quoque ab eorum lectione deterrent; & quia errorem suum veris rationibus persuadere nequeunt, mulierc ularum mare effictas superstitiosorum exemplorum minas confingunt. Nam quis desidiosissimis istis desidiæ patronis credet propterea D. Hieronymum, ut divinarum ità humanarum literarum peritissimum, quòd ethnicorum scripta legerit, cælestis judicii sententiâ condemnatum, de tergo satisfeciſſe? Operæ pretium autem est, quibus verbis bellam hanc suam, scilicet, historiam narrent, exponere. Nam si veri quid haberet res, longè aliam faciem narratio ipsa haberet. Nam qui bene natos adolescentes hâc fabulâ ab honestissimarum rerum studiis abducere conantur, quanquam mendaci veritatis tectorio obducere se posse profitentur, (sophistæ enim & sunt, & appellantur) tamen infelici adeò sunt ingenio, ut cautè mentiri, & fictionem celare non possint. Sic enim aiunt: S. Hieronymus cùm singulari quadam liberalium disciplinarum omnium studio flagraret, non satis habuit philosophiam, & theologiam didicisse, insuper curiositate quamdam provectus, ethnicos scriptores, & imprimis Ciceronem subinde legit. Placebant enim ei pulchra verba, quibus Paganus ille in suis libris frequenter est usus. Connivebat ad hæc aliquandiu Deus: sed cùm finem non faceret inutilis studii, per somnium ad Dei tribunal accersitus, de Ciceroniana lectione acculatur. Quid multis? Damnatus est ad flagra. Quibus multum diúque cæsus, satis docuit, non esse legendos libros ethnicorum, præcipuè Ciceronis. Hæc est illa terrifica historia, quam ubique adversum bonarum literarum

rarum

rarum ſtudioſos decantant. Nam ut indocti medi-
no collyrio omnium oculos ſanant, ita miſeri iſti
unum hoc habent, quo inſcitiæ ſuæ patrocinantur.
Sed nunc quantum efficiant, videamus. S. Hiero-
mus, inquiunt, ſingulari quodam liberalium artium
ſtudio flagravit. Quid ego audio? Sanctus erat Hie-
ronymus, & tamen liberalium artium ſtudio flagra-
bat? Sancti ſanctè omnia & faciunt, & dicunt. Vo
verò hoc nomine in jus vocatum jactatis, quòd li-
berales diſciplinas avidiùs legendo ſit ſectatus. An
ergò ſanctus non erit Hieronymus, & diſciplinæ li-
berales erunt fugiendæ: aut ſi ſanctus Hieronymus,
ſanctum erit & liberales artes tractare. At quis eſt
tam impudens, ut Hieronymo ſanctitatis gloriam
detrahat: Niſi forſaſſe dicitis tum eum ſanctũ non
fuiſſe, cùm prophanos autores legeret. Dicite ergo
mihi ullum tempus, quo à prophanis literis in to-
tum abhorruerit. An eſt aliquis liber, aliqua epiſto-
la, aliquis commentarius ejus ſcriptoris, in quo
non prophana ſacris adjunxerit? Quod ſi in ſcri-
bendo ad prophanos autores ſæpè reſpexit, quanto
magis in legendo idem hoc feciſſe eum putabimus?
Aut ergo ſanctitati opinionem, quam ille ſibi ſum-
mâ eruditione, ſummáque pietate comparavit, ei
detrahetis; aut, ſi hoc non audietis, mendacium ve-
ſtrum ipſi prodetis. Deindè ſi artes ab ethnicis po-
tiſſimum & inventæ, & nobis traditæ, liberales ſunt,
flagitium non erit eas dedeciſſe. Vix me contine-
quin hîc ſophiſtis iſtis inſultem. Hoccíne veſter vo
docuit Ariſtoteles, liberale quod ſit, hoc idem &
gitium eſſe poſſe? Non virtus eſt liberalitas? O
novum acumen! Nam cùm quod liberale appellam,
hoc idem vitioſum eſſe dicant, nonne ex virtute
faciunt vitium? Ut cùm vitium omne ſit fugien-
dum, idem ſit iſtis & liberale & illiberale; fugien-
dum pariter, & expetendum. Vide quàm belle co-
hæreant,

hæreant, quámque formalis sit, ut Gothi isti loquuntur, hæc narratio: Sed philosophiâ ac Theologiâ contentus esse debebat, sicut doctor sanctus, & doctor subtilis, qui non curaverunt istas novitates. Quam tu hîc philosophiam mihi somnias egregie philosophiæ magister? Neque enim credibile est vigilare eos, qui ullam artem liberalem à philosophia separant. Miseri homines non didicêre philosophiam non esse dictata quædam nuper à nescio quibus, quæ postea & in scholis alii aliis velut per manus tradidêre, de inventionibus, de formalitatibus, de obligationibus, & similibus nugis; sed latiùs patere augustissimæ hujus disciplinæ fructum. Nam cùm totum philosophiæ corpus ex tribus velut primariis membris constet, sermonis facultate, naturalium rerum cognitione, & vitæ instituendæ ratione, singula hæc deinceps plurimas in se complectuntur partes. Etenim in sermone desideramus, vel ut cum rectè loquentium exemplo consentiat, id quod pollicetur grammatica; vel ut naturam cujusque rei explicet, nunc, quæ obscura sunt, definiendo; nunc, quæ multa & confusa sunt dividendo; nunc quid cuique vel consequens vel repugnans sit, colligendo; quam vim dialecticen vocant: vel ut propriè, distinctè, copiosè, ornatè de quavis re propositâ cum quadem audientium admiratione dicamus, quæ facultas propriè est oratorum. Sed naturæ cognitio latiùs etiam fines suos porrigit, cùm cœlum pariter, elementa, atque adeò, quæ in elementis sunt omnia ambitu suo circumscribat. Vitæ verò humanæ moderatio non in hoc est tota, ut quis suos ipsius mores ad virtutis præscriptum formet, sed majus etiam quiddam præstat, nimirum ut primùm nos ipsi, vitámque nostram, deinde domus familiæque curam, postremò civitatis ac reipub. administrationem rectâ ratione insti-

S. Thomas, Aquinas & Joannes Scotus.

Philosophia omnis ex quibus constat.

instituamus. Et cùm ex uno philosophiæ velut fonte innumerabiles disciplinarum humanarum rivi promanârint, & nullus scriptor, quantumvis ethnicus, tam sit inanis ut non scriptione suâ in aliquam philosophiæ partem incurrat; quæ (malam!) insania est, eum, qui Ciceronem in omni philosophiæ parte summa cum laude versatum, diligenter legat, perinde criminari, ac si philosophiæ terminos sit egressus? Quòd si philosophiæ pars est Cicero, & qui philosophiæ student, vel vestro judicio, non solùm non flagra, sed præmia merentur; quâ, quæso, fronte fingitis nobis Hieronymum, cui præmium debebatur, cæsam flagris? neq; verò libet hîc quicquam exprobare vel Thomæ Aquinati, vel Joanni Scoto, quos tantopere venerati cuique per me sanè licet; illud tantum dico, me nec sanctitatem detrahere Thomæ, nec Scoto subtilitates invidere; sed quod additis, non curæ fuisse iis novitates (videlicet per novitates, Ciceronis lectionem intelligentes) agnosco. Atticam istam vestram eloquentiam, & acumen miror, quòd, quæ annis supra mille sexcentis in eruditorum manibus fuerunt, ea præ nugis vestris nuper natis exiftimetis nova. Atque utinam vobis, quibus tantum displicent nova, nunquam novus contingat cucullus, nunquam novæ crepidæ; sed semper pannis annisque obsitis, putridi pisces, & antiquata ova sint cibus.

A consulatu enim Cic. ad Christi nativitatem anni 61. intercesserunt.

At suavius etiam est, quòd, quò probabilius esset mendacium, causam lecti Ciceronis adjungunt, Quia, inquiunt, placebant ei pulchra verba. Ecce verò alterum sermonis sophistici florem. Quod autem peccatum est, malle pulchra quàm spurca? Video quorsum tendaris, Hyeronymum vestri similem optatis, hoc est, infantem. Deinde, ullúmne verbum per se est pulchrum, an potiùs ut quodque rei vel pulchræ vel turpi inditum est, ità vel pulchrum vel turpe

turpe habetur? Quod pulchra sunt verba, quæ pulchras res velut vestiunt & ornant, nónne in contrarium res vobis exit, ut quod pro vobis adduxistis, hoc maximè vos oppugnet? Jam, ut demus, causam hanc aliquid valere, illud quomodò consistet, quòd quæ in aliis laudat Hieronymus, eorum culpâ ipse plectatur? An non idē in epistolâ ad Magnum oratorem, & fatetur se profana legere, sacrisq; intertexere; & qui hoc ante se fecerant, suòve etiamnū tempore facerent, eorū exempla non modò non reprehendit, verùm etiā imitanda proponit?

Nónne Lactantium hoc nomine miratur, quòd ad Cicer. eloquentiam cæteris propiùs aspiraverit? Non Basilius, summus meâ sententiâ Theologus, nepotibus suis adolescentibus, quos ad divinæ sapientiæ perfectionem erudiebat, omne genus profanorum scriptorum prudenter legendum suasit? Imò, Non Augustinus in futuro Theologo omnium penè humanarum literarum cognitionē desiderat? Nónne idem Ciceronis Hortensio (sic enim inscriptus est liber) velut duce, ad sapientiæ Deo dignæ studium primùm se perveniſſe palā testatur? Et Hieronymum lecti Ciceronis pœnas graves adeò dedisse, credi vobis adhuc postulatis? Illi laudibus attollunt industriam eorum, qui ad æternæ sapientiæ templū ornandum, populi Israëlitici exemplo, peregrinas conferunt opes: vobis non satis est vos ipsos velut fucos quosdam, in alvearium nihil importare? insuper & aliis in hoc genere laborantibus obstrepitis, & ficti exempli horrorem opponitis? Sed quid ego horum exempla commemoro? Ipse adeò Paulus, qui Christi suo ore loquentis periculum minatur, ethnicorum poetarum versibus in Evangelii gloriam abusus est. Quid autem, si ostendam, quod vos impudenter adeo asseveratis, hoc nè fieri quidē potuisse? Quid si hoc ex vestris ipsorum verbis convincam?

Quid si hoc vestrum commentum ab ipso adeò Hieronymo palàm rideri alicubi comprobem? Deincépsne tale aliquid studiosis hominibus obgannire audebitis? Per somnium vobis Hieronymus accusatur, per somnium damnatur, per somnium cæditur. O novum judicium! In Areopago olim judicia noctu habebantur, sed vigilantibus reis; hic reus cùm altum adeò dormiat, ut etiam somniet, ad tribunal protrahitur, accusatur, damnatur, cæditur. Quî fieri potest, ut dormiens causam dicat? ut omni sentiendi facultate destitutus, flagrorum ictus sentiat? Nónne ipsa somnii vox totum hoc quod jactatis somnium, aut si quid somnio vanius est, esse ostendit? Atqui venit in mentem, quo potissimùm nitantur fabulæ illius decantatores. Hieronymus, inquiunt, ipse scribit tale quid sibi accidisse. Fateor, sed scripsit juvenis, calentibus adhuc in eo rhetorum studiis, quorum professio est, fictis etiam narrationibus ad suum negotium abuti. Scripsit puellæ, cujus ingenium parùm firmum, talibus terriculis ab immodico ethnicæ lectionis studio absterrere prudentis erat. Scripsit aptis verbis, aptis figuris, eâ præfatione somni pariter & febriculæ, ut cauto firmóq; lectori commentum nè posset quidem imponere. Scripsit in familiari privatáq; epistolâ stylo ad puellárum infirmitatem accommodato. Alioqui ter perjurum facietis Hieronymum. Primùm, qui post judicium illud vestrum, quo lectionem ethnicorum abjuravit, ad libros profanos toties redierit. Deinde, qui aliis ejus generis libros non modò legendos permittat, vetùm etiam suadeat. Postremò, qui in defensione suâ multis annis posteaquam ad Eustochium de somnio hoc scripserat, exactis, Ruffino lectionem ethnicorum pro crimine objicienti responderet, somniũ esse, quod Eustochio scripsisset: somniis autem scripturarum autoritate fidem non ha-

ben-

bendam. Quid expectatis amplius? ipse Hieronymus jam non minùs eruditione vitæque sanctimoniâ, quàm ætate perfectus, quod juveni sibi ad Eustochium scribenti excideriț, merum fuisse somnium confitetur. Sed vereor planè, nè sint quibus prolixa hæc de somnio disputatio quendam tædii somnum adduxerit: tantum abest, ut, nè cui fabulam hanc persuadeam, metuam.

Elegantissima Posthumii Consulis ad populum oratio quâ fœdum Bacchanalium ritum reprehendit: ex Tit. Livio, lib. 39. 15. 16.

NUlli unquam concioni, Quirites, tam non solùm apta, sed etiam necessaria hæc solennis precatio deorum fuit, quæ vos admoneret, hos esse deos quos colere, venerari, precarique majores vestri instituissent; non illos, qui pravis & externis religionibus captas mentes, velut furialibus stimulis ad omne scelus, & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, invenio: si aliquid ignorabitis, nè locum negligentiæ dem; si omnia nudavero, nè nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixero, minus quàm prò atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse; ut ad cavendum satis sit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia totâ jampridem Italiâ, & nunc per urbem, etiam multis locis esse, non famâ modò accepisse vos, sed crepitibus etiam, ululatibusque nocturnis, qui personant totâ urbe, certum habeo. Cæterùm quæ ea res sit ignorare: alios deorum aliquem cultum, alios concessum ludum & laciviam credere esse: & qualecunque sit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, si dixero multa millia hominum esse, illico necesse

Bacchanalia hæc Sp. Posthumio Albino & Qu. Marcio Philippo Coss. vigerunt.

est exterreamini; nisi adjunxero, qui, qualesq; sint. Primum igitur mulierum magna pars est, & is fons mali hujusce fuit: deinde, simillimi fœminis mares, stuprati & constupratores, fanatici vigiles, vino, strepitibus clamoribusque nocturus attoniti. Nullas adhuc vires conjuratio, cæterùm incrementum ingens virium habet, quòd in dies plures fiunt. Majores vestri, nè vos quidem, nisi cùm aut vexillo in arce posito comitiorum causâ exercitus eductus esset, aut plebi concilium Tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocâsset, fortè temerè coire voluerunt: & ubicunque multitudo esset, ibi & legitimum rectorem multitudinis censebant debere esse. Quales primùm nocturnos cœtus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? Si quibus ætatibus initientur mares, scietis: non miserat vos eorum solùm, sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos juvenes, miseros faciendos censetis, Quirites? iis ex ob cœno sacrareo eductis arma committenda? hi cooperti stupris suis, alienisque, pro pudicitia conjugum ac liberorum vestrorum ferro decernerent?

Minus tamen esset, si flagitiis tantùm effœminati forent (ipsorum id magnâ ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abstinuissent. Nunquam tantum malum in republica fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid scelere peccatum est, ex uno illo sacrario scitote ortum esse. Necdum omnia in quæ conjuraverunt edita facinora habent. Adhuc privatis noxiis, quia nondum ad Rempublicam opprimendam satis virium est, conjuratio sese impia tenet. Crescit & serpit quotidie malum; jam majus est, quàm ut capere id privata fortuna possit: ad summã reipub. spectat, nisi præcavetis, Quirites. Jam huic diutur-

leg-

legitimè ab consule vocatæ par nocturna concio esse poterit. Nunc illi vos singuli universos concionantes timent: jam ubi vos dilapsi domos & in rura vestra eritis, illi coierint, consultabunt de sua salute, simul ac vestra pernicie: tum singulis vobis universi timendi erunt. Optare igitur unusquisque vestrûm debet, ut bona mens suis omnibus fuerit: si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit; illorum eum cum quibus in omne flagitium & facinus conjuravit, non suum judicet esse. Nè quis etiam errore labatur vestrûm quidem non sum securus. Nihil enim in speciem fallacius est, quàm prava religio. Ubi deorum numen prætenditur sceleribus, subit animum timor, nè fraudibus humanis vindicandis divini juris aliquid mixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, senatusconsulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum, avorúmque ætate negotium est magistratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent? sacrificulos, vatésque foro, circo, urbe prohiberent? vaticinios libros conquirerent, comburerentque? omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? Judicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique juris, nihil æquè dissolvendæ religionis esse, quam ubi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus sum, nequa superstitio agitaret animos vestros, cùm demolientes nos Bacchanalia, discutientésque nefarios cœtus cerneretis.

Omnia diis propitiis, volentibúsq; ea faciemus: qui quia suum numen sceleribus, libidinibúsq; contaminari indignè ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt; nec patefieri ut impunita essent, sed ut vindicarentur, & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstione extra ordinem de eare mihi col-

legæque meo mandavit: nos ipsi, quæ nobis agenda sunt, impigrè exequemur; vigiliarum nocturnarum curam per urbem minoribus magistratibus mandavimus. Vos quoque æquum est quæ vestra munia sunt, quo quis loco positus erit, quod imperabitur, impigrè præstare; & dare operam, nè quid fraude noxiorum, periculi aut tumultus oriatur,

De Confirmatione, sive asseveratione, quæ Græcis dicitur Κατασκευή

CAP. VI.

"CConfirmatio, vel Asseveratio, est propositæ rei "comprobatio. Confirmanda verò sunt, quæ "neque prorsus manifesta sunt, neque omnino fidem, "ut fieri possint, habent,; sed quæ medium ordinem "servant. Qui autem confirmare intendunt, omnibus capitibus confutationi contrariis utantur. Primùm enim laudent eum qui dixit, quod confirmandum est; Deinde, rem exponant; Postea, à contrariis eorum quæ diximus, comprobent ipsum.

Pro	Obscuro	Quidem		Manifesto.
	Incredibili			Probabili.
	Impossibili			Possibili.
	Repugnante			Cohærente.
	Indecoro			Decente.
	Inutili			Conferente.

Sanè hæc quoque confirmationis exercitatio omnem vim artis intra se complexa est; cujus exemplum, verisimilia esse quæ de Daphne referuntur, continens, tale erit.

Poëtas

Poëtas quisquis vituperat, ipsas mihi vituperare Musas videtur. Si enim quæcunque canunt poëtæ, Musis instincti profundunt, quidni planè Musis bellum indicit, qui poëtarum reprehendere conatur inventa? Ego quidem omnium poëtarum sententiam comprobo, illium autem maximè qui Daphnen ab Apollini esse amatam, sapienter potulit. Sed quænam sunt, quibus fidem non adhibent? Daphne, inquiunt, è Terrâ nata est, & Ladone. *Exordium à laude dicentium*

Cur hoc apud eos incredibile? Nónne rebus omnibus aqua & terra sunt origo? Nónne semina rerum omnium elementa præbent? Si verò quicquid gignitur, procedit ex terrâ & aquâ; nimirùm Daphne eisdem orta est, quibus omnia, principiis, Ladone & Terrâ; genita scilicet indè, undè cuncta procreantur. Superabat autem Daphne facie reliquas omnes; rectè quidem. Quæcunque enim primò è Terrâ emittuntur, ea natura pulchritudine producuntur, & primo velut nativo propitióque conspicua decore pulcherrima videntur. Multæ autem mutationes corporibus speciosissimis tempore accidunt: quæ verò recèns nata primùm apparuerunt, ea formosissima, velutiquæ nullum adhuc decoris sui damnum passa sunt, blandissimè oculos nostros morantur. Rectè igitur Daphne formâ præstabat primùm ex Terrâ procreata. *Expositio rei à manifesto.*

Ob cujus admirandam Pulchritudinem Pythius amore captus est, non injuriâ. Quicquid enim in terris est, quo res ullæ sunt conspicuæ atque admirandæ, id omne à diis ipsis tributum est. Si verò bonorum omnium amabilis in primis est pulchritudo, quid mirùm si jucundissimum deorum munus, deum quoque habuit amatorem? Quæ enim dii donant, ea omnes amore prosequuntur. *Approbat.*

Conabatur autem amans deus suo desiderio me- *Apossibili.*

« deri ; sic enim res habet: Virtutes non sine labore « comparantur, & opus est sudore, quisquis eas asse- « qui velit. Hinc ergò laborat amator, nec tamen « desiderans amicam comprehendit. Ingens enim est « virtus, nec ad extremam ipsius metâ quisquam po- « test pervenire. Aiunt igitur amare Phœbum, non « terram scilicet, nec deorum majestatem vanis com- « mentis dehonestantes, sed virtutis ostendentes na- « turam, ut Apollo sit qui virtutem quærit, ipsa verò « virtus, Daphne.

A cohæ-renti. Fugientem puellam mater excepit. Cuncta enim quæcunque sunt, mortalem sortita naturam, ad ea, « unde orta sunt, festinant reverti. Idcirco in terram « occidit Daphne, ex terra prognata.

A descenti. Accipiens autem puellâ mater, pro ipsa reddidit « arbustum. Utrumque opus terræ proprium, ut in « hanc homines cadant, & arbores ab ea nascantur.

A conse-renti. Procreatum autem arbustum Apollinis honori dicatum est : dii enim extra providentiæ suæ com- « plexum nè arbusta quidem relinquerunt, sed coro- « nantur è natis, & primitiæ prodeuntium è terris « ipsis sacrantur. Sed & arbor divinationis facta est « merces atque symbolum. Hoc autem conveniens « puto. Daphnen enim poetarum multi σωφρόνα, id « est, temperatam appellant, & oracula dare, à tem- « perantia provenit.

Conclusio. Itaque quoniam puella voluptatum expers fuit, « virtutibus consecratur. Neque enim posset futuro- « rum esse capax, qui laborat intemperantiâ, contа- « minatum habens fœdâ libidine pectus. Quas ob « res poetas admiror & laudo, ipsum venerar carmen.

SCHO-

SCHOLIA.

COnfirmationem Græci vocant κατασκευὴν à verbo κατασκευάζειν qd. est parare, fabricari, quo utitur Apostolus ad Hebr. 9. Ζκηνὴ γὰρ κατεσκευάθη ἡ πρώτη, ἐν ᾗ ἦ τολυχνία, &c. id est, tabernaculũ factũ fuit primũ in quo lucerna. Est & probare, & confirmare. Undè κατασκευὴ probatio, astructio, demonstratio, item structura vocatur ab Halicarnasseo; hoc est, opificum rhetoricorum, & artifex compositio.

Quisquis vituperat, &c. In Aphthonio habetur, Ποιηταῖς ἀντερῶν αὐταῖς ἀντερεῖν δοκεῖ ταῖς Μούσαις, undè locũ hunc sic alii vertunt. Quisquis Vatibus contradicit, ipsis Musis videtur contradicere.

Musis instincti, &c. Socrates apud Platonem de recta nominũ ratione dicit Musarum & musicæ nomen deductum ἀπὸ τοῦ μῶσθαι id est, inquirere; si quis enim vult Musis familiaris esse, ei opus est indagine, & studio sapientiæ. Etenim qui ad Musas aspirant, opus habent non parvâ inquisitione atque labore. Unde Propertius lib. 3.

Non datur ad Musas currere lata via.

Musis autem instinctos, ait, hoc est, divino furore concitatos, & impulsos. Divinum enim poëtarũ genus est, atque diis agitur, ut ait Plato de Legib. 3. Idem de furore poetico; Non arte, inquit, sed divino afflatu mente capti omnia præclara poëmata canunt; Quem furorẽ ἐνθουσιασμὸν appellant, numinis afflationem, quam Budæus de asse primo interpretur vim dicendi, & scribendi divinitius infervefactam. Hanc libro 1. de rap. Proserp. Claudianus intelligens inquit:

Raptores thalamos audaci promere cantu
Mens congesta jubet: gressus removete profani;

Jam

Jam furor humanos noſtro de pectore ſenſus
Expulit, & totum ſpirant præcordia Phœbum:
Huc item Ovid. 6. Faſt. reſpiciens, ait;
Eſt deus in nobis, agitante caleſcimus illo.
Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.
Idem libro de Arte tertio.
Eſt deus in nobis ſunt & commercia cœli;
Sedibus ætheris ſpiritus ille venit.

Cur hoc apud Deos, &c. Græciſmus eſt περὶ τῶν θεῶν περὶ τοῦ Διός. Hoc eſt, per deos, per Jovem.

Superebat facie, &c. Quoniam Daphne omnium pulcherrima fuit, non dubium eſt quin Apollinem potuerit in amorem ſui ſolicitare. Certè pulchritudinem Ariſtoteles dicebat quavis epiſtolâ efficaciorem ad commendandum. Theophraſtus ſilentem fraudem appellabat; Plato prærogativam naturæ, quæ paucis ſoleat contingere. Carneades dicebat, ἀδορυφόρητον βασιλείαν id eſt, regnũ abſq; ſatellitio; Meminit Eraſm. Apotheg. 6. Sunt qui pulchitudinem in tria diſtinguunt; aliam referunt, laudabilem eſſe, vt formoſam faciem; aliam uſui deſervire, ut inſtrumentum, & domum, quæ præterquã quòd ſpecioſa ſunt, uſibus noſtris commoda etiam ſunt; tertiam legibus ſtudiiſque conſtare, eamque humanæ vitæ commodis maximè conſulere. Cujus meminit Diogines Laertius iib. 3. de vita philoſophorum. Hæc in æternum perdurans omnium eſt pretioſiſſima. Unde Ovid. 3. Triſtium eleganter ait;
Nempe dat, & quodcunq; libet fortuna, rapitque;
Irus & eſt ſubitò, qui modò Cræſus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingeniique bonis.

Multæ mutationes, &c. Hoc eſt, pulchritudo recèns producta peramabilis eſt, temporis autem curſu vitiatur. Hinc pulcherrimè Ovid. de arte amandi ſecundo ait.

Forma

Forma bonum fragile eſt; quantúmque accedit ad annos,
Fit minor, & ſpatio carpitur illa ſuo.
Nec ſemper violæ, nec ſemper lilia florent;
Et riget amiſſâ ſpina relicta roſâ.
Et tibi jam venient cani, formoſe, capilli,
Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Jam molire animum, qui duret. & aſtrue formam;
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Idem 2. Triſtium ad filiam Perbillam.

Iſta decens facies longis vitiabitur annis,
Rugáque in antiqua fronte ſenilis erit,
Injiciétque manus formæ damnoſa ſenectus,
Quæ ſtrepitum paſſu non faciente venit.

Notabis obiter, Aphthonium juxta ſuas præceptiones, non ea confirmare, quæ omnino fidem, ut fieri poſſint, non habent. Et Quintil. lib. cap. 6. Illud frequens eſt, inquit, ut ea quibus minùs confidimus, omittamus. Hinc ſilentio præterit, ac tranſit Daphnen in undis educari, aut in mediis terræ matris viſceribus vitam exigere potuiſſe. Tractari tamen exercitationis gratiâ poſſunt, cùm confirmatio atque refutatio ſint veluti quedam imagines rerum illarum, quæ in veras & juſtas cauſas incidunt; hîc ſeorſim, quaſi per luſum, tractatæ, ut in his juventus exercita poſſit ad veras ac graves cauſas agendas accommodatior reddi.

Quæ dii donant, &c. Sic argumentatur:

Qui amat pulchritudinem, non hominum, ſed deorum munus amplectitur.

Pythius amat pulchritudinem:

Ergò non hominũ, ſed deorũ munus amplectitur.

Virtutes labore comparantur, &c. Tranſit ad eam fabulæ partem confirmandam, quâ poëtæ dicunt, Daphnen ab inſequente Phœbo, tenerámque puellam à deo non fuiſſe comprehenſam, Quod difficile

confirmatu

confirmatu visum reliquit, & ad allegoriam transiit. Per Daphnen, inquit, virtutem intelliges, per Apollinem virtutis sectatorem. Quemadmodum is qui virtutem sequitur, non facilè comprehendit eam; ita Daphne captu difficilis erat Apollini. Etenim difficilia quæ pulchra.

Et via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilémque aditum primò spectantibus offert:
Sed requiem præbet sessis in vertice summo.

Terra omnium communis mater.

Mater excepit, &c. Etenim terræ propter merita indiderunt venerationem materni nominis. Nascentes enim excipit, sustinet, postremò complectitur gremio, ut Plin. ait, lib. 2. cap. 65.

Apollinis honori, &c. Triplicem, inquit, potissimùm utilitatem affert Daphne in laurum conversa, honorem & decus Apollini, diis reliquis coronas quibus exornantur, & divinandi artis indicium insigne.

Primitiæ, &c. Novæ fruges. Quas olim veteres non degustabant, nisi priùs τὰς ἀπαρχὰς diis sacerdotes immolâssent. Vide Erasmum in proverbio, Μηδ' ἀπὸ χυτροπόδων ἀνεπερρίκτων ἀπολύειν, μηδ' ἐλόεσθαι. —— (Ta

Confirmationis exemplum paulò copiosius à Petro Mosellano tractatum.

ARGUMENTUM.

Quod verum sit, quod Virgilius scriptum reliquerit, Didonem amoris impatientiâ mortem sibi consciisse; confirmationis exemplum.

Quanta fuerit priscorũ hominum industria in comparandis sapientiæ monumentis, quæ posteris suis relinquerent, cùm aliis rebus multis constat, tum vel maximè per hoc indicatur, quòd quæ eximiæ cujusdam philosophiæ documenta existimabant

mabant, ea non temerè literis mandabant, sed musicâ numerorum suavitate condita posteris legendo tradebant. Cujus laudis, ab Hebræis ad Græcos derivatæ, ut Latini quoque homines participes fierent, si quisquam alius, Virgilius certè effecit. Nam is cùm humanarum rerum imaginem in Æneâ suo mortalibus proponere, ac per hunc, quod cuique vel sequendum vel fugiendũ esset, docere statuisset, non satis habuit fictis interim personis veros affectus representare, id quod alioqui poëtæ spectare solent, verùm etiam vera pluraque admiscuit, inter quæ verissima est e censenda sunt, quæ, at ab insano amore adolescentes deterreat, de Didone Carthaginensium reginâ amoris impatientiâ mortem sibi consciscente commemorat; graviúsne an jucundiùs necdum statuo. Narrat enim Æneam, parte classis naufragio amissâ, Carthaginem in Africam delatũ; ubi cum hospitio Didonis uteretur, reginam pulcherrimi viri primùm admiratione, deinde & amore captam; postremò amorem consuetudine mutuâ adeò confirmatum, ut cùm Æneam aliò vocantibus rebus persequi non liceret, amoris impatientiâ furere inciperet seque ipsa interimeret. Quid, obsecro apertius probabiliúsque narrari posset? Quid omnino est in toto hoc narrationis contextu tale, quale in fictis argumentis esse solet? Cohærent omnia, usitata sunt omnia, & jam multis consimilibus exemplis probabilia. Nec ullũ est verbum quod mendacii suspicionem facere possit. Constat enim, Trojâ captâ, Æneæ unà cùm sociis domo profugi classem mari sursum ac deorsum jactatam. Constat Didonem fratris iram fugientem in Africam venisse, Carthaginem condidisse, regnum novum instituisse. Et quid novi si regina similibus casibus jactata profugum Æneam hospitio excepit? Si tanti heroïs virtutes tum ex ipsius formæ dignitate, tum

verborum

verborum gravitate mirata est? Si quem admirabatur, ejus etiam amore paulatim ardere cœpit? Primùm mulier annis pariter & corpore virens? Deinde regalis luxus strepitu lasciva, & cui quod libuit etiã licuit? Postremò gustatæ quondam genialis dulcedinis desiderio jam dudũ æstuans, ac maritum sibi destinans? Ipse muliebris sexus per se infirmus, naturâ suâ lubricus est, & cùm aliis affectibus, tum verò maximè amoribus est obnoxius. Nam ii quanquã tristem ferè exitum habent, tamen cùm ad se homines incautos invitant, primâ specie mirum quantum suavitatis, quantum diliciarum, quantum mellis pollicentur. Et quid attinet hîc exempla cõmemorare multarum, quæ non, ut Dido, ignoscendo, sed illiberali planè, & pudendo amore superatæ sunt? Quis nescit Pasiphaën, Cretensis regis filiam, tauri amore correptam insaniviſſe? Quis ignorat Clytæmnestram Ægisthi adulteri amore pollui, quam Agamemnonis mariti laudatissimi principis triumphalem reditum expectare maluisse? Et credibile non erit Didonem ab omni parentum ac maritali jure liberam, reginam luxu barbarico diffluentem, Æneæ regis hospitis amore tactam fuisse? Sed datis Æneam Carthaginem appulisse hospitio Didonis usum, Didonem hospitis amore inflammatam: at flammæ ejus tantam vim non fuisse, ut cùm Æneâ suo potiri illa ampliùs non posset, tum vim ipsa sibi attulerit? Hoc verò incredibile vobis videtur? Quasi verò non sit tantus amoris furor ut ad moriendum viros etiam compellat, nedum fœminas. An non audistis Herculem ipsum fortissimũ heroëm (quo nomine in deorum numero à superstitiosa antiquitate positus est) amoris impatientiâ incendium sibi ipsi struxisse? Qui affectus fortissimum viri pectus expugnavit, foeminam ad suam ipsius necem adigere non poterit? Vanum autem sin hoc exemplum, nisi minores ex

Amoris furor.

affectu

affectus hoc à viris sapientæ opinione clarissimis impetrârunt. Quis inter philosophos laudatior Aristotele? At is cùm quamobrem toties se reciprocaret Euripus, invenire desperâsset, ipso desparationis mœrore scribitur extinctus. Quot autẽ nobiles Romani gloriæ studio mortem voluntariam suscepêre? Non Cato Uticensis superatarum partium ignominiâ, ad suam ipsius cædem impulsus est? Non Lucretia, ereptæ pudicitiæ dolore ferrum in se ipsa defixit? Quid autẽ quod & levissimi affectus nempè gaudii immoderatus sensus, matronas aliquot Romanas extinxit? Credendum est enim incorruptii Titi Livii gravissimi rerum humanarũ scriptoris monumentis. Quod ergò viris & fortudinis & sapientiæ gloriâ spectatissimis leviores animorũ motus extorserunt, hoc vehementissimus omnium affectuum amor non efficiet? Quis ità desipiet, ut hoc credat? Quis non audit vulgò jactori proverbium, Amanti nihil esse difficile? Quis non videt hac causâ cæcum pingi Cupidinem, quòd qui hujus sagittis sunt saucii, sine sensu vel mortis vivant, nihil revereantur, neque parentes, neque amicos, nihil exhorreant, neq; infamiæ probra, neque vitæ pericula, sed cæcorum more ipsa se præcipitent. Sed enim poëta fuit Virgilius, & vulgate est, poëtas fingere omnia. Ridiculum verò, non quid, sed à quo quid dicatur, attendere, perindè ac si dictorum factorúmque veritas á dicentium scribentiúmve persona pendeat. Poëtã esse Virgilium non negamus, sed nihil veri ab eo scriptum esse, hoc verò contendere magna est impudentia. Quid enim eorum, quæ in Æneæ sui clypeo de Romanis expressit vanum est? neque si aliquoties fictis imaginibus veritatem adumbrant poëtæ, propterea & quicquid versu scribitur, pro ficto habendum est. Alioquin si versium mensura non nisi mendaciis adhibetur, quid faciemus Empedocli, quid Lucretio, qui rerum naturas

Cupido cæcus pingitur.

turas versibus sunt persecuti? quid Lucano belli civilis historiam hexametris numeris canenti? imò quid Davidi, & quibusdam aliis, qui divino spiritu afflati, divinæ sapientiæ arcana vario carminum genere contexuêre? Eant ergò qui veri fidem poetis detrahunt, in primis Virgilio, ut quem cum alia multa, tum quæ de Didonis amore commemorat, verissimè tradisse, post hac non nisi impudentissimus negare possit quisquam.

Aliud confirmationis exemplum.

ARGUMENTUM.

Arion.

Verum est quod Herodotus scripsit,
Arionem fidicinem à delphino Tænarum devectum.

Exordium ab auctoris laude.

INiquus rerum æstimator, & ad faciendam injuriam natus videri potest, qui mendacii coarguere audeat Herodotum. Cujus historiæ magna semper cum voluptate atque commodo sunt lectæ. Quem *Lib. 10. c.* dulcem & candidum acerrimi vir judicii Quintilianus prædicat. Hujus vel unius censuram longè pluris quam iniqua multorum Zoilorum judicia, facere meritò debent omnes studiosi, & credere omnia, quæ memoriæ prodiderit Herodotus, ut candidissima, sic verissima esse, maximè quæ super Arione cæscripserit.

Ab expositione.

Citharœdum Arionẽ multas arte musicâ divitias contraxisse memorat, eúmque ab inhiantibus prædæ nautis Corinthiis in mare desilire compulsum, cecidisse. Præcipitem autem datum, à delphino exceptum, & cum pretiosis vestimentis, atque cithera salvum in terram Laconicam devectum.

A manifesto.

Sed admirari non queo, tam obtusi quempiam ingenii esse, cui subobscurum videatur citharœdum ditari,

hitari, maxime eum, qui in ſummo pretio habitus ob ſingularem artis muſicæ cognitionem, oculos omnium in ſe converterit, qui non deliciis diffluens, nec prodigus, ſed virtutis ſtudioſus fuerit, amans patriæ, & amicorum, ad quos venire ut copiâ ſuâ illorum inopiam ſublevaret, decreverat. Et Electro pellucentius eſt, nautas hominum ejuſmodi ſenti nam eſſe, qui lucri gratiâ omnium facinorum genera patrare non exhorreſcant. Delphinos autem placidiſſimos hominum amori capi; atque geſtatores peramico vehendi ſtudio patienter hominem aſcenſorem ferre, non eſt novum, nec obſcurum. Nam & Athenæus refert, dilectum à delphino puerum, qui ubi cum aliis ex paleſtra ad mare proceſſiſſet, natabat, natanti autem ex pelago delphinus occurrebat, & dorſo ſuſceptum in altum ferebat, deindè continenti reſtituebat. Et Pauſanias lib. 1. memorat, Melicertam in mare cadentem, ſuſceptum à delphino, & vectum uſque ad Corinthiacum Iſthmum. Hæc ſi cui nondum aperta ſatis videbuntur, paulò poſt adjiciam, quibus intelliget ea longè planiora facta.

Nautæ ſceleratiſſimi.

Atqui non veriſimile eſt, inquiunt, hominem in ſupremo capitis periculo, ſummóque luctu canere potuiſſe. Sed ignorant ſtolidi, virum (qualis ſine controverſia fuit Arion) ſapientem, nullis adverſis caſibus ſuccumbere, nec animum deſpondere, ſed omnia fortunæ truculentioris ludibria, velut jocos meros, ac ludos æſtimare ſolitum, ut non immeritò Horatius dixerit:

A credibili.

Ad ſummum, ſapiens uno minor eſt Jove: dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum,
Quem neque pauperies, neque mos, neque vincula terrent,
Fortis, & in ſeipſo totus teres, atque rotundus.

Cur igitur à fide alienum videatur, adverſitatis

tempore talem Arionem apparuiſſe, qualis fuerit in proſpero? Cur non verisimile ſit, in mortis contemptuſe, velut & nuptiales epulas iturum, veſtimento exornâſſe, ceciniſſe item voce lætâ, quò viri fortioris intrepidum animum declararet. Imbutus philoſophico ſtudio didicit mortem non fore timendam, nec malam putandam, quam bona vita præceſſiſſet. Arridebat exemplum Socratis, qui moriens etiam jocatus eſt. Nam cùm frigerent ei præcordia, Debemus inquit, ô Crito, Gallum Æſculapio: perindè quaſi ſumptâ potione medicâ convaluiſſet.

poſſibili Sed quo pacto fieri potuit, inquiunt, ut à belluâ & eádem velociſſimâ potuerit per fluctuum procellas deportari? Memorabilium cunctarum rerum expertes viri, nimis ignorant dorſum delphino repandum eſſe, quo veluti receptaculo Arionem à procellarum impetu atque impulſu tutum concediſſe. Ignorant delphinum non tantùm hominis amicum animal, verúm & muſicâ arte mulceri, ſymphoniæ cantu, & præcipuè hydrauli ſono capi. Hominem non expaveſcit ut alienum, pro voce gemitus humano ſimilis obviam navigiis venit, alludit exultans, certat etiam & quamvis plena præterit vela. Divo Auguſto principe, Lucrinum lacum invectus delphinus, pauperis cujuſdam puerum ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantem, cum Meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine, ſæpiùs fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexiſſet, miro amore dilexit. Quocunque diei tempore inclamatus à puero (quamvis occultus, atq; abditus) eximo advolabat, paſtuſq; è manu præbebat aſcenſuro dorſum, pinnæ oculeos velut vaginis condens, receptúmque Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat: ſimili modo revehens pluribus annis; donec morbo extincto pueri, ſubindè ad conſuetum locum ventitans, triſtis & moere-

mœrenti similis, ipse quoque (quod nemo dubitarit) desiderio expiravit. Alius in Africo littore Hipponis Diarrhyti simili modo ex hominum manibus vescens, præbénsq; se tractandum, & alludens natantibus impositóque portans, unguento perunctus à Flaviano Proconsule Africæ, & sopitus, ut apparuit, odoris novitate, fluctuatúsque similis exanimi, caruit hominum conversatione, ut injuriâ fugatus, per aliquot menses: mox reversus, in eodem miraculo fuit. Similia de puero in Jasso urbe Cariæ memorantur: cujus amore captus delphinus, dum abeuntem in littus avidiùs sequitur, in arenam invectus, expiravit. Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitii fuisse interpretatus. In eadem urbe Jasso Egesidemus scribit, & alium puerum, Hermiam nomine, similiter maria perequitantem (cùm repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset) relatum, delphinúmqee causam lethi fatentem, non reversum in maria, atque in ficco expirásse. Hoc idem & Naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochii & Tarentini de pueris delphinísque narrant. Quæ faciunt, ut credatur esse possibile, Arionem citharœdicæ artem, interficere eum nautis in mari parantibus, ad impetrandos ejus quæstus, eblanditum, ut priùs caneret citharâ, congregatis cantu delphinis, cùm se jecisset in mare, exceptum ab uno, Tænarúmque in littus pervectum, ut ait Plin. lib. 9. cap. 8. Plura apud Plin. lib. Epist. 9. ad Caninium. Eadem habet Gell. lib. 7. cap. 8.

Quare non hiulca nec dissoluto videantur Herodoti scripta, veluti pulverem, ut aiunt, oculis offundentia, quibus, asserit infracti pectoris Arionem in summo discrimine rerum ceciniſſe, præclarúmque virtutis suæ specimen atque documentum dedisse, *A consequenti.*

A musices item amatore delphino citharœdum per maria vectum, incolumémque conservatum.

A decoro. Jam inter vehendum quid magis Arionẽ decere potuisset, quam grati animi specimen exhibere, atq; animalium amicissimum homini vectorem dulcedine cantus oblectare? Et quid delphino magis convenire, quàm quòd cum hominibus habere gaudet amicitiæ fœdus, ipsis rebus cumprobare, officiòque vehendi gratiam, quam optimè novit, atque potuit, referre? Testimonio sit Coeranus ille Milesius, qui delphinum à piscatoribus captum, jam interficiendum pretio redemptum, mari reddidit. Postea navi, in qua Coeranus erat, submersâ, & omnibus necatis, ab eodem delphino conservatus fuit. Deinde illo in patria Mileto mortuo ac in littus elato, delphinorum agmen apparuit non procul, tanquam funeri præsens, & opem laturum, ut scribit Athenæus.

Ab utili. Quòd si præsentis historiæ memoratu dignissimæ nullus alius esset usus aut commoditas; tamen magna satis illa, quòd non solùm minimarum, verùm etiam maximarum bestiarum naturas scrutari nos discerimus, ipsum rerum conditorem Deum Opt. Max. in suis operibus admirari, atque in mirabilibus ejus exercitiis glorificare. Etenim, cui tam Bœotica (quod aiunt) auris est, vel ingenium, qui contemplatus formicatum, aut apum naturas, non admiretur ipsum creatorem? Et qui considerans docilitatem, clementiam, & intellectum elephantis, atq; delphini, non rapiatur ad Dei omnium, productoris observantiam? Deinde judicii sanioris adolescens, cùm perpenderit, tantam in bestiis mansuetudinem, statim colliget, se cùm homo sit, humanitate singulari præditum, hominemque non homini lupum esse debere; secum reputando, cætera animalia rationis expertia non tantùm in suo genere probè vivere, sed etiam dissimili tantam benevolentiam exhi-

exhibere. At (quod turpe relatu) nulla rabies major, quàm hominis. Bruta congregari videmus aliquando, & ſtare contra diſſimilia. Leonum feritas inter ſe non dimicat. Serpentum morſus non petit ſerpentem. At herculè plurima homini ſunt ex homine mala, ut Plin. ait lib. 7.

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin apud omnes veritatis, rerumque memorabilium ſtudioſos, Herodoti ſcripta ſocroſancta, velut Apollinis oracula ſint futura. *Concluſio.*

Aliud conformationis exemplum.

ARGUMENTUM.

Verum eſſe, ——cum remigibus grunniſſe
Elpenora porcis.

CUm in poëtis numen quoddam affulgeat, & eorum ſpiritus ſedibus ætheriis veniat, quis tam impudens vitilitigator qui maledictis audeat illos proſcindere, divinóſque homines genuino dente mordere? Ego certè vates ut ſacros veneror, & exoſculor eorum ſcripta, maximè quæ memoriæ prodiderunt de Elpenore. *Exordium à laude.*

Quam pulcherrimo veritatis involucro finxerunt unum ſociorum Ulyſſis, in porcum à Circe per pocula transformatum? *Ab explicatione.*

Et puero perſpicuum eſt, καὶ τυφλῷ δῆλον (id eſt, *A mani-feſto.* & cæco clarum) belluinis moribus ac ingenio ferino præditos homines, ab omni humanitate atq; ratione vacuos, in brutorum animalium naturas tranſire.

Ratio præſtantiſſima hominis pars eſt, atque lumen unicũ: Quam ſi libido vel ebrietas extinxerit, quid aliud, quæſo, niſi ſub humana ſpecie latitans Epicuri de grege porcus, relinquetur? Etenim in pecudum, ferarúmque animalium numero habetur *A credibili.*

quisquis est ferinis voluptatibus prævinctus.

A possibili.

Vinum dolosus luctator

Cùm dolosus luctator vinum non modò pedes soleat constringere, sed etiam omnes animi vigores profligare, atq; mente captos tenere, ut ab antiquis significantissimo vocabulo temetum sit appellatum:

Temetum enim ex eo appellatum est, quòd tentet atq; labefactet mentem.

Præterea, cum animi clavo cupidinis transfixi, rationis omnis expertes evadunt, cur, quæso, Elpenor ad pocula & libidinem proclivis, sub hominis figura porcus, hoc est, ratione carens animal esse non potuit?

A cohærenti.

Sus gaudet volutabro luti, fœdus ut Elpenor homo voluptates belluinas sectatur, ac procinam vorandi aviditatem, cùmque Philoxeno gruis collum exoptat. Vide Gell. lib. 19. cap. 2.

A decenei.

Porci natura maximè quadrat in libidinosos & ebriosos, quos proverbio porcos Acarnanios vocant: qui sensus tantùm cum bestiis communes habent, in pecudes suâ sponte conversi per libidinem, &, quam Seneca vocat insaniam voluntariam, ebrietatem.

A conferenti.

Jam quæ commoditas ex præclaro isto poëtarum figmento promanet, audi. Elpenor in pecudem transformatus monet omnes bonarũ literarum atque virtutis studiosos, ut pocula Circes, hoc est, voluptatis illecebras, tanquam nocentissimam pestem fugiant, ac ipsum Elpenora, non secus atque Helotarum Spartiatarum unum, detestantes, turpissima libidinis & ebrietatis crimina devitent. Illud Virgil. semper fixum in pectoribus habentes?

Compedibus Venerẽ, vinclis constringe Lyæum.
Ne te muneribus perdit uterque suis.

Epilogus.

Merito igitur honore prosequi debemus, ut alia, sic præsentia de Elpenorẽ scripta poëtarum, quos non injuriâ sacros, & divûm curam Ovid. appellavit,

Exempla variis ex autoribus multa consimilia, & ingenii & styli exercendi gratiâ poteris colligere, atque juxta præscriptos ab Aphthonio locos tractare;

re: ut, Verum esse quòd Horatius Cocles armorum pondere gravatus, Tiberim tranaverit. Cujus meminit Liv. lib. 2. ab urbe. Valerius lib. 3. cap. 2.

Item, verum esse, quod M. Valerius Corvinus pugnæ victoriam auxilio corvi obtinuerit. De quo Livius ab urbe septimo. Val. lib. 8. c. 16. Gell. lib. 9. cap. 11. vel etiam falsum esse, ex Quint. lib. 2. cap. 4.

De loco communi, qui Κοινὸς τόπος.

CAP. VII.

LOcus communis, est oratio, bona aut mala, quæ alicui insunt, augmentans. Dictus autem est communis, quòd omnibus, qui ejus rei, de qua agitur participes sunt, communiter conveniat, atque congruat. Oratio enim in proditorem, omnibus in commune proditioni obnoxiis aptatur. Deuterologiæ, id est, argumentationi jam peractæ, & epilogo similis est. Quare locus communis non habet procœmium, attamen juniorum exercendorum causâ, quandam procœmii formam licebit fingere: cui subdere capita, primum ex contrario, hinc rei expositionem, non tanquam doceas, res enim nota est, sed ut auditorem incites aut exasperes. Post hanc afferes comparationem, qua ex collatione id, de quo agitur, in majus extollas. Postmodum collocabis sententiam, vel mentem, caput sic vocatum, exprobrans, aut calumnians agentis intentionem. Deinde conjecturali digressione vitam præteritâ in criminum suspicionem devocabis: deinde misericordiæ exclusionem. In fine autem hujus præexercitationis, pones capita finalia:

Legitimum,	Possibile,
Justum,	Honestum,
Utile,	Eventurum.

Exemplum loci communis contra tyrannidis affectatorem; cujus proœmium primum tale est.

" QUemadmodum legibus constitutũ est, ipsaq;
" apud nos judicia censuerunt, legibus pœnas
" luat is, cujus scelere leges nullæ fuerant amplius
" permansuræ. Quòd si, præsenti liberatus supplicio,
" foret æquabiliorẽ sese præbiturus, aut vitam popu-
" larem ductus, illi forsitan aliquis pœnma remitte-
" re posset: cùm verò elapsus in præsentiâ, sit longè
" violentior evasurus, injustum certè fuerit, insecutu-
" ræ tyrannidis initium præsenti delicto condonari.

Secundi proœmii forma.

" Ex aliorum absolutione reorum non magnum
" fortasse judicibus periculum fuerit emersurum: ve-
" rùm si tyrannus abierit impunitus, certum est, ad ip-
" sos judices præcipuum discrimen devolutum iri,
" quos cum ipsis legibus è medio tollent potientes
" rerum tyranni.

A contrario Videmini autem mihi, Judices, in ejus solùm quod
" in præsentia est, contemplatione mentem habere
" defixam, virtutis severitatísque majorum nostrorum
" obliti; quorum justius erat reputare, animóq; pro-
" ponere sententiam, qui nobis velut maximum, in-
" comparabiléque munus, remp. omni dominatione
" vacuam, solutámq; reliquerunt. Optimè quidem
" illi atque rectissimè. Quando enim fortuna ipsa va-
" rietate suâ inconstantem se, diversámque hominibus
" præbet: proindè mentes quoque hominum ad rectè
" sec. sque agendum multiplici flexu trahuntur. Huic
" inæqualitati fortunæ legum æqualitatem oppositue-
" runt, instituerúntque rempub. velut unam civium
omnium

omnium ſententiam facientes, ut fortunam nunc "
prementem res cujuſque, nunc extollentem, legum "
conſtantia æquaret, eſſétque in civitatibus lex cor- "
rectio malorum quæ fortuna patrâſſet. "

Cujus iſte aut inimemor, aut contemptor potiùs, ſceleſtiſſimo ſecum conſilio inſtituit, ut rempub. deſereret, taliáque ſecum differebat: Quorſum hoc ergò per deos immortales? Supra omnes poſitus omnibus me patior æquari? Fruſtráq; permitto cumulare divitias mihi fortunam, ſi eadem quæ vulgus faciam, eadem feram? & collecti pauperes judicant, quódq; multis videtur, id mihi tanquam lex obſervandum erit? Quouſque ego hæc? Quis modus erit, aut horum quæ liberatio? Occupabo arcem & peſſimè perituras longè abigam leges, eróque reliquis ego lex potiùs quàm reliqui mihi. Hæc ipſe ſecum revolvebat, nondum verò votorum ſuorum finem aſſecutus: obſtitit enim benevolentia deorum. Quid ergò? Non iniquiſſimum eſt, ſi propter ea, quæ frustra conatus eſt, ſummam diis gratiam debemus, propter eadem hæc hunc hodiè conſervari? "

Abexpoſitione.

Sceleratus eſt homicida, ſceleratior tamen multò tyrannus. Ille enim unũ, quiſquis is fuerit, perimit: hic verò totas convellit civitatis fortunas. Quantò ergò minus eſt, parùm offendere, aut unum necare, quam omnes occidere: tantò minus eſt homicidæ malum, quàm atrox tyranni crimen. "

Acomparatione.

In aliis autem reis evenit plerunque, ut tametſi graviſſima admiſerint, mentẽ eximant delicto, animóque defendantur. Solus autem tyrannus fiduciam non habet, ut invitum ſe dicere queat tantum ſcelus ſuſcepiſſe. Itaque ſi invitus tyrannidem fuiſſet aggreſſus, eſſet fortaſſe ratio aliqua hujus ipſũ conatus abſolvere. Verùm cùm ante rem attentaſam ipſe multùm ſecum diúque deliberaverit; quomodo juſtum cuiquam videtur, culpâ carere ipſum, "

Aſententia.

qui

"qui ante opera, mente quoque factus est tyrannus?

A digressione in conjecturalem causam. Alii ergò, quicunque in jus vocantur rei, præsentis solùm criminis rationem reposcuntur, & propter prioris vitæ rectè facta sæpius absolvuntur, præsentibúsque delectis ignoscitur: Solus verò tyrannus "utriusque temporis judicium subeat, oportet. Liquet "enim quàm immoderatè vitam præteritam & quam "crudeliter præsentem exegerit ipse. Itaq; utrorum- "que det pœnas, & eorum quæ antè, & eorum quæ "præsentis sceleris conatu deliquit.

Ab exclusione miserecordiæ. Libet autem videre cujus precès præsenti ipsum discrimini sint exemptura. Liberorũ nempè? Verùm cùm supplicantes vobis, flentésque illos videbitis, "putate vobis assistere leges, quarum vos respectu "moveri multò rectiùs est, quam liberorum ipsius. Il- "los enì speratæ dominationis fuerat relicturus hæ- "redes; leges verò quòd judicandi, decernendiq; de "ipso potestatem habetis, præstant. Itaque per quas, "quòd judices estis vobis datur, pro eis justius fuerit "vos sententiam ferre.

A legitimo. Si enim rectè leges jubent eos, qui patriam in li- "bertatem asserunt, honoribus afficiendos esse, neces- "sariò relinquitur, eos, qui in servitutem redigere co- "nantur, esse puniendos.

A justo. Justum autem est, ut tantum vobis det pœnarum "quantum ipse sceleris admisit.

Ab utili. Quòd si tyrannus occubuerit, id magno vobis "usui futurum est. Quoniam firma præstructio con- "firmandi leges erit.

A facili & possibili. Facile autem & expeditum erit, de ipso sumere supplicium. Neq; enim quemadmodum ipse ad asse- "rendam tyrannidem satellitibus, ità vos ad oppri- "mendum ipsum auxiliis opus habetis. Sed sufficiet "(judices) sola vestra sententia, cujus cùm à repub. "jus potestatémque acceperitis, pulcherrimum quoq; "erit pro reip. salute ipsam experíri.

Qui

Quâ facili cognitione totam hanc præsentem tyrannidis potestatem auferetis. *Conclusio ab eventuro.*

SCHOLIA.

Locus communis, &c. Principiò loci communes sunt, quas rerum formas appellant, quæ ferè in usum rerum humanarum & literarum cadunt; ut fortuna, opes, honores, vita, mors, virtus, prudentia, justitia, liberalitas, temperantia, & his contraria, ut ait Melanchthon 1. Rhetoricorum. De quorum usu optimè scripserunt Rodolphus Agricola in epistola de ratione studii: Et Erasmus secundo Copiæ.

Sunt item qui alia in causa à defensoribus, alia ab accusatoribus communiter tractantur. Horum locus communis, augere peccati atrocitatem, & dicere, malorum non oportere misereri: Illorum, misericordiam captare, & illata crimina extenuare.

Item; communes loci cùm accusatorum, tum defensorum: A testibus, contra testes, à quæstionibus, contra quæstiones, ab argumentis, à rumoribus, & contra; de quibus Cicero ad Herenn. 3. Et Georgius Trapezuntius Rhet. 2.

Item; communes loci (de quibus potissimùm Aphthonius loquitur) sunt, quibus citra personas in ipsa vitia moris erat perorare; ut in adulterum, aleatorem, peculatorem, ut ait Quintil. lib. 2. cap. 4.

Communes autem dicti sunt ideo, quia quamvis contra hunc aut illum dici videantur, tamen ad universos criminis reos efferantur necesse est, ut ait Trapezuntius.

Augmentans, &c. Hoc est, per locum communem amplificamus vel augemus virtutes quæ bonis, vel crimina quæ sceleratis insunt; illic per conquestionem misericordia captatur; hîc peccatorum atrocitas exaugetur. Quod quibus rationibus

bus fieri debeat, oſtendit Cicero, in fine lib. 2. ad Herennium.

Deuterologiæ, &c. Agricola ſecundam orationem reddidit. *Quoniam* locus communis poſt accuſatorum argumentationes, quibus primò noxii manifeſtantur, & convicti ſupliciis digni relinquuntur, ſolet tractari. Unde *Quintilianus* ait, ex mediis judiciis eſſe. Et Priſcianus ità definit: Locus communis exaggerationem habet manifeſtæ rei, quaſi ex argumentationibus jam peractis. Non enim quærimus, in hoc, an iſte ſacrilegus, vel vir fortis ſit, ſed rei convictæ, & manifeſtæ exaggerationem facimus, cui tamen legibus ſupplicium ſit definitiũ, vel præmium. Rodolphus Agricola. lib. 2. cap. 14. Loci communes, inquit, ut rhetores vocant, non ſunt aliud quàm majores ratiocinationũ propoſitiones, ut quæ in proditorem, invenificum, adulterum, ficarium dicuntur. Cùm volumus enim probare, Cælium damnandum, oſtendimus venificum eſſe: quod ubi explicatum eſt, quid reſtat aliud, quod ratiocinationi deſit, niſi major? venificus eſt damnandus. *Lib. 2. c. 4.*

Epilogo ſimilis, &c. In concluſione, præter Enumerationem ſunt Amplificatio & Commiſeratio. Illa per locos præſcriptos à Cicerone communes, inſtigationis auditorum, augendíque criminis cauſâ ſumitur: Hac item per locos ſuos commovetur miſericordiâ animus auditoris. Ergò concluſioni ſimilis eſt locus communis, quem item bonorum & malorum, quæ alicui inſunt, nos amplificativum ſermonem appellamus, λόγον αὐξητικὸν Græci.

Rès enim nota eſt, &c. Hoc eſt, poſtquam forma quædam procœmii fuerit poſita, & à contrario locus, tum ſubjunges ἔκθεσιν, id eſt, expoſitionem, ut auditorem in odium maleficii rapias ac inſtiges, non probes, nec doceas rei declaratum crimen.

In majus extollas, &c. Hoc est, flagitium, in quod fueris invectus, ostendes longè gravius esse atque atrocius illo cum quo contuleris, ut sacrilegum peculatore deteriorem.

Sententiam vel mentem, &c. Sententiam veteres, quod animo sensissent, ut supra dictum, vocaverunt, Græci γνώμην appellant. Quod consilium mente conceptum, atque voluntatem quoque significat. Vult igitur Aphthonius ut aperiamus, quo animo, vel rationis impulsu, & quibus consiliis reus ad maleficium accesserit.

Conjecturali, &c. Conjecturam à conjectu, id est, directione quadem rationis ad veritatem, appellatam ait Quintil. lib. 3. c. 7. Hinc conjecturalis causa cujus Cicero ponit sex partes. Et primam vocat argumentationem probabilem, dividítque in causam, & in vitam; illa ratiocinationem, hæc ex ante factis suspiciones administrat. *Conjectura Conjecturalis causa.*

Misericordiæ exclusionem, &c. ἐλέου ἐκβολήν. Amovendam ait misericordiam esse, & neminem justum oportere malorum misereri.

Leges nullæ, &c. Tyranni periphrasis est, in quem prælens hic locus communis est in institutus. Verùm tyrannus olim dicebatur fortis & dominus bonus, plenam in subditos potestatem habens. Unde Virgil. in 7. Æneam suum, quempium semper esse voluit, tyrannum dixit, inquiens,

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.

Postea viribus imperii per superbiam cœperunt abuti. Unde tyranni nomen ad eos restrictum est, qui per insolentiam abutuntur imperiis, & rempub. opprimunt, rediguntq; in servitutem. Cum his, inquit Cicero Officiorum 3. nulla nobis est societas, sed potiùs summa distractio. Omne hoc genus pestiferum atque impium ex hominum communitate exterminandum est, &c. Idem 2. Philippic. Satis est viris

viris fortibus didicisse, quàm sit pulchrum beneficio gratum, famâ gloriosum, tyrannum occidere. Idem pro Milone; Græci homines deorum honores tribuunt iis viris, qui tyrannos necaverunt. Quæ ego vidi Athenis? quæ aliis in urbibus Græciæ? quas res divinas talibus institutas viris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatem, & religionem, & memoriam consecrantur, &c. Præteria lex olim erat. Tyrannicidæ imago in gymnasio ponatur. Cujus meminit Quintil. lib. 7. cap. 8.

Videmini. &. Aphthonius Δοκεῖτε δὲ μοι μᾶλλον περὶ τῆς τοῦ παρόντος διανοίας ἀκριβέστερον κρίνειν εἰ τὰς τῶν προγόνων λογεῖσθε γνώμας, Longè inquit, diligentiùs, & exactiùs (meâ sententiâ) judicaretis in re præsenti, si majorum nostrorum judicia ante oculos vestros ponere velletis. Judices nimiùm indulgentes ac remissos arguit: Majores autem è contrario diligentiores asserit enituisse. Illos pati remp. opprimi; hos in libertatem asseruisse & legum justitiam opposuisse injustis fortunæ impulsibus ad maleficia. Est enim locus à contrario.

Fortuna. Hinc illud Horat. lib. 3 Odar. od. 29 Fortuna sævo læta negotio, Ludum insolentem ludere pertinax. Transmutat incertos honores.

Fortuna varietate sua, &c. Fortuna potens, ac variabilis appellatur à Virgilo, quam deam veteres arbitrati, in tota ratione mortalium solam utramque paginam facere predebant, & omnes casus humanos assignabant illi, ut hominum mentes impellenti, nunc ad maleficia, nunc ad virtutum studia. Unde Quint. Cur. lib. 3. de rebus Alexan. inquit, Etiam, naturam plerunque fortuna corrumpit. Et lib. 8. Quis negat eximiam quoque gloriam sæpius fortunæ quàm virtutis esse beneficium? Hinc Aphthonius ait, prudenter à majoribus institutum, ut leges decernerent malis pœnas, bonis autē præmia virtutis.

Attentatam rem, &c. Id est, Misericordiam tyrannus mereretur, si peccâsset imprudentur & inconsultò; sed cùm factus sit studiosè, atque deditâ operâ

rã tyrannus, erit puniendus; voluntario enim crimini nulla debet esse veniæ spes, nec ignoscendi facultas parata.

Invitum se dicere, &c. Hoc est, crimini suo nihil poterit prætexere non dicere, quod invitus, vel per imprudentiam scelus susceperit. Et in testamento veteri legimus iis urbem profugii paratam fuisse, qui nescientes aliquem percussissent, ut si ferrũ in sylva manum succidentis ligna fugerit, & occiderit hominem, Deut. 19.

Liberorum ipsius, &c. Hoc est filiorum atque filiarum. Vide Gel. lib. 2. cap. 13.

Quarũ respectu moveri, &c. Τὴν ψῆφον ἐπενεγκεῖν, id est, suffragia ferre. Multò justius est, inquit, pro legibus suffragia ferre, eásque defendere, quàm tyrannorum liberos favore prosequi. Illarum enim beneficio justitia floret, & judices liberè sententiam pronuntiant, sed horum maleficio, cum judicibus æquitas è medio tollitur.

Locus communis in villarum ac urbium incensores.

EXORDIUM.

HOminum impiorũ nulli gravioribus supplicijs afficiendi sunt, quàm ii, quorum maleficio contingit, ut funditus per incendia pereat, quod à justitia suum unicuique fuit attributum.

Contrario. Quorsum attineret deorum clementiâ datas esse facultates, si liceret impunè maleficis eas per crudelissima scelera tollere, vel omninò flammis abolere?

Ab expositione. Quid in rerũ natura potterit atrocius esse, quàm omnia loca miserabilibus lamentis, cunctáque domos ejulationibus querulis complere, urbes incen-

sioni-

sionibus internecione cives, vastitate regione, ruinâ crudelissimâ respub. perdere; & breviter, omnia quibus humana vita carere non potest, flammis absumere?

A comparatione. Quibus longè mitiores sunt fures, aut sicarii. Hi unius atque alterius bona diripiunt, aut rerum inopiâ protrusi, unum aliquem occidunt: at illi respub. omnes evertunt, & universa tollunt é medio.

A sententia Facinori voluntario nulla esse debet parata excusatio, imprudentiæ justa est deprecatio. Nullâ igitur veniâ digni sunt isti, qui consultò maleficia susceperunt, ac suâ sponte omnia immaniter excusserunt, solâ nocendi libidine, & perversitate mentis impulsi.

A conjecturali digressione. Cùm vitâ præteritam adeò turpiter exegerint, ut nulla spes melioris sit insequentis, Judices, injustè facietis; si eos dimiseritis. Quippè vix unquam ad bonam frugem perventuri sunt, quos ad omnia flagitiorum genera rapuit assidua peccandi consuetudo.

Ab exclusione misericordiæ. Quis poterit istorũ misereri, quos non publicus luctus ad misericordiam traxit, non tot matronarũ ac puerorum ejulatus flexêre, non tot virorum singultus atque calamitates maximè permovêre, nedum à teterrimo crimine potuerunt deterrere.

A legitimo. Fas & jura sinunt, volúntque, ut ii pœnas se dignas exolvant, qui justitiæ leges violando crudeliter universam rempub. afflixerunt, fortunásq; omniũ irreparabili damno sunditùs perdiderunt.

A justo. Quis tam perversii judicii poterit esse, cui videatur iniquum, eos tantis incommodis atq; pœnis afficere, quanta bonis innocentibus intulerunt, tantisq; suppliciis excruciare, quanta meruerunt eorum maleficia?

Ab utili. Sumpto de sceleratissimis hominibus supplicio fiet, ut respub. liberata possit respirare: item boni cives quibuscunque rationibus valuerint, sua tecta restaurare

staurare & in meliorem aut saltem pristinam conditionem, atque dignitatem restituere. *A possibili & honesto.*

Tanta vobis, Judices, est divinitus concessa potestas, ut citra magnum negotium maleficos tollere; tanta item facultas, ut pro jure vestro rempub. afflictam suffulcire possitis, & in libertatem asserere. *Hoc enim est proprium ejus officium qui ad reipub. administrationem accedit.*

Nihil magis poterit judices æquissimos decere, quàm rerum publicarum hostes opprimere: nihil magis glorioſum æstimari, quàm prospicere, nè quid damni boni cives capiant.

Postquam pœnas de reis hisce dignas sumpseritis, fenestram criminibus reliquis clausuri estis. Nam eorum exemplis multi deterriti cessabunt à peccando, qui alias, ad nocendum promptiores sunt futuri. Resipiscent multi, ubi cognoverint mala consilia consultoribus pessima cecidisse. *Ab eventuro.*

Aliud loci communis exemplum, in ebrium.

EXORDIUM.

IN repub. vestra, Judices, prudenter instituta, non ferre soletis ulla etiam levia crimina: quantò minùs vobis toleranda est ebrietas, omnium scelerum teterrima, undè velut alto gurgite profluunt omnia vitiorum genera, promanatque corporum & animarum pernicies certa? *Ebrietas.*

In homine rem præstantissimam novimus esse rationem, bonámque valetudinem, utrumque obnubilat, imò disperdit, fœda temulentia: utrumque conservat divina sobrietatis virtus, quæ omnium bonorum est origo, sicut illa malorum. *A contrario*

Tolerabilior rei præsentes esset causa, si vino rariùs sese ingurgitaret: sed nullam meretur veniam, cùm bestia quotidiè cothonissans sese poculis obruat. *Ab expostione.*

Qui toties ab amicis admonitus non desinit, ab affinibus objurgatus non cessat ebrietatem sectari, & juxta proverbium, ut canis ad vomitũ reverti, & sus ad volutabrum cœni. Noctes atque dies in ganeis, in lustris pergrœcatur, clamat, rixatur, pugnat.

A comparatione. Quemadmodum amor turpis nihil boni potest procreare: sic item ebrietas, ingeniorum teterrima pernicies. Et reliqui morbi partem aliquam corporis solent corripere, non divinam in homine particulam adoriri: pestilentissimus omniũ est ebrietas, hoc est, rationis privatio, quæ temulentia dicta, quòd animi vigorem debilitet. Veteres enim temerum appellavêre vinum, ex eo quòd tentet, atque labefactet mentem.

A sententia Alios imprudentia, casus, atq; fata ad peccandũ trahunt: ebrioſi sponte suâ rapiuntur ad malefaciendum. Undè Seneca ebrietatem nihil aliud ait esse, quàm voluntariam insaniam, Epist. 12.

A vita antecedente. Non potuit vitam præsentem honestè transigere, qui præteritam turpissimé traducendo, se puteo, quod aiunt, argenteo non desiit ingurgitare. Do-

Inconvenientiæ incommoda vide ex Socrate apud Xen. Memo. 1. cumento sunt libidines portentosæ, palor, genæ pendulæ, oculorum ulcera, tremulæ manus, quas aliquando vidistis effundere plena vasa. Hæc omnia præmia ebrietatis & Vitæ turpiter exactæ evidentia signa. Vid. Plin. lib. 14. cap. ult.

A misericordiæ exclusione. Nulla ratione parcendum est illi, qui consultò facinus patrat, & suâ sponte se convertit in bestiam: quod facit ebrioſus homo, cujus turpissima flagitia sine ulla miserecordia reprimere debetis, & exemplis innocéntem editis reliquos à peccando deterrere.

A legitimo. Cum juxta Ciceronis sententiam, Lex sit recti præceptio, pravíque depulsio, rectissimè feceritis, si (quod leges vestræ volunt) teterrimum hoc ebrietatis crimen è medio sustuleritis: quo facto, vitiis omnibus repurgatam rempub. estis habituri.

Vos

Vos ideo magiſtratu fungimini, & gladios geritis, ut ſontes puniatis, & innocentes tutamini. Nihil igitur juſtius, nihil honeſtius facere poteritis, quàm ſi fortiter officio veſtro functi, in beſtiam hanc ebrioſam graviter animadverteritis. Nec erit quòd ab illa vobis metuere debeatis, cùm neminem ſui criminis defenſorem habeat, & ejus omni vigori corpus exhauſtum, vinóque debelitatus ſit animus. Noxium igitur dignis modis tractate, quod non ſolùm reipub. veſtræ futurum eſt utile exemplum atq; ſalutare, ſed etiam gratum Deo, qui maximo odio proſequitur ebrietatem. Unde apud Eſaiam inquit. Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam & potandam uſque ad veſperam, ut vino æſtuetis, &c. *Ajuſto, honeſto, utili, poſſibili. Gladios cur geruntur magiſtratus,*

Sed non opus oratione longâ vobis, quibus perſuaſum eſſe ſcio, ebrietatem crimen eſſe teterrimum nec levi ſupplicio tollendum. *Epilogus.*

Petrus Moſellanus venuſtiùs ac copioſiùs tractavit.

ARGUMENTUM.

VEreor plurimùm, nè qui ſobrii ſunt, operam hanc meam in ebrios dicendi, ceu ſuperavaneam, rideant: dicent enim, ſobriis caſtigatione hac nihil opus eſſe; ebrios autem ſic vino ſepultos, ut nullius vocem exaudiant, nullius admonitionem intelligant, nullius objurgationis aſperitatem ſentiant. Nimirum quòd, ut corpus mortui nullis punctis, ſic ebrii animus nullis monitis excitari poſſe videatur. Quanquam autē optabile eſſet, non ſæpe operā ludi in corrigendis iis, qui in vitiis ſuis ſic obduruêre, ut omnē medicinæ ſpem excludunt: tamen quia ſunt qui certis intervallis ex tanti mali ſopore expergefacti, ad ſe redeunt, ſēq; ſanabiles per hoc, quod morbū

ſubinde agnoſcant, prebent, vel horum gratiâ, quanta ſit in hoc vitio pernicies, paucis oſtendam. Nam ut pulchrius nihil eſt homine ſobrio, & ad quidvis quovis tempore, quovis in loco parato; ità nullum monſtrum fœdius ebrio, cujus, ut Terent. Chremes ait, neque pes, neq; manus ſatis ſuum officium facit. Principiò mirari ſuccurrit Græcorum prudentiam, qui ſuæ etiam linguæ proprietate quanta virtus, quàmque ingens bonum ſit ſobrietas ſatis declarant. Siquidem ut oſtenderent mentem humanam in ſua dignitate conſiſtere ſine ſobrietate non poſſe, virtutē hanc inſigni vocabulo σωφροσύνη nominavere.

σωφροσύνη

Quid enim aliud ſonat σωφροσύνη, quàm mentis conſervationem? ut quantum homo animalia rationis expertia mentis dignitate antecellit, tantum quoque hæc virtus cæteris omnibus ſit ſublimior cenſenda. Quanquam autem Stoicorum diſputatio eſt, qui unam virtutem habeat, ei & cæteras non deeſſe: tamen in uſu vitæ humanæ, ſæpe compertum eſt, fortitudinem habuiſſe eum, qui amicitiæ jura non præſtiterit. At ſine ſobrietatis fundamento nullus unquam virtutum domicilium in animo ſuo conſtruxit. Nam ut ea oculorum acies ſola colorum diſcrimina diſcernit, qui nullo vitioſi humoris fluxu lippiant: ità quid quaque in re fugiendum, vel ſequendum ſit, ea tantum mens cernit, quam cibi ac potus moderatio ab omni onere ſemper ſervârit expeditam. Hæc prudentibus conſiliorum omnium mater, hæc rectè conſulta maturè exequitur, cum hac florent reſpub. hac diſcendente ſenſim optima quæque dilabuntur: ut vel hinc appareat, quanta ſit peſtis in republica civis ebrius, qui neque virtuti ulli locum apud ſe relinquat, nec ullam in rebus conſilium aut invenire ipſe, aut ab aliis inventum rectâ ratione exequi poſſit? qui nec preterita recordari, nec præſentia moderari, nec futura prævidere rectè

queat;

queat: qui deniq; nihil aliùd sit quàm quod de otiosis ait poëta, ——Telluris in utile pondus. Pinge autem tibi cogitationis penecillo talis hominis vitam. A vespera ad multam noctem clamatur, bibitur, luditur, cantatur, ululatur, pugnatur franguntur scyphi, mensæ vomitu conspuuntur: succedit somnus alii gravis, adeò ut morti plusquam similis appareat; alii somniorum terrificis spectris irrequietus: tum æquissimum ebrietatis supplicium, vehemens capitis dolor, ac membrorum omnium debilitatio. Manè dolor, & nondum edormitum vinum surgere vetat, & in medium usque diem in stratis detenet. Quòd si quid operis urgeat nimis fracti, & vel semimortui ad illud accedimus. Quis autem cum laude in negotio aliquo gravi versatur, ad quod invitus, fractus, ac totus languidus ingreditur? Quid expediet impeditus ipse? Quid fortiter faciet languidus? Quem laborem feret hesterno mero non solùm fatigatus, verùm totus fractus? Attrectandum est aliquid? Tremunt manus. Eundum aliquo? Genua labant. Res poscit eloquentiam? Lingua hæret, vocis meatus est impeditus. Quid multis? inter tot morborum genera, quot humanæ naturæ miseria est obnoxia, vix ullum est, quod semel adeò totum hominem sibi eripiat, & animum pariter atque corpus prosternat. Bona morborum pars cùm, vel corpus, vel corporis aliquam partem affligat, talem immortalem hominis partem, nempe animum, impetere non audet) Sunt qui sopotem, sunt qui torporem, sunt qui frigus, sunt qui æstum immittant, salva tamen interim rationis dignitate. Anqui illud ipsum, quod commune habemus cum diis immortalibus, quo solo homines & sumus, & rectè appellamur, quo a brutis differimus; hoc verò labefactare ebrietas & potest, & solet. Atrox sanè & horrenda pestis est ἐπιληπσία, qua cor-

Animum cum diis communem habemus, eó quo solo à brutis differimus.

correpti pleriq; aliquoties vim sibi ipsis afferunt, dũ sua ipsorum membra pulsant, dum capillos sibi vellunt, dum se in luta volvunt ipsi. At nullis verbis consequi queas, quanto fœdiori, quantóque immaniori malo laboret ebrius. Quẽ ὀβριλιπτόια corripit, hunc paulo momento deserit, atque ei mentis usum reddit: ebrius autem cùm diu multúmque per ebrietatem jactatus fuerit, séque indigna multa tum fecerit, tum passus fuerit (si non, quod sæpenumero accidit, in totum extinguatur) totúmque, penè triduum sepulto similis jacuerit, vix tandem ad se utcunque redit. Illi mali sensum lenit, quòd nullâ suâ culpâ, sed morbi vehementiâ pœnitenda multa tum dicit, tum facit: huic verò malum conduplicatur, quando, quo mali culpam à se transferat, non habet: & munùs premere solent, quæ nihil commeritis gravia accidunt. Jam inter animi vitia nullum est tam noxium, nullum ex quo tanta malorum aliorum seges pullulet. Quid enim tam est horrendum, quod non ebrii audeant? Fide & taciternitate in rebus humanis nihil sanctius esse debet. Ebrio nihil rectè crediderís effutit omnia, neque quicquam tam religiosè arcanum est, quod celere is possit, qui ad cujusvis compotoris stultitiam invitatus mentis suæ dignitatem ipse prodit. Quid enim non proderet is, qui illud, quod charissimum habet, ad alienum affectum, eúmque stultum, amittere vel cum aviditate paratus est? Cui autem ignotum est, rixarum, vulnerum, stuprorum, adulteriorum, homicidiorum uberrimum fontem esse ebrietatem? Quis enim nescit pugnam Lapitharum factam, ut Horatius ait, super mero? Quis nescit, Tarquinios mero calentes primùm ad stuprum nefandum processisse, mox & regno amplissimo excidisse? Quis ignorat Alexandrum Macedonem, cætera quidem regem laudatissimum, compotandi studio, eò prolapsum, ut

In vino veritas. hinc Horat. Ser. 1 Sa. 4. & 10. Condita cùm verax aperit præcordia Liber. Vide Cur. lib. 10. & Plutarch. in vita Alex.

ut iis, quibus familiarissimè utebatur, interfectis, & per hoc procerum suorum omnium animis à se alienatis, veneno tandem extingueretur? Sed næ ego ineptus, qui, quod vitium finem nullum nocendi habet, hoc orationis meæ angustiis complecti studeo.

Aliud exemplum loci communis in sacrilegum, juxta præscriptos ab Apthonio locos, cujus bona pars ex Prisciano deprompta est.

EXORDIUM.

IN omnes maleficos oportet animadvertere: maximè in eos qui contra deos aliquid audent, sacra violando.

Alia exordii formula.

Quòd si vultis committere, Judices, ut cæteri quoque homines vestrâ indulgentiâ pessimi fiant, sacrilegum impunitum relinquite: sin hoc non placet, suppliciis afficite.

Alia principii forma.

Qui in conspectum vestrum adductus est reus, videtur non solus in periculum venisse, sed vos quoque in discrimen præcipitamini. Juris enim contemptio, & religionis violatio impunita relicta, deorum iram in homines excitat.

A contrario.

Ut dii placarentur majores nostri cæremonias instituerunt, aras condiderunt, templa diis immortalibus voverunt, hostiis donariisque exornârunt, ac festis diebus redeuntibus celebrarunt: iste autem ut deos exacerbatos in capita nostra instigaret, aras spoliavit, templa profanavit, & omnia donaria crudeliter abstulit.

Ab expositione.

Et quid aliud animo revolvit, quid aliud machinatur sacrilegus, quàm deos irritando universæ civitati malum accersere, publicisque ac privatis rebus in-

commodare? Etenim ex sacrilegio, & deorum contemptu solet agrorum sterilitas provenire, omniumque rerum penuria: item seditiones, prælia, regionum devastationes, urbium excidia, atque pestes.

A comparatione. Ex reliquorum malefeciis tolerabilius malum videmus enasci. Latrocinium ac furtum in paucos committuntur; stupratorum adulteriorumq; crimina iis solùm, qui faciunt, molesta & acerba fiunt, & eos maximè, quorum interest, exeruciant; sacrilegus autem omnibus ex æquo plurimùm incommodat, qui tyrannus est simillimus; sed tamen ex illis non omnibus, sed pessimus omnium. Illorum enim facinus est sæviſſimum, quo deorum immortalium donaria spoliant, sacráſque divitias auferunt. Iniquissimum igitur esset, furem, vel injuriosum affici supplicio, sacrilegum vero absolvi.

A sententia. Sed quid suis ut prætendat flagitiis habere potest? Invitus ad scelera non accessit; sed cùm mala semper in eo mens, malus animus fuerit, non sine multis, sed impiis conciliis atque conatibus fores templorum effregit. Jam quali prædditum animo censeatis eum, qui deos immortales, quos omnes creaturæ venerantur ac adorant, contempserit, imò divina sacraria profanando exacerbaverit? Quod designare solent, qui bomolochorum pessima nunquam laboribus honestis ut victum acquirerent, operam impenderunt, sed per impias artes atque sacrilegia maluerunt ad divitias pervenire.

Bomolochi.

A digressione conjecturali imò naturâ potentiorem consuit udinem asserit. Homines alii qui peccant, meleficii præsentis labem vitæ prioris meliùs exactæ sanctimoniâ vel excutare, vel expurgare possunt; at qui tam horrenda crimina committunt in deos, satis ostendunt sese habere pectora, quæ ab in cunte ætate nulli pietati assueverint, sed assiduo criminum usu tam contaminata sunt, ut ad meliorem frugem, si capiant etiam,

neque

nequeant reduci. Lignum enim tortum haud unquam fiet rectum. Et difficile est resistere consuetudini, quia assimulatur naturæ; quam licèt expellas furcâ, tamen usque recurret. Quare nihil jam aliud restare constat, quàm dignum meritis supplicium, ut sic arbor mala semel excidatur, nè malos fructus producere pergat. *Qu. Curt. lib. 5.*

Undè si cum maximo ejulatu ad pedes vestros sese abjecerit, nihil opploratione ejus commoveamini oportet, nè crimen impunitum aliis similiter peccandi fenestram aperiat, & inconsulta misericordia vestra deorum iram in publicæ dispendia calamitatis exacuat. *A misericordiæ exclusione.*

Quòd si leges volunt, ut qui status hominum inquietant, pacemque publicam interturbant, puniantur; quantò magis animadvertendum erit in eos, qui nobis immortales deos iniquos & hostes faciunt, ut eorum amicitiâ spoliati, funditus intereamus? *A legitimo.*

Et quid magis equũ esse poterit, quàm deos placare, religionem tueri, ædiúmque sacrarum expilatores damnare, ac meritis suppliciis afficere? *A justo.*

Quod si faceritis, deos placatos habebitis, & reipstatum longè tranquilliorem atque prosperiorem. Etenim in iis imperiis feliciter omnia solent succedere, in quibus religio vera conservata, scelera punita, & ante omnia regnum Dei fuerit quæsitum. *Ab utili.*

Nec erit, quod vindictæ vestræ justissimæ impedimento esse possit. Neminem enim iste habet, cujus patrocinio nitatur; nec credo fore aliquem, qui tam sit divûm contemptor, istum è manibus vestris ut cupiat eripere, sed potiùs omnes instabunt, & urgebunt, ut reus omnium suffragiis morti destinatus, meritas pœnas exolvat, nè ex eo conservatio κακῶν πανήγυεις impendeat. *A possibili.*

Quid igitur moramini? quid cessatis in eo tollendo, *Epilogus.*

do, qui jampridem omnibus videtur esse damnatus?

Aliud loci communis exemplum, in contumacem aut δύσκολον.

EXORDIUM.

Contumacia.

INter varia criminum genera non infimum est contumacia atque morositas, omnium dissidiorum uberrimus fons & origo.

A contrario

Morum æqualitas amicitiæ vinculum atque glutinamentum est, unde natum proverbium, Æqualitas haud parit bellum. Et obedientia vel sola virtus est, quæ menti cæteras virtutes inserit, insertásque custodit. At morositas & contumacia pertinax, amicitiæ pacta rescindunt, omnèmque concordiam è medio tollunt, ut Pythagoras rectè dixerit, Æqualitatem amicitiæ parentem, & altricem; contrà, inæqualitatem discordiarum, bellorúmque matrem esse.

Ab expositione.

Ab omni mansuetudine & obedientia dyscolus abhorrens, in animum induxit, bene monentibus nunquam obtemperare, neminèmque ad honesta vocantem adire. Secum igitur assiduè loquitur, atq; exequitur ista; Ego satis sapio; satis est judicii, ut queam cum aliis certare, imò vincere, nolo alicui morem gerere, cùm longè meliùs, quàm alii noverim quæ conveniant ætati meæ; nec maximoperè alienam sapientiã optârim; valeat monitorum odiosa prudentia; ego, quod mihi visum erit, aggrediar; præceptoribus, cùm se feroces præstiterint, oppedam; quæ vetuêre, faciam, rejectis etiam libris indulgebo genio, prægrecabor indies, & mihi nomen insigne comparaturus, nocturno tempore veluti grassator aut sicarius in plateis prevagabor, obviam venientes

venientes laceſſam, atque poſternam, aut velut Achilles in fugam compellam, exclamabo etiam, ut Stentora vincere poſſim.

——— aut propriâ mercede canoros
Curetum ſonitus, crepetantiáque æra ſecutus,
Tarva Mimalloniis implebo cornua bombis.

Hæcce digna ſunt adoleſcentibus exercitia. Melancholicorum eſt ſtudiis impalleſcere, & demnoſos ſapere ungues.

Grave crimen eſt ambitio, ſed multò gravius obſtinatio, & pertinacia procax, quã ἀυθάδειαν appellant. Illud ſubtile malum, ſecretum virus, & occulta peſtis infeſtans ſolos cupidos, quorum animos invaſit. At homo contumax, in perverſa ratione perſiſtens, exemplo peſſimo multis eſt aliis, quos veluti contagione viroſã corrumpit, & ad ſeditionem, reip. perniciem, inſtituit, atque trahit. *A comparatione.*

Nihil habet contumax, quod inflexibili menti prætexat. Facilè, ſi vellet, bene monentes audire poſſet; ſed pervicax, & obſtinatus animus reluctatur, ac velut aſinus calcitroſus reverberat. Cæterùm ut ἀπειθαρχία μήτηρ τῆς ἐυτρεπείας ſic inobedientiæ crimen & pertinaciæ ſcelus, omnium in repub. perverſitatum origo. *A ſententia*

Præſentis criminis pœna remitti poſſet, ſi non turpem ex vita præterita labem, adeóque ἕξιν contraxiſſet, nec vitium ex prava conſuetudine verſum eſſet in naturam, ex cujus genuina malitia nihil, niſi quod reipub. peſtilentiſſimum, poteſt enaſci. *A digreſſione conjecturali.*

Quis judicii tam perverſi vir eſſe poterit, qui rubo (quod aiunt) arefacto rigidiores atque præfracti cordis exores à meritis pœnis liberatos velit, id effecturus ut omnis bene monentium, ac gravium virorum autoritas in ſummum adducatur diſcrimen? *A miſericordiæ excluſione.*

Quòd ſi non facta modò, ſed in voces etiam petulantiores olim publicè vindicatũ eſt, ut C. Fundanius *A juſto.*

danius & Tiberius Sempronius ædiles Appii Cæci filiæ mulctam ob incivilia verba duntaxat dixerint, ut Gell lib. 10. cap. 6. quantò æquius erit constringere os infræne, & coercere pestiferam rebellandi libidinem ejus, qui responsator teterrimus oblatratione, fractóque suo scelerato omnia civilitatis atque pietatis officia tollit?

A legitimo. Quòd si vestrûm nonnulli judicaverint vitium contumaciæ non capitale crimen esse, arguerint igitur leges jubere, nè major pœna sit, quàm culpa, Officiorum 3. Non petam ut in reum exempla crudelia animis edatis sed per νεμεσίαν aut τιμωρίαν occurruri vitiis, ità puniatis, ut accepto malo resipiscat, peccandique licentiam cohibeat, atque compescat.

Ab utili. Ad crimina leviora etiam nihil connivere, sed aliquando ad vivum resecare, quantum in repub. bonæ frugis afferat, vel cæco manifestum est.

A possibili. Res ardua non erit, de præsenti reo judicium, censurámque facere: sola sufficit autoritas vestra, qui nullis in hoc negotio perficiendo copiis auxiliariis opus habituri estis, cùm vel solo nutu confundere possitis, cui que nemo sit, qui cupiat illi subvenire.

Ab eventu. Si præsentis peccati scelus reliqueritis impunitum, multos habebitis ad idem flagitium alacriores factos, quos adhuc expectatio judicii vestri remoratur.

Aliud loci communis exemplum, in avarum: cujus exordium.

VEtus dictum est, judices, avarũ, nisi cùm moritur, nihil rectè facere. Quod vel solũ vobis persuadere poterit, ut hunc hominem, ipsam avaritiam, si non capitali pœnâ afficere, saltem extra patriam aliquò, unde ad nos, vel contagio, vel hominis fama non possit accedere, statuatis ablegare.

Adnio-

Admodum bene ac prudenter olim Romani sapientes iestituerunt, ut in Ægei maris insulam Gyaros noxii deportarentur, nè lacesserent, ac divexarent innocentes, pauperum sudores, atque sanguinem hauriendo. Contrà vos perperâ ac imprudenter feceritis, si hunc reum in patria reliqueritis, & non potiùs hominem pestiferum & injurium ex hominum communitate exterminaveritis, nè ejus præsentiâ pernicioſâ miseri cives non modò vio-lentur, sed etiam perdantur. Universum enim mortalium genus devorare, & omnibus, ut sibi solis prosint, esse maximo detrimento solent avari; per omne genus injuriarum suos explendo loculos, alienos expilando.

A contrario

Devoratur is, inquit Quint. lib. 6. cap. 8. *cujus patrimonium consumitur.*

Cujus rei gratiâ secum animo revolvere solitus, Quorsum virtutes? quorsum probitas? quæ laudatur quidem, sed alget. Unicum ego pecuniæ studium amplectar. Hæc rerum omnium regina, dotat formam, nobilitatem, uxorem locupletem. Huic obediunt omnia, hac vel dii capiuntur. In pretio pretium nunc est, dat census honores, qui divitiis parantur. Has igitur consecutus ego, omnibus (qui nunc quæstus uberrimus) assentabor, defraudabo, terminos proximi transferam, furabor, rapiam, nihil vel deos, vel homines curaturus.

Ab expositione.

Luxuriosa quidem res est vinum, & tumultuosa ebrietas, sed longè nocentior avaritia fuerit, quâ nihil scelestius esse rex sapientissimus Solomon asserit. Et quò liberalitas gratior, omniumque studiosorum encomiis celebratur atq; laudatur magis, tanto detestabilior avarus est; qui non amicis, non patriæ, non reliquis omnibus, sed sibi soli natus, quasi hominis portentum vivit, se solum pascit, & horrendum dictu, nunquam satiatur; quemadmodum infernus, & perditio non replentur, Proverb. 28.

A comparatione.

Ebrius post factum agnoscit delictum, ac pœnitentiam

A sententia

tentiam agit; homicida in furoris vim ac iram transfert crimen, & factis maleficum assignat. Et uterque, non semper, sed rarò & casu quodam & inviti peccant. At avarus nihil habet, quo noxium repurget animum, cùm avaritia penitus insita permaneat in venis, & in imis pectoribus inhæreat, ut avelli non possit; nullum relinquens pœnitentiæ locum, nullámque de hominum genere bene merendi facultatem.

A conjecturali digressione. Præteritæ vitæ sanctitas aliis sæpe reis non vulgarem apud judices æquos benevolentiam conciliat; verùm si totam hujus rei vitam ad amissum excusseritis, ipsissimũ invenietis Αυγείου βουστάσιον monstrum, non unâ gravi correptione vel supplico dignum.

A misericordiæ exclusione, atque justo. Quare neminem arbritor fore tam stolidum, quem hujus rei miserescat Familiam, quam sui simililmam habet, ad pedes fortasse vestros provolutam videbitis; sed vos legum & justitiæ ratio magis permoveat, quàm iniqua sceleratorum hominum hypocrisis, & ipsissimæ crocodili lacrymæ.

A legitimo. Cùm leges reipub. gratiâ conversandæ jubeant in sontes animadvertere, non illegitimũ fuerit, imò justissimum, acriter hunc reum à vobis castigari, vel procul ablegari, cùm nihil eo scelestius, ut dixi, reperiatur.

Ab honesto & possibili. Quo facto nihil officio vestro dignius effeceritis. Nec quod judicium vestrum possit remorari, video; nam, modò volueritis, dictum aut factum reddetis.

Ab utili. Duplicem indé reipublicæ commoditatem promanaturam experiemini. Primùm judices integri, teterrimâ peste, rempublicã liberâsse prædicabimini. Deînde prudenter effecisse, ut præsentis rei supplicio deterriti reliqui, ad consimile maleficium non facilè sint accessuri.

Epilogus. Plura dicere non arbitror operæ pretium, cùm ipsi

ipsi satis intelligatis, non levibus pœnis afficiendum avarum, cum eo nihil sit in republica pestilentius, atque magis pernicioſum.

De laude, quæ ἐγκώμιον Græcè dicitur.

CAP. VIII.

LAus est oratio, bona alicujus enumerans. *Proprium est laudis res amplificare, & ornare.* Quint. lib. 3. cap. 7.

Laudandæ verò sunt
- Personæ ut Thucydides, aut Demosthenes.
- Res, ut justitia, aut temperantia.
- Tempora, ut ver, æstas.
- Loci, ut portus, horti.
- Ratione carentia animalia, ut equus aut bos.
- Plantæ, ut vitis, aut oliva.

Laudamus verò & communiter & singulatim. Communiter, ut omnes simul Athenienses. Singulatim, ut Athenienſem unum aliquem. Hæc verò divisio est laudis.

Dispones autem ipsam hoc pacto.

Primùm procœmium pro qualitate rei ponas.

Deinde subjicies genus, quod dividitur in
- Gentem,
- Patriam,
- Majores,
- Patres.

Pòst educationem explicabis; quæ continetur
- Institutione,
- Arte,
- Legibus.

Hinc

" Hinc ſubdes " præcipuum laudum omnium caput res geſtas, quas divides in ea quæ ſunt { Animi, ut qæ fortitudinis ſunt, quæ prudentiæ. Corporis in pulchritudinem, velocitatem, robur. Fortunæ, ut principatum, potentiam, divitias, amicos.

Comparationis exercitatio duplicat materiam & virtutum vitiorumq; non tantùm naturam, ſed etiam modum tractai.

Addes deinde comparationem, quâ id quod laudatur, alteri collatum tollatur in majus.

Poſtremò Epilogo, qui præcationi ſimilior ſit, concludes.

Exemplum in Thucydidis laudationem.

Quint. lib. 2. cap. 4.

" ÆQuum eſt eos, qui utilia nobis adinvenêre ſu-
" is ipſorum inventis ornare, laudibus proſequi,
" & quod ab illis eſt proditum, iiſdem quoque ceu au-
" toribus cum gratia reponere, aceeptúmque referre.
" Non igitur injuriâ Thucidides oratione mihi cele-
" brandus eſt, qui nobis plurimum attuli ornamenti.
" Omnes enim de aliqua humanarũ rerũ parte benè
" meritos decet veneraris Thucydidem verò eò ma-
" gis, quòd pulcherrimæ omnium illuſtrandæ curam
" ſuam impendit. Neque enim quidquam eloquentiâ
" pulchrius: neque Thucydide quenquàm benè di
" cendi gloriâ præſtantiorem invenire eſt:

A patria Athenas in D altrices bonarum artium vocat Cic.

Nactus autem Thucydides eam eſt patriam, quæ & vitam pariter ſibi, & eruditionem qræberet. Neque enim in alio loco natus eſt, quàm unde omnis benè dicendi ratio profluxit, originémque vitæ fortitus Athenis.

Reges generis ſui habuit autores. Itaque ab ultimâ protinus origine, clariore majorum fortunâ eſt

est illustratus. Utraque ergò habens & generis amplitudinem & civitatis statum popularem, quò clarior utrinque fieret, est ab utroque adjutus. Etenim nè ad injustas opes, potentiámq; delaberetur, æqualitate legum prohibitus est, néve in obscura reliquæ plebis vilitate delitesceret, felicitatis genere est consecutus.

Talibus igitur procreatus parentibus, in republica Athenienſium, intérq; leges educatur, quas certè optimas esse vitæ magistras in confesso est. Inter leges autem armáque vivere instituens, eruditioni simul atque rei militari operam dare decrevit, neque studia armis deserens, neque arma (ut præcipuam prudentiæ partem) relinquens, unoq; conatu duarum diversarum artium curam habebat, conjungens ingenio pariter ea, quæ naturâ sunt separata.

Ab educatione. Leges vitæ optimæ magistræ.

Utcunque tandem ad virile pervenit robur occasionem quæsivit proferendis eis, quæ pulchrè fuerat in ætate meditatus. Nec defuit casus bellúmque protinus est ortum, ipséq; res ab universa gestas Græcia literis complexus posteritati mandavit, conservatorem eorum, & velut restauratur, quæ bellorum delevit injuria. Nec passus est, quod quisque gessit, temporum situ aboleri. Ex ipso ergò cognoscitur captam esse Palatæam, scitur Atticam esse vastatam: tenetur Athenienſium classibus Pæloponnesi oras esse navigatas: certatum esse navali prælio apud Naupactum, non est nos Thucydides id passus latere: Lesbum ab Athenienſibus esse captam, id quoque ab ipso indicatur: cum Ambraciotis pugnatum esse, hoc & nè diuturnitas aboleret, effecit. Judicium Lacedæmoniorum non ignoratur: Sphacteria & Pylos, ingentes Athenienſium labores non latent. Concionantur Corcyræi Athenis, Corinthii ipsis contradicunt: Æginates, ut Athenienses accusent, Lacedæmona proficiscuntur: Jam verò ad

Res gestis,

"belli consilio Lacedæmonios Archidamus absterrens, contra Stenelcidas ad bellum suscipiendū impellens: Ad hæc Pericles legationem Laconicam contemnens, neque passus deficere animo propter pestilentiam Athenienses; Cuncta hæc Thucydidis operâ, ingenióque in omne ævum ab oblivione vindicantur.

A comparatione.

Quis autem Herodotum illi comparaverit? Ille enim ad voluptatem legentium scripsit; hic omnia ex rebus ipsis, atque veritate deprompsit. Quantò verò quod ad alienam fit gratiam, infra id est quod sit ad veritatem, tantò post se Thucydides Herodotum relinquit.

Herodoti & Thucydidis comparationem pulcherrimam vide apud Qu. l. 10. cap. 1.

Erant alia quoque permulta, quæ de Thucydide dicerentur, nisi, quò minùs omnia diceremus, laudum suarum nobis obstaret multitudo.

Epilogus.

ALIUD EXEMPLUM.

Laus Sapientiæ.

PROOEMIUM.

SApientiam adipisci, felicitatis est: laudare autem pro dignitate ipsam, majus est quàm ut nostris id viribus assequi possimus. Tantum enim illi supereſt gloriæ, ut commune quoddam deorum immortaliū bonum esse credatur. Cùm enim deorum unusquisque velut descriptam officii sui tueatur partē, Juno nuptiis præsit, bellis Mars cum Palade, Vulcanus inter ignes fabriles suas exerceat partes, ducat Neptunus navigantes, & quisq; alius aliud sibi vindecet: sapientiam in commune sibi asserunt omnes; præcipuè verò præ omnibus Jupiter, quanto reliquis major est, tantò omniū quoq; sapientissimus æstimatur.

A genere.

Unáque sapientia est, quæ vel maximè æternam Jovi præstat potestatem. Et dii quidem nativam ipsam

ipſam cognatamq; ſibi habent: munere autem ipſo-
rum in terras quoque delata eſt; & deorum filii
ſapientiâ ſuâ maximam humanæ vitæ utilitatem
attulerunt. Quapropter poetæ laude merentur,
qui Palamedem & Neſtorem, & ſi quis alius ſapiens
olim fuiſſe canitur, deorum fuiſſe filios tradiderunt. *Ut Hercu-*
Non quidem illi vano commento deorum naturam *lem, Mino-*
velut permutare conati, quam nè dii quidem ipſi *a, Perſeum*
permutare poſſent, ſed generis permixtione com- *& reliquos.*
municationem indicantes virtutis; ut qui divinâ
quadam cæteris admiratione præſtarent, deorum
filii crederentur. Nec immeritò illorum in deos re-
ferebant genus, quorum ſapientia major, quam hu-
mana originem videbatur affirmare divinam.

Sola autem ipſa utroque rerum ſtatu æquas habet *A ſapientiâ*
rerum vires. Nam reliquarum aliæ bello ſolûm pro- *effecta ſit.*
bantur, aliæ laudamus in pace: ſapientia verò præ-
cipua eſt utriuſque temporis moderatrix. Sic in
bello verſatur, tanquam prorſus artium pacis igna-
ra: ſic pacem continet, tanquam nunquam agitata
ſtrepitu bellorum. Denique tam aperte utrique ſeſe
accommodat, ut in utro horum æſtimes, ei ſoli vi-
deatur eſſe dicata. Fert pacis temporibus leges, &
omni tranquillitatis utitur more: in bello verò vi-
ctoriam præbet. Neq; armis ſolùm ſuperiorem facit,
ſed in concionibus quoque præſtat invictum. Itaque
& inter bellantes, & inter pacatos ſola præcellit,
primaſque ſibi vindicat ſapientia. Sola quoque divi-
nitatis proximè exprimit ſimilitudinem: ſola enim,
velut Deus, futura proſpicit. Quin ipſa quoque ter-
ram agricolis attribuit, navigantibus aſſignavit
mare: adeo non fruges colligere ſine ſapientia, non
navim, niſi ſapientis gubernatoris præſidio freti,
aſcendere auderemus. Itaq; quicquid exhibet mare,
quicquid hominum uſibus terra profert, meritò ſa-
pientiæ munus cuncta cenſentur.

"Nè cœlum quidem, & si quid in ipso latet, dimi-
"sit in occulto; quantum solis se porrigat ambitus,
"quod spatium stellarum unaquæque circumscribat,
"ipsa pervestigavit. Despexit intra terras etiam, &
"quo pacto vitâ defuncti agemus, ipsa nobis aperuit.
"Troiam quam capere temporis diuturnitas non po-
"tuit, sapientiæ astus subegit, & unius consilium,
"adepta, universam Persarum potentiam dissolvit.
"Cyclopis oculus erutus est, prudenti Ulyssis inven-
"to, sicque quicquid est, quo quisquam vincat, ab
"ipsa sapientia derivat.

A comparatione. Quis ergò ipsi fortitudinem comparâsse velit,
cùm quicquid viribus fieri possit, ipsa etiam sapien-
"tia præstet? Adeoque si ipsam fortitudini ademeris
"per se fortitudo culpanda videatur.

Epilogus. Erant & multa alia, quæ de sapientia dicerentur,
"nisi majora essent quàm quæ possit modica oratio
"complecti.

SCHOLIA.

Laus, &c. Alii laudationem vocant, hoc est, orationem bona exprimentem quæ alicui insunt, Ἐγκώμιον Græcè appellatur, quod juxta Aphthonii sententiam dictum eo quòd ἐγκώμαις id est, in viis antiquitus canebant. Nam antiqui κώμας angiportus dicebant. Differt ad hymno & epæno, quòd hymnus deorum fit, encomion verò mortalium: præterea epænus paucis verbis fit, encomion autem secundum rhetoricæ artem profertur. Postremò, cùm in loco communi quòq; laus sit, hoc differunt, quod in loco communi pro viro forti dicentes, eo consilio dicimus, ut præmium petamus: laus autem per se virtutis testimonium, ut ait Priscianus.

Laudanda sunt, &c. Porrò præterita, instantiaq;, atq; adeò omnia quæ nunc laudamus, nunc contrà vitu-

vituperamus, res sunt omnis generis quæ aut cerni tangíque, ut homo, equus, urbs, flumen; aut animo intellectúque cognosci, atque percipi possint, ut facta dictaque. Virtutum item vitiorúmque, tum artium varia genera, ut prudentia, justitia, fortitudo, temperantia, eloquentia, medicina, architectura, scientia rei militaris, aliaque id genus multa. Vitia autem quæ sint, hinc cognosci facilè potest, nempe injustitia, luxuria, invidia, &c. Ipsius autem Dei laus (quanquam quid huic aut nostrâ laude accedat, aut vituperia adimatur, non video) tota huc pertinet. Rerum autem, quæ cerni tangíque possunt, primas partes homines tenent: qui cùm cæteris animantibus brutis, rebúsque mutis, ratione & sermone, tum multis aliis animi naturæque dotibus antecellant, laudem imprimis tibi vendicant. Laudamus igitur præcipue personas, urbes, portus, loca, & his similia: præclarè item facta dictáque, quæ cum virtutibus conjuncta, atque inde orta esse constat. Jam & juxta virtutes artésque aut in certis hominibus, aut seorsum suis ipsas laudibus exornamus.

Res, &c. Ut Erasmus laudavit Moriam. Et ad ingenii vires periclitandas, artémq; ostentandam Phavorinus laudavit quartanam febrim; eum enim constantius valiturum, qui febri liberatus vires integras recuperaverit. Laudavit etiam Thersitem, Cujus meminit Gell. l. 17. c. 12. Et Politianus in Epistolis.

Loci, &c. Ut Baiæ, Tempe.

Portus, &c. Ut in Liguria Lunæ, vel Carthaginensium, cujus meminit Virgil. in 1. Æneid. Item laudari poterit Stoa porticus Athenienſis, Pœcile ex varietate picturæ dicta, in qua Zeno philosophus discipulos docebat, unde & secta Stoica. Item Aulis Bœotiæ, cujus meminit Ovid. 12. Metamorph.

Horti, &c. Ut Adonidis, qui proverbio locum fe-

cerunt. Item Hesperidum, quos amoenissimos in Africa fuisse memorant. Item Senecæ prædivitis horti, ut ait Juvenalis Satyr. 10. Item Alcinoi sylvæ, quarum Virgilius Georgicorum 2. meminit. Item:

Adeste Musæ, maximi proles Jovis,
Laudes feracis prædicemus hortuli:
Hortus salubres corpori præbet cibos, &c.

Equus, &c. Equos laudare poterimus? ut Pollucis equum Cyllarum, & Graii quorum meminere poëtæ, ut ait Virgilius Georgicorum 3. Item Bucephalum Alexandri, de quo Gellius lib 5. cap. 2. Item, Solis equos, &c.

Bos, &c. Virgilius in Georgicis.

——Optima torvæ
Bos pulcher Forma bovis cui turpe caput, cui plurima cervix,
Et crurum tenus, à mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna,
Pes etiam: & camuris hirtæ sub cornibus aures.

Vitis, &c. Ut Thasiæ vites, sunt & Mateotides albæ,

ut ait Virgilius. Vide Plin. lib. 14 cap. 3.

Olea, &c. Quæ laudari poterit ab inventrice Minerva, & quod signum fuerit pacis. Unde Virgilius in 7. Æneid.

——Ad mœnia regis
Ire jubet, ramis velatos Palladis omnes.

Item, Brassicam laudat Cato, malvam & albucum Hesiodus.

Subjicies genus, &c. Sunt qui hoc loco jubeant addenda esse ea, quæ nativitatem, vel miracula, vel prodigia præcesserint, ut si laudaturus Scipionē dicas in matris cubiculo anguem visum, unde conceptus, & Jovis ille filius fuerit creditus, cujus meminit Livius lib. 6. belli Punici. Item in encomio Hecubæ recenseas facem, quâ prædixerit incendium,

&

& excidium Trojanum. Item, quid natis evenerit enumeres; ut, Midæ formicas, apes Platonis, Valerius lib. 1. cap. 6.

De laudibus ductis ab animi, corporis, atque fortunæ bonis, ex Bucoldiano.

LAUS HOMINIS à FORTUNIS.

Hominis laus.

Advertendum fortunæ, corporis, animíque bona non ideo laudari, quòd quis habuerit ea maxime si is, quem laudas, princeps sit, urbésque, in quas imperium habet, describas. Quin & hujus fortunas cum aliorum facultatibus conferendo, ex comparatorum loco mirè locupletabitur oratio; ostendendóque, aut genere, numero, fértilitatéque majores amplioréſque putandas; aut situ ad flumina, seu fontes, rebúsque manufactis, atque ad voluptatem structuris jucundiores amœnioréſque. Quòd si verò eorum, quibuscum nostras conferimus, omnium judicio ampliſſimas esse copias constiterit, pares ostendisse contenti esse possumus. Spectandum etiam, atque cum materia deliberandum, ecqua & à dissimili contrariſque copia peti possit. A dissimili hoc pacto; nostra prædia esse, agróſque suburbanos, unde certus ferè quotannis fructus redeat; illos non

DE fortunis, quæ externa bona sunt, subindè nobis est dicendum. Hæ autem quantæ sint, quot numero prædia, quo sita in loco, quo tempore, sive donо data, sive suorum testamento legata, parentibúsve relicta acceperit, emeritve; ex adjunctorum loco narrandum locupletandúmque erit. Deinde, ex descriptionis loco situm prædiorum, atque horum ad flumina, seu fontes, & factas hìc ad voluptatem structuras pluribus licet verbis depingas; quemadmodum Homerus Alcinoi hortos; & maxime si is, quem laudas, princeps sit, urbésque, in quas imperium habet, describas. Quin & hujus fortunas cum aliorum facultatibus conferendo, ex comparatorum loco mirè locupletabitur oratio; ostendendóque, aut genere, numero, fértilitatéque majores amplioréſque putandas; aut situ ad flumina, seu fontes, rebúsque manufactis, atque ad voluptatem structuris jucundiores amœnioréſque. Quòd si verò eorum, quibuscum nostras conferimus, omnium judicio ampliſſimas esse copias constiterit, pares ostendisse contenti esse possumus. Spectandum etiam, atque cum materia deliberandum, ecqua & à dissimili contrariſque copia peti possit. A dissimili hoc pacto; nostra prædia esse, agróſque suburbanos, unde certus ferè quotannis fructus redeat; illos

non modò longiùs domo, ſed & aliena in ditione ſitos, iiſque expoſitos fluminibus, quæ ſæpiùs inundando ſata omnia obruant, atq; convellant. A contrariis: noſtros flumina fontéſque irrigando agros utilitatem afferre maximam, illis in ſata erumpendo, eadémque convellendo incommodum adducere ſummum: huic aquarum curſum prodeſſe, illis eundem ipſum obeſſe: huic voluptatem afferre: illis mærorem triſtitiámque dare: huic vel exorto bello omnem ex agris fructum redire, illis nullum; hujus prædia urbis horreum alimentúmque in hoſtes eſſe, illorum contrà hoſtium in urbem; his patriam defendi, illis oppugnari. Quòd ſi verò principem laudandum ſuſcipias, potentiámque ejus, gentis ſuæ urbiúmque genere & numero prædices, quo res major illuſtriórque fuerit, hoc magis his ex locis extendas.

Quæ corporis bona in homine ex locis amplificandi ratio ſit.

HActenus de externis bonis ejus quem laudamus; quæ quidem pro perſonarum varietate alia atq; alia exiſtunt: quæ perſequi, cùm infinitum, tum minùs fructuoſum foret. Quare ad fontes ipſos ducere conſilium fuit, uſumque locorum in iis, quæ omnibus communia ſunt laudémq; merentur, monſtrare, ut horum uſu cognito, pro cauſæ conditione, quantam quiſq; velit moram ubiq; facere in augendo poſſit. Corporis autem bona eſſe diximus, ſtaturam, figurámq; corporis, valetudinem, robúrq;, ipſam denique formam. Hæc quanquam leviora ſunt, ſuam tamen laudem merentur, certâq; interim animorum indicia eſſe ſolent. Unde Homerus cùm in Therſite garrulitatem animíq; vitium nobis depingi vellet, neſcio quo modo non tam malefacta, quàm cor-

Vide Quin. dict. loc. lib. 7. cap. 7

corporis deformitatem vitiáque explicando vitiosissimum ipsum introduxerit. Idé staturam grandiorem, roburque in principibus magnopere prædicat, ut qui Agamemnoni staturam magnam, cui majestas inesset regia, tribuit. Ulyssem illo quidem minorem, sed latissimis humeris & pectore describit. Jam verò Ajacem illum non ambobus modò his, sed cæteris Achivis omnibus corporis statutâ & robore antecellentem introduxit. Nec noster Homerus hanc in suis laudem neglexit; qui cùm & in cæteris, tum maximè in Ænea & Turno principibus, corporis dona laudat. Et Dareta cùm altâ staturâ, latissimísque humeris, quod certum virium argumentum esse solet, in singularem certamen produxisset, ejus tamen antagonistam Entellum vel senem, magnitudine corporis viribúsque adeò superiorem facit, ut illum non secùs ac qui frustra urbem, aut castellum oppugnet, hunc temeré infelicitérque aggressum dicat. Forma plus laudis meretur; præsertim in principibus viris gravitas oris, majestásq; in vultu; hæc in primis pondus orationi autoritatémq; tribuit; tantúmque in animis Gallorum hostium valuisse Titus Livius scriptum reliquit, ut cùm urbe captâ, avidi prædæ in principum atria irruerunt, cernerénque hos cùm ornatu habitúque paulò humano augustiore, tum maximè oris gravitate atque majestate diis simillimos, domi sedentes, ante horum ora, sicuti deorum simulacra, velut venerabundi constiterint; nihilque in hos ferro gravius facturi fuerint, nisi M. Papyrius principum unus prior iram movisset. Atqui & hinc augendi modum, usúmque locorũ explicemus. Staturam, robur corporis oríſq; decus quantũ sit, ubi ab adjunctis satis expresserimus à causis & eventis deinde dilatemus. Fuisse hujus majores, homines cùm insigni staturâ & robore, tum quadam modestia oríſque gravitate præditos sempérque

Liv. Decad. 1. cap. 5.

pérque operam dediſſe hunc, ut quæ a natura ad ſui nominis dignitatem amplitudinémque acceperit, certâ vivendi ratione aleret proveherétque, nulla ut Venus, Bacchúſque immoderatior corporis vires vigoremque auferret. Quare eâ jam valetudine eſſe, ut nulla corporis imbecillitas obſit, quò minùs in rebus cum gravitate agendis ſuo, amicorum, & reipub. tempori ſerviat. Quinetiam comparatione rem extendas, ſi cum aliis ampliſſimis hominibus conferas, oſtendáſque in hoc noſtro aut ſimilitudinem aut exceſſum eſſe, aut etiam diſſimilitudinem, ſi aut proceritate, ipſóque robore, & valetudine, aut ipſius vultus gravitate, majeſtateque multis partibus ſit ſuperior.

Idem Quint. lib. 3. cap. 7.

Utra ſit autem harum via utilior, inquit, cum materia deliberabimus: dum ſciamus gratiora eſſe audientibus, quæ ſolus quis, aut primus aut certè cum paucis feciſſe dicetur.

Quæ ratio animi bona ex locis amplificandi.

REſtant animi bona, quæ ut cujuſq; propria ſunt, ità præ cæteris laudem meriti ſuo jure maximam ſolent. Hæc laudandi duplex via eſt; aut enim ad ſua virtutum genera, ut ſuprà viſum eſt, quæque referuntur; ſua prudentiæ, juſtitiæ, fortitudini, & temperantiæ tribuendo facta; aut, quòd non minùs commodè fiet, temporum ſervabitur ordo. Itaque dicendum, qui pueritiam adoleſcentiámque tranſegrit; quæ ſecutus ſtudia; quantúmque in iis & quàm brevi ſit aſſequutus. Atque hic, ſi fortè inſigne ingenii ſpecimen indoliſque haud vulgaris bonitas eluxerit, pluribus erit verbis extollendum; quo videlicet tempore quo in loco, apud quos, qua in re, aliiſque id genus additis circumſtantiis, quas adjunctorum locus ſuppeditat. Quòd ſi forte operæ pretiũ videatur, & hæc ipſa per plures ducendo locos plurimùm extendas. Ætate autem jam magis invaleſcente, ſi qua ſcripta honeſti ſui ſtudii voluntatiſque teſtimonia

nia in lucem dedit; primùm qualia quantâque ipsa sint, narrandum, quantúsque indes ad plures fructus redeat. Quæ item seu doctorum, seu multitudinis, seu universorum de iis testimonia judiciaque existant. Quæ ubi ex adjunctorum testimoniorúmque loco, quem eundem esse diximus, prosequutus fueris, à causis subindè augebis; quòd à multis magníque nominis hominibus sive rogatus, sive ultrò juvandi studio ad scribendum se contulerit. Ab eventis; non modò hominum de se expectatione respondisse, sed & vicisse; nec in una atque altera, sed in pluribus nationibus ipsius bripta legi, laudarique. Atque hîc & enarrandum, quorum expectatione majora emiserit; quibusque in provinciis plurimùm probentur. Jam verò & hujus cum probatis magnorum autorum scriptis conferas; ostendásque potiora multò, melioráque hominum consecuta esse judicia; aut maximis summorum autorum monumentis paria esse, atque judicari. A dissimili etiam amplifices, si in iis quibuscum conferes scriptis, dissimilitudinem esse ostendas; ut si Hippocratis & Galeni medicorum opera, cum Pauli & Pomponii Jurisconsultorum scriptis conferas; illos rerum naturalium, hos civilium scientiam tradidisse; illos de vita, hos de fortunis solicitis bene consuluisse; illos præcepta dedisse nè moribus vincat, & æger moriatur, hos nè avarus triumphet, & suum alteri eripiat: denique illos cavisse nè ipsa præmaturè vita, hos de sua cuique res injustè auferatur. Hinc mirè Cicero non sine delectatione corpus orationis auxit, dissimilitudinem studiorum Murenæ & Sulpitii pluribus verbis explicando. Hunc in modum singula quidem tam domestica quàm publica facta, quæ laudanda videbuntur, servato temporis ordine enarranda amplificandáque erunt; quâ ratione domi vixerit, liberósque educârit; ad quæ studia miserit libera-

liberalitérque aluerit; quos in viros aut abierint, aut se evasuros certam de se spem patri patriæque præbuerint. Quæ si persequaris omnia, ducáscque per locos incrementum res ipsa sumet maximum. Jam & quid commodi ipse sive re operâque, sive consilio reipub. præstiterit. Quale est, si dum aliquando, ut sæpe, maximis de rebus bene reip. consulendum fuit inópsque consilii multitudo ea facili momento sequenda putâsset, quæ probata reipub. statum eversura penitus fuissent; hunc in concionem prodiisse dicas, & prudenti oratione, quæ ex his aut illis inceptis commoda, maláve reip. impenderent, edocuisse, eáque suscipienda persuasisse, quæ cùm singulis tranquilitatem, utilitatémque, tum universis nomen, gloriamque attulerunt. Atque hæc aperienda, pluribúsque verbis ex locis aliis atq; aliis explicanda erunt, quæ res ad ità consulendum animum potissimùm impulerit; quæ si honesta, utilisque fuit, eventa votis respondisse pulchrum erit. Quanta autem gloria emolumentáque indè reip. evenerint, quis item ad consultorem fructus honósque ab universis vicissim redierit, copiosè erit exponendum. Postremo comparationibus rem extendas; cum urbis conditoribus aut munitoribus hujus factum conferendo, & aut majus, aut simile, dissimiléque, ostendendo. Illos urbem quidem condidisse, hunc conditam prudentiâ suá ab exitio conservâsse; illos partim fundamenta jecisse, partim mœnia turréque, in hostes propugnacula non sine summis oppidanorum impensis laboribúsque altiùs eduxisse; hunc unum ipsâ modò ratione consilióque, non mœnia solùm, urbémque, sed & fortunas omnium vitámque servâsse. Quantum etiam cives grati vicissim postea huic honorem, gratiámque habuerint, cum iis conferas licet, quibus ob præclarissima in rempublicam merita non ingrati extiterunt; doceâsque, aut majora,

jora, aut paria huic contigisse omnia. Quòd si verò is quem laudas princeps sit, exercitúmque duxit, præterquàm quòd ex his locis omnibus, ab adjunctis quæ latè patent, passímque usui sunt, à testimoniis, à causis, ab eventis, ex comparatione majorum, minorúm, à simili, à dissimili, à contrariis, copiam petas, etiam à descriptionis loco amplifices maximè; cùm aut stratagemata, genúsque militum & armorum, aut urbes quas cepit, regionésque & gentes, mores, aliaque id genus suo quæque loco describes. Porrò cùm temporis hic servandus sit ordo, danda est opera, ut leviora aut omittamus, aut paucis perstringamus. Quæ verò magna sunt, & prudenter, & justè, & fortiter, modestéque facta, laudemque in animis hominum maximam merentur, per plures ducenda locos, plurimúmque dilatanda erunt. Quæ autem laudari facta oporteat; horúmque numerum, personæ, quas laudandas suscipies, secum adferent; in quibus singulis augendis, cognitis his locis, quantam ipse voles, moram trahas.

Ut ea ex locis augenda quæ post mortem acciderunt.

CUm igitur hunc in modũ, quæ toro vitæ cursu rectè fecit verbis extuleris, dilataverísque; non negligendum quomodo excessit è vivis, & quæ, vitâ jam defuncto, virtutis ergô magna acciderunt. Nam cùm magnis viris, dum vita manet, laudémque sequentibus, comes sit invidia, fit, ut morte jam sublatis, ereptísque quos nocitura sequitur, sese avertat, patiatúrque mortuis quem vivis noluit, suum honorem deferri. Quare si & huic vitâ defuncto aut tumba publicè magnificentiùs sit extructa, aut statua erecta, aut denique quotannis ad sempiternam

ternam hujus memoriam, rerúmque ab isto gestarum, aliquid statis diebus fiat; quanta hæc sint, quo tempore fiant, quo in loco, à quibus, quantis impensis, quanto studio, aliisque id genus explicatis circumstantiis, quarum adjunctorum locus nos admonet copiosè erit exponendum. A causis item, & hæc si voles, amplifices; quæ ipsius in remp. merita constent; cur tantum vel mortuo honorem constituerint. Ab eventis hîc nihil sumus, cum explicata, ex adjunctorum loco causas suas præcesserint, nisi propterea hæc defuncto contigisse dicas, ut statuto præclarè factis summo honore, plures ad imitandum pellicerentur; exponáque ea ita ex sententia evenisse, pluresque, honoris premio incitatos, ipsam virtutem sequendo, nominis immortalitatem venari. Quinetiam ex comparationis loco locupletari res potest maximè, si virtutis præmia monumentáque huic post mortem constituta, cum regum parentationibus funebrebúsque honoribus conferas, atque ostendas studio hominum ultrò hæc præstantium illos superâsse; rerum autem magnificentiâ æquâsse. A dissimili item; illis à regiis, regiâque pecuniâ funebria magnificentiùs adornata, huic ab universo populo, æréque publico, splendidè instructa; illis, quia reges vixerunt, mortuíque sunt; huic, quòd patriæ conservator extitit, mortuúsq; sit habitus est honos; illis, nè regũ nomen leve in animis vulgi putaretur, huic, nè sua virtuti præmia deesse viderentur. A contrariis; Illos subditi maximè oderunt, hunc sui summo honore prosequuti sunt; illos nova constituendo vectigalia, annonam, victumque communem aggravâsse agnoscunt; hunc virtute, prudentíque consilio plurimùm levâsse intelligunt; illos vivos tyrannos execrati sunt; hunc patriæ patrem conservatorémque appellantes amplexi sunt: Illos post mortem, vel ab aliis honorari ægrè feren-

Laus hominum in tria tempora dividitur; in tempus quod ante eos fuit, quod ipsi vixerunt, & quod fatum eorum est secutum. Quint. lib. 8. cap. 7.

tes,

tes, quantum in sua positũ potestate impediverunt; hunc contrà inversi æquali studio summis honoribus ultro affecerunt. *Quæ* ratio sit personas laudandi, ab externis corporis, animique bonis, atque adeò ab iis quæ has tempore antecedunt, simul juncta, & pòst insecuta sunt, ostendimus. Antecedunt autem homines tempore, patria parentes: cum iis conjuncta sunt, fortunæ, corporis, animique bona omnia; pòst autem insecuta sunt, habiti post mortem honores, præclaráque de iis hominum judicia. *Quâ* autem viâ singula ex locis copiosè instrui, augerique possint, utcunque aperuimus; non quidem eo consilio, quòd tantam copiam (quanquam paucis rem perstrinximus?) in cujusvis hominis laudem (quis enim finis?) temerè adducendam putemus, sed ut monstrato locorum usu pro causæ conditione, quantam quisque indè velit copiam peteret. Neque enim hic cuiquam, quid fieri debeat, præscribimus, sed quid possit.

Eadem quæ laudandi & vituperandi hominis ratio.

POrrò vituperandi quæ ratio sit, hinc facilè intelligi potest. Siquidem idem ordo, eademque per omnia via in vituperandis externis corporis, animiq; malis erit sequenda. Patriã igitur parentésq; bonos habuisse, atque indè degenerâsse, patrimoniúmque dilapidâsse, tam vitium, dedecúsq; est quàm cui hæc mala obtigerunt. In corpore autem si qua sit deformitas, ut in Thersite, suis erit verbis exaggeranda; si nulla, formâ viribúsque malè usum fuisse, odio, dedecorique erit magno. Ab animo autem profecta vitia, flagitiaque, servato temporis ordine (nisi in sua vitiorum genera spargere quæque mavis perpetuâ oratione, quod in L. Pisone facit Cicero) eruntexplicanda, atque exaggeranda. *Quòd*

Hac in re idem præceptum, quod in laudationis servandum.

dum.

si

si fortè & jam vitâ defunctis aliquid accidit, quo turpitudo odiúmque augeatur, non erit silentio prætermittendum. Singula autem eâdem ratione, quâ superiora ex locis augenda amplificandáque erunt.

Postremò epilogo, &c. Sunt qui præmittendum esse tradant vitæ modum, item mortis qualitatem, item quæ mortem sint consecuta, ut communem luctum, honores, exequias, statuas, sepulturam magnificam.

Dispositio laudis tetrastichо comprehensa.

PRincipium sequitur genus ut gens, natio, patres;
Vita micans studiis legibus atque bonis,
Res gestas animus, corpus, fortuna ministrant.
Comparat in majus. Votáque finis habet.

Thucydides, &c. Hic (ut ait Cicero de claris oratoribus) erat Athenienſis summo loco natus, summúsque vir, qui ad Olorum Thraciæ regem ceu ad progenitorem suum retulit nomen; affinem habuit Miltiadem, necessarium Cimonem, ut ait Marcellinus Græcus, & Plutarchus in Cimone. Hoc authore fuit adeò delectatus Demosthenes, ut eum octies transcripserit.

Thucydide quantum delectatus Demosthe Offic. 1.

Athenis, &c. Cicero de Oratore lib. 1. Omnium doctrinarum inventrices Athenas vocat, ubi omnis dicendi vis inventa sit, & exculta; & ad filium scribens, ait urbis autoritatem eam esse, quæ possit exemplis augere, &c. Quòd autem Attici sint acutiores, in causa, aiunt esse tenue cœlum, quod qui crassum habent, crassos censeri, ut in libro de fato Cicer. Porrò Athenienſis patriæ celebritas nnuhùm faciebat ad nomen illustrandum; unde apud Ciceronem de Senectute, Scriphius Themistoclem non suæ, sed patriæ gloriæ splendorem affectum assumabat. Et

apud

apud Romanos magnificum erat & gentibus venerabile, civem Romanum fuisse. Unde Divus Paulus se Romanum esse dicebat, quam urbem tribunus maximâ summâ comparârat. Actorum 22.

Eloquentia, &c. Nihil, inquit, admirabiliùs & magis populare, quàm eloquentia. Hanc Cicero de Oratore 3. vocat unam de summis virtutibus, & de claris oratoribus, ingenii lumen. *Idem cic. in Epist. ad Brutum, & Quin. lib. 2 cap. 20.*

Vitæ magistras, &c. Leges enim conditas esse constat ad salutem civium, civitatúmque incolumitatem vitámque hominum & quietam, & tranquillam, ut ait Cic. 2. de leg.

Posteritati mandavit, &c. Id est, memoriæ prodidit, idque lib. 8 quos scripsit de bello Peloponnes. & Athenienſium.

Plataeam, &c. Platea vel Plataæ pluraliter clarissima fuit Bœotiæ civitas, quam Stephanus dictam ait, ἀπὸ τοῦ πλάτους, hoc est, a remo. Statius l. 7. Thebaid. *Plataea.*

Nunciat excubiis vigiles arsisse Plataeas.

De bello Plataeensi Thucyd. lib. 2. & 3. Et Plut. in vita Aristidis, & Cimonis.

Atticam, &c. Ditio vel regio fuit Attica, in qua Athenæ civitas philosophorum alumna, ubi primus omnium regnavit Cecrops, unde Athenienses Cecropidæ, ut infra patebit. *Attica.*

Peloponnesi, &c. Peloponnesus Græciæ regio, alio nomine Achaia, alio, Pelasgia dicta. Vide Plin. lib. 4. cap. 4. Nomen habet à Pelope rege, Hippodamiæ viro, Tantali filio, quasi Pelopis insula. Sita fuit inter duo maria, Ægæum & Ionium, platani folio similis. De bello Peloponnesiaco Thucyd. lib. 2. Plutar. in Nicia. *Peloponnesus.*

Apud Naupactum, &c. Naupactus Ætoliæ, quæ Acarnaniæ, Phocidi, & Locris contigua, civitas, nomen habens à navium compaginatione: ναυπηγία *Naupactus*

navim fabrico, ναυπηγὸς fabricator navium. Meminit Erasm. in Proverb. Excubias agere in Naupacto, cujus navale prælium apud Thucyd. lib. 1.

Lesbos. *Lesbos, &c.* Celeberrima fuit Ægæi maris insula ante Troadem. Vide Plin. lib. 5. cap. 31. Athenienses, duce Nicia, receptos Lesbios mulctâ unt, muros demoliti, naves & agros ademerunt, de quâ re Thucyd. lib. 2.

Ambracia. *Ambraciotis, &c.* Ambracia urbs Epiri fuit aspero subjecta tumulo, ut ait Livius lib. 7. belli Macedonici. Hujus cives Ambraciotæ, quorum historiam Thucydides libro secundo complexus est.

Judicium &c. Hujus meminit Thucydides lib. 4. & 5. Aphthonius habet, Δίκη Λακεδαιμονίων ἐκ ἀγνοίας παράνομος. id est, Lacedemoniorum sententia injusta scitur.

Sphacteria. *Sphacteria, &c.* Σφάττομαι jugulo, vel macto, est; unde Sphacteriam insulam ab Heracleotarum mactatione dictam esse, Stephanus ait. Historiam Sphacteriæ, Thucyd. habet lib. 4.

Pylos. *Pylos, &c.* Hæc fuit olim urbs Nestoris à Neleo condita: unde Ovidius,

Nos Pylon, antiqui Nelëia Nestoris arva,
Misimus ———

Distabat à Sparta stadia circiter quadraginta, in agro Messenio. Hanc olim Demosthenis consilio munitam, Lacedæmonii oppugnârunt. Meminit Thucydides loco citato.

Corcyra, Corinthior. fuit colonia, quam ii deduxerunt circa Olymp. 18. *Corcyræi, &c.* Corcyra secundum Thucydidem, Peloponnesi civitas fuit. Item insula Alcinoi patria. Lucanus lib. 2.

--- Vela ferantur
In portus, Corcyra, tuos ---

Hujus cives Corcyræi Athenis orationem habuerunt, quâ contra Corinthios petebant auxilia: quibus compertis & Corinthii miserunt Athenas legatos,

tos, quos Corcyræorum orationes refellerent. Vide primum Thucydidis librum.

Æginates, &c. Αἰγινῆται, alii vertunt Æginenſes, qui Athenienſes accuſaturi Lacedæmonia profecti fuerunt, ut ait Thucydides, lib. 4. Æginam autem Peloponneſo contra Atticam civitatem adjacentem aiunt: & inſulam Piræeo portui propinquam, ab Ægina Aſopi Bœotiæ regis filia nomen trahens Ovidius 7. Metamorph.

Oenopiam veteres appellavere: ſed ipſe
Æacus Æginam genetricis nomine dixit.

Archidamus &c. Hujus meminit Thucydides lib. 1. & 2. Hic fuit orator, dictus quaſi princeps populi. Fuit & rex Spartanorum, quem cives mulcârunt, quòd exiguæ ſtaturæ fœminam uxorem duxiſſet, ut ait Plutarchus in vita Ageſilai. Et ab Archidamo Thucydides interrogatus, uter ipſe an Pericles luctâ præſtaret; reſpondit, Ubi luctando illum vicero, mox ille dicendo, ſe cecidiſſe negat, idque ſpectatoribus perſuadet. Plutarchus in Politicis.

Archidamum meminit Quin. lib. 3. cap. 9.

Ab Herrens, &c. Lacædemonii bellum propter ſocios Corinthios injuriis affectos illaturi erant Athenienſibus: quod Archidamus diſſuaſit, affirmans eorum vires pares eſſe adverſum Peloponnenſes atq; finitimos; ſed adverſus hoſtes procul habitantes eſſe omninò impares: Quare legatos Athenas mittendos eſſe, qui nomine ſociorum injurias deprecarentur, atque pacem expoſcerent.

Steneleidas, &c. Qui finitâ Archidami oratione apud Lacedæmonios verba fecit, adhortans eos nè ſocios haberent contemptui, nec ultionem different, ſed protinus arma ſumerent. Fuit autem unus Ephororum. Hi apud Lacedæmonios erant tribuni plebis, regibus oppoſiti, ſicut apud Romanos conſulibus. Vide Cic. 3. de Legibus.

Pericles. *Pericles, &c.* Hic fuit Athenienſium dux, philoſophus & orator, diſcipulus Anaxagoræ. Vide Juſtin. lib. 3. Valer. lib. 8. cap. 9. Quintil. lib. 12. c. 2.

Peſtilentiam, &c. Athenienſes bello atque morbo preſſi Lacedæmoniis erant ceſſuri: ſed oratione Pericles ad bene ſperandum eos exhortatus eſt. Vide Thucyd. lib. 1. & 2.

Ad voluptatem, &c. Quintilianus lib. 10. cap. 1. inquit, Hiſtoriam multi ſcripſêre præclarè: ſed nemo dubitat, longè duos cæteris præferendos, quorum diverſa virtus laudem eſt penè parem conſecuta. Denſus & brevis & ſemper inſtans ſibi Thucydides: dulcis & candidus & effuſus Herodotus. Ille concitatis, hic remiſſis affectibus melior. Ille concionibus, hic ſermonibus. Ille vi, hic voluptate.

In ſapientiæ laudem.

Sapientiæ laus. Exordium ductum à ſapientiæ præſtantia, eamq; laudandi difficultate. Eam Cicero Officiorum 2. ſcientiam appellat rerum humanarum atque divinarum. Vide Tuſcul. quæſt. 4.

Adipiſci, &c. Sapientiam adeptum aſſerunt eum, qui cùm vituperatur, non iraſcitur, & cùm laudatur non extollitur. Plato (ut ſcribit Laërtius Diogenes) interrogatus, quomodo quis ſapientiam adipiſceretur, reſpondit: Si non expectârit, quæ non evenire poſſunt, nec de præteritis recordatus fuerit.

Juno. *Juno, &c.* Cicero de Natura deorum 2. dictum ait à juvando: nuptiis præeſt, unde pronuba. A parturientibus invocatur, unde Lucina. Apud veteres nihil aliud erat quàm aër. Vide Macrob. de ſomnio Scip. cap. 17.

Mars. *Mars, &c.* Quem apud Thraces natum affirmârunt, hoc eſt, apud bellicoſos atque feroces homines. Cujus meminit Cicero de re militari.

Pallade,

Pallade, &c. Hanc alio nomine Bellonam vocabant. Lactantius lib. 1. cap. 21. Minervam à minuendo, vel minando, secundum Ciceronem: Pallada autem quòd hastam vibret, ἀπὸ τῦ πάλλειν. Natam aiunt è Jovis cerebro, de qua plura Macrob. 1. Saturn. cap. 17. *Pallas.*

Vulcanus, &c. Cicero de Natura deorum tertio, scribit quatuor Vulcanos fuisse. Quorum primus Cœlo natus: secundus Nilo progenitus fertur, Opus dictus: tertius Jovis & Junonis filius, qui Lemni fabricæ traditur præfuisse, de quo Aphthonius hoc loco videtur intelligere: quartus Menalio natus, qui Vulcanias prope Siciliam insulas tenuit. *Vulcanus.*

Neptunus, &c. Ut Portunus à portu, sic Neptunus à nando paulùm primis literis immutatis derivatur, Saturni & Opis filius, qui & Παλαίμων inter deos celebratus. Vide Ciceronem libro de Natura deorum 2. *Neptunus.*

Dii cognatam sibi habent, &c. A diis progenitam sapientiam asserit. Gellius autem lib. 13. cap 8. ex Afranii sententia sapientiam scribit Usus & Memoriæ filiam, quòd usu vitæ multâque rerum experientiâ paretur prudentia. Unde proverbium Solonis nomine celebratum, Γηράσκω δ' ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος, quod sic vertit Erasmus; Quotidie addiscens plurima, fio senex. *Sapientia usus & Memoriæ filia.*

Palamedem, &c. Hic Naupilii regis Eubœæ filius erat, unde Naupliades. Ovid. in Ibin. *Palamedes.*

Naupliadæque modo ficto pro crimine pœnas
Morte luas, nec te non meruisse juvet.

Deorum filius habitus, quòd ingenio divino præditus, ordinem aciei, & aliquot literarum figuras invenerit. Vide Plinium lib. 7. cap. 56. Philostratum lib. 4.

Nestorem, &c. Hujus pater Neleus, & mater Chloris legitur. Deorum filius putatus propter eximiam *Nestor.*

prudentiam & eloquentiam. Hunc Agamemnon ſibi ſemper adhibuit conſultorem. Cicer. de Senectute: Dux Græciæ non optat ut Ajacis ſimiles decem habeat, ut ut Neſtoris quinque.

Homerus Iliados α,

--- τοῖσι δ' Νέσωρ
Ἡδυεπὴς ἀνόρουσε λιγὺς Πυλίων ἀγορητὴς,
Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Deorum filius, &c. Ut Herculem, Æſculapium, Mercurium, Æneam, Achillem, Liberum, Cæſares. Etenim gentilitas olim magnates atque reges deos appellabat, ſive ob miraculum virtutis, ſive ob prudentium, ſive ob beneficia, quibus etiam ad humanitatem compoſiti, ſive in adulationem. Vide Lactant. lib. 1. cap. 15.

Deorum naturam permutare conati, &c. Sunt qui hunc locum ità reddunt ex Græco: Non illis deorum naturam attribueres, ita enim veri dii fuiſſent, communione generis commune bonum ſortiti, ſed quatenus id bonum ſibi comparârunt, deorum filii exiſtimati ſunt.

utriuſque temporis, &c. Id eſt, divinum munus ac progenies ſapientiæ principatum obtinet & pacis & belli temporibus. Nos exhorreſcere metu non finit: & hac præceptrice in tranquillitate rectè vivere poſſumus. Vide Ciceronem de Finibus bonorum & malorum.

Futura proſpicit, &c. Docet enim ſapientia, nihil temerè & præcipitanter agendum, ſed omnia conſultò & præmeditatò. Cujus proprium eſt, nihil cujus pœnitere poſſit, facere, ut ait Cicero Tuſcul. quæſt. 5. Et non committere, ut aliquando dicendum ſit, Non putâram, ut inquit idem Cicero Offic. 1. Valerius lib. 7. cap. 2. Porrò ſapiens aſſuefcit futuris malis; & quæ alii diù patiendo levia faciunt, hic levia facit diù cogitando. Præcogitati enim

enim mali mollis ictus venit. Ideò stultis, fortunæ cedentibus, omnis videtur nova rerum inopinata facies, ut ait Seneca ad Lucilium, Epist. 77.

Cœlum, &c. Id est, sapientia nobis revelavit, quæ sunt in cœlis arcana, τὰ ἀπόῤῥητα, ineffabilia mysteria.

Vita defuncti, &c. Ut & Galli sapientes, qui persuasum habuerunt animas hominum immortales esse, soliti pecunias mutuas, quæ apud inferos redderentur, dare. Valer. lib. 2. cap. 1.

Actus sapientiæ, &c. Ad molem immanis equi respexit. Virg. Æneid. 2.

Instar montis equum divina Palladis arte
Ædificant, sectáque intexunt abiete costas.

Et unius consilium, &c. Aphthonius sic habet: καὶ Περσῶν ὅλῳ διέλυσε δύναμιν δι' ἑνὸς κυρῶσα βουλεύματος. Rodulphus Agricola pro κυρῶσα videtur legisse Κύρου. Fuit quidem sapientissimus Persarum rex Cyrus, qui dicere solitus, Neminem debere principatum suscipere, nisi melior esset his in quos acciperet. Is Astyage Medorum Rege, avo materno victo, regnum Persicum auxerat, non ademerat. Vide Justinum lib. 1. Sunt igitur qui hunc locum referant ad Alexandrum, qui legitur Persas in fugam convertisse. Alii malunt ad Aristidem referre, sub quo duce Persæ victi, eorúmque dux Mardonius ab Arimnesto Spartiata saxo caput saucius, ut ab Amphiarai oraculo sibi prædictum erat, occiditur, ut Plutarch. in vitis refert.

Cyrus regnum à Medis ad Persas transtulit, circa Olymp. 56.

Cyclops, &c. Dictus ab uno, quem habuit in fronte, oculo, quasi circularis oculus, de quo apud Virgilium in tertio Ænëidos libro. *Cyclopes.*

Nam simul expletus dapibus vinóque sepultus,
Cervicem inflexam posuit, jacuítq; per antrum
Immensum, saniem eructans, ac fructra cruento

Per ſomnum commixta mero. Nos magna precati
Numina ſortitíque vices, unà undique circum
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torvâ ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis inſtar.

Propertius lib. 4.

Geſſit & Ætnææ Neptunius incola rupis,
Victa Maronæo fœdatus lumina Baccho.

Vide Homerum 10. Odyſſ.

Fortitudo. *Fortitudo culpanda, &c.* Sine ſapientia, inquit, fortitudo non eſt fortitudo, ſed temeritas, propterea quòd fortitudo eſt contemptio laboris & periculi cum ratione utilitatis, & compenſatione commodorum: temeritas eſt, conſideratâ dolorum perpeſſione, gladiatoria periculorum ſuſceptio, ut ait Cicero ad Herennium 4.

Temeritas.

Exempla laudationis: & primò laus Demoſthenis.

Exordium. QUi parentibus obſcuris nati ad decus præclarum virtute propria aſcenderunt, non inferiorem laudem merentur, quàm qui nobilitate majorum ſuperbi ſe jactant. Major enim eſt gloria, virtutibus propriis niti, quàm alienis intumeſcere.

A genere. Demoſthenis quidem pater Demoſthenes fuit, vir honeſtus atque probus, ſed plebeius, ab officina gladiorum Machæropœus appellatus, vir ſæculo ſuo notus, ut Valerius inquit. Atqui filius ad ſummum decus evectus, omnibus majoribus ſuis præluxit.

Diis ille adverſis genitus, fatóque ſiniſtro,
Quem pater ardentis maſſæ fuligine lippus,
A carbone, & forcipibus, gladióſque parante
Incude, & luteo Vulcano, ad rhetora miſit:

ut ait Juvenalis Satyr. 10.

Sortitus fuit patriam, ubi inventæ & exercitæ bonæ diſciplinæ

disciplinæ. Unde velut ex equo Trojano complures viri celeberrimi prodierunt. *A patriæ.*

Majores parum illustres habuit: sed eos ipsos eloquentiâ atque virtute suâ nobilissimos reddidit, oratorum princeps æstimatus. *Demosthenem legem orandi vocat*

Honestè fuit educatus ac bonis disciplinis institutus, sub oratore clarissimo Isæo, & præceptore Platone, ad bonarum literarum studia inflammatus à Thrasio Eunomo. *Quint. lib. 10. cap. 1. A majoribus.*

Ingenii specimen sub prima juventa statim emicuit. Vis in eo dicendi mirabilis & glorioſa rempub. tutata fuit. Nactus in repub. materiam uberem & honestam pro Græcorum libertate adversus Philippum, & in ea præclarè decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est: nec solum ut disertùs, verùm etiam ut fortis vir suspiciebatur, ut admiraretur ipsum Græcia, observaret Persarum rex, plurimûsq; apud Philippum sermo esset, confiterentur adversarii sibi adversus præclarum virum esse certamen. *Ab educatione. A bonis animi. In quem ejus Philippicæ extant orationes.*

Corporis quidem in eo fuit imbecillitas, quam ingenio atque doctrinâ compensavit, atque relarsit. Etenim commemorato nomine Demosthenis, maxima eloquentiæ consummatio audientis animo obversabatur. Lateris quidem firmitate defectus, quas corporis habitus vires negaverat, à labore mutuatus est. Qui cum rerum natura præditus & quidem vidisset, malignitatem ejus pertinacissimo animi robore superando. Itaque alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa fuit, ut ait Valer. Max. *A bonis corporis. Humerorum jactationem quomodo ille emendârit. Vide apud Quin. lib. 11. ca. 3.*

Patrimonium abundans relictum erat, sed id tutores malè administraverant. Partem enim surripuerant partem neglexerant. Ipse tamen satis opum studio consecutus, & iis præstantiora bona secum gestabat, non humeris, non oculis visenda, sed æstimanda animo, quæ domicilio mentis inclusa, nec *A bonis fortunæ, & à morte. Adversus tutores suos puer adhuc pupillares actiones hamortalium,*

buit Demosthenes, ut testatur Plutar. in ejus vita; & Quint. lib. 12. ca. 6

mortalium, nec deorum manibus labefactari queunt, & ut manentibus præstò sunt, ità fugientes non deserunt, ut de Bia Valer. scribit.

Pro salute reip. vitam amisit, undè ejus mortis diem omnium mœstissimam egerunt, & inter sacra Ceteris jejunârunt mulieres. Populus item Atheniensis, honorem illi reddens, statuam, utq; maximus natu sui generis publicè stipendia haberet, decreverunt.

Aliud exemplum in laudem Philippi regis Macedonum.

Exordium. EX Græcorum reglbus, meo judicio, nullus fuit quem non Philippus Macedonum rex vel ingenii dexteritate, vel virtutum meritis exuperârit.

A genere & patriâ. Patrem habuit Amyntam, summæ prudentiæ virum, patriam celeberrimam, atque regnum adeptus centum & quinquaginta populorum. Plin. lib. 4.

Ab educatione. Epaminonda strenuissimo imperatore, & summo philosopho usus est præceptore (Orosius lib. 3. cap. 12) A quo & bellicis artibus & philosophiæ præceptis præmunitus ad regnum accessit.

A rebus gestis. Thessaliam domuit, Græciam pænè totam consiliis preventam viribus vicit, nec ità bellicis tumultibus præpeditus, & victoriis affectus, ut à liberali Musa & studiis humanitatis abesset. Quin lepidè comitérque pleraque & fecit & dixit, & egregia ingenii monumenta reliquit. Argumento sunt epistolæ, mundiciæ, venustatis & prudentiæ plenissimæ velut illæ, quibus Aristotili natum sibi filium, & ab eodem instituendum denunciavit. Quibus omnibus ea, quæ fortasse juveniliter patrâsse criminari posset, abunde satis delevit.

Ab animi bonis. Clementia singularis in eo fuit ac benignitas in victos; undè quibusdam ipsi consulentibus, ut cum Atheni-

Athenienſibus aſperiùs ageret, reſpondit, Illos abſurdè facere, qui homini, cuncta ad gloriam tum agenti tum patienti ſuaderent, ut gloriæ ſuæ theatrum abjiceret; ſignificans ſeſe hoc agere, non ut Athenas everteret, ſed ut civitati celeberrimè Doctiſſimorum virorum copiâ florenti, ſuas virtutes probaret. Item, Quidam petulantiores linguæ maledicta conjicere ſolebat in Philippum: hunc amici hortabantur ut ejiceret exilium. At ille negavit ſe hoc facturum; demirantibus quid ità, Nè, inquit, oberans inter plures malè de me loquatur. Quòd maledicum non egit in crucem; vel clementiæ erat, quòd ignovit, vel magnanimitatis quòd contempſit: quòd noluit expellere, prudentiæ; plus enim nocuiſſet. Vide Eraſm. 4. Apophegmatum, & Diodorum Siculum. lib. 3.

Quis autem Hannibalem Carthaginenſium ducent Philippo cenſuerit comparandum? Ille multa quidem geſſit, ſed pleraque perfidiosè ac crudeliter; hic omnia ſapienter, ac cum animi ſumma moderatione. *A comparatione*

Longè plura de tanto Imperatore dicenda eſſent: ſed finem facio, contemplans meam dicendi facultatem longè inferiorem eſſe, quàm ut tantis Philippi virtutibus par eſſe poſſit. *Epilogus.*

Aliud exemplum in eloquentiæ Encomium.

CUm, autore Gellio, turpius ſit frigidè laudare, quam inſectanter vituperare; valdè metuo nè encomium eloquentiæ mirùs aptum ego dicturus, ingenii magis inopiam proditurus ſim, quàm dignis illam laudibus evecturus. Attamen ſi libet principium conſiderare, reperiemus, eam honeſtiſſimâ productam origine, optimiſque rationibus profectam. *Exordium.*

Quæ

A genere. Quæ cùm una sit de summis virtutibus, ut ait Ci-
Quin. lib. 2. cap. 20. de eloquentiæ autem præstantia vide apud eundem lib. 2. cap. 16. cero nemini dubium esse debet, quin ab illo, qui fons omnium virtutum est, & origo, profecta sit, nempe a Deo Optimo Max. cujus, ut sacra Scriptura meminit, dona sunt linguarum genera, omnésque sapientiarum ac sententiarum sermones: ex quo, per quem & in quem sunt omnia.

Ab iis quæ perficit rebus. Cœlitus igitur demissa admirabilem in rebus humanis potentiam recipit, & incredibilem efficaciam facultatémque accendendi mentes ad honestatem, animos ad gloriam. Afflictos consolatur, perterritos timore vacuos reddit, seditiones compescit, feros & agrestes homines ad humanitatem deducit. Unde poëtæ Orphea & Amphiona finxerunt demulsisse feras, & cum arboribus montes traxisse. Ait enim Horatius,

Agrestes homines sacer interpresque deorum,
Cædibus, & sœdo victu deterruit Orpheus:
Dictus ob id lenire feras, rabidósque leones.
Dictus & Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere sono testudinis, &c.

Occupatio. Hac de re uberrimè apud Quintil. cap. 16. lib. 2. Sed inquis, Eloquentia scelestos pœnis eripit, falsis veritatem expugnat, status reip. evertit: ut bono jure Lacedæmonii rhetores videantur expulisse. Esto: sed eâdem ratione omnes bonæ artes omnes magistratus, cùm utrinque aliquando proveniant mala, possent expelli. Item è medio tolli ignis & aqua, unde sæpenumero maxima oriuntur dispendia: atqui bonæ res malæ non sunt, si bene utamur.

Redditio.

Comparatio Quis eloquentiæ prætulerit liberalitatem? hæc paucis poterit prodesse: illa suas in omnium mortalium salutem vires extendit.

Epilogus. Rerum magnitudine deterritus finem facio: etenim maximis eloquentiæ laudibus vir ullius dicendi facultas respondebit.

ENCO-

ENCOMIUM MARPURGENSIS *Academiæ.*

INgratissimus omnium haberi meritò possem, si concionis hujus hodiernæ autoribus, nempe iis quibus meipsum debeo, non inpræsentiarum morem gererem, in dicendis, quem scopum hujus orationis esse voluerunt, benificiorum laudibus, atque summis in nos meritis. Rationis omnis expers volatile, ciconiam novimus omnes officii mutuam rependere vicem solere, ut hinc ἀντιπελαργεῖν, natum sit proverbium. Quantò æquius, ac justius nos, qui ratione ducimur, gratiam nobis benefacientibus, si propter culpam fortunæ iniquioris non parem referre potuerimus, tamen aliquam scribendo, saltem, bene sentiendo, atque assiduis illos extollendo laudibus, & habere & agere non detrectaverimus? Cùm autem Academia Marpurgensis, veluti mater omnium nostra communis benignissima, nos tanquam alumnos suos & charissima pignora sinu blandiore foveat, nos bonis literis instituat, nos probatis moribus exornet, nos denique maximis honoribus officiat; quis vel pietatis ullo tangi confirmet illum affectu, qui rogatus, aut jussus, parentem tam officiosam pro virili sua nolit, ut ingratitudinis morosæ filius, ad sydera ferre? Hæc cùm ipsi vos optimè teneatis meditata, nihil omnino dubitandum erit mihi quin jam silentium pollicentes, vos omnes ornatissimi atque lidem integerrimi viri ac studiosa juventus, me patienter fitis audituri. *A dicentis officio.*

Injunctum est mihi Academiæ nostræ Marpurgensis encomium dicere. Inprimis autem gaudendum, ac lætandum mihi video, partim quòd vos ad audiendum tam avidos contemplar: vos omnes tam attentos: (quàm pudens ego, quàm hæsitans ego, quàm *Ad auditorum attentione, & argumenti fertilitate.*

quàm tremebundus ego, primùm huc aſcendi? nunc autem veſtro, quo me omnes proſequimini, favore, atque hilari aſpectu longè redditus alacrior) partim, quòd talis oblata ſit dicendi materies, in qua etiam crudito parum, hoc eſt, mei, ſimillimo literaturæ levioris humuncioni, non deeſſe poſſit oratio, ut longè difficilior videatur exitus inventio, quàm principii; nimirùm ut non tam copia mihi, quam modus in dicendo quærendus exiſtat.

Ab autoribus ac fundatoribus Academiæ

Nam ſi protinus ab initio ipſos gymnaſii noſtri celeberrimi autores ac patronos conſideres, ac perpendas, ſive Deum Opt. Max. cujus cœleſti providentiâ, ac divino nutu inſtituuntur, eriguntur, ac gubernantur univerſa, quæ in terris ſunt; ſive illuſtriſſimum noſtrum Heſſorum principem: ſtatim tibi tam inundans verborum ac rerum flumen occurret, ut te magìs obrutum copiâ, quàm inopiâ preſſum iri fatearis. Quid? (ut illum ἀνεκφώνητον ἀνεξερεύνητον, ἀνεξιχνίαστον, qui extra omnem eloquentiæ cœleſtis, nedum terreſtris, aleam eſt poſitus, cujus gloriæ nullum principium, nullus finis exiſtit, Deum Opt. Max. præteream) vel ſolæ cujus terreni numinis, quo domino ac fundatore noſtra Academia meritò gaudet, jubilat & exultat, principis illuſtriſſimi dotes, tantam dicendi copiam offundunt, ut ſpiritus dicturi citiùs defecerit, quàm increſcentis beneficio rerum orationis curſus.

Ab illuſtri principis Heſſorum genere, factis atque virtutibus.

Quid enim memorem tot antiquiſſima ſtemmata, tot majorum imagines, tot belli clariſſima facinora, atque parta trophæa? Quid tantam vitæ integritatem, clementiam, tantam prudentiam, tantam pietatis, ac veræ religionis curam? Quid denique innumerabilia alia? Quæ omnia ac ſingula, tam ſplendida, tam lucida, tam illuſtria ſunt, ut ſi aliena claritatis polities, ac nitor fuerint adjuncta, plus obſcu-

obſcuritatis ſint allatura quam lucis. Ideóque tam fertilia, tam copioſa prædicatu omnia, ut centum linguas, imò centeno principum eloquentiæ millia fatigare poſſent.

Quis enim, ut alia tranſeam omnia, quis, inquam, vel Neſtore, vel ipſo Pericle facundior, eloquentiâ dignâ ſatis expreſſerit, quantâ diſciplinæ militaris arte contuderit horridos Sickingiani terroris inſultus? quanto priſtinum in regni ſtatum animo reſtituerit ducem Wirtenbergenſem? quanto pectore compeſcuerit ſeditioſos ruſticorum tumultus? quanto denique ſpiritu vicerit duces Brunſwicenſes patrem & filium. *A diſciplina militari.*

Quare digna ſatis laudatu, ſatis glorioſa Marpurgenſis Academio videretur, ſi vel ſolùm tot & tantis fundatoris ſui decoribus & ornamentis conſpicua fovereret. Sed, ut Univerſitatis noſtræ amplitudo fiat admirabilior.

Accedunt complures, quos omnes enumerare longum eſſet, natalium claritate, facultatum laureis, ac virtutum meritis, præſtantiſſimi patroni, quorum facundia plurimùm apud externas nationes promovit, quorum gravitatis excellentia protexit, dignitatis denique tituli protulerunt & exornaverunt Academiæ noſtræ pomœria. Quibus omnibus robuſtiſſimis veluti columnis ſuffulta, quibus tutelaribus divis Academia Marpurgenſis undique circummunita, quid ulterius ex cogitare poterit, quod origini ſuæ & fortunarum primitiis, vel ſplendidius vel excellentius adjicere poſſit; *Ab aliis Academiæ præſidibus atque Mecœnatibus,*

Jam ſi tempora, quibus inſtituta fuit à primo diligenter excuſſeris, invenies profecto Saturni ſeculis non infeliciora, quibus bonæ artes atque virtutes ubique gentium antèà proculcatæ, capita ſua feliciter exeruerint, quibus homines nullis inquietati bellis, nullis inteſtinis ſeditionibus fauciati, *A temporis opportunitate.*

nullis

nullis hæresibus Anabaptisticis effascinati, nullis denique præliis funestati, sed velut optimis fotunatissimi fores pulsantis ævi auspiciis. Atqui si qua tum priscæ vestigia fraudis remanere, aut malorum lerna videbatur impendere: ea statim omnia ab illustriss. principe nostris procul à finibus propulsata fuere.

A quæsita loci commoditate.

Quòd si locum, ubi Marpurgensis universitas erecta perscrutatus fueris, vix ullum profectò reperies vel amœniorem, vel commodiorem. Ubi Marpurgum, Hessiæ metropolis, tot vetustis antiquissimorum ædificiorum structuris veneranda, prudentissimorum incorrupto senatorum ordine conspicienda, florentissimo simul ac honestissimo rerum privatarum ac publicarum statu nobilitata resplendet: cujus forum curia speciosissima marmoreis quasi lapidibus excisa devenustat; & aqua fontana, tot fistulis ac siphunculis jam recenter artificio mirabili factis, emissa, & murmure blandiore delectat, & aspectu pulchriore totum locum exornat.

A contradictione.

Verum, ut occasio reprehendendi semper est obvia, si quis calumnietur ipsam urbem plus æquo fragilibus cinctam esse muris, responderi potest, quod olim Agesilaus ille, Lacedæmoniorum rex, percontanti, quam ab causam Sparta non cingeretur muris, responsum voluit ostendendo cives armatos, inquiens; Hi sunt Spartanæ civitatis mœnia: quo significavit, respublicas nullis munimentis, nullis vallorum propugnaculis tutiores esse quàm civium virtutibus. Marpurgum ergò tutissimum est ac firmissimum, tot studiosorum, tot fortissimorum civium virtutibus: nam lapideo quod operi deest, id animorum robur, ac præstantia compensant, & quod hominum artificiis, id natura loci tot præruptis undique montibus resarcit commodissimè circumsepiendo, ubi celeberrimus iste fluvius Lanus infractum orientali lateri dorsum accommodat.

Qui

Qui aliàs etiam quasi Nilus fœcundans omnia, plurima delicatissimorum genera piscium educat, atque producit: Cujus item tanta potentia medica celebratur, ut cum multis nominum minimè vulgarium thermis contendere possit. Etenim psoram ac impetigines omnes, quibus communiter studiosi divexantur, presentissimè sanat, ut nemo tantâ scabie laborans huc veniat, qui non semel atque iterum lotus, ocyssimè curetur. Hinc complures audias, qui quem cutis glabellæ nitorem assiduis alibi lavacris experiri non potuerint, eum sese fateantur hîc vel citra negotium assecutos solius beneficio Lani, maximè peculiarem pratorum & alvei Marpurgensis virtutem haurientis. *Ab aquarũ salubritate & piscium copia.*

Ubi præter jam dicta, tot amœni prospectus, tot horrorum decora, tot agrorum lumina, ut illud, Nullus in orbe sinus Marpurgo, non Baiis prælucet amœnis, dubio procul scriptum reliquisset Horatius si modò cognitum habuisset, & versus non reluctatus: equidem. *A loci amœnitate & ubertate.*

Aureus hîc annus, biferique rosaria Pæsti,

Hîc propriùs ductum credas frondere Tarentum. Hîc denique Musis omnibus gratissimus locus, ubi rerum omnium uberrimus proventus, ut non solùm innumera civium ac studiosorum multitudò victum acquirere facilimè possit, sed etiam fertilitas nativa miserrimæ locorum exterorum sterilitati superias ferendo, non parvas alienarum civitatum sitarchias expleat, respublicas alat, sustentet, lætificet.

Ubi denique maxima aëris salubritas, ut ipsa pestis, aut acutus alius (nam quæ de pleuritide modò feruntur, puerilia sunt) morbus nunquam, nisi fortasse, quod tamen rarissimum, decennio toto elapso, grassetur. Cujus rei causa poterit evidens esse, vel tam placida cœli temperies, vel tam *A cœli clementia.*

serenus totius machinæ cœlestis aspectus; quibus Marpurgensem, ut omnium sibi delectissimam, æternus ille Pater, singulari quadam clementiâ commotus, prosperare dignatus est civitatem. Quæ non solaribus nimiùm æstibus subjecta jacet, nec frigoribus nimiùm borealibus propinqua, sed temperatiore sub climate constituta.

Ab aëris horridioris commoditate.

Veruntamen si tempestuosior aliquando ac immitior aër (ut omnium rerum est vicissitudo) videtur ingruere; longè plus utilitatis ille semper, quàm incommodi solet importare. Sic enim ad omnes fortunæ truculentioris impressiones assuefiunt, sic ad morbos superandos, sic ad duriſſimos labores perferendos exercentur, ac edurantur corpora.

A clivosa regionis utilitate.

Porrò si quispiam conqueratur, regionem istam montosam, asperam ac lapidibus confragosam inhorrescere, hic mihi sapiens Darii majoris factum animo præsenti revolvat. Ille populum suum, regionis scabritiem & asperitatem campestri ac molliore tractu commutare cupientem, minimè permisit: affirmans hominum habitus, ut semina ac plantæ, ad regionis naturam immutari, sentiendo se malle duros homines, & laboribus accommodos, quàm molles, quàm ignavos, quàm effœminatos, quales regio mollior generare solet. Quod si diligenter animo collectum discusserit, nullam in orbe ditionem fore confitebitur, quam cum sua permutare debeat illustris. Hesforum Princeps, innumera virorum millia possidens, qui tempore pacis bonas studia ac virtutes excolere noverunt: bellis autem imminentibus, qui labores perpeti, qui maximum exercitum ducere, qui summa pericula subire, qui fortiter arma tractare, qui munitissimas urbes evertere, qui denique præcelsas arces demoliri possunt. Quare Pœnorum acerrimus dux Annibal, in Italiam ab initio per Alpes, per tot frigora ac nives irrupturus,

pturus, maximis olim ſtipendiis coëmiſſet tales virorum manus, quales producit Marpurgum, ubi corpora vegeta, robuſta præſtantiáque proveniunt, ac procera grandeſcunt.

Sed ne proverbium, ἄνηρ ὁ μακρὸς, id eſt, amens qui longus eſt, in eoſdem quadret, accedit acutior mentis, & ingeniorum ſagaciſſima perſpicacitas. Non enim Marpurgenſi multùm averſus equos ſol jungit ab urbe. Quæ nec, ut aliæ quædam, in vallibus profundis, in locis cavernoſis, in lacunis, atque ſpeluncis paluſtribus eſt condita; ubi perpetuo fœtore graviter olentes nebulæ, ubi putres exhalationes, ubi peſtiferæ mephites viroſâ craſſitie hebetant, & Saturnias quaſi lemas offundentes, ingeniorum vires obnubilant, ubi ferarum latibula, luporum aut urſorum ſpelæa, ubi horrenda denique ſerpentum ac draconum antra belluinam ad naturam animos transformant humanos: ſed potiùs, ut nobiliſſima regina Marpurgenſis civitas, bonarum artium omnium receptaculum, puriorem, eminentiorem, & ingeniis bonis aptiorem cœli partem elegit, & ità ſolertem ſeſe compoſuit, ut proximè ad figuram hominis, ad virtutis ſimulacrum accedere videatur. *Ab ingeniorum dexteritate.*

Enimverò quemadmodum à Deo Opt. Max. videmus hominem effectum erectâ facie rigidum ut ſcilicet ea ſpeculetur, unde ejus origo eſt, nempe cœleſtia; reliquum autem univerſum animantium genus pronum, & ad terram verſum, quod etiam Ovidius innuit dicens, *Ab urbis figura vel habitu.* *Metam.* 1.

Proináque cùm ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cœlúmque videre
Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus.

Sic clariſſimum, ubi noſtræ Academiæ pulcherrima ſedes eſt, Marpurgum, non aliter atque homo

princeps, caput erectissimum ac eminentissimum suis turribus, ut diademate regio coronatum habet, nempe quam admiramini toties ἀκροπολιν, arcem istam quæ candidam frontem suam velut inter nubila condit: cujus collum monili baccato suis velut unionibus irradians prominet; illinc nitidis clarissimi domini Cancellarii Joannis Ficini palatiis, hinc illustrissimi Principis sapientiæ domicilio, quod βουλευτήριον aut δικαστήριον, appellamus, exornatum. Corpus est tot membris & articulis, id est, domibus ac palatiis insigne, quicquid intra civitatis Marpurgensis mœnia situm esse novimus. Pectus, est ipsum templum. Curia ista, ut alimentorum dispensatrix est stomachus. Utrumque collegium, Pomœrii, & (ubi jam hæc dicimus) Lani, sunt præcordia. Duo vici, alter, quem duo vulgò *den Grien*; alter, quem *Bilgenstein* appellant, femora sunt aquis proxima, quòd circum ea corporis partes crebris lotionibus indigeant, ideoq; mediastinis assignati. Brachiorum alterum, nempe dextrum, est ista platea, quam vernaculâ linguâ, *den Steinuveg* vocitant: Sinistrum, quod suburbium, *Vueiden hausen*. Pedes autem instar fortissimi bovis (juxta proverbium) altiùs in terræ viscera defixit. Sic dispersis veluti manibus, & commodissimo suæ vastitatis immobilioris anfractu studiosos omnes, quasi gremio sinuoso, ut benignissimo, sic tutissimo complectitur & exosculatur.

A meritorũ compensatione, studiósq; justitiæ.

Cæterùm ut honestate conspicuos peculiari quadam humanitate, quæ sua est benignitatis excellentia, prosequitur, sic in dyscolos ac nebulones omnes meritam ac justam (ut æquum est) severitaten exercet: suis flagitia, suis ipsam virtutem præmiis condecoratum iri cognoscas. Etenim cùm alterum brachium, nempe dextrum, id est, platea *den steinuveg*, jucundior quidem sed assensu difficilior videatur, non

non immeritò virtutis illi dextro calli poterit comparari, quo ad virtutis & honorum præmia traducuntur homines. Contrà, cùm *Vueiden hauſen* oſtentet viam latam, decliviorem, & facie tenus molliorē, ſed ubi progreſſus fueris, ſatis lutoſam, ac etiam calamitoſam, ubi lictores & carnifices habitant: ſceleratorum calli nobis divitando poterit aſſimilari, juxta illud:

Hæc via virtutis (nimirum *den ſteinuveg*) dextrum petit ardua callem,
Difficilémq; aditum primùm ſpectantibus offert;
Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.
Molle oſtentat iter via plana (*Vueiden hauſen*) ſed ultima meta
Præcipitat captos, volvitque per ardua ſaxa:

intellige cruces ac tormenta. Cujus Virgiliani carminis quaſi dilucidam paraphraſin cernis, ſi Marpurgum ipſum penitus aſpexeris. Nónne metam callis dextri & requiem vides, Germanicam iſtam domum, ubi præſtantiſſimus Dominus Commendator, vir ut nobilitate clarus, ſic omni bonitate præditus, omnes literarum meliorum ac virtutis cultores, itineris difficultate, ac ſtudiorum aſſiduitate ſubindè defatigatos curíſque confectos, comiter excipere, generoſiſſimo vino, quod cum ſpe divite manet In venas, animúmq; tuum, quod verba miniſtret, reficere, & curas diluere ſemper eſt aſſuetus? *A liberalitate domini Commendatoris edium Teutonicarum.*

Quoties ad cœnas Academiæ noſtræ fautores illevocans velut accepturos virtutis præmia, refrigeravit, & non ſemel ità bonæ fortunæ calicibus exhilarans obruit, ut neque mentes illorum, neque pedes officio ſuo ſatis functa conſpexerimus? Quoties ad prandia muſarum antiſtites ſtudendo defeſſos, & laboribus exhauſtos, velut literarum fructum percepturos, invitans, humaniſſimè tractavit, & ferculis recreavit opiparis? Et nè longiùs exempla petantur,

quoties ille M. Caſparum, jam Academiæ noſtræ Decanum digniſſimum tot piſcibus delicatioribus, utpote carpionibus ac lupis exornavit, atque toc aliis lautitiis labore publico & domeſtico delaſſatum refecit, ut vel ille ſolus ſatis abundè teſtari poſſit, ædes Teutonicas eſſe dextri apud Marpurgum callis æmuli virtutis, metam & requiem in ibi placidiſſimam. Quo admoneri poſumus, Radices literarum, ut Iſocrates ait, amaras eſſe, fructus vero dulciores; callem virtutis aſcenſu difficiliorum, ſed metam omnium jucundiſſimam. Atqui te non moveat, quòd hic illius terminus & apex ſummo vertice non pendeat, ſed magis ad locum interiorem receſſerit: id enim myſterio non caret, quo ſapientiſſimus ille quicunque fuit primus architectus admonere voluit, eam virtutis naturam eſſe, ut elata nunquam ſuperbiat, nec ſummo faſtu, quod habet pulcherrimum, vulgò profanis oculis oſtentet, ſed potiùs theſaurum, ceu vili cortice diſſimulans, quod habet eximium intimis penetralibus recondat & occultet. Hinc eſt, quòd Eliſabethica domus faſtigia ſublimitatis poſthabito, locum humiliorem præoccupando, ſectantibus virtutem maluerit in occulto munera digna conferre, quàm in excelſo loco gloriam ſortiri.

Ab alterius literæ Pythagoricæ calis explicatione.

Sed ad alteram virtutis viam redeunti, *Vuelch hanſen* illud ſeſe offert, quod, quàm miſerabilis, quàm flebilis vitæ ſceleratæ ſit exitus, lucunleter oſtendit, ubi Εἰς κυνόσαργες, εἰς καμαείαν, καὶ εἰς κόρακας. Ubi ipſiſſimum fuſtuarium, ac teterrima tot morticinorum porcorum ac cadaverum vorago atque barathrum, ubi fames, & atris volitans in famia pennis, ubi ſera pœnitentia, ubi damnatorum gemitus & ejulationes ſæpiùs audiuntur, ubi tortorum ferocia, ubi carnificum crudelitas jam fontes virgis cædit, jam cauterio, vel candenti ferro buccas facinoroſorum

forum perforat, jam ſicariorum membra rotis diſtringat ac contundit: Jam furti reos in crucem tollit, jam latrocinii, aliorùmque criminum convictos, alio atque alio mortis genere dilaniat atque immaniter obtruncat.

Ergò ex his omnibus, ornatiſſimi viri, & ſtudioſa juventus, opinor, intelligitis, quanto conſilio, quantis rationibus adductus Illuſtriſſimus Princeps noſter, voluerit apud Marpurgenſis Academiam erigi atque fundari, quòd inibi vicus penè omnis, omnis angiportus, omnis platea, ſtudioſos homines virtutis admonere, turpiſſimos autem nebulones à vitiorum ac ſcelerum maleficiis deterrere poſſit. Hæc de patronis, origine, & loco Marpurgenſis Academiæ. *Ab epilogo dictorum.*

Nunc ad ea digrediar, quorum utilitate provecta cum omnibus ferè Germaniæ totius Academiis certare poſſit. Quænam igiter hodie nobis Univerſitas uſpiam proferri poterit, ubi tanto labore, ac fidelitate genus omne ſtudiorum tradatur, ubi puriſſima majore cum fructu Theologia doceatur, ubi facultas medica, ubi juriſprudentia ferventiore cultu tractentur, & ſic omnia, ut nihil prorſus in linguarum nobiliſſimarum cognitione, nihil in omnibus, niſi unam (cujus me vel invitum profeſſorum eſſe voluiſtis) excipiendam putetis rhetoricam, nihil (inquam) in omnibus artibus bonis, & optimis diſciplinis deſiderari poſſit. *Ab uberrimo ſtudioſorum, bonarúmque diſciplinarum proventu.*

Ubi tot & tanti profeſſores, tot novi, tot veteres doctores effulgeant, gravitate, doctrinâ, ac vitæ ſanctimoniâ, non ſolùm apud noſtrates, ſed magis apud exteros nobilitati? Atque adò, quotquot hic videas, quotquot intueraris, tot Homeros, tot Ariſtoteles, tot Apollines, tot denique numina quædam te juraveris videre. De ſingulis jam nominatim differre, & illorum prohibet modeſtia, & temporis opportunitas *Ab optimarum præceptorum, atq; doctiſſimorum coleberrima turba.*

opportunitas non concedit. Sed ut generatim & modestè dicam, purissima vasa sunt & habitacula, in quibus omnia studiorum optimorum genera vigeant, regnant, aç triumphent, à Deo Optimo Maximo clementer erogata. Quare si jam Apollonius ille viveret, non opus haberet Caucasum laboriosissimè pertransire, nec Scythas, Massagetas, nec Albanos, ditissima Indiæ regna, tantis cum periculis, bonarum literarum gratiâ, denuò penetrare. Item si Pythagoras, si Plato, si Architas ille Tarentinus in vivorum adhuc contuberniis agerent, non haberent necesse Persida, Lacedæmona, Cretam, Ægyptum, tot denique regiones alias studiorum causâ peragrare; cùm omnia Marpurgi quàm plenâ manu habere, & multò minore temporis ac rerum jacturâ consequi possent.

A discipulorem copia studiis, & officiis.

Quo fit, ut numerosissima semper discipulorum turba adsit, quorum indies tantam diligentiam experimur, ut nec Cleanthis, nec Aristophanis, quorum utriusque pertinacissima fecit proverbio locum vigilantia, major unquam extiterit. Unde non opus præceptoribus ultro currere, ut doceant, aut manè ad fores sedere, & opperiri (ut Gellii verbis utar) propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinum edormiant: sed potiùs est literarum & præceptorum adolescentes amantissimi, quicquid officiorum jura exigere non pudibundos, atque adeo ut longè rudiores ac nequiores etiam plerunque in patriam revertantur, quàm inde fuerint egressi. Quarum rerum portenta hîc penitus nulla conspici, nostra bono jure poterit Academia gloriari.

A magistrorum honestorum piorum consuetudine atque commercio.

Nam cùm à conversantibus, autore Seneca, mores sumantur, non præceptores hîc otiosi degunt, quorum veterno discipuli perdantur: non ebriosi, unde pessimum convictores exemplum bibendi trahunt: non blasphemi, qui virosam pravitatem

tatem in proximos transferant; non impudici qui pueros emolliant, atque effœminent: Nulla denique improborum commercia, quorum contagia serpat in cohabitantes, sed adsunt duces optimi prorsus, qui bonos, juxta proverbium, comites reddunt; hoc est, ad manus habentur omnium candidissimi magistri, qui in suos mores incorruptos trahunt ac transformant discipulorum gregem. Quorum magna satis (licet non tam numeri quam ipsius honestatis hîc habeatur ratio) studiosorum corona præsens non minuitur, sed bonis avibus indies augetur.

A studiorem præmiis.

Et tantus, qui bonas, ut aiunt, artes alit, honor optimarum literarum cultoribus hîc defertur, ut in spectaculis, (ubi statuarum & imaginum sculpturis & picturis homines immortalibus diis æquiparabantur) Olympicis victoribus nunquam major exhibita fuerit gloria. Exemplo fuit proxima celeberrima novorum doctorum festivitas: exemplo tot magistrorum novorum solennitas, quos ornatissimis, ut eorum studia ac virtutes meruerunt, insignibus officiosissimè nostra, ut vidistis omnes, condecoravit Academia.

A scholastico rum exercitiorum assiduitate.

Adde quòd tantâ & diligentiâ & industriâ studiosi omnes hîc in officio continuantur, tantis conatibus exerceantur indies, ut majoribus non possint. Nullus enim est dies in quo linea non ducatur: nulla septimana, in qua non aut publicè disputetur, aut declametur: atque adeò,

Ut schola nostra Lani, non vulsáq; marmora clament
Semper, & assiduæ diruptæ voce columnæ.

Missam facio frequentissimi, quo nullum liberalius erectum, nullum accuratiùs administratur, pædagogii disciplinam. Missa facio tot saluberrima veræ pietatis studia, quæ cùm alibi aut omnino squalida jaceant, aut penitus è medio tollantur, hîc non

solùm

ſolùm ferventer extolluntur, ſed etiam adamata in pretio habentur maximo. Unde fit ut eruditiorem multò, longèque meliùs noſtram juventutem moratam ad ſuos redire percipiamus, cum laude & gloria Marpurgenſis Academiæ ſumma.

Ab incorrupta vivendi ratione.

Neque ad mirum, cùm hîc ſanis doctrinis & honeſtate colluceant omnia, nulla penitus nequitiarum illectamenta ſurrepant, ſed ubique ſit probiſſima (ut dixi) ſocietas & conſortia ſancta, quæ indiſſolubile religionis Chriſtianæ vinculum ſolidis adeò atque adamantinis conſtrinxit retinacalis, ut nullâ ratione dirumpi queant.

Ab amolitione calumniæ.

Quare vanitatis illos pudeat, qui diffidere, ac mutuis odiis conflagrare ſcholam noſtram calumniati ſunt, centonum ſartores; cùm nuſquam conjunctiùs, nuſquam denique amiciùs vivi queat, quam in gymnaſio noſtro, quod non ex morioſis cerdonibus, aut Lycambeâ ſectâ conflatum, ſed optimis virorum eruditiſſimorum ordinibus ſelectum conſiſtit; quos bonarum literarum artes humanos fecerunt, quos philoſophia plus quàm homines reddidit, quos medica facultas officioſos informavit, quos juriſprudentia civiles effecit, quos denique ſacra Theologia divinos effinxit, concordi ſtudiorum omnium harmoniâ, virtutúmque unione conglutinatos.

A frugali victu atque temperantia.

Quibus omnibus non incommodùm adjecero frugaliſſimam (ut hinc Germaniæ gravitatem ac temperantiam agnoſcas) ſtudioſorum diætam. Nuſquam enim Sybariticus ille (nè & calamitas ejuſdem comitetur) luxus, & inſani conviviorum apparatus, qui ſunt ipſiſſimæ ſtudioſorum peſtes, prædominantur.

Nam ut edulia præteream quæ mundi quidem ac ſimplicia in ſtudioſorum hoſpitiis apponuntur, non ambitioſa, non luxurioſa, ſed interdum ejuſmodi, quæ apud nonnullas ſcholas ventri deditas, ſqualidus

dus in magna (ut cum Juvinale dicam) faſtidiret compede foſſor. Qui meminit calidæ ſapiat quid vulva popinæ: ut fercula, inquam, magis ſalubria, quàm artificioſa, aut luxurioſa tranſeam, Junkeræ propter excellentiam appellatione nobilitatis ſic vocitatæ, ſtudioſis ut bibitu jucundiſſimæ, ita ſaluberrimæ potionis crebrior uſus adhiberi ſolet, vini rarior: quòd in illo caſtitas & ſobrietas, in hoc impudicitia & ebrietas regnent. Unde D. Paulus, Nè, inquit, inebriemini vino, in quo luxus eſt.

A vini temperamento.

Ergò vinum quod clavo, juxta proverbium, caret, ubi paulò largior interdum uſus adminiſtratur, non merum infundi ſolet, quòd optimam hominis partem, hoc eſt, rationem debilitet atque inervet, ſed prorſus innoxium, nempe aquâ infuſâ temperatum, ſic longè melius redditum, & humanam ad naturam maximè oppoſitum. Quo præclaro beneficio qui præcellunt apud nos cœnopolæ, hoc eſt, qui aquis diluere egregiè vina callent, ad ſummos & honores & opes jure optimo provehuntur. Sed hoc ipſum adhuc ignorare noſtrum D. Præpoſitum ægerrimè ferens doleo, cùm una iſta faciat inſcitia, quò miſer & inhonorus pauperiorem apud nos vitam ſeſe degere conqueratur: Indignam quidem, ſed promeritam tamen ignorantiæ pœnam auferens qui locupletior evaſurus, ſi tam utilem, tam probatam, tam inſignem illius Staphyli Sileni filii diſciplinam, ut alii, conſecutus eſſet. Hic, autore Plinio, cùm rudis ac ſimplex olim vetuſtas meracius non ſine plurima noxa biberet, vinum aquâ miſcere, & Bacchum temulentum deum nymphis deabus ſobriis temperare docuit; ut ſic manſuefactus ac domitus ille cornutus pater, fieret moderatior, manſuetior, multòque ſapientiſſimorum teſtimoniis ſalubrior. Et quid aliud innuit fabula de Baccho, qui fulmine conflagrans, in nympharum

Lib. 7. c. 56.

rum aquas fingitur injectus, nisi vini ardorem, vitales juvenilium ingeniorum succos exurentem, sobrio elemento restinguendum esset? Quod etiam illud epigramma Meleagri testatur ac comprobat, sic dicens;

Ἀι νύμφαι τὸν Βάκχον ὅτ' ἐκ πυρὸς ἤλαθ' ὁ κοῦ-
Νίψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον· (ρος,
Τοῦνεκα συν νύμφαις Βρόμιος φίλος εἰ δὲ νὶν ἀρ-
Μίσγεσθας, δήξη πῦρ ἔτι καίομενον. (γῆς

Id est,

Bacchus ut è flammis puer exiliisset in undas,
Tinxerunt nymphæ sordidum adhuc cinere.
Hinc junctus nymphis est Bacchus gratus: at ignem
Ardentem capies, hunc nisi miscueris.

Sed quorsum iste verborũ excursus tendit? (inquies) Nempe ut ostendam hinc esse, quòd neminem apud nos studiosum cupidineis facibus incendi; hinc esse quòd neminem æstu venereo captum, ut laqueis irretitum ab honestis artibus turpiter abduci, & veluti bovem ad lanienam rapi comperiamus: hinc esse quòd nulla Circe referatur eminere, quæ veneficiis adolescentes in bestias convertat, id est, nulla præstigiatrix voluptas, quæ suis affectuum illecebris illos dementans ad pudicitiæ naufragia perpetranda blandiatur, aut libidinem venenis adeò pervertat, ut in brutorum transformati naturam, præter hominis vacabulum, nihil hominis habeant. Sed contrà multi Ulysses, fortes videlicet ac constantes hîc viti præstò sunt, qui jam longâ rerum experientiâ sapientum habitus sibi induerunt, majestate venerandâ perspicui, quibus imbicillior ætas invitatur, quorum exemplis informata discat Sirenum voces dulce-

dulcedine mellitâ venenum inſpirantes averſari ab omnibus ſpurcarum cupiditatum alimentis alienissima

A ſtudiorum fructu

His igitur rebus omnibus evecta juventus noſtra, & eruditionis & bonorum morum pulcherrima proferens ubiq; ſpecimina, quid Deo Opt. Max. quid parentibus, quid Magiſtratui debeat, intelligit, & expedire gaudet. Unde laudatiſſima civilitatis ac omnis honeſtatis obſervantia promanat, ut animorum integritati & externum corporis habitum congruere, & nuſquam mentis apicem à rationis amuſſi delirare videamus: tantum ab eſt, ut cum aliarum quarundam Academiarum ceſſatoribus noſtri adoleſcentes peſſimè vivant, & pulcherrimum immortalis Dei munus, utpote tempus, inhoneſtis rebus vecorditer inſumant: ſed potiù quo charius, quo pretioſius eſt illud, tantò diligentiùs ab illis aſſervatur, tantóque circumſpectiùs impenditur, nè ſine bonis frugibus effluat. Dii faciant ut in noſtris diſcipulis exteri, ſic rerum ſuarum ſatagentes, reſiſpiſcant, ac ratione ſimili revoluant, amiſſas opes aliunde reſarciri poſſe, temporis irreparabilem jacturam non poſſe: de illis niquiter, impenſis fortaſſe rationem parentibus ſeſe reddituros, de horis autem turpiter exactis Deo omnipotenti. Quod ex æquo ſi fieret, nemini dubium foret, quin multò fertiliore plantaria ſtudiorum proventu accreſcentia, res humanas jam ubique gentium afflictas, reſtauratura, atque proſperatura eſſent, cum fortunatiſſimo diſciplinarum omnium ſucceſſu, qualem apud nos (invidia dictis abſit) emergere videmus indies. Argumento ſunt optimi optimarum arborum fructus, nempe ſanctiſſima vitæ inſtituta, modeſtè, juſtè piéque viventium tum univerſorum tum ſingulorum; atque adeò, ut nihil in factis, nedum dictis, audiatur, quod vel ipſe Momus reprehendere poſſit. Quare cùm utrumque,

utrumque, hoc est, non modò facta, sed etiam voces petulantiores olim Romani vindicâsse legantur, ut nobili etiam fœminæ Appii Cæci filiæ paulò leviùs & inconsiderantiùs loquutæ, C. Fundanius & Tiberius Sempronius mulctam dixerint æris viginti quinque millia; nihil profectò in Academia nostra reperiri confirmaverim, in quod prisca illa severitas, ac rigor animadvertere possent, cùm omnis non modò perperam vivendi licentia, sed etiam inconsulta loquendi temeritas videatur exclusa, ut omnium cordibus illud Hesiodi credatur insculptum:

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
Φειδωλῆς πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης

Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingens
Gratia quæ parcis mensurat singula verbis.

Unde contingere cernimus, viri ornatissimi, quòd ubique gentium Academia nostra non immeritò plurimùm celebretur. Hinc etiam multi non obscuri ac tenues, sed opulentissimi aliarum urbium cives ac Satrapæ, liberos suos huc, ad omnium veluti bonarum literarum ac virtutis mercaturam certatim assiduò transmittunt; perspectum habentes, quantum utilitatis ac gloriæ è studiis Academiæ nostræ profluat.

Ab uberrimo doctorum proventu.

Nec ulli falluntur, cùm vel cæco appareat, plurimos hinc prodire, & velut ex equo Trojano turmatim emergere, qui facundè concionentur in templis, qui sapienti eloquentià moderentur senatum, qui prudentissimè jura dicant, qui cum laude publicis de rebus legationes obeant, qui denique quavis in re & judicio valeant & eruditione.

Cæterùm si quisquam Zoilus objiciat, nonnullos aliquando

aliquando à literario noſtro ad ſodalitium neſcio quod exoricum deficere diſcipulos, huic commodùm reſponderi poterit illud Ageſilai; qui interroganti quî fierer, ut ab aliis ſectis deficerent ad Epicureos, ab Epicureis nulli deficerent ad alios, ſolerter occurrit, inquiens: Quoniam ex viris Galli fiunt, ex Gallis viri nequaquam: Gallos diſciplinarum ac virtutis oſores & voluptatum mancipia vocans. Apud nos igitur permanentes, viri ſunt; qui ſtudiorum ac virtutis amore jam ſudare, jam algere non gravantur, imò paulò diutiùs etiam exercери non moleſtè ferunt. Deſciſcentes autem Galli fiunt, aliò concedentes ſolùm, (ut ſunt à labore ad libidinem procliviores) ut apud ſponſos Penelopes, nebulones, Alcinoòſq; multô liberiùs ventri ancillentur, diſciplinarum bonarum excutiendo jugum inſerviant abdomini, ad nullam ingenii bonam frugem perventuri, cœlum duntaxat, non animum mutaturi etiam trans mare currant. *A contradictione.*

Verùm quantò turpior horum eſt defectio, qui ut liberiùs, imò licentiùs alibi ætatem exigant hinc & ingrati & perverſi diſcedunt: tantò major illorum eſt gloria, quos longè doctiores & honeſtiores vel hîc præſentes habemus, vel hinc conſultò dimittimus, Academiæ Marpurgenſis encomion per totum terrarum orbem decantaturos. Ergò qui, noſtram ſatis commendare poterit Academiam, quam velut è locupletiſſimo cunctarum laudum penuario, longè uberiora dicendi argumenta ſuggerere videtis, quàm ut humanæ vocis organa ſufficiant eloqui? Artemiſia quondam, referente Gellio, dicendis mariti Mauſoli regis Cariæ laudibus, agona fertur inſtituiſſe, atq; præmia pecuniæ poſuiſſe aliarúmque rerum ampliſſima. Ad quas laudes decantandas veniſſe dicuntur viri nobiles ingenio atque linguâ præſtabili Theopompus, Nau- *A meliorum diſcipulorum virtute*

Lib. 10. c. 18.

crates

crates, Theodectes, in quo certamine viciſſe Theſ-
pompum judicatum eſt. Atqui de laudibus Acade-
miæ noſtræ certaturos, non tam facilis partu victo-
ria ſequeretur, ſub judicibus lite ac victoriæ palmâ
ſemper invictâ remanente. Illîc Mauſolus nullis, aut
omnino paucis rebus præclaris famoſus, ſed delica-
tulæ duntaxat uxorculæ plus æquo dilectus, certan-
di materiam, & eam valdè jejunam præbebat: hîc
aurum Academia celèberrima, tot rerum gravi ſſimā-
rū argumentis exuberans, tantos ἀγαθῶν (ut Græco
proverbio dicam ἰσοχεὺς, μυχμηκίας δ' ἄθυς καὶ θάλα-
offundit, ut omnes eloquentiâ potentes non ſolùm
delaſſare, ſed ad nihilum etiam redigere poſſit. Hîc
enim ipſiſſimum eſt omnium Muſarum domicili-
um. Quarum vel minimaruu laudes ſingulatim
promulgandæ, maximos omnes eloquentiæ buccī-
natores obtunderunt. O ter fælicem igitur Aca-
demiam Marpurgenſem! quæ quoniam amœnita-
te præfulges, omnium rerum ubertate præpondē-
ras, dignitate præcellis, meritò dicata es omni-
bus, quæ otio gaudent, honoribus aluntur, bo-
nis Muſis: quæ tot propriis tuis dotibus perlucida,
ad tanta honoris faſtigia conſcendiſti: quæ tot Me-
cœnatum tuorum virtutibus illuſtrata, ac patrocī-
niis circumvallata, propediem ad altiſſimos ampli-
tudinis tuæ perfectiſſimæ gradus es progreſſura,
cùm tot heroë & Atlantes fortiſſimi, ut chariſſi-
mam humeris ſuis fulciant atque ſuſtentent, nun-
quam humi proſtraturi, ſed potiùs inter ſydera fe-
liciter collocaturi.

Concluſio. Habetis jam, viri ornatiſſimi, quæ in præſentiarum
de Academiæ noſtræ laudibus dicere conſtituī. Lon-
gè plura ex tanta argumenti fertilitate veniebant in
mentem dicenda: ſed malui brevior haberi, quàm
prolixâ nimis oratione veſtram audiendi patien-
tiam offendere. Et ineptum planè videri potuiſſet

si præsumpsissem verbis exprimere omnes illius Academiæ laudes, quæ tantis Principis illustrissimi virtutibus, quæ tot celeberrimis patronorum tantorum titulis, quæ tot professorum doctibus, quæ denique tot studiosorum decoribus illustrata, totius orbis terrarum oculos in se converterit. Vos igitur omnium disciplinarũ generibus instructissimi viri, Academiam nostram excolite, & quam estis sortiti (ut sedulò facitis) Spartam exornate: Vos studiosa juventus, quo soletis honore merito proceres & magnates Academicos assiduo prosequemini, & vos ita gerite, ut bonis literis & probatis moribus diligenter studuisse deprehendamini. Sic omnes apparebitis grati, sic magistratus, sic leges & statuta Academica, quæ proximo Solis die prælecta sunt, vobis virtutum calcaria magis subditura, quàm terrorem sunt incussura. Sic denique Academia nostra plurimùm (ut audistis) ornata, indies magis atque magis erit ornatior futura.

DIXI.

Copiosa urbis laudandi ratio, ex Bucoldiano.

URbes laudantur non secùs atque homines. Principiò sunt ea spectanda, quæ tempore præsentem urbis celebritatem antecesserunt; ut conditor, civé que qui administ. ârunt, inhabitarunt q; deinde quæ ipsi sunt tempore conjuncta, ut ager, flumina, montes, mare, portus, mœnia, foveæ, tecta, cives qui inhabitant: postremò quæ insecuta infortunia, quibus commemorandis commiserationem movemus, ipsíque eversoribus odium conflamus. Ut si quis Athenas aut Romam, ut quondam fuit, laudes, dicátq; quibus artibus jam inde à primis jactis á Romulo fundamentis eò incrementum acceperit, ut

Quæ urbiũ laudes sine celebrandæ copiosè docet. Quint. lib. 3. cap. 7.

non modo Italiæ urbium celeberrima, ſed totius terrarum orbis caput, lumenque extaret: & quorum deinde vitio, inertiáque concidere, retróq; labi cœperit. Sed cum ferè laudem ſibi hæc potiſſimum vendicent, quorum celebritas dignitáſque in omnium poſita oculis elucet maximè; quæ hæc, ab iis quæ tempore antecedunt, ſimúlque juncta ſunt, prædicandi via ſit, indicabimus.

Urbis laus à conditore.

Conditorem igitur commodè primùm ex deſcriptionis loco, atque adeò ab adjunctis deſcribemus: unde cognoſci poteſt, quæ ipſius potentia, & præſertim quæ animi virtutes, prudentia, juſtitia, fortitudo, temperantiáque fuerit. Deinde à cauſis erit augendum, cur eo in loco urbem locârit: quæ ſi maritima, fertilique in agro poſita ſit, eo nimirum conſilio feciſſe dicendum, ut hinc mari, hinc agro magna vis hominum ali, ſuſtentaríque poſſet. Tum eventa erunt explicanda, quanta jam inde à condita urbe hominum multitudo victum hîc, quomodo, & quàm facilè quærat. Poſtremò, conferendo hanc cum aliarum urbium agro, ſitúque, mirè rem extendes, oſtendendôque hujus agrum, aut fertiliorem, aut certè parum eſſe, nullâque in re deteriorem. Diſſimilitudinem autem ex ſitu fortè colliges: hanc maritimam, illas eſſe campeſtres: hanc cùm terrâ magna, tum navibus maxima onera advehi; illùc plauſtris modò res aſportari. Jam & actum in primo illo urbis conditore ſpectandos eſſe, adjunctorum idem nos locus admoneat. Quod ſi igitur legibus & religione rem publicam novam primus bene conſtituit, à cauſis extendenda res erit: eo nimirum conſilio feciſſe, ut juſtè, piéque viveretur; & quos lex non poſſet, religio in officio retineret. Deinde eventa explicanda erunt: qui mores ex eo uſq; tempore juſtè, modeſtè, piéq; viventium, tùm univerſorum, tum ſingulorum exti-

rint.

rint. Quæ omnia ſi, ut geſta ſunt, copioſè exponas, incrementum ſumet oratio; majus quidem, ſi quæque & ex comparatorum loco dilates. Præter hæc, ſi quid rectè inſtituit, conſiderandum, ut ſi idem ſimul cum urbis primordiis literarum belliſque ſtudia erexerit: illis ut animi divinarum humanarúmque rerum cognitione imbuerentur, his ut ſuas ſuorúmq; fortunas tuerentur. Conſilia ubi expoſueris, eventa indè ab urbe condita enarranda erunt: quot quantóſque viros undecunque doctiſſimos, & quo quemque tempore tulerit: quæ cujuſque eruditionis teſtimonia, aut ſcripta extent. Atque hæc ſubindè comparando dilatabuntur maximè. Hunc in modum & quæ interim belli ſtudia, & fortia facta extiterint, proſequendum erit, quæ nunc univerſorum, nunc ſingulorum militiæ fortitudo, virtuſque, & quo tempore, quo in loco cognita perſpectáque ſit. Atque hîc non ſolùm ex comparationis loco, ſi voles, quæque variè extendes, ſed & perſonas deſcribes, conſiliáque faciendi aperies. Breviter, quæ ratio urbes laudandi, ab iis quæ tempore præceſſerunt, uſúmque hîc locorum, oſtendimus. Verùm ſi, ut ſæpe, de conditore, bonique ejus inſtitutis, nihil certi in medium afferre poterimus, ſolúmque in confeſſo ſit, urbem veruſtam eſſe, ſemperque ferè incrementum ſumpſiſſe: nihilominus quorum id adminiſtratione virtutéque contigerit, narrandum erit; quæ nunc ſingulorum, nunc univerſorum prudenter, juſtè, piè, fortiter, temperatéq; facta extiterint; quo reſpublica nomen virésque acceperit. Atque hîc ſingula cujuſque facta, ex adjunctorum loco copioſè omnibus expoſitis circumſtantiis, enarrari perſonæque deſcribi poſſunt. Tum quæ cauſæ tam univerſos, quàm ſingulos ad faciendum impulerint, dicendum. Variè autem per comparationem unumquodque amplificabis, dum

aut excessum, aut similitudinem, aut dissimilitudinem, aut denique rerum pugnantiam, contrarietatémque ostendes.

Urbis laus ab iis quæ huic simul tempore conjuncta sunt, & primùm ab aëris temperie, per locos ducitur.

REstant ea persequenda, quæ urbi, quam laudamus, simul tempore sunt conjuncta. Hic primùm spectandum quo in climate, cœlíq; parte sit posita, unde aëris temperies cognosci potest. Neque enim parùm refert, languidioribus, an ferventioribus, seu temperatis Solis radiis sit subjecta, ut sunt ferè omnes hæ, quæ inter Cancri, Ursæq; circulos sunt positæ. Deinde dicendum erit de agris, qui adjacent: de fluminibus, stagnis, piscinis, montibus, ipsóq; mari, si aut vicinum est, aut urbem alluit. In iis autem omnibus ea quæ fructuosa, amœnâq; sunt, laudibus evehenda esse, idem, qui omnium adjunctorum nos locos admonet. Siquidem agros fertiles, fluvios piscosos, navigabilésque; montes vitibus consitos, tum mare navibus frequentatum, hoc ipso quòd fructus voluptatéq; maximas afferant, & urbis nomen dignitatémque inprimis conservare, dubium non est. Spectari item potest, in orâne an meditullio provinciæ sit posita: quod genus circumstantias copiosè Græci, ut quos verba non deficiunt, persequuntur: præsertim Menander rhetor, qui de laude urbium seorsum scripta reliquit. Verum dum hic in laudando ex loci positione circumstantias, quod infinitum est, studio è prosequitur, eorum, quæ omitti minimè debuissent, quæ videl. cet publicæ munitiones, interió. que civium structura esset, nè meminit quidem.

Atqui

Atquì nos ad locos, atque adeò ipſos ad fontes laudaturum ducimus: unde, quantum pro ſuo quiſque arbitrio volet, hauriat. Nam cum ad laudem urbium pertinentes circumſtantias explicare infinitum ſit; quòd unicuique ferè præter diverſa hominum ſtudia, rationemque quærendi victus, ſua quædam propria à natura ſint attributa, aliis nempe aurifodinæ, aliis thermæ, aliis alia id genus innumera: cognito adjunctorum loco in hoc inſtructus ſit, ut ſciat, quæcunque præterita præſentiáque ſplendorem urbi, commodúmve, ſeu proprium, ſeu cum cæteris commune, afferant, laudari oportere; quæ per reliquos deinde ducta locos augentur plurimùm. Poſtremò igitur de publicis munitionibus, interioríque civium ſtructura, & ipſis civibus erit dicendum: Hæc igitur ab adjunctis miniſtrata, copioſè erunt ſingula, omnibus enarratis circumſtantiis, explicanda, & per reliquos ſubinde locos ducenda amplificandaque. Itáque ſi in bono climate ſita ſit civitas, primùm aëris temperies, cœlíque clementia, & temperata ſub ipſa ſolſtitia, dierum noctiúmque longitudo pluribus erit deſcribenda. Deinde à cauſis hæc erunt locupletanda: non enim aut Solis ignibus, aut Septentrionalibus frigoribus nimis eſſe ſubjectam, ſed in medio poſitam, hinc frigora, hinc æſtum fugiſſe; unde & illud dierum, noctiúmq; ſuo tempore nec majus, nec minus juſto incrementum, quorum alterum ſub Arcto, alterum ſub Solis curſu poſitis accidit. Ab eventis, quare homines nullâ aëris intemperie impediti, quò minùs toto anno victum domi & foris quærant; omniáque in agris feliciùs proveniant. Accedit eò, & ipſa ingenia, cœli beneficio, præſentiora perſpicacioráque reddi. Et hæc quidem omnia multis explicari poſſunt. Poſtremò & ex comparatione petenda copia eſt: ut ſi hîc auram ſalubriorem hominibus, matureſcendíque

ſcendíque frugibus accommodatiorem declares, quàm ejus, quàcum conſers urbe. A ſimili autem extendes, ſi cum ea urbe conferas, cujus poſitum pluribus notum, maximéque probatum vides. Hunc in modum, ſi voles, & diſſimilitudinem repugnantiámque collatione aperies. Quòd autem hac viâ, ordinéque ex locis amplificandi commodè utamur; tamen cùm & aliter rectè fiat, nemo ſibi hîc legem præſcribi putabit. Nam poſtquam ex adjunctorum loco (qui omni rei, de quâ agitur, adjunctus eſt maximè) quæ voles ob oculos poſueris, deinde ex comparatione copiam ſumas, & ſi magis augere voles, ſubindè à cauſis augeas licet. Verùm id aliter atque aliter fieri poſſe, in univerſum ſit dictum volo: adeò ut ſæpe dum uno in loco longiorem moram trahimus, plures interim alii ex ſuo aliquid, vel antequam indè digrediamur, communicent.

Laus urbis ab agris, fluminibus, publicis item munitionibus, tectis, ipsíque civibus.

HÆc de aëris temperie: de agris ſubindè dicendum, de fluminibus, ſtagnis, montibus, piſcina, & ipſo denique mari, aut vicino, aut urbem alluente quantáque ex ſingulis utilitas, voluptáſque capiatur, ab adjunctis copioſè erit exponendum: nunc ipſa deſcribendo, nunc aut claſſicorum autorum, ſi fieri poteſt, aut vicinarum gentium teſtimonia confirmando. Atque hac viâ res quidem ipſa miè augebitur. Quòd ſi vero magis hæc extendi voles, ſingula celeberrimis urbibus comparando oſtendes, hanc ſive agri ubertate, ſive fluminum copia, voluptateque, ſive denique ipſo maris uſu aliis longè ſuperiorem, aut certè per omnia parem eſſe judicandam.

endam. Jam & de publicis urbis munitionibus tectísque dicendum: quantáque sit fovearum, aggerum, murorúmque altitudo, latitudóque, erit describendum: quis portarum, turrium, propugnaculorúmque numerus, quæ magnitudo firmitásque: quòd bellicis machinis, rebúsque ad arcendam vim accommodatis, sint omnia referta. Hæc ubi pluribus expósita verbis, descriptáque fuerint, à causis erunt augenda, cur foveas, mœnia, aggeréque ita duci ponique placuerit: quo consilio hæc distantiâ, hoc in loco turres propugnaculáque locârint: cur tantis sumptibus, tot tantísque laboribus eò omnia evexerint, nempe, ut quàm minima manu hostiles incursiones, impetúsque sustinendo, propùlsandóq; vitam, fortunásq; suas defensarent. Atq; hîc subindè eventa narrabuntur: quorum hostium impetũ, oppugnationésque, quo, & quanto tempore fortiter sustinuerint furorémque fregerint, discedere demum cum ignominiâ pauci plurimos coëgerint. Quin & postremò comparatione omnia majora amplioráque reddes, maximis munitissimísque, urbibus hanc aut munitione per omnia parem docendo, aut multis etiam partibus superiorem. Atque hæc vicinarum gentium testimoniis, præclarísque regum, atque magnorum hominum judiciis dilatari possunt. Tecta autem civium frequentiora magnificéq; extructa, tum plateas, foráq; ad hominum usum latiora, divorúmque templa augustiora esse, quod non parva laus sit. Ut quæque maximè excellunt, ità pluribus erunt verbis ornanda, hominumque de iis testimonia judiciáque afferenda; tum cum vicinis pulcherrimísque civitatibus conferenda: quo ipso aut parem, aut longè majorem hujus celebritatem magnificentiàmque edoceas. Quòd si lubet, & hæc ipsa ex aliis locis licet extendas. Restat de civibus esse dicendum: horum jam viventium,

(cùm de vita defunctis dixerimus) quæ ſtudia, qui mores, quæ præclarè facta exiſtant, ſpectandum. Commodè autem quæque in ſua virtutum genera ſparges: & ſua prudentiæ, ſua juſtitiæ, quæ erga deos religio, erga parentes pietas dicitur, ſua item fortitudini, temperantiæque aſſignabis. Cæterùm cùm ſuprà in patriæ laudibus laudandi amplificandíque rationem oſtenderimus, quæ inſiſtenda hîc via ſit, indè peti poteſt. Hæc de urbium laudibus: unde quæ vituperari oporteat, res nempe contrarias, facilè colligi poteſt.

Quæ facta ex locis copioſè laudandi ſit ratio.

FActa ornandi, & amplificandi quæ ratio ſit, ſubindè intueamur: in quibus laudandis, vituperandíſque, cùm rhetores, tum maximè hiſtorici, heroícique vates verſantur. Temporis autem ſervato ordine laudari oportere ipſa nobis præſcribit ratio; poëtis tamen id de induſtria mutantibus. Præcipui autem hi loci ſunt, cauſæ & eventa: (quanquam alii omnes, quî ſuprà, & huc adhiberi poſſunt) ut expoſitis primùm cauſis, deinde quæ evenerint explicentur. Quare Virgilius, poſtquam paucis proponendo, Muſáſque invocando, hominum animos ſibi benevolos, attentóſque reddidit; cauſas ſtatim commemorat, cur Æneam Juno, inſignem pietate virum, tot labores periculáque adire coëgerit.

Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tiberinúque longè
Oſtia, dives opum, ſtudiíſque aſperrima belli:
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Poſthabitâ coluiſſe Samo: hîc illius arma,
Hîc currus fuit: hoc regnum Dea gentibus eſſe,
Si quâ fata ſinant, jam tum tenditque fovétque.
Progeniem ſed enim Trojano à ſanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.

Hinc

Hinc populum latè regem, belloque superbum,
Venturum excidio Libyæ: sic volvere Parcas.
Id metuens, veteríque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro charis gesserat Argis,
Nec dum etiam causæ irarum sævique dolores
Exciderant animo. Manet alta mente repóstum
Judicium Paridis, spretæque injuria formæ:
Et genus invísum, & rapti Ganymedis honores.
His accensa super, jactatos æquore toto
Troas, relliquias Danaûm, atque immitis Achilli
Arcebat longè Latio, multósque per annos
Errabant, acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

His iratum Junonis è causis, quæ infortunia Æneæ Trojanísque evenerint, dum complures annos per mare errare, & deinde in Latio bellum gerere coguntur, poëta subinde fusissimè narrare occipit, & vix duodecim libris absolvit.

Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant, &c.

Sic & ante hunc in utroque suo opere Homerus primùm causas, deinde insecuta canit eventa. Hunc in modum & T. Livius secundo suscepti à Pœnis in Romanos belli, antequam eventa, résque gestas enarret, causas primùm dicit, quòd videlicet Sicilia, Sardiniáque, illa nimis celeri rerum desperatione Romanis concessa, hæc fraude ab illis intercepta esset: tum quòd Annibal, cùm puer adhuc esset, à patre Amilcare Imperatore aris admotus jurâsset, se, quamprimum per ætatem posset, hostem fore Romanis. Quin & Salustiũ idem facere, ipsius argumento est historia. Quid? Non igitur aliò hic causarum locus valet, quàm ut causas rerum, quæ evenerunt,

quòd

quod ab his autoribus factitatum esse videmus, primùm exponendas esse sciamus? Est profectò multiplex hujus passímque nec certo in loco usus: cùm nunc præcedant, nunc suos sequantur eventus. Nam quanquam primæ quædam, principaléſque summe rerum causæ sint, quas nôsse principio lector, auditórque cupit: tamen cùm subinde aliæ atq; aliæ actiones casúsque existant; & ipsorum alias atque alias causas esse constat: unde si inter narrandum obiter amplificetur, mirè orationis extendetur corpus. Quare Cicero, cùm suarum se laudum minùs gravem scriptorem fore intelligeret, videréque L. Luceium Qu. F. insignem sui temporis historicum, bellum civile scribendum suscepisse, scriptâ ad eum epistolâ, omnibus petit modis, suas ut res, exemplo Græcorum seorsum perscribat, atque in se ornando historiæ leges negligat. Posse autem inde, si a continentibus suis scriptis se jungat, & à causis, eventis, adjunctísque amplificet, quoddam corpus confici. His porrò ex locis augeri rem oportere L. Luceium admonet, dum causas, consiliáque rerum suarum, casus etiam, & eventa explicanda esse scribit: Adjuncta autem sunt, tempus, testimoniáque Luceii quem ea, quæ suo judicio laudanda putaret, ornare, quæ contrà vituperanda, reprehendere voluit. Atque huc etiam pertinet multorum in Ciceronem perfidia, insidiæ, proditióque, quæ & putant esse notanda. Hîc nemo mirabitur consilia & actiones, quas suprà in locorum expositione adjunctorum loco complexi sumus, hîc causas & eventa dici. Sunt namque iis, quorum consilia & facta sunt, adjuncta maximè. Verùm causarum & eventorum nomen accipiunt, cùm sumpta ab adjunctis, unde omnium rerum ducitur copia, inter sese componuntur: & causæ effecta, & hæc vicissim illas ostendunt. Quare causas & eventa magnam cum adjunctis cognationem

Lib. 5. epist. fam. ep. 69.

Adjuncta.

nem habere, nemo mirabitur. Indè namque hi licèt tritloci sint, tamen & ipsi latissimè patent. Itaque his locis, unde ornat historia, si & comparationis locum adjecisset, non video non modò unde historici, sed rhetores, poëtæque qui maximè solent, magìs amplificarent. Hinc Cæsar, ut Brutus apud Ciceronem disputat, quia minùs rerum suarum historiam vestiit, commentarios inscripsit, cæteríque scribendi ansam præbuit, ut qui vellent, easdem copiosiùs tractarent, & quasi calamistris quibusdam inurerent. His ipsis ex locis lactea illa Titi Livii ubertas est petita, unde tamen Dionysium Halicarnasseum, qui & ipse Romanas res perscripsit, multò magis auxisse intelligas; ut mihi is, quod de Demochare Brutus Ciceron. judicat, non tàm historicum, quàm rhetorem egisse videatur. Hinc Maro noster, hinc Homerus ea sumpserunt, quibus quæ voluerunt, non tam dilucidè enarrâsse, quàm factâ ubique morâ omnia ab oculos posuisse videantur, hic fusissimè, ille modo quodam usus: id quod is facile animad vertet, qui cognitis locis & amplificandi ratione, utrumq; cum judicio leget. Sed hac de re suo dicetur loco: nunc, quod volumus, usum locorum, augendíque rationem in celebrandis factis diligentiùs, & ad cujusque magìs captum indicemus. Unum igitur factum si oratione laudandum sumamus, sit Theodosii Imperatoris, quòd insigne maximè gymnasium Bononiæ instituit; primùm ex descriptionis loco, atque adeo ab adjunctis ipsum describamus, unde ingenium moréque principis eluceant, & causæ tam honesti & utilis facti quasi per transennam appareant. Fecit id & Tit. Livius principio historiæ suæ de secundo bello Punico, ubi pluribus Annibalis depingendo animíque bona, vitiáque plurima exprimendo, quîcum viro Romano futura res esset,

lecto-

lectorem ſtatim inſtruit. Secundum hæc ab adjunctis res ipſa erit explicanda, quantis & unde ſumendis fructibus, qui in profeſſores expenderentur, hanc ſcholam adornârit, confirmârit que. Deinde à cauſis, cur hoc in loco, & tot, tantâque ſtipendia profeſſoribus conſtituerit: ut certè hinc in reliquam totam Europam, qui rectè rempubl. adminiſtrarent, docti mitterentur. Tum ab eventis mirum in modum augeas, ſi, quæ interea loci emolumenta aliæ nationes hac ex Academia & ceperint, & quotidie capiant, perſequaris: qui, quibus in locis, hinc miſſi, ſive cognitione rerum humanarum, phyſicárumque, utiles reipublicæ extiterint, ſive legum ſcientiâ quid æquum & iniquum eſſet edocuerint, ſive denique medicinæ beneficio laborantibus opem tulerint. Poſtremò ex comparationis loco quantam voles copiâ ſumes, factum hoc aut cum aliis ipſius, aut cum aliorum Imperatorum præclarè factis conferendo.

Exemplum facta ex locis amplificandi apud Ciceronem.

INterdum factum laudamus, & dilatamus, non tam ferè à cauſis, & quæ has ſequuntur eventis, quam ex adjunctorum & comparationis loco: id quod Cicero fecit, gratias Cæſari agens, ipſúmque laudans, quòd Marcello ignoviſſet. Poſtquam igitur exordium à tempore, ejuſque, quo dixit, diei circumſtantia, duxiſſet, clementiam, ſapientiámq; Cæſaris adjunctis ſtatim laudat, ornátque: nempe à ſua, totiúſque ſenatus lætitia, factum hoc probantis, & propterea de republ. ſubindè meliùs ſperantis. Aſpergit & paucis obiter laudem Marcelli, quod ipſi & ex hoc loco eſt ductum: & eò valet, ut clarius illuſtriúſque factum ejus reddatur, quòd præſtantiſſimo,

tissimo, amplissimóque viro ignovisset. Deinde ex comparationis loco Cicero amplificat, & confert hoc Cæsaris factum cum maximis ejus bellis, rebúsque gestis; quibus omnibus jure anteferri oportere, pluribus ostendit. Porrò hac in comparatione orator tantam moram trahit, dum interim ab adjunctis circumstantias admiscet, ut omnia quæ ad laudem pertineant, totáque oratio, nisi quod pauca ad finem aliò spectantia adjecit, hoc solo ex loco vestita, amplificatáque deprehendantur. Quare quantùm ex loco res extendi possit, cùm plurimis apud Ciceronem exemplis, tum hoc, studioso perspicuum esse potest.

Exemplum res ex locis amplificandi, apud T. Livium historicum, brevitérque ejusdem explicandi. Lib. 21. c. 4

HInc autem quis locorum usus, quæ laudandi amplificandíque ratio sit, quanquam satis liquere putem, tamen non abs re fuerit, & hac ipsa in historia, classicísque autoribus paucis indicare. Narraturus T. Livius contra Romanos res ab Annibale gestas, ut statim intelligi posset, qualis is esset qui tantum in discrimen Romanum nomen adduxerit, primùm ipsum ducem ex descriptionis loco depinxit his verbis: Missus Annibal in Hispaniam, primò statim adventu omnem exercitum in se convertit. Amilcarem sibi redditum veteres milites credere, eundem vigorem in vultu, vímque in oculis, habitum oris lineamentáque intueri. Deinde brevi effecit, ut pater in se minimum momentum ad favorem conciliandum esset. Nunquam ingenium idem ad res diversissimas, parendum atque imperandum, habilius fuit. Itaque haud facilè discerneres, utrum imperatori,

imperatori, an exercitui charior esset. Neq; milites alio duce plus confidere: plurimum audaciæ ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par: cibi potionisq; desiderio naturali, non voluptate modus finitus: vigiliarum, somnique, nec die nec nocte discriminata tempora; id quod agendis rebus superesset, quieti datum. Ea neque molli strato neque silentio accersita. Multi sæpe militari sagulo operrum, humi jacentem inter custodias stationesq; militum conspexerunt. Vestitus nihil inter æquales excellens: arma atque equi conspiciebantur. Equitum, peditúmque idem longè primus erat. Primus prælium inibat, ultimus conserto prælio excedebat. Has tantas viri virtutes ingentia vitia æquabant: inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus Dei metus, nullum jusjurandum, nulla religio. Hactenus mores ingeniúmque descripsit: quæ quidem omnia ab eo, qui rem nudè explicare voluisset, omitti potuissent. Subjicit autem ex adjunctorum loco, his verbis: Cum hac indole virtutum ac vitiorum triennio sub Asdrubale imperatore militavit; nullâre, quæ agenda audendaque magno futura duci esset, prætermissâ.

Hæc quidem cùm illud tempus præcedant, quo belli dux declaratus est, omitti potuissent. Quæ sequuntur ex adjunctorum, seu, qui indè nascitur, causarum & eventorum loco sumuntur; cur videlicet Annibal in suscipiendo bello nihil prolatandum arbitretur, & dum Saguntinos petit, in Olcadum fines exercitum ducat. Sic ille. Cæterùm ex quo dux est declaratus, velut Italiæ provincia decreta, bellúmque Romanum mandatum esset, nihil prolatandum ratur, nè se quoque, ut patrem Amilcarem,

deinde

deinde Asdrubalem, cunctantem casus aliquis opprimeret Saguntinis inferre bellum statuit Quibus oppugnandis, quia haud dubiè Romana arma movebantur, in Olcadum fines priùs ultra Iberum (ea gens in parte magìs, quàm in ditione Carthaginensium erat) induxit exercitum: ut non petiisse Saguntinos, sed rerum serie finitimis domitis gentibus, jungendóque, tractus ad id bellum videri posset. His demum subjicit eventa, gestæque rei narrationem. Carteiam urbem opulentam, caput ejus gentis expugnat, diripítque: quo metu perculsæ minores civitates, stipendio impositio imperium acceperunt. Victor exercitus, opulentusque prædâ Carthaginem novam in hyberna est deductus. Ibi largè partiendo prædam, stipendia prætérita cum fide exolvendo, cunctis civium suorum sociorúmque animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum. Nuda hæc satis narratio est: nisi quòd obitèr petitas ab adjunctis circumstantias inserat nonnullas: quod genus sunt, urbem esse Carteiam opulentam, & suæ gentis caput: tum exercitum opulentum prædâ deductum esse. Prosequitur autem narratione temporis, cujus mentionem facit, servato ordine. Hermandica & Arbacala Carteiorum urbes, vi captæ; Arbacala & virtute, & multitudine oppidanorum diu defensa. Ab Hermandica profugi, exulibus Olcadum (priore æstate domitæ gentis) cum se junxissent, concitant Carpetanos, adortíque Annibalem regressum ex Vacceis, non procul Tago flumine, agmen grave prædâ turbavere. Pura hæc, nudáque sunt omnia, nisi quòd ab adjunctis est, oppidanorum virtute & multitudine Arbacalam diutiùs esse defensam: neque procul Tago impetum in Annibalis agmen esse factum. Quæ sequuntur paulò copiosiora sunt. Nam & consilia Annibalis aperit: propterea amnem trajicientis, ut in transitu fluminis hostes

Carthago nova in Hispania.

hostes invadere; &, causas ferociæ hostium Carpetanorum, tum suâ multitudine, tum fugâ Annibalis minùs timentium. Atque hîc Livius, & à suo obiter testimonio amplificavit, dum invictam aciem dicit, si æquo certaretur campo. Sic ille, Annibal prælio abstinuit, castrísque super ripam positis, cùm prima quies, silentiumque ab hostibus fuit, agmen vado trajecit; vallóque ità producto, ut locum ad transgrediendum hostes haberent, invadere eos transeuntes statuit: equitibus præcepit, ut cùm ingressos aquam viderent, adorientur peditum agmen: in ripa elephantes quadraginta dispositi. Carpetanorum cum appendicibus Olcadum Vaccæorúmque centum millia fuêre. Invicta acies, si æquo dimicaretur campo. Itaque & ingenio feroces, & multitudine freti, & quòd metu discessisse credebant hostem; id morari victoriam rati, quòd interesset amnis, clamore sublato passim, sine illius imperio, quà cuique proximum erat, in amnem ruunt. Hactenus consilia, causasque exposuit: quibus subjicit eventa, nempe infelicem Carpetanorum pugnam, & deditionem. Et hæc quidem ipsa satis à circumstantiis, quas explicat, illustrat his verbis: Et ex parte altera ripæ, vis ingens equitum in flumen immissa, medióque a vco, haud quaquam pari certamine concussum. Quippe ubi pedes instabilis, & vix vado fidens, vel inermi equite equo temerè acto pervertì posset: eques corpore armísque liber, equo vel per medios gurgites stabili, cominus eminúsque rem gereret. Pars magna flumine absumpta: quidam vorticoso amni delati in hostes, ab elephantis obtriti sunt. Postremi, quibus egressus in suam ripam tutior fuit, ex varia trepidatione cùm in unum colligerentur, priusquam ex tanto pavore reciperent animos, Annibal agmine quadrato amnem ingressus, fugam ex ripa fecit: vastatíque agris, intra paucos dies

dies Carpetanos quoque in deditionem accepit. Hunc in modum reliqua toto corpore, alia magis, alia minús, ut quæque res postulat, his ipsis ex locis extenduntur. Rariores autem comparationes sunt locus, in hoc præsertim genere, omnino ad ornatum amplificationémque accommodatissimus: unde poëtis, rhetoribúsque copiam sequentibus crebrior; historicis, né ad ornandum magís quám ad narrandum, orationem sumpsisse videantur, minús familiaris. Porró Sagunti oppugnationes, excidiúmque quod proximé sequitur, pluribus adjectis peristasibus copiosissimé explicantur.

Verúm hæc ipsa Liviana ex locis aucta amplificatáque, nuda omni ornatu, quasi vestitu spoliata, ob oculos ponamus: unde quid inter jejunam necessariamq; narrationem, & copiosam locupletémq; interfit cognosci potest. Missus Annibal in Hispaniam, postquam mortuo Asdrubale dux belli est declaratus, Saguntinos bello petit. Quod dum facit, in Olcadum fines exercitum ducit. Carteiam urbem expugnat, diripitque. Minoribus deinde civitatibus metu subactis, exercitú Carthaginem novam in hyberna deducit. Hic largé prædam partiendo, præteriaq; stipendia cum fide exolvendo, cunctis civium suorum, sociorúmq; animis in se firmatis vere primo in Vaccæos motum bellum Hermandica & Arbacala Carteiorum urbes vi captæ. Ab Hermandica autem profugi, exulibus Olcadum cúm se junxissent, concitant Carpetanos, adortique Annibalem regressum ex Vaccæis, non procul Tago flumine agmen turbavere. Annibal autem trajecto amne, temeré insequentes hostes ad centum millia partim equitatu in flumine oppressit, partim in fugam convertit: vastatisque agris, & Carpetanos paucos intra dies in deditionem accepit. Brevis hæc, nudaq; narratio est, quam ut vir ille eloquentissimus ex locis locupletárit jam visum est.

DE VITUPERATIONE.

Ψόγος Græce.

CAP. IX.

" VItuperatio est sermo exponens mala quæ alicui
" insunt. Differt autem à loco communi vitupe-
" ratio, quòd locus communis pœnas expoſcit, vitu-
" peratio verò ſolum habet velut nudum convitium.
" Dividitur autem in eadem capita, quibus Laus.
" Poſſuntq; vituperari eadem omnia, quæ & laudari:

" Perſonæ,
" Res,
" Tempora,
" Loci,
" Bruta animalia,
" Plantæ.

" Vituperamus verò & communiter & ſingulatim.
" Ubi verò procœmion feceris, adjunges genus, quòd
" dividis eadem, quâ in laude, ratione. Deinde edu-
" cationem, & res geſtas, & epilogum ità facies,
" quèmadmodum in laude.

Vituperatio Philippi.

Exordium. " NEq; virtutes meritâ laude fruſtari rectum eſt,
" neq; itidem ſine reprehenſione dedecora re-
" linqui: quoniam ſi non ità fiat, id quòd præcipu-
" um eſt amborum præmium utríſq; aufertur; lau-
" dandis quidem gloria rectè factorum, vituperandis

vel

verò scelerum turpitudo. Omnes autem male audire æquum est, qui malos sese præbuerunt: tanto magis verò omnibus Philippum, quanto omnes improbos longè omni scelere superavit.

Natus est ex ea gente, quæ pessima est omnium barbarorum, & quæ non certis consistere sedibus potuerit propter ignaviam, sed coacta sit, locum è loco permutans, variis erroribus jactari. Argivi enim primùm ipsos finibus exturbaverunt: hinc diu vagi, ad eam tandem, quam nunc incolunt, regionem perlati sunt. Duplici itaq; infelicitate implexi, & quòd melioribus coacti sunt cedere, & quòd in imbecilliores violenti, in justíq; fuerunt, nunquã tuto habitare, aut vacui metu agere potuerunt. *Agenere vel natione.* *A Patria.* *A Majoribus.*

Et cùm ex gente ignominiosa oriundus sit, tamen ex civitate magis etiam infami natus est. Ut enim abjectissimi barbarorum censentur Macedones, ità Macedonum, ejusque terræ velut quædam sentina est Pella, ut in qua civitate nè fruges quidem servorum ullus sit proventus. *Philippus hic sextus fuit Macedonum rex? Huic autem non immediatè successit Amyntas, sed Europus; Europo Alcetas, Alcetæ Amyntas.*

Hac ergo progenitus patriâ, majores habuit patriâ ipsa longè magis pudendos. Philippus enim inter majores ipsius fuit, cui quò minùs ejus terræ regnum obtingeret, obstitit generis indignitas atque dedecus. Huic successit pater Amyntas, qui regnum alienis opibus tenuit: pulsum enim in regnum Athenienses reduxerunt.

Tali igitur ortus patriâ, tales sortitus generis autores, apud Thebanos moratus primùm obses fuit: nec quamvis media in Græcia versaretur, mores convictu mutans, ad meliora deflexit, sed barbaricam semper impotentiam inter Græcam retinuit institutionem. Cúmq; sit omne humanum genus in Græcos atque barbaros divisum, ipse, velut ex utriusque commixtus, similem improbitatem in dissimilibus gentibus exercebat. *Ab educatione.* *Genus omne humanum in Græcos & barbaros divisum.*

A rebus perfidè gestis.

Orsus ergò primùm á cognatâ gente, ipsam in ser-
vitutem redegit, velut à perfidia rerum suarum initia
auspicatus. Indè & finitimos aggressus populos, per-
" domuit: captisque deinde Pæonibus, Illyricos est
" adeptus. Triballorum quoque gentem invad n, &
" quicquid præterea in proximo erat terrarũ, omnia
" velut uno impetu devicit. Et corpora quidem bar-
" barorũ pugnando cepit, mentes autem cum corpo-
" ribus nequivit capere, nec eorum animos pacis ar-
" tibus sibi conciliare. Quamobrem subindè deficie-
" bant, & quanquã victoris crudelitatem horrebant
" tamen rebellionem per omnes penè dixerim no-
" ctes somniabant, ut qui opere foris servirent, intus
" cogitatione essent liberi. Subactis ergò finitimis
" barbaris, ad Græcos castra movit, atque adeò an-
" tequam ipsam Græciam invaderet, civitates, quæ
" in Thracia Græciæ ditionis erant, evertit, cepitque
" Amphipolin, Pydnam subegit, istisque Potidæam
" adjunxit, neque Pheras extra Pagasas, neque
" Magnesiam extra Pheras omisit: sed cunctæ urbes
" Thessalorum capiebantur, & velut generis merce-
" dem servitutem ferebant.

A mortis genere.

Dignum sanè fuerit, exitum quoque ipsius re-
" censere. Posteà enim quàm pleraque, quæ invasit
" oppresserat, subjecerátque contra fœdera eos qui
" fuerant fœderibus devincti, offensi violatis fœde-
" rum sacris dii, convenientem perfidiæ suæ finem
" dederunt. Neque enim in prælio pugnans cecí-
" dit, quo fortissimum aliquem mortis suæ testem
" reliquisset, sed in medio turpium voluptatum gur-
" gite suffocatus, se dignum sepulcrum in cæni
" fœditate invenit. Videlicet, ut quemadmodum
" ejus vita, sic & mors intemperantiæ fœdum ex
" emplum posteris esset.

A comparatione.

Quis autem est, qui Echetum illi putet posse com-
ferri

« ferri? Echetus enim præcisis extremis aliquibus « corporis membris, reliquum saltem corpus relin- « quebat: at Philippus totos, cum corporibus ipsis ho- « mines perimebat: quantóque sævius est totum de- « leri hominem, quam partem aliquam auferri; tan- « tò pernicioſior est Echeto Philippus.

« Cessare autem à sceleribus suis Philippus nescie- « bat; cùm mihi, victo magnitudine flagitiorum « ejus, necesse sit, ut plura de ipsis facere verba de- « sinam. *Peroratio.*

SCHOLIA.

OMnia quæ laudantur, contrariâ vituperari possunt ratione. Ab Aphthonio causâ exercitationis reprehenditur Alexandri pater, Amyntæ filius, Philippus; qui tamen vel dictorum urbanitate, vel, ut relatum est supra, dexteritate ingenii superabat seculi sui reges omnes. Vide Erasm. 4. Apophthegmatum. Quemadmodum autem laudari, ità vituperari possunt. Personæ; ut Thersites: Res, ut ebrietas: Tempora, ut hyems: Loca, ut Euxinus: Nota, apud Plutarchum in Eumenes Bruta animalia, ut crocodilus: Plantæ, ut crambe. *Claritas enim generis notiores circà vitia, & inviſos magis facit. Quint. Adnotavimus suprà ex Quint. hæc non ideo laudari, quod habuerit quis ea, sed quòd ita honestè sit usus.*

Adjungens, &c. In genere nationis, patriæ, majorum atque parentum circumstantiæ sunt excutiendæ; Quæ omnia si clara contigêre, ostendendum est, illa vitiorum omni genere contaminâsse, quem vituperandum susceperis.

Educationem, &c. Quod si is, quem vituperare constitueris, claris natalibus, & egregiis animi corporis atq; fortunæ dotibus conspicuus præfulserit, dices à majoribus illum degenerâsse: Animi dotibus ad dolos & fraudes abusum: bonis corporis ad libidinem, cædes, rapinas: divitiis ad multorum perniciem, & publicas seditiones fovendas.

Fruſtrari, &c. Fruſtro activum, & fruſtror, commune verbum legitur. Eſt autem ſenſus: qui crimina non accuſant, ii non minùs peccant, quàm qui virtutes non laudant: non enim decet virtutem ſine laude, nec malitiam ſine vituperatione, atque reprehenſione relinqui.

Æquum malè audire, &c. Ut ſementem, juxta proverbium, quis fecerit, ità metet. Et qui, quæ vult, dicit aut facit, quæ non vult, audiet: benè dictis aut factis qui certat, audiet bene.

Peſſima barbarorum, &c. Hujus gentis barbariem Strationius muſicus Athenienſis notare ſolitus fuit, qui ad diſcipulùm ſtupidum ſolebat exaſperatus dicere, Εἰς Μακεδονίαν pro Εἰς Μαργείαν, quo dicto proverbiali precamur exitium. Memínit Eraſmus 6. Apophtheg. Macedoniæ autem deſcriptionem habet Pomponius Mela, lib. 2. cap. 3: Livius lib. 2. belli Maced.

Ad hiſtoriæ verò præſentis cognitionem pertinent ea, quæ Juſtinus habet lib. 8. & 9. Thucydides belli Pelopon. l. b. 2. Plutarchus in vita Alexandri. Paulus Oroſius lib. 3. cap. 11. ad 15.

Argos. *Argivi, &c.* Argos & Lacedæmon duæ clariſſimæ urbes, Græciæ quondam lumina fuerant, ut ait Livius lib. 4. belli Macedonici. Ab Argos Argivi & Argolici, indè Macedonum reges oriundos fuiſſe Livius teſtatur.

Duplice, &c. In duplex, inquit, malum incíderunt, & quòd Argivis fortioribus cedere, & jam exules ad inopiam redacti, aliis imbecillioribus vim inferre coacti fuerunt: quorum illud ignaviæ, hoc rapacitatis atque impietatis evidens fuit argumentum.

Pella. *Pella, &c.* Urbs eſt Macedoniæ, quam, autore Pomponio Mela, fecerunt maximè illuſtrem Philippus, Græciæ domitor; Alexander etiam, Aſiæ

Hir

Hinc Pellæus Alexander dictus Juvenal Satyra 10.

unus Pellæo juveni non ſufficit orbis:
Æſtuat infelix angusto limite mundi,
ut Gyaræ clauſus ſcopulis, parvâque Seripho.

Philippus, &c. Philippus, inquit qui Alexandri pater erat, avum habuit ejuſdem nominis, hominem ignobilem, ſed in Græco πρόγονον eſt, hoc eſt, progenitorem avus. Ex Juſtino igitur Philippi genealogiam ita colliges. Coranus in Æmathia urbem Edyſſam, opidanis non ſentientibus, per imbres & nebulas caprarum greges ſecutus, occupavit. Corano ſucceſſit Perdica; huic Ægeus qui ſucceſſorem filium reliquit Philippum hujus proavum: Philippus autem parvulum reliquit Europum patrem Amyntæ: Amyntas Philippum genuit, Alexandri patrem.

Inter Coranum primum Macedonum regem, & Perdicam regnavit Canus & Therimas, quartus fuit Perdicas.

Apud Thebanos obſes, &c. Obſides ob fidem ſervandam dabantur obſidionis tempore: Thebis autem obſes fuit Philippus. Oroſius lib. 3. cap. 12. Juſtinus lib. 6. Philippus, inquit, obſes triennio Thebis habitus, Epaminondæ, & Pelopidæ virtutibus eruditus. Aphthonius ait, παρ' Ἀθηναίοις ὤμηρε, id eſt, apud Athenienſes obſes fuit, ut intelligas, à patre Athenienſibus obſidem datum.

Pæonibus, &c. Sunt enim Macedonibus finitimi. Macedonia enim à Macedone Oſiridis filio dicta, Pæoniam habet à ſeptentrione, Illyriam ab occidente, Thraciam ab oriente, Theſſaliam à meridie. Fuit olim centum quinquaginta populorum, ac duobus inclyta regibus, Philippo ſcilicet, & Alexandro. Vide Plin. lib. 4.

Illyricus, &c. Illyrici ſunt in ſinu maris Adriatici: occupat enim Adriatici latus Illyris, ut ait Pomponius Mela lib. 1. cap. 3. Philippo autem primùm certamen fuit cum Athenienſibus, quibus per inſidias

Illyris.

victis, in Illyricos bellum transtulit, multa millia hominum occidit, urbémque nobilissimam Lariſſam cepit, ut ait Iustinus libro 10. Diodorus lib. 2. de rebus Alexandri, ait: Philippus anno ſecundo regni ſui habitâ concione, & militibus animatis, in Illyrici fines cum decem millibus peditum, & ſexcentis equitibus intravit.

Triballi. *Triballorum, &c.* Illyricorum id genus eſt, ut ait Livius lib 7. belli Punici, qui ſcribit Philippum, cùm urgeri ſuos videret, in cohortem Romanam incurriſſe, atque ibi equum palo trajectum in caput regem effudiſſe. Plin. lib. 1. cap. 10. Triballos in finibus Macedoniæ collocat.

Ad Græcos, &c. Nulla fuit apud Philippum turpis ratio vincendi: ſecuris omnibus Thermopylas occupârat. Vide Juſtinum lib. 8. & 9. Græciam totam propè conſiliis præventam viribus domuit. Oroſius lib. 3. cap. 12.

Thracia. *Thracia, &c.* Antè Sython fuit dicta *Vide* Gellium lib. 15. cap. 7. de qua Plin. lib. cap. 11. Appellata fuit ab aſperitate, vel ſecundum Tortellium, à feritate, θρᾶξ, ferum & temeratium,

Amphipolis *Amphipolim, &c.* Inter Neſton & Strymona, fuerunt Apollonia & Amphipolis, ut ait Pomponius Mela lib. 9. 2. cap. 2. Neſtos autem & Strymon fluvii ſunt in Thracia. De Amphipolitanis Diodorus Siculus lib. 3.

Pydnam, &c. Ab Amphipoli ſubitò Pydnam occupavit, & Olynthiis ad obtinendam Potidæam tulit auxilia, ut ait Diodorus Siculus.

Potidæam, &c. Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Pallene, inquit, ſoli patentis, ut quinque urbium ſedes ſit atque ager, tota in altum abiit, anguſta ſatis unde incepit: ibi eſt Potidæa. Ejus meminit Plutarchus in Alexandro.

Pheræ,

Pheras, &c. Pheræ civitas in Theſſalia, Plinius lib. 4. 8. Hinc Pheræus. Ovid. Epiſt. Phere

Ipſe repertor opis vaccas paviſſe Pheræas
Fertur, & à noſtro ſaucius igne fuit.

Extra Pagaſas, &c. Moſellanus ità reddit hunc locum: *Victorias* cumulare adproperans non quievit donec Pheræ, Pagaſæ, Magneſiáque, imò Theſſaliæ civitates omnes barbaræ ſervitutis jugum acciperent, & generis ipſius veluti notam portare ſuſtinerent. Pagaſam autem Plinius lib. 4. oppidum Theſſaliæ tradit. Meminit ejus Pomponius Mela, lib. 2. cap. 2. Pagaſa

Magneſiam, &c. Μαγνησίαν, Magneſiam, Græciæ regionem annexam Theſſaliæ, Plinius tradit lib. 4. cap. 8. Argo Magnetida, hoc eſt, Theſſalicam appellat Ovid. in Epiſtolis. Magneſia

Fœderibus devincti, &c. Cùm Philippus ſe excluſum ab ingreſſu Græciæ, perſtructis Thermopylis vidiſſet, paratum in hoſtes bellum vertit in ſocios. Nam civitates, quarum antè dux fuit, ſibi gratulantes & excipientes, hoſtiliter invaſit, crudeliterque omnia diripuit, liberos conjugéſque ſub corona vendidit. Oroſius lib. 3. cap. 11.

Voluptatum gurgite, &c. Etenim deſtinato lætitiis die * fuit interfectus in theatro per Pauſaniam, cùm regnâſſet annos quatuor ſupra triginta. Diodorus viginti quatuor annos duntaxat regnâſſe Philippum ſcribit. De eo hæc Oroſius lib. 3. cap. 14. Cùm ad ludos magnificè apparatos, inter quos Alexandros, filium atque generum contenderet, à Pauſania nobili Macedonum adoleſcente, in anguſtiis ſine cuſtodibus circumventus, occiſus eſt. Mortis ejus meminit *Valer.* lib. 1. cap. ult. de miraculis.

* *Celebrantur eorum nuptiæ.*

Philippo ſuccenſebat Pauſanias, quòd is ſtuprum ſibi illatum vindicare neglexiſſet.

Echetum, &c. Echetus Epirotarum tyrannus, qui regionem ingreſſus, hominibus nares, aures atque Echetus.

pudenda

pudenda rescindere solebat, & objicere canibus. Unde Antinous Odyss. decimo octavo apud Homerum ait ad Irum; Si te viceret mendicus, mittam ad te Echetum, ut tibi nares & pudenda præcidat, & canibus objiciat.

Vituperationis Phalaridis exemplum.

UT virtute præditos gloria, sic vitiis contaminatos perpetua comitatur ignominia: quâ dignissimus Phalaris, cujus crudelitas, antequam nasceretur, matris somnio comprobata est. Vide Ciceronem primo de Divinatione libro

A majoribus. Cujus parentes turpissimos, ut indignos æternâ famâ, sed tenebris Cimmeriis obruendos, plerique autorum silentio præterierunt.

A Patria. Nactus præclaram Agrigentum patriam: quam ut Empedocles eximiis animi dotibus illustriorem, ità magis famosam crudelitate suâ reddidit ille.

A rebus gestis. Phalaridis imperium tam fuit truculentum, ut proverbio locum fecerit. Qui tauro inclusos æneo reos torrebat, & igne subjecto cruciabat. Meminit Plinius lib. 39. cap. 8. Ovid. in Tristibus. Valerius lib. 9 cap. 2.

A Morte. Factis igitur dignâ morte succubuit. Nam in eum impetum faciens Agrigentinorum multitudo occidit, & tyrannum lapidibus obruit. Vide Ciceronem Officiorum 2. Valer. lib. 3. cap. 3.

A comparatione: In parricidas hoc est inventum supplicium. Crudelis quidem Procrustes, sed longè crudelior Phalaris: Ille solebat in Attica regione nonnullos hospites interimere; pòst, ut Plutarchus refert, à Theseo interfectus: hic autem eò crudelitatis processit, ut ejus supplicio non debeat una parari simia, nec serpens unus, nec culeus unus.

Epilogus. Finem dicendi faciam, perpendens meam dicendi facultatem

facultatem imparem esse tot criminibus illius recensendis, nedum oratione condignâ vituperandis.

ALIUD EXEMPLUM.

Vituperationis Paridis.

CUm nullam hominibus immortales dii capitaliorem pestem dederint, quam voluptatem; bono jure vituperandi sunt, qui posthabitis omnibus virtutibus, veluti pecudes, illam malorum omnium escam sunt amplexi. Quorum in numero Paris, Epicuri de grege porcus.

A Natione. Natus in Phrygia, quæ neminem frugi produxit, sed quos tympana & buxus juvit, non classica, ut ait Virgil. in nono. Hinc barbaris, servilibus, ac stupendis ingeniis horrentes prodierunt homines, ut proverbiis locum fecerint: *Phryx plagis emendatur.* Et, *Serò sapiunt Phryges.*

A Patria. Patriam sortitus Trojam, quam, cùm illustrare virtutibus deberet, omníque beneficiorum genere beatam reddere, funditus perdidit.

A Majoribus. Nulla refulsit in eo majorum claritas, & si qua fuit, eam turpissimis facinoribus conspurcavit, ac tenebris (ut aiunt) Cimmeriis involvit. Avus fuit Laomedon insignis perfidiâ: qui pactam pro constructis Trojæ mœnibus mercedem negavit Apollini atque Neptuno, violavíque sacram juris jurandi religionem, quæ semper ab aliis inviolatè sanctissiméque habita est. Vide Gell. lib. 7. cap. 18.

A Parentibus. Patrem habuit, qui servitutem perpetuam servivisset, si non pretio fuisset redemptus. Etenim puer ab Hercule captus cum Hesione sorore, pecuniâ solus redimi potuit, unde Priamus dictus, qui priùs appellabatur Podarces. Porrò si qua fortasse fuerunt in eo virtutis ornamenta, Paris tamen ab iis deflexit

deflexit ad omnem libidinis turpitudinem.

Ab iis quæ nativitatem præcesserunt Meminit. Quint. lib. 3. cap. 7. ex Hom. lib 6. Iliad.

Cùm in utero mater Hecuba gestaret Paridem, somniavit se facem parituram, quæ totam incendio Trojam effet absumptura. Nec vanum fuit somnium. Unde fortunatiores floruissent Trojani, si responsis aruspicum, & oraculis numinum obtemperantes, pestiferum partum è medio sustulissent.

Ab educatione.

Quem mater occidere debebat, Idæis pastoribus educandum tradidit, ubi ferinam inter pecudes & lustra ferarum barbariem imbibit, turpissimóque libidinis crimine animum coinquinavit, usus, infami turpis Oenones consortio.

A vitæ institutione: ut etiam Hercules apud Prodicum: de quo Xeno 1. Memor. & Cicer. Offic. 1.

Cùm duæ sint viæ, altera virtutis asperior, altera vitiorum planior, & amœnior; non illam, ut Scipio Aphricanus, apud Sil. Italicum lib. 15. sed hanc, quam stulti solent, ingressus, consequutus est digna meritus præmia, nimirum Iliada malorum.

A disciplinis.

Studia virtutis aversatus, neminem audivit recta monentem: unde salutarem Palladis exhortationem respuit, amplexus illecebras pestiferas Veneris, quæ blando quidem, sed pernicioso lenocinio permulsum rapuit ad crudelia facinorum discrimina. Vide Plutarch. in Homeri vita.

Alludit ad vulgatum Paridis judicium.

Egregiâ formâ conspicuus enituit; atqui juxta Socratis præceptum, inspecto sæpiùs speculo non cavit, nè quid illâ committeret indignum. Vide Etas. 3. Apotheg. Accessit tantum robur, atque laterum firmitas, ut in agonali certamine vicerit Hectorem: sed omnia luxu, atque voluptatibus exhausta deflexerunt. Hinc non immeritò reprehensus ab Hectore apud Homerum Iliad. 2.

A dotibus corporis.

A fortunæ bonis.

Quas opes habuerat, in turpissimos amoris fœdioris abusus profudit, & quibus patriam debebat juvare, iis perniciem adduxit.

A Priamo receptus in regnum, non virtute regiâ dignum aliquid meditatus fuit, sed teterrimæ libidinis

nis impulsu navigavit Spartam, ubi hospitis Menelai in Cretam abeuntis, uxorem illecebris expugnatam abduxit, & in patriam ipsissimam malorum lernam invexit. *A rebus gestis.*

Condigno, quod flagitiis meruerat, supplicio affectus mortem obiit, qualem tyranni, scilicet non siccam. *A genere mortis.* *Hoc est, cruore moriens aspersus est.*

Annibalis vituperatio.

IN repub. libera magnam sæpenumero commoditatem afferunt convitiatores. Solent enim efficere, ut ex vitiosorum hominum reprehensione purior vita cùm oratione, tum moribus exoriatur. Unde Philippus ille Macedonum rex, calumniatoribus suis plurimam se dicebat habere gratiam, quòd suis convitiis efficerent, ut ipse melior evaderet: dum conor, inquit, illos dictis pariter ac factis mendacii convincere. Et Annibal ipse aut ejus similes homines improbi, non excandescent, imò gratiam habebunt, quòd justa vituperandi libertas meliorem afferat vivendi rationem. *Exordium.*

Natus est ex ea gente quæ factio Barchina dicebatur, à Barcha Didonis socio, qui natale solum in arida Lybia tenuit, ità obscurum, infœcundum, barbarisque hostibus refertum, ut id relinquere, & in Aphricam transmigrare compulsus fuerit, vel rerum inopiâ coactus, vel hostium metu perculsus. Jam in Aphrica talis contigit populus, cujus propter insignem perfidiam suspecta fides proverbio locum fecit. *A genere.*

Oriundus itaque ex horrido, & tam infausto loco patriam sortitus est Carthaginem. Cujus cives odiis semper atque vitiis propè majoribus certârunt, quàm viribus aut virtutibus. Unde per ignaviam & rerum omnium imperitiam, amiserunt Sicilium atq; Sardiniam, *A patria.*

A Majoribus.

Sardiniam, provincias omnium florentissimas.

In majorum ejus numero, quem laudandum magis existimârunt, Asdrubal erat, is scilicet, quo nemo fuerat crudelior: cujus efferata sævitia dolo, & insidiis Xantippi, Marcum Artilium Regulum, spiritu religiosissimi virum cepit, & miseris modis excruciatum interfecit. Quod vel solum immane facinus dii videre non potentes, servum immiserunt, qui de viro deterrimo pœnas sumeret, & divinum factum quasi miraculo comprobaret. Hic enim, quòd dominum suum occidisset, tyrannum subitò aggressus interemit: cúmque comprehensus omni modo cruciaretur, lætitiam tamen, quam ex vindicta ceperat, in ore constantissimè retinuit, eoq; fuit habitu oris, ut superante lætitiâ dolores, ridentis etiam speciem præbuerit. Valerius lib. 3. cap 3. Livius in præfatione bellorum Punicorum.

Regulus captus est anno ab urbe condita 496. autore Polybio:

A parentibus.

Patrem habuit Amilcarem tyrannum pestilentissimum, qui ut sui similem, hoc est, nativæ crudelitatis hæredem filium relinqueret, undecim annos natum, aris admovit, ut odium in Romanos perenne juraret. Et hic maturè patris vestigia sequutus, odii magnitudinem ostendere cupiens, inflexit in terram pedem, suscitavítq; te pulverem, dicens; Tum belli finis erit, cùm alterutra pars in habitum pulveris redacta fuerit. Vide Valer. lib. 9. cap. 3.

Ab iis quæ nativitatem secuta.

Patris igitur vestigia subsecuturus certæ prædictionis somnium vidit, votísq; suis convenientem imaginem hausit. Existimavit enim missum sibi à Jove mortali specie excelsiorem juvenem, invadendæ Italiæ ducem, cujus monitu primo vestigia nullam in partem secutis oculis, mox humani ingenii pronâ voluntate vetita scrutandi ponè respiciens, animadvertit immensæ magnitudinis serpentem, cum ingenti arborum ac virgultorum strage, ferri concitato impetu, omne quicquid obvium fuerat proterentem

tem, pòstque eam magno cum cœli fragore erumpentes nimbos, lucémque caliginosis involutam tenebris: attonitus deinde, quidnam esset monstri, & quid portenderet, interrogavit: Hic dux, Italiæ, inquit, vastitatem vides, ut ait Valer. lib 1. cap. 5. Eadem Livius habet primo belli Punici a. Silius lib. 3. Cicero de Divinatione lib. 1.

Ab institutione.

In prætorio patris educatus fuit, ubi nihil præter mera tyrannidis exempla vidit. Eum Asdrubal, vix dum puberem, ad se accersivit, ut militiæ assuesceret, ínque paternas opes succederet. Sed optimus vir Hanno factionis alterius princeps, animadvertens pessimam adolescentis indolem, ipsum domi tenendum sub legibus, sub magistratibus docendum, vivere æquo jure cum cæteris censebat: nè quandoque parvus hic ignis incendium ingens excitaret. At pauci, ac fermè optimus quisque Hannoni assentiebantur: sed (ut plerunque fit) major pars meliorem vicit, ut ait Livius. Prudenter autem Hanno: nam Annibal ferus, immanísque naturâ, adjunxit à pueritia prima disciplinam, quâ non jura, non leges, non civiles consuetudines, sed bella cæ ésque & hostiles proditiones tractare didicerat. Itaque crudelissimus evasit dux, & fallendis hominibus callidissimus. Nam ad decipiendum hostem semper intentus, quos aperto Marte superare non poterat, dolis aggrediebatur, ut refert Plutarchus.

Ab educatione.

Optimos quidem præceptores consecutus erat, sed omnes naso suspendens per arrogantiam, in bonis disciplinis nihil promovit. Etenim oratorem atque philosophum eloquentissimum Peripateticum Phormionem audivit Ephesi, de imperatoris officio, & de omni re militari copiosissimè disserentem, paulóque pòst rogatus quidnam de illo philosopho judicaret, respondit multos se deliros vidisse

disse senes, sed qui magis quàm Phormio delirare, vidisse neminem. Cujus rei meminit Cic. de Orat. lib. 2.

Legum contemptus.

Legum justitiam nihil curavit, fœdera rupit, legatos P. Valerium Flaccum, & Qu. Fabium Pamphilum à sociis & pro sociis missos, contra jus gentium non audivit; nec in castra admisit. Et quas in leges patrias delinquendo pœnas meruerat, eas astutiâ mirè solitus est avertere. Sic à Duillo consule navali prælio victus, timénsque classis amissæ (capitale enim Carthaginensibus ex publico legum decreto fuit, si quis ducum injussu populi pugnâsset infeliciter) pœnas dare; ex illa infelici pugna priùs quàm cladis nuntius domum perveniret, quendam ex amicis compositum & instructum Carthaginem misit. Qui postquàm civitatis ejus curiam intravit, Consulit, inquit, vos Annibal, cùm dux Romanorum magnas secum maritimas trahens copias advenerit, an cum eo confligere debeat. Acclamavit universus senatus, non esse dubium quin oporteret. Tum ille: Conflixit, inquit, & superatus est. Ita liberum his non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisse judicaverant, ut ait Valer. lib. 7. cap. 3.

A vetusto gesta.

Rupto quod primo bello Punico fuit ictum fœdere, totius Italiæ agros ferro & igne vastavit: quod scelus ut pro sua libidine patraret, occasionem quæsivit, nec quæsita defuit. Erant in Hispania Saguntini, quasi medii inter Romanorum & Carthaginensium fines, jure fœderis in libertate relicti. Hi postea totos se Romanis addixerant, initâque societate Romani imperii fidissimi cultores habebantur. Quam Annibal constituit animo, nihil opportunius fieri posse ad eliciendum Romanorum iram, ac incendium quod sibi optatissimum erat, concitandum, quàm Saguntinos armis bellóque lacessere. Sed priusquam soci-

ſocios populi Romani aperte adoriretur, ſtatuit in Olcadas, alioſque trans Iberum populos exercitum ducere, ac eis ad deditionem compulſis, aliquam Sagunto nocendi cauſam reperire; quâ non tam meditato conſilio à ſe illatum, quàm à Saguntinis contractum bellum videri poſſet. Primùm igitur Oleadum gente ad deditionem compulſâ, Vacceos deinde aggreditur, agros depopulatur, oppidàque multa expugnat, ut ait Plutarchus.

Annibalis majore ex parte virtus ſævitiâ conſtabat: argumento fuerunt multa, cum primis illud, quòd in flumine Gello corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit, ut æquè ſceleſtum terreſtrium Carthaginenſium copiarum egreſſum terra, quàm maritimarum Neptunus experiretur. Idem captivos oneribus, & itinere feſſos, primâ parte pedum ſucciſâ relinquebat. Quos verò in caſtra perduxerat, paria fratrum & propinquorum jungens, ferro decernere cogebat: neque antè ſanguine explebatur, quàm ad unum victorem omnes redegiſſet. Juſto ergo illum odio, veruntamen tardo ſupplicio ſenatus, Pruſiæ regi factum ſupplicem ad voluntariam mortem compulit, ut ait Valer. lib. 9. cap. 2. Nonnullis quidem virtutibus Annibal præditus erat, ſed eas ingentia vitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia pluſquam Punica, nihil veri, nihil ſancti, nullius dei metus, nullum juſjurandum, nulla religio, ut Livius ſcribit. *Ab animi dotibus. Al. Vergelle*

Nullo quidem labore aut corpus Annibalis ab initio fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris & frigoris patientia par, cibi potúſque deſiderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarum ſomnique nec die nec nocte diſcriminata tempora id, quod gerendis rebus ſupereſſet, quieti dabatur: ea neque molli ſtrato, neque ſilentio accerſita, ſed tantum id corporis bonum luxuria fregit, maximè *A corporis dotibus.*

Campana, ptrquam utilis imperio Romano. Invictum enim armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit. Illa vigilantissimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, unguentorum fragrantiâ, Veneris usu lasciviore ad somnum ac delicias evocavit. Ac tum demum fracta & contusa Punica feritas est, cùm Seplasia ei, & Albana castra esse coeperunt. Quid ergo his vitiis fœdius? quibus virtus atteritur, victoriæ langueſcunt, sopita gloria in infamiam convertitur, animíque pariter & corporis vires expugnantur, adeó ut nescias ab hostibúsne, an ab illis capi perniciosius habendum sit, ut ait Valer. Max. lib. 9. cap. 1.

A fortunæ bonis.

Opes, quas apud milites plebémque plusquam modicas habebat, assiduis rapinis auxit; quibus hóminum animos sollicitavit, & corrupit, ut largitionibus sibi favorem aucuparetur, viámque ad dominationem præstrueret. Libido enim magna invaserat reipub. capiundæ, sibique regnum parandi.

Ab iis quæ supremum vitæ diem præcesserunt.

Ingratos Carthaginenses appellat Valerius Max. quod in animum induxerint è conspectu suo submovere Annibalem, qui pro eorum victoria tot imperatores, tótque exercitus Romanos trucidaverat. Sed illi judicio meo prudentes, justis rationibus adducti, nocentissimam bestiam religârunt, interturbatorem publicæ pacis, tótque cladium autorem truculentissimum.

Ejectus igitur in exilium, ad Antiochum regem Syriæ confugit: quo victo, ad Prusiam Bithyniæ regem concessit: unde Romam legatione repetitus, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno, absumptus est: ità morte non gloriosâ succubuit vitam in secutâ turpissimam.

Pestilens & crudelis C. Flammius erat, qui miserabili

rabilis illius ad Thrasymenum pugnæ causa fuit. Sed longè pestilentior, atque crudelior Annibal: illum semel rempubl. affligere stultitia coëgit, hunc autem furor ad maximas clades sæpenumero pertraxit. *A comparatione.*

Plura dicere supersedeo: ineptus enim haberi possem, si crimina Annibalis omnia, quæ nullum nocendi finem habuerunt, studerem exiguâ, quam habet oratio mea, facultate complecti. *Conclusio.*

De comparatione, quæ συγκρισις Græcè dicitur.

CAP. X.

"COmparatio est oratio, ex collatione aliquid disquirens, quo id, quod comparatur, in majus extollat, aut ostendat æquale.

Comparantur autem vel bona bonis, vel bona "malis, vel mala malis, vel parva majoribus confe- "runtur. Prorsúsq; comparatio duplicem habet vel "laudem, vel vituperationem, vel alterutrum ex "laude, vituperationéque compositum: Omnis au- "tem comparationis locus admodum difficilis est, "præsertim si parva majoribus conferas.

Comparari verò omnia possunt, quæ laudari, "quæque vituperari;

"Personæ,
"Res,
"Tempora,
"Loci,
"Irrationalia animalia,
"Plantæ.

Non oportet autem comparantem totas res totis
" conferre ; id enim ſupinum, ineffieax, & nequa-
" quam eſt pugnax : ſed capiti caput conferendum ;
" hoc enim vehemens. Atque dividere totas, laudis
" eſt, non comparationis. Comparatio autem in hoc
" non eſt poſita, quando totum hoc præexercita-
" mentum comparatio vocatur : ut,

Comparatio Achillis & Hectoris.

Proœmium. Volenti mihi virtutem conferri virtuti, cum A-
" chille haud immeritò componendus fuerit He-
" ctor. Sunt quidem ipſæ per ſe virtutes nimirum
" abundè honeſtæ, comparatæ tamen, admirabilio-
" res videntur.

A loco. Patriâ ergó nati ſunt non eâdem, laudatâ tamen
" uterque. Ille enim in Phthia, unde Græciæ ipſius
" primum prodiit cognomentum : hic verò Trojæ,
" cujus conditores deorum quoque primi fuerunt.
" Quod ſi pari natum eſſe loco affert aliquid ad
" laudem, nihil quidem hac in parte Achilli poſt-
" habendus eſt Hector.

A parentibus. Nati autem uterque præclarâ patriâ, parem quo-
" que generis habuerunt dignitatem : uterque enim
" ad Jovem originem ſuam initiumque generis ſui
" refert. Pelei enim filius Achilles fuit, Æaci verò
" Peleus, & Jovis Æacus. Sic quoque Hector Pri-
" mi, Priamus autem Laomedontis, & Dardani La-
" omedon filius, Dardanus quoque Jove prognatus
" eſt.

A majoribus. Progenitore autem Jove nati uterque, reliquam
" quoque majorum ſeriem habuerunt claritudine
" æqualem. Ut enim Achilles Æacum habuit & Pe-
" lea, quorum ille Græcos à ſiccitate, penuriâque li-
" beravit; hic Lapithis devictis ob egregiâ virtutem
" deæ conjugium eſt aſſecutus: Sic Hectoris Darda-

nus

" nus progenitor fuit, deorum primùm dignus habi-
" tus convictu; pater autem Priamus imperavit urbi,
" cujus muros ipsi quoque dii fundârunt. Quòd si
" non minus est, quàm deæ sortitum esse conjugia,
" deorum, ídque optimorum, mensâ convivióque
" usum esse; nihil est quod quisquam majorum glo-
" riâ Hectori præferat Achillem.

Ab educatione.

Talibus autem uterque majoribus procreati, an-
" bo ad fortitudinis sese studia contulere: & ille qui-
" dem à Chirone educatus est; huic Priamus ipse
" præceptor, velut naturæ quadam viâ, virtutis mo-
" numenta tradebat. Par itaque, simiĺsque educatio
" parem utrique conciliat laudem.

A rebus gestis.

Ut autem ad virile pervenere robur, eodem in
" bello par uterque animi, virtutísq; specimen præ-
" buerunt. Hector enim Trojanos ducebat, solúsque
" velut obex, propugnaculúmque civitati datus, tue-
" batur ipsam, stetitque, quamdiu faventibus diis &
" auxiliaribus est usus. Cadens deinde, ipsam quoq;
" Trojam post se traxit atque evertit. Achilles verò
" Græcorum præerat armis, terroréq; omnes vince-
" bat Trojanos, Palladis fultus numine atque auxi-
" lio, occumbènsque spem victoriæ in reliquum ab-
" stulit Græcis.

A morte.

Et ille quidem victus à Pallade interiit: Hic au-
" tem cecidit ab Apolline confixus. Natiq; ambo ex
" diis, ambo quoque deos habuere mortis autores,
" útque divinitus generis initia, ità vitæ etiam ex-
" itum accepere. Quòd si similes utríque vita fuit,
" similísque mors utrumque abstulit, quid est quo
" non Hector par sit, quòq; cedere debeat Achilli?

Epilogus.

Plura erant, quæ dicerem de utriusque virtute, ni-
" si quemadmodum in his, quæ dixi, ità in reliquis
" per omnia ipsorum gloria esset æqualis.

SCHOLIA.

COmparatio secundum Priscianum est, vel similium, vel diversorum, vel minorum ad majora, vel majorum ad minora collatio.

Differt ab ea, quæ inter schemata sententiæ numeratur à rhetoribus; quòd hæc brevis sit exornatio, illa exercitationis studio suscepta, instar laudis vel vituperationis fusiùs tractari soleat.

Bona bonis, &c. Ut si Æneam Numæ comparaveris, sapientiæ fortitudinem, justitiam pietati.

Bona malis, &c. Bonitas enim ex malorum comparatione magis enitescit ac effulget; ut sapientia comparata stultitiæ, pax discordiæ, sobrietas ebrietati.

Mala malis, &c. Ut si ebrietas cum adulterio conferatur, Philippus Echeto, Procrustes Phalaridi.

Parva majoribus, &c. Res exiguæ verbis attolli possunt, ut si ex musca feceris elephantum.

Duplicem habet laudem, &c. Per loca laudis processuri, comparabimus & urbem urbi, ex qua sunt viri, & genus generi, & victum victui, & professiones professionibus, & gesta gestis, & ea quæ accidunt extrinsecus, ut diversos mortis modos, & quæ eam sunt secuta. Similiter si arbores comparare volueris, conferes etiam præsidentia eis numina, & loca in quibus nascuntur, & fructus, & utilitatem, & similia. Res quoque si compares, extolles qui primi eas invenerint, & eos conferes. Præterea qualitatem animi & corporis.

Alterutrum, &c. Alterutrum aliquando vituperantes, alterutrum laudamus: ut si comparemus justitiam & divitias.

Locus difficilis, &c. Unde fortem, Priscianus ait, oratorem exigit, & callidum & celerem, ut agiles possit semper facere transitiones.

Per-

Personæ, &c. Ut in oratione pro Cluentio, ubi Milesia & Oppianicus conferuntur. Illa à secundis hæredibus pro abortu pecuniam acceperat, hic idem effecerat per alieni corporis cruciatum. Vide Erasm. 2. Copiæ.

Res, &c. Ità conferri poterit Academia aliqua cum alia, urbs cum urbe, locus cum loco, &c.

Totas res totis, &c. Non fuerit necesse, inquit, ut aliquam rem per omnes suas partes cum alia conferas, ut caput Demosthenis cum capite Ciceronis, humeros cum humeris, manus cum manibus, pedes cum pedibus: Sed magis, ut secundum locos generis demonstratum, compares genus Demosthenis cum genere Ciceronis, patriam cum patria, educationem cum educatione, res gestas cum rebus gestis, &c.

Non est posita, &c. In hoc comparationis progymnasmate non est comparatio caput, quia comparatio est tota præexercitatio. Non quidem est caput, sed comparatio diffusa per omnes locos atque partes.

Phthia, &c. Φθία, ὅθεν ἡ Ἑλλὰς μεγάλως ἐπώνυμος: Unde Helladis cognomentum provenit. Est autem Phthia Thessaliæ oppidũ & regio Achillis patria illustris; Dido apud Ovidium in Epistolis:

Non ego sum Phthiâ magnísq; oriunda Mycenis.

Hinc Phthius. Idem in Briseide.

Quàm sine me Phthiis cæsecant æquora remis.

Pomponius Mela Phthiam in Phthiotide ponit, regione Græcâ: Et Hellas, Achaiæ regio, alio nomine Artis dicitur. Eadem Thessalia cognominata fuit, autore Plin. l. 4. c. 7. Plura apud Thucyd. lib. 1. Hellenes Græci appellati sunt. Hellas dicta fuit à Deucalionis & Pyrrhæ filio, qui Hellen appellatur.

Troiæ conditores, &c. Apollo & Neptunus cum Laomedonte, Ili filio, patre Priami, mercede pacta

muros Trojanos condiderunt; unde Ovidius ait,

utilius starent etiam nunc mœnia Phœbi.

Virgil. in 3. Æneid. *----Ceciditque superbum*

Ilium & omnis humo fumat Neptunia Troja.

Pelei, &c. Jupiter, ut Ovid. ait 6. Metamorph. in ignem transformatus, ex Ægina Æsopi filia (quam indè vocat Asopida) genuit Æacum, Æacus Pelea, Peleus ex Thetide Achillem; unde ab avo Æacides appellatur, à patris nomine Pelides.

Priami, &c. Dictum aiunt ἀπὸ τοῦ πρίαμαι, emo, quòd ab Hercule captus, auro fuerit redemptus.

Dardanus, &c. Jovis & Electræ filius. Ovid. 4. Fastorum.

Dardanon Electrâ quis nescit Atlantide natum,
Scilicet Electræ concubuisse Jovem?

Hinc Dardania dicitur Phrygia: sicut à Dardani filio Troë, Troja: ab Ilo Troïs filio, Ilios, vel Ilion.

Alii genus Hectoris paulo aliter derivant. Jupiter, inquiunt, ex Electra genuit Dardanum, Dardanus Assaracum & Ilum, Ilus Laomedontem, Laomedon Priamum, Priamus Hectorem. Vide Tortellium.

Græcos liberavit, &c. Æacus tam cæteris virtute præstitit, ut, cùm maximâ siccitate in Græcia plurimi hominum corrumperentur, nullúmq; malo huic auxilium inveniretur, postquam magnitudo calamitatis excrevit, eum civitatum principes adierint, rogantes, ut tantum malum, tantámq, pestem ab eis propulsaret: sperabant enim propter ipsius generositatem atque eximiam pietatem, quàm celerrimè à diis præsentium malorum liberationem inventurum. Nec ea spes eos fefellit. Itáque voti compotes facti in Ægina, ubi votum ille precésque fecerat commune omnibus Græcis sacrum ædificavêre. Atque ex eo tempore, donec inter homines fuit, summa

cum

cum gloria vitam duxit. Postquam verò migravit è vita, cùm apud Plutonum Proserpinàmque maximos honores assecutus esset, ad judicandas animas eis assedisse fertur. Hæc ex Plutarchi Evagora.

Lapithis devictis, &c. Hi Thessaliæ populi, Ixionis & nubis filii, frænorum & stratorum inventores. Virg. 3. Georg.

Fræna Pelithronii Lapithæ, gyrósque dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.
Exiluit, primus chalybem frænósque momordit
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen,
Spumavitque novis Lapithæ domitoris habenis.

Luc. lib. 6.

Plura de Lapithis & Centauris apud Ovid. 12. Metamorph.

Deæ conjugium, &c. Hoc est, Thetidos. Fuit autem Theris, Θέτις. Polei uxor, Achillis mater, ut Tethys, Τηθὺς, Cœli & Vestæ filia, Neptuni conjux, mater Nympharum. Hoc primam producit, illud autem corripit. Virg. 1. Georg.

Thetis.

Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis.

Claudian. lib. 1. de raptu Proserpinæ.

Hinc latrat Getula Thetis, Lilybeáque pulsat
Littora------

Virgil.

Læva tenent Thetis, & Melite, Panoptáque virgo.

Ob egregiam virtutem, &c. Cum Peleus in pugna contra Centauros strenuè dimicâsset, multísque aliis bellis atque periculis probatus esset, Thetida, Nerei filiam immortalem, quamvis ipse mortalis, uxorem meruit, atque ex omnibus, quæ antè fuere, solùm in istis nuptiis Hymenæum deos cantâsse ferunt, ut ait Plutarchus.

A Chirone educatus, &c. Centauri ἀπὸ τῆς κεντήσεως, hoc est, à pungendo aut stimulando dicti, equorum stimulatores. Quorum unus erat Chiron, Saturni & Phillyræ filius, optimus cytharœdus, medicus, astrologus.

Chiron.

logus. Ab eo muſicam Achilles didicit. Ovid. 1. de arte.

Phillyrides puerum cytharâ perfecit Achillem,
Æacidæ Chiron, ego ſum præceptor amoris.

Ab eodem medicinam Æſculapius, aſtrologiam Hercules didicit. Fuit autem juſtiſſimus omnium. Qui cum tractaret ſagittas Herculis, unâque lapſâ pedem vulnerâſſet, poſt nonum diem in ſignum Sagittarium verſus dicitur. Ovid. 5. Faſtor.

Nona dies aderat, cum tu, juſtiſſime Chiron,
Bis ſeptem ſtellis corpore cinctus eras.

Propugna culam, &c. προβολὸς accipitur pro tutore, defenſore, propugnatore. Aliàs dicitur ſcopulus, vel eminens in mare ſaxum.

Faventibus diis, &c. Troja tantiſper faventes deos habuit nec capi potuit, dum fata Trojanorum permanſerunt integra. In fatis autem fuerunt Troïli vita, Palladii conſervatio, illæſum Laomedontis ſepulchrum, equi Rheſi.

Victus à Pallide interiit, &c. Hector ab Achille fuit interfectus, unde Virgilius in primo:

Ter circum Illiacos raptaverat Hectora muros.
Exanimúmque auro corpus vendebat Achilles.

Sed Palladem habuit adjutricem, συναγωνίζομένην, in pugna ſociam.

Ab Apolline, &c. Paris Achillem interfecit, in Apollonis Thymbræi templo, ſed ab Apolline directis in Achilleum corpus ſagittis. Virg. in 6.

Phœbe graves Trojæ ſemper miſerate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela manúſque
Corpus in Æacidæ-----

Ovid. 13. Metamorph.

At poſtquam cecidit Paridis Phœbíque ſagittis.

Plutarchus in comparatione Lyſandri & Syllæ, ait, Achillem interfectum à Paride inter portas.

Com-

Comparatio Demosthenis & Ciceronis.

SI non parvam laudem merentur, qui divinorum ingeniorum gloriâ, cæterarumque rerum conspicuarum claritate pates enituerunt; non vulgarem sibi vendicant Demosthenes & Cicero, quos viros summos per omnia pares natura produxit. *Exordium.*

Patriam uterque sortitus illustrem, ille Græciam, uberrimum Atticæ eloquentiæ fontem; hic Italiam, Latinæ linguæ parentem facundissimam. *A patria.*

Obscuro natus uterque parente, clarissimus evasit: Ille patrem vix seculo suo notum habuit, ut inquit Valerius: de hujus item patre nihil (ut Plutarchus inquit) certum est proditum. *A parentibus.*

Generis seriem, quam a majoribus humilem & ingloriam acceperunt, ità virtutibus propriis illustrârunt, ut maximâ laudis claritate polleant in æternum. *A majoribus.*

Ingeniorum specimen sub prima juventâ statim emicuit. Unde bonas inter disciplinas educati, & præclaris artibus dicendi protinus addicti, summos in oratores evaserunt, summámque è foro, curiâque gloriam sibi quæsiverunt. *Ab educatione.*

Ab optimis præceptoribus instituti fuerunt, Demosthenes ab Isæo eloquentissimo doctore: Cicero à Philone Academico, Molone Apollonio, viris in docendo disertissimis. *Ab institutione.*

Cicero Græcè & Latinè declamando se plurimùm exercuit cum M. Pisone, & Qu. Pompeio. Et Demosthenes vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, ut ad fremitus concitatarum concionum patientiâ duratis auribus in actionibus uteretur, ut ait Valer. Fertur & Ciceronem primùm in pronunciatione *Ab exercitatione.*

non

non minùs, quàm Demosthenem laborâsse: unde omni curâ, & Roscium comœdum, & Æsopum tragœdum observâsse traditur, ait Plutarchus.

Ab animi dotibus.

In utroque refulsit integritas, benevolentia, & humanitas. Unde cùm Demosthenes ab Athenienſi populo jussus esset accusare quendam, recusavit id facere: ut ergò adversus cum reclamatio populi, quemadmodum, consuevit, facta est, surrexit Demosthenes, & inquit, Vos me, viri Athenienses, consultorem habetis etiam inviti; calumniatorem verò, nec si velitis quidem. Et Cicero, cùm præfectus annonæ esset, sortitúsque Siciliam, in missione frumenti, quam ad urbem agere coactus erat, plerisque Siculis molestus gravísque videbatur: sed mox cùm ejus integritatem, humanitatémque experti essent, cum, veluti neminem ex aliis ducibus suis, honore summo dignati sunt.

A rebus gestis.

Ad remp. salutis publicæ conservandæ studio se contulere. Nactus autem Demosthenes uberem in remp. materiam honestam, pro Græcorum libertate adversus Philippum, & in eâ præclarè decertans, confestím nomen & gloriam assecutus est. Nec solùm ut disertus, verùm etiam ut fortis vir suspiciebatur; ut admiraretur ipsum Græcia, observaret Persarum rex, plurimus apud Philippum sermo esset, confiterentur adversarii, sibi aversus præclarum virum esse certamen. Et Cicero maximis periculis remp. liberavit. Unde Juvenal. Satyr. 8. eleganter inquit:

Quis, Catilina, tuis majoribus atque Cethegi
Inveniet quicquam sublimius? arma tamen vos
Nocturna, & flammas domibus, templísq; parâstis,
Ut Braccatorum pueri, Senonúmque minores,
Ausi quod liceat tunicâ punire molestâ,
Sed vigilat consul, vexilláque vestra coërcet.

Hic

Hic novus Arpinas ignobilis, & modò Romæ
Municipalis eques, galeatum ponit ubique
Præsidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Numinis & tituli, quantum non Leucade, quantum.
Thessaliæ campis Octavius abstulit udo
Cædibus assiduis gladio: sed Roma parentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Ab autoritate.

Autoritas in repub. par fuit, præsidio uterque militarium hominum egebat. Demosthenes Charetis, Diophetis, Leosthenis: Cicero, Pompeii, Augusti; id quod Augustus ipse ad Agrippam, & Mecœnatem scribit.

A simili quæ mortem præcessio fortunâ.

Duos rhetores alios haud invenio, qui ab obscuris parvísque facti sint tanti, qui tyrannis se regibus objecerint, filias amiserint, patriâ suâ exulârint, reversi sint cum honore, rursus fugitantes in adversariorum pervenerint manus. Quòd si natura fortunáque viri utriusque, sic, quemadmodum artifices quidam inter se, contendant, difficile judicatu est, magísne moribus, an rebus gestis similiores reddiderint.

A morte.

Una cum patriæ libertate fuerunt extincti. Demosthenes Antipatri imperio per Archiam Phygadotheram, satellitum principem: Cicero Antonii jussu per Herennium centurionem. Et, quod mirum, certis præsagiis utrique mors denuntiata fuit: illi somniis, huic auspiciis. Demosthenes enim nocte per quietum visus erat cum Archia tragœdiis in theatro certare, & cùm illum superâsset, tamen defectu appa ratus ab illo vinci. Et Cicero cùm in villa Cajetana esset, corvus in conspectu ejus horologii ferrum loco motum excussit, & protinus ad ipsum retendit, ac laciniam togæ eousque morsu tenuit, donec

nec servus ad occidendum eum milites venisse nuntiaret.

Ab iis quæ mortem consecuta.

Ut Demosthenis gloriosam, ità Ciceronis mortem æterna gloria fuit insecuta: atqui tyrannos, quorum nefario scelere succubuerunt, infamiæ crimen perpetuum est comitatum.

Epilogus.

Plura dicenda essent: sed cùm cætera comparatoris facilia sint collatu, operæ pretium est visum, hæc paucis indicâsse, quæ restant autem stylo manum injecturis reliquisse.

Ad consimile genus exercitationis conferre poteris Philippum cum Pyrrho, ex primo belli Macedonici libro apud Livium, aliósque autores.

Item Philippum cum Alexandro, apud Justinum lib. 9.

Item in Plutarcho petas licebit exempla comparationum,

- Publicolæ, & Solonis.
- Alcibiadis, & Coriolani.
- Periclis, & Fabii.
- Annibalis, & Scipionis.
- T. Flaminii, & Philopœmenis.
- Aristides, & Catonis.
- Timoleonis, & Æmilii.
- Lysandri, & Syllæ.
- Agesilai, & Pompeii.
- Dionis, & Bruti, &c.

DE ETHOPOEIA.

CAP XI.

"Ethopœia est imitatio & expressio morum personæ subjectæ.

Imitationis autem tres sunt differentiæ, Εἰδωλοποιία, Προσωποποιία, Ἠθοποιία.

Est

"Est quidem Ethopœia, quæ notam habens per-
"sonam, mores solùm effingit, ut qualia faceret ver-
"ba Hercules, Eurystheo sibi imperante. Hic notus
"quidem est Hercules, dicentis verò effingimus
"mores.

"Idolopœia est quæ personam habet notam, sed
"defunctam, & loqui non potentem, quemadmo-
"dum ἐν Δήμοις Eupolis finxit, & Aristides ἐν τῷ
"ὑπὲρ τῶν τεσσάρων. Unde etiam Idolopœa vocatur.

"Prosopopœia est, quando finguntur omnia, &
"mores, & personæ, quemadmodum Menander fecit
"argumentum. Argumentum enim nec rem, nec
"personam habet propositam, unde Prosopopœia
"est dicta, fingitur enim ipsa cum moribus persona.

Dividitur autem Ethopœia: namque alia est

"Passiva, quæ exprimit affectum: ad
"quam pertinet, quæ prorsus animi
"significant motum, ut qualia verba
"Hecuba faceret Troîa subversâ.

"Moralis, quæ mores solos depingit,
"ut qui diceretur mediterraneus,
"primùm conspicatus mare.

"Mixa, quæ mores habet pariter &
"affectum, ut qualia loqueretur A-
chilles super occiso Patroclo, cùm
"pugnare decrevisset. Mores enim
"consilium habet, affectum verò
"amicus occisus.

"Ethopœiam verò tractabis dicendi genere di-
"lucido, brevi, florido, disjuncto; omni flexu, atque
"figura remotâ. Proque capitibus divides tribus ip-
"sam temporibus; præsenti, præterito, & futuro.

Exemplum

Exemplum Ethopœia passivæ, continens quæ verba dicere posset Niobe, jacentibus liberis.

Exordium à præsenti.

"ME miseram! quam aliam præ alia deflebo ca-
"lamitatem, orbata nunc liberis, quibus antè
"eram insignis? Quæ copia infelici mihi ad quam
"redacta est inopiam? non sum jam misera unius
"filii mater, quæ anteà tam multis conspicua ince-
"debam. At quantò satius foret sterilem fuisse pote-
"ùs, quàm in lacrymas, atque luctus fœcundum?
"Longè enim infelliciori loco sunt hæ quæ orbita-
"tem suam deflent, eis quæ nunquam perperunt.
"Hoc enim quòd experimentum amoris filiorum
"sumpserunt, destitutis postea acerbissimum est.

A præterito

Sed infelicem me, quæ parem ei qui me genuit,
"sum experta fortunam! Orta enim ex Tantalo qui
"convictu deorum fœlix, tandem ab ea est deorum
"amicitia evolutus: hujus quoque cladibus meis ap-
"probo me esse genus. Conjuncta enim sum Lato-
"næ, pérq; hanc ipsam nunc his opprimor malis, &
"ipsius familiaritatem filiorum orbitate deploro.
"Hícque mihi finis cum dea convictûs, ut in cala-
"mitatibus degam. Priùs namque quàm ipsi sum
"cognita Latonæ, felicior ipsa fui mater: ut autem
"sum illi notior facta, desolata sum liberis, quorum
"anteà quàm me nôsset ipsa, infistni fui multitudi-
"ne beatu. Jacet ille sexus utriusque lætus numerus,
"mihi summũ in luctum. Quò me vertam infelix?
"ad quæ deflectar? quod mihi ad tot defunctos libe-
"ros sufficiet sepulchrum? Miseram me! in tanti
"malis meis ipse quoque me deserit calamitatum
"mearum honor, & infelici justa intermittuntur.

Verum enim vero quid ista queror, ac deploro, cùm

á diis

à diis, ut me in aliam naturam transmutent, impetrare liceat! Unum hoc miserarum mearum video remedium; ut in alicujus, quod sensus vitæque sit expers, formam commuter. Sed vereor misera, nè & sic quoque, quamvis mutata, inter lacrymas agere non cessem.

SCHOLIA.

Ethopœia, Ethopœia, à Prisciano vocatur allocutio, sermonis imitatio, ad mores, & suppositas personas accommodata. Quint. lib. 9. cap. 2. Imitatio, inquit, est morum alienorum, quæ Ἠθοποιία, vel, ut alii malunt, Μίμησις dicitur: versatur & in dictis, & in factis. Expressio morum est, & affectuum, unde nomen habet.

Hercules Eurystheo, &c. Hercules Jovis & Alcmenæ filius. Vide Ovid. Met. 9. Dictus quasi aëris gloria. Macrob. 1. S. Satur. cap. 20. Revera Herculem solem esse vel ex nomine claret. Heracles enim quid aliud est, nisi heras, id est, aëris cleos? quæ porrò aëris gloria est, nisi Solis illuminatio, cujus recessu spiritus occulitur profunditate tenebrarum? Coactus fuit multa adire pericula, Junone impellente, & imperante Eurystheo. Vide Boccatium lib. 12. cap. 34. Fuit autem Εὐρυσθεὺς Sthenelí Mycenarum Regis filius. Ovid. in Epistolis:

Quem non mille feræ, quem non Stheneleïus hostis,
Non potuit Juno vincere vicit amor. Virgil. in Æneid.
-----Duros ut molle labores
Rege sub Eurystheo fatis Junonis iniquæ.
Pertulerit.

Εἰδωλοποιία, &c. Hanc simulacri fictionem appellat Priscianus. Fit cùm mortuis verba dantur. Quod facit Cicero pro Cœlio, verba dans Appio Cæco contra Clodiam, Livius lib. 6, belli Punici: Si ab

inferis exiſtat rex Hiero, fidiſſimus imperii Romani cultor, quo ore aut Syracuſas aut Romam ei oſtendi poſſe, cùm, ubi ſemirutiam ac ſpoliatam patriam reſpexerit, ingrediens Romam, in veſtibulo urbis propè in porta, ſpolia patriæ ſuæ viſurus ſit? Item, Cicero in Confirmatione: Quòd ſi nunc L. ille Brutus reviviſcat, & hîc ante pedes veſtros adſit, non hac utetur oratione? Ego reges ejeci; vos tyrannos introducitis. Ego libertatem quæ non erat peperi, vos partam ſervare non voltis. Ego capitis mei periculo patriam liberavi; vos liberi ſine periculo eſſe non curatis:

Item Hector occiſus apud Virgil. in 2.

Heu fuge, nate deâ, téque his, ait, eripe flammis.
Hoſtis habet muros, ruit alto à culmine Troia:
Sat patriæ, Priamoque datum: ſi Pergama dextrâ
Defendi poſſent, etiam hac defenſa fuiſſent.
Sacra ſuoſque tibi commendat Troia penates.
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato ſtatues quæ denique ponto.

Item Polydorus in tertio:

Quid miſerum, Æneа, laceras? jam parce ſepulto.
Parce piàs ſcelerare manus: non me tibi Troia.
Externum tulit, haud cruor hic de ſtipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge littus avarum.
Nam Polydorus ego, hic confixum ferrea texit
Telorum ſeges, & jaculis increvit acutis.

Idem apud Euripid. in Hecuba, inquit:

Sum profectus à profundis manibus, &c.

Εν Δημοῖς. *Eupolis, &c.* In comœdia cui nomen id fuit inditum. Eupolis autem erat veteris, cujus magna fuit licentia, comœdiæ ſcriptor.

Hor. 1. ſer. 4

Eupolis atque Cratinus, Ariſtophanéſque poëtæ,
Atque alii quorum comœdia priſca virorum eſt,
Si quis erat dignus deſcribi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus ſoret, aut ſicarius, aut alioqui

Fa-

Famosus, multa cum libertate notabant, &c. Submersus autem ille fertur ab Alciabiade, quòd quædam illius crimina carpisisset.

Aristides, &c. Hic in oratione quadam rhetoricam defendit, & encomion canit introductorum quatuor, Themistoclis, Miltiadis, Cimonis, & Periclis.

Prosopopœia, &c. Hanc Priscianus reddit conformationem. Quæ est, quando alicui rei contra naturam datur persona loquendi. De qua vide Cicer. 4. ad Herennium. Idem patriam loquentem facit in Catilinam, inquiens: Nullum jam tot annis facinus extitit nisi per te, nullum flagitium sine te: tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio, direptiòque sociorum impunita fuit ac libera. Tu non solùm ad negligendas leges, & quæstiones, verum etiam ad evertendas perfringendásque valuisti: Superiora illa, quanquam ferenda non fuerunt, tamen ut potui, tuli. Nunc verò me totam esse in metu propter te unum; quicquid increpuerit, Catilinam timeri; nullum videri contra me consilium iniri posse, quod à tuo scelere abhoreat: non est ferendum. Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe: si verus ne opprimar; sin autem falsus, ut tandem aliquando timere desinam.

Et Ovidius 2. Metamorph. introducit Tellurem, ità loquentem:

Si placet hoc, meruíq; quid ô tua fulmina cessant,
Summe Deûm? liceat perituræ viribus ignis,
Igne perire tuo, cladémque autore levare.
Vix equidem fauces hæc ipsa in verba resolvo:
(Præsserat ora vapor) tostos en aspice crines,
Inque oculis fumum: volitant super ora favillæ;
Hósne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem,
Officiísque refers, quòd adunci vulnera aratri,

Raſtrorúmque fero, tótóque exerceor anno ?
Quòd pecori frondes alimentáque mitia fruges,
Humano generi, vobis quoque thura miniſtro ?
Sed tamen exitium fac me meruiſſe, quid undæ ?
Quid meruit frater ? cur illi tradita ſorte
Æquora decreſcunt, & ab æthere longiùs abſunt ?
Quòd ſi nec fratris, nec te mea gratia tangit,
At cœli miſerere tui : circumſpice, utrinque
Fumat uterque polus : quos ſi violaverit ignis,
Atria veſtra ruent, Atlas en ipſe laborat,
Víxque ſuis humeris candentem ſuſtinet axem.
Si freta, ſi terræ pereunt, ſi regia cœli,
In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis
Si quid adhuc ſupereſt, & rerum conſule ſummæ.

Menander fecit argumentum, &c. Menander poëta comicus fuit, Gell. lib. 17. cap. 4 ſcribit ab eo relictas fuiſſe centum & octo, vel (ſecundum alios) centum & novem comœdias: ſed omnes ad noſtra tempora non pervenerunt. Cæterum ut Menander habuit Φάσμα, ita ἔλεγχον : in quo res erat; nulla autem vera ſed ficta perſona. Catanæus reprehenſionem vertit. Aphthonius ait, Ὁ δὲ ἔλεγχος πράγμα μέν, ὃ μὴν ἔστι προσωπον. hoc eſt, Redarguit res quidem, non autem perſona: Ut ſi quis illam introducat loquentem, carpentémque faciat hominum mores, aut vitia. Sic Moriam Eraſmus introduxit. Agricola reddidit argumentum quod (ut ait Cicero ad Herennium) eſt res ficta, quæ tamen fieri poſſit, ut argumenta comœdiarum.

Paſſiva, &c. Aptiſciano, paſſionalis appellatur in qua paſſio, id eſt, commiſeratio perpetua inducitur; ut quibus verbis uti poſſet Andromache, orciſo Hectore. Fuit autem ea uxor Hectoris, animo virili prædita, unde à virili pugna nomen ſortita.

Mor

Moralis, &c. In qua continentur mores; ut, quibus verbis potuisset uti rusticus, cùm primùm aspexit navim.

Patroclo, &c. Hic cùm in patria cædem feciſſet, in Theſſaliam confugit ad Achillis patrem: Menœtii regis Lócrenſis filius fuit. *Patroclus.*

Ovidius primo de Ponto:

Cæde puer factâ Patroclus Opunta reliquit,
Theſſalicámque adiit hoſpes Achillis humum.

Amicus fuit Achillis, & ab hujus armis interfectus.

Sive Menœtiadem falſis cecidiſſe ſub armis:
Flebam ſucceſſu poſſe carere dolos. *Ovid in Epiſt.*

Achillis autem verba, quæ potuiſſet Patroclo interfecto facere, complecterentur paſſionem funeris amici, & morem de bello in Trojanorum vindictam ſuſcipiendo cogitantis.

Affectum amicus occiſus, &c. Hujus enim progymnaſmatis uſus eſt, ut exercitii ſtudio perſonarum omnium affectus imitari, aptáſq; materiæ cenſuum, ſententiarum, verborúmq; formas accommodare coneris. Alia enim oratio prudentis hominis & pacati, alia inſipientis & irati. Alia timentis, gaudentis, lugentis; ſenis, juvenis; viri, fœminæ, matronæ, ſcorti: Vide Emporium ſophiſtam.

Amicus, &c. In Aphthonio habetur: Ἦθος δέ ἐστιν, πάθος δὲ φίλος πρὸς φίλον. Quint. lib. 6. cap. 2. πάθος, inquit, atque ἦθος ex eadem natura ſunt, ità ut illud majus ſit, hoc minus: ut amor πάθος, charitas ἦθος, πάθος concitat, ἦθος ſolet mitigare: ἤθη mores ſunt, quibus plerunque ruſticos, ſuperſtitioſos, avaros, timidos ſecundem conditionem propoſitorum affingimus, mores eorum imitamur, & ex his ducimus orationem. Diverſum eſt huic, quod πάθος dicitur, quódque nos affectum propriè vocamus. Et ut proximè utri- *De hujus cùm difficultate, tum utilitate, vide Quint. lib. 3. cap. 1.*

usque differentiam signem, illud comœdiæ, hoc tragœdiæ simile.

Sunt qui Ethopœias pronunt triplicem expessionem,

- Morum, quam prolixiorem tradunt; ut ingeniorum, virtutum, vitiorum, Thrasonis aut tyranni.
- Naturalium propensionum, inclinationum, Φυσικῶν σοργῶν, hoc est, affectuum innatorum; ut amoris paterni in liberos, charitatis affinium, cognotorúmq; inter se.
- Affectuum leviorum, ut cùm animos erigimus ad spem, aut lætitiam.

Dicendi genere dilucido, &c. σαφεῖ perspicuo, de quo suprà in Narratione. Macrob. 5. Saturn cap. 1. ponit dicendi genera 4.

Copiosum, in quo Cicero dominatur.

Breve, in quo Salustius regnat.

Siccum, quod Frontoni ascribitur.

Floridum & pingue, in quo Plinius secundus luxuriatur. Plura dicendi genera profert Erasm. in Copiæ, cap. 123.

Tribus temporibus, &c. In præsenti, instantis fortunæ permutatio, & ærumnæ recensentur. In præterito, potissimùm eæ conferuntur cum infortunio parentum vel majorum. In futuro rerum eventus malorum fines adducuntur, vel consilia, quorum relatione, tantis malis succurri possit.

Niobe, &c. Hæc Tantali filia, Pelopis soror, Amphionis uxor. Fuit autem fœcundissima. Hinc Juvenal. sat. Satyr. 6.

Atq

Atque eadem scrophâ Niobe fœcundior albâ.
Quæ secundum Diodorum Siculum 5. Historiarum, septem filios, totidémque filias: secundum Ovidium in Metamorph. septem filios, Ismenon, Sipylum, Phœdimum, Tantalium, Alphenora, Damasichthona, Ilionea: secundum Boccatium lib. 5. cap. 31. quatuordecim. Vide Gell. lib. 20, cap. Homer. Iliad. ult.

Sed infelicem me, &c. Fabula Niobes significat, mulierum superbiam exitiosam esse. In summum enim illa malum incurrit (ut Niobes mala, proverbialiter maxima dicerentur, & acerbissima) quod passa fuit, quòd se Latonæ præposuisset. Etenim. apud Ovidium:

Quis furor auditos, inquit, præponere visis
Cœlestes? aut cur colitur Latona per aras?
Numen adhuc sine thure meum est.

Orta ex Tantalo, &c. Unde Tantalis ab Ovidio dicitur. Tantalus autem, Jovis & Plotes filius, rex Phrygiæ ditissimus. Unde Tantali talenta abierunt in proverbium. Primò fortunatus fuit: deinde, cùm deorum secreta hominibus prodidisset, detrusus fuit ad inferos, 2. Amorum Eleg. 2.

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia aptat
Tantalus: hoc illi garrula lingua dedit.

Porro Tantali fabulam, paucis explicat, inquiens:

Nec bibit inter aquas, nec poma natantia carpit
Tantalus infelix, quem sua vota premunt.
Divitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

Hujus genus, &c. In similem, inquit, parentis calamitatem incidi. Quemadmodum ab intio pater felix erat Tantalus, ità ego beata. Jam ego misera sicut & ille. Quem in Cratylo scribit Plato dictum

quasi πολύπτωτον, hoc est, infeliciſſimum. Hujus ſupplicia adeò gravia, ut proverbio locum fecerint, Tantali ſupplicia, & Tantali lapis.

Latonæ, &c. Hæc Cæi Titanis filia, Apollinis & Dianæ mater, a parente Titanis appellata, ut à matris nomine Apollo Latoïdes, & Diana Latois. Unde Niobe apud Ovid. Metamorph. 6.

Quóque modo audetis natam Titanida Cæo
Latonam præferre mihi; cui Tantalus autor,
Cui licuit ſoli ſuperorum tangere menſas?

Atqui contra ſententiam Ovidii Diodorus Siculus lib. 6. dicit Phœbes & Saturni filiam.

Aliam naturam, &c. Niobem præ nimio dolore in ſaxum vel marmor converſam aiunt, illud innuentes, maximo dolore eam diriguiſſe. Ovidius in Metamorph.

Diriguîtque malis, nullos movet aura capillos.
Quæque ſuperba parens, ſaxo per corpus ob orto,
Nunc quoque Mygdonia flebilis aſſtat humo.

A Statio in Sylvis Sipyleïa mater appellatur, quoniam facta ſaxea, turbine venti,

In Sipylum rapta eſt, ubi fixa cacumine montis
Liquitur, & lacrymis etiam nunc marmora manant.

Senſus vitæque expers, &c. Fabula Niobes hoc habet verum: Niobe fingitur ex homine converſa in lapidem, quoniam imaginem lapideam ſupra natorum ſuorum ſepulchra poſuerat. Quod Palæphatus ſe vidiſſe ſcribit.

Ethopœiarum exempla: primi argumentum tale eſt.

Gerhardus Noviomagus. Quænam verba Gerhardus Noviomagus ex lipothymia ad ſeſe rediens olim potuiſſet dicere, cujus

Vittem-

Vittembergam profecturi caput latrones ſecuri diffiderant, ipſum apud Brunonis vicum humi ſtratum ſpoliaverant, & fugitivi mortuum credentes in ſylvâ reliquerant.

Exordium à præſenti.

Verus illud dictum, Nemini fidendum eſſe, niſi cum quo priùs modium ſalis abſumpſeris, eſſe veriſimum experior: quos fidos itineris comites arbitrabar; ii crudeliſſimi ſicarii jugulum mihi petierunt: multíſque vulneribus inflictis, ſyntecticum reliquerunt, qui ab ineunte ætate bonis literis ac virtutibus invigilando perſuaſum habebam, ſtudioſis hominibus tutam ubíque profectionem patere. Credebam Horatio, qui ſcripſerat, integros vitæ ſceleríſque puros, non egere Mauri jaculis nec arcu, ſive per Syrtes, ſive per inhoſpitalem Caucaſum iter eſſent facturi. At ego, licet non apud Scythas ἀνθρωποφάγους verſari videbar, ſed apud homines (quos à Germana charitate non alienos ſperabam fore) Germanos: tamen longè prudentiùs feciſſem, ſi noſtri (quo friget omnis charitas) ſeculi tam impunitam peccandi licentiam ante oculos mihi poſuiſſem, neque ſolus neque inermis profectionem hanc inſtituiſſem. Jam ſecura nimis imprudentia mihi nocuit; qui ſtratus humi ſanguine meo terram hanc intingo, herbáſque coloro. Nunc maximo periculo meo cautior factus, tandem diſco nuſquam tutam eſſe fidem, ubique rapto vivi, non hoſpitem ab hoſpite tutum, nec ſocerum à genero. Sed quid ploro? Quin libenter ego, quam delicta fortaſſe mea promeruerint, calamitatem patior, æquiorémq; animo injurias fero? Sed utinam caput illæſum & integrum ſit, ut bonarum diſciplinarum capax à rationis amuſſi nunquam deliret! Utinam in hoc caſu Cæneus ille Perrhœbus fuiſſem, & hoc mihi donatum, ut nullo ferro ſauciari potuiſſem! Eheu! quàm plagam profundam, quàm vulnus altum ſentio! quod pacis ſemper amans ego

præter

præter meritum accepi, & ab illis, quos beneficio prosequebar; quos amicos atque fidos incognitarum mihi viarum duces amplexabar; pro quorum incolumitate, incolumis ipse, hoc corpusculum amittere non detrectabam, eumque inopiam meâ qualicunque rerum copiâ sublevare (si modò postulâssent) minimè gravatus fuissem. Id quod è bonarum literarum studio semper addidici facere, nec ego unquam pecuniæ servus, congestis undique saccis indormire solitus, neque tanquam sacris parcere, quæ Fortum digna sequi potiùs quàm ducere funem. Sed ô perfidam pecuniam, & sacram auri famem! quid non mortalia pectora cogis? ô mores! ô tempora!

Pauca licèt portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium, contúmque timebis:
Et metæ ad lunam trepidabis arundinis umbram.
ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones.

Hos etiam de media luce surgere, testimonio fuerit calamitas mea quæ & evidenti est argumento, quàm fragilis, & quantis vita nostra periculis sit obnoxia. Omnis mea, quâ valde glorioſus jam pridem effulgebam, dignitas, hîc ad nihilum ferè jacet redacta. Gloria mea quasi flos agri propemodum demissus flaccessit. Quid ergò sumus? aut quidnam victuri gignimur? ordo quis datus? aut metæ quàm mollis flexis? Deum immortalem, quot periculorum genera vitæ nostræ indies insidiantur! Quot accidunt casus, venena, naufragia, cædes, pestes! Alius acini granum glutiens prætocatus, interiit. Fuit, quem potus cum lacte pilus strangulârit. Fuit, cui stiria gelu durata, delapsa tecto, subitum attulit exitium. O lubricas igitur res mortalium, & hominem verè bullam!

A præterito. O nimiam hominum terrorum crudelitatem! O meam insignem imprudentiam, atque securitatem!

tem! qui omnia prospera atque tuta mihi persuaseram, in hæc tanta mala incidi, hîc vulneribus confectus, atque pulveribus obsitus jaceo, cujus amici gloriâ magnâ, parentes honore summo claruerunt. Hîc miserabiliter jaceo, qui jam olim in gymnasio Lovanienſi clarùm nomen atque decus, laborum meorum & virtutis beneficio, consequutus fueram, celebris poëta, celebrior orator, celeberrimus theologus salutatus. Hîc flebiliter jaceo, quem Episcopus Trajectenſis Dominus Philippus, nobiliſſimo, Burgundiorum sanguine procreatus, maximis honoribus affecit, tot muneribus opimis, tot sacerdotiis pinguibus exornare nunquam intermisit; qui tot heroës atque principes amicos bonarum literarum cultu vitæque sanctimoniâ mihi devinxeram, ut cœlum citiùs ruere, quàm in hanc fatalem ærumnam me putaverim iri præcipitatum. Sed quorsum itâ mihi? O res humanas variabiles! ô vanitatem rerum, & inconstantiam!

Sed quid istorum recordor, quæ magis refricant memorata, quàm dolorem minuunt? Unum restabit, ut supplex ad asylum Dei Opt. Max. confugiam. Hic est unica salutis arx, ipsum orabo, huic supplicabo, huic peccata mea confitebor, atque precabor, ut me liberet ex hoc tanto malo consolator optimus. Cujus divina providentia ad nostri emendationem atque salutem omnia fieri permittit. Ille Pharonem, ille alios induravit, & ad affligendum sibi delectum populum sæpiùs instigavit. Ille rursus tyrannum fluctibus obruit, & ab omnibus miseriis insontem gregem eripuit. In hoc fortem apparere, in hunc unum spem erigere, præsentissimum erumnarum cunctarum remedium est. Quo posthabito, rebus in humanis mentem occupatam habere, magis erit dolorem augere, quàm mitigare, aut omnino tollere. *A futuro.*

ALIUD

ALIUD EXEMPLUM.

Continens quæ verba Hercules Eurysthei sibi imperante potuisset facere.

A præsenti. MUlti sunt infortunati, sed nemo magis, quàm ego sum infœlix: qui miser, quartâ natus lunâ, calamitates varias, & plurima mala patior.

A præterito Non sufficiunt, quæ retro actis annis animo fortissimo tuli, quæ noverca Juno mihi præparavit. Hæc serpentes immisit, quæ me puerum in cunis occiderent: mox Eurysthea stimulis novercalibus impulit, ut, in varia periculorum genera me protrudens, è medio tolleret. Variis igitur tempestatibus ego jactatus, fœdantem peregrino templa cruore Busirin domui: Et

Solus Amazonio cinctus Stymphalides arcu,
Non cadere Antæo, non crescere profuit hydræ,
Non cervam volucres eripuere pedes, &c.

A futuro. Sed quis finis, quis modus, Eurystheu, furoris atque tyrannidis tuæ futurus? Quin parcis ætate confecto? Manliana atque Phalaridis imperia longè tuis humaniora. Tu quam, Lycha, vestem à Deïanira missam huc pertulisti, nimirum Junoni gratam, mihi perniciosam futuram, imbutum venenò Lernæo munus est, unde novam pestem profluxuram video, cui nec virtute poterit resisti, nec telis neque armis; sed pulmonibus errabit ignis edax imis, & per omnes pascetur artus. Vide Ovid. 9. Metamor. & Claudianum in præfatione libri secundi de raptu Proserpinæ; Virgilium Æneïd. 8.

Tertium

Tertium exemplum, continens qualia verba dives. ad inopiam redactus posset facere.

Multa mihi in unum locum confluunt incommoda, quæ meum pectus pulsant, simul multiplex ærumnam exercitam habet paupertas. Ubi spes meas collocem, non habeo. Nunc tandem experior infœlix, Omnes modis omnibus, qui pauperes sunt, miseros vivere. Quid enim? mehercule, miser est homo, qui ipse sibi quod edat, cogitur quærere, & idipsum ægrè invenit: longè miserior, qui & ipse quærit, & nihil invenit: omnium misertimus, qui cùm ipse cupiat, quod edat non habet. Hujus farinæ sum ego miser, qui Cræso jamdudum felicior habitus, jam autem Codro pauperior, atque Leberide nudior, non possideo ubi pedem ponam. Etenim omnia vel hostis abstulit, vel incendium absumsit. *Exordium ex Plauto sumptum. A præsenti.*

Florentissimo jampridem mihi divinâ quasi virgula suppetebant omnia. Et divitiarum copiâ fretus, omnia vel facere vel dicere audebam, ut reipsa fontes argenti locutos animadvertisses. Mala etiam laudi dabantur, cùm felicibus sint & trimestres liberi, stultitiámque patiantur opes. Proinde mihi Sufenus eram, qui oppidò fortunatus plurimos habebam, qui mihi adhæresebant fautores. *A præterita*

Donec eram fœlix, multos speculabar amicos:
Tempora cùm modo sint nubila, solus ero.
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Etenim pauperem modò me factum nemo consolatur, nemo fert suppetias. Qui jampridem aderant non vocati, jam rogati fugiunt; & qui fideles amici visi, eos calamitas mea falsos coarguit. Erant enim (ut proverbio dicitur) αὐτολήκυθοι. Verum nimis

mis est, quod ait Ovid. 2. de Ponto:

Turpe quidem dictu; sed qui modò vera fatemur,
Vulgus amicitias utilitate probat.

Juven. Satyr. 3. *Quantum quisque sua nummorum servat in arca;*
Tantum habet & fidei.

O me miserum! Cum non sit omnis hominis, sed tantum sapientis, paupertatem ferre, juxta illud Menandri: Πενίαν φέρειν ἅπαντος, ἀλλ' ἀνδρὸς σοφοῦ. ego per inopiam mentis inops factus, tanta mala diutiùs tolerare non potero. Inter duo mala igitur pendens, quod levius videbitur, eligam. Longè melius arbitratus fore, ut mihi mortem consciscam, quàm in paupertate vivam, aut ad turpe compendium me compellat inopia. Quare, quod Theognis Cyrno consilium dedit, amplectar:

In mare fluctivagum, nè me premat æspera egestas,
Præcipitabo altis desiliamque jugis.

Quid? Mors ultima linea rerum, quæ nihil sentit. Quod autem nihil sentit, nihil ad me, &c. Vide Gel. lib. 2. cap. 8.

Quartum exemplum, continens qualia verba dixerit Hecuba post excidium Trojanum.

Fuit autem Hecuba, Cissei regis Thraciæ filia: unde Cisseïs vocatur. Virgil. in 7.

Cisseis prægnans tedas enixa jugales.

à præsenti. FOrtunam Euripum, sive æstuarium, non injuriâ vocatum, reipsa jam infelix experior, quæ stans beatissimo gloriabar, regis filia, regis uxor, pulcherrimorum, atque fortissimorum herbeum mater, jam in tantas, quæ ne quidem excogitari, nedum exprimi poterunt, calamitates incidi. Fortuna me sublimiùs evexit, ut illisura graviore casu præcipitem daret,

darer. Utinam in humili aut obscuro loco nata, aut crudelissimi Scyronis filia fuissem! sic equiore animo, quæ patior, ferrem. Promeritam enim genitoris pœnam in me quoque derivatam arbitrarer.

Sed in fatis esse video, ut ejus generis, in quod asci- *A præterito*
ta sum, discrimina subeam, ejúque malorum particeps fiam. Socer deos iratos habuit: glos monstris marinis exposita, maritus occisus à Pyrrho, filius fortissimus ab Achille. O me miseram! quid Polydorum, quid Parin, quid Troïlum, quid Helenum, quid dulcissimam filiam Polyxenam ad Achillis sepulchrum jugulatam commemorem? O me infelicem! Utinam nunquam viro nupsissem, nec in magnam calamitatem tot liberos peperissem!

Sed quid lamentor? Multò consultius fuerit deos *A futuro.*
precari, ut in aliquod sensu carens, aut in rationis expers animalculum me transforment. Quamvis ærumnarum miseri dii me exaudierint, & in canem mutare decreverint: tamen ego quod humanâ voce non potero, id latratibus assiduis deplorare non sum cessatura.

Quintum exemplum, Continens quæ verba taurorum cornibus alliganda protulerit Antiope.

QUæ fuit Nyctei in Lerbo regis filia, unde Nyc- *Antiope.*
teïs appellatur, uxor Lyci Thebanorum regis. Peperit ex Jove Zethum & Amphionem. Varias ærumnas experta: A Circe in montem abducta, ut taurorum cornubus ardentes tedas habentibus suspensa interficeretur.

Persius satyrâ primâ:

Antiope ærumnis cor luctificabile fulta.

Quæ-

A præsenti. QUænam in terris fœmina poterit vivere, quæ tantis malis jactetur, quantis in præsentiarum ego? cujus luctus miserabili proverbio locum facit. Omnium beatissimam me fore putabam, quæ regina duos Jovi Optimo Maximo filios peperissem; alterum à Diana dilectum, venationibus illustrem; alterum artis Apollineæ peritissimum, qui non solùm deos atque homines, sed etiam feras & saxa testudinis cantu permovere potest. Quæ duo charissima pignora jam non ampliùs videre, nec amplecti datur, sed (hei mihi) genere mortis teterrimo jam dilaceranda, cogor relinquere.

A præterito Utinam ego nunquam fuissem in hanc lucem edita! Quid mihi profuit regis filiam, quid regis uxorem, quid ab ipso Jove gravidam fuisse? Quorum omnium quò major gloria præfulsit, tantò casus gravior, & acerbior mihi modò calamitas insurgit. O fors, fortuna, ut nunquam perpetuò es bona? O quàm potens, quám variabilis! Tantum juris atrox quæ tibi vendicas.

A futuro. Cæterùm quid prodest fletibus indulgere? Quin potiùs ad deorum auxilia confugio, suppliciter oratura, ut oppressæ subveniant, finémque malorum faciant? Sed qui propiores estis vicini, succurrite. O populares auxiliamini, & ærumnas meas commiserescentes, ab hisce crudelissimæ Circes vinculis semimortuam eripite.

Sextum exemplum, continens quæ verba Andromache captiva patrio solo everso, & marito occiso, potuisset dicere.

ERat autem Andromache uxor Hectoris, & Ætionis filia, regis Thebarum in Cilicia. Unde Ovidius in tertio de arte ait:

Nunquam

nunquam
Thebais Hectoreo nupta resedit equo.

Homerus Iliad 6.

Ανδρομάχη Θυγάτηρ μεγαλήτορ Ἠετίωνος.
Filia magnanimi fuit Andromache Eetionis.

O me miseram! quæ divitiis & honore sydera jampridem adibam, nunc maximas in ærumnas præcipitata sum. Omne mihi gaudium, omnis voluptas, omnis denique vitæ jucunditas est erepta. Solus me dolor assiduus excruciat, continuus mœror exhaurit, perpetuæ lacrymæ consumunt: enecor deflendo fortissimum, meíque amantissimum Hectorem maritum, extinguor lugendo filium dulcissimum, quem pater ipse Scamandrum, alii maluerunt Astyanacta, quòd urbem tutaretur, vocare. Quibus occisis omnem spem amisi, ut orbatæ jam nihil supersit nisi, suspendio arbor deligenda. *A præsenti.*

Fatalis quædam necessitas incumbit mihi, & adamantina ærumnarum catena traxit, ut in ipsissimam malorum lernam inciderem. Quippe ut modò Trojam Græci, sic olim Achilles patriam Thebas evertit, patrem Eetionā sustulit, septémque uno die fratres interemit, & pretio matrem redemptam, ante paternas ædes interfecit: ubi pater olim ac fratres beati regnârunt, ibi nunc ingens solitudo, fruticeta, pecorúmque sunt pascua, & Troja jam in cineres conversa, cum marito filius occisus, ut nihil solatii esset vel apud amicos vel affines. Quò igitur infelix me conferam? quò locorum abducar captiva? Utinam, quo die me parens enixa fuit, aliquis turbo rapuisset, aut tellus ima dehiscens ad umbras me pallentes adegisset! *A præterito*

Sed cur me luctu macero? cur non potiùs ad victoris pedes provolvor? enixè rogatura, nè in miseram nimiùm sæviat tot alioqui malis oppressam. *A futuro.*

Ah quàm vereor, nè victoriâ fortasse insolescens ille mihi graviter sit insulturus, ut mors potiùs, quàm vita, sit exoptanda!

Idem argumentum Sophista Libanius tractavit, ab Erasmo Roterodamo Latinum factum: cujus verba non piguit ascribere.

Septimum exemplum: quæ dixerit Andromache, interfecto Hectore;

DECLARATIO:

Andromache.

EVenit quod timebam, & verba mea dispicient Hector, ad optima hortatum esse cognovit. Admonueram ut sibi parceret: ille verò contrà, suam salutem vilem habuit: ergò extinctus est, non meis, (prô dii!) in manibus, verùm ab Achille. Quòd ille occubit, hoc est interisse Priamum, Hecubam, fratres, hunc ipsum puellum, me, civitatem omnem. Ille tuebatur Illium. A quo igitur posthac servabitur? Interierunt, occiderunt omnia, facta sum mulierum infeliciſsima. Quantâ me felicitate, cujus gustum modò dederat fortuna, spoliavit! Erant mihi in regiis pater ac mater, tum fratrum chorus, nitidaque ac lauta omnia. Accedebat ad hæc aliud maximum omnium, conjux Hector, bellator insignis, Spectabat, beata dicebat: & si quis adiens me Andromachen appellabat, cognominis vice adjiciebat, imperatoris, victoris fortunatam. Oportebat igitur in eadem fortuna pariter consenescere. At non passus est sævus iste Achilles, quem quidem in meum exitium produxit Thetis, patrem mihi ademit, trucidavit fratres, servitutem matri injecit: deinde restituta est, ac nè ea quidem supereſt. Et hæc gravia quidem: verùm

verùm tu tolerabiles reddebas ærumnas, Hector, atque unus præstabas omnia, & quibus eram orbata, ea rebar adesse per te. Sed occisus es, accepisti vulnus, nos rapimur, instant tristia, impendet periculum, imminet incendium. Videri mihi videor Trojanos cædi, uxores per vim indignè tractari, liberos trahi, videre ferrum, videre flammam. Aperta est hostibus Troja, te haud amplius pro portis propugnante. Ah puer! forte prehensum te quispiam hostium ad turrim adiget. Strenuus erat pater: à te pœnas repetent Græci. Me forsitan occîdet alia vis. Atque in hoc quidem fortunatæ erimus. At non continget: servitus me manet & famulatus, plagæ, & in extremum usque ævi lacrymæ. Haud etiam scio an visura sim terram, unde nobis hostis iste advenit. Mox etiam, quod acerbissimum est, concubitum cogar pati ejus qui interemit Hectorem.

Octavum exemplum: quæ dixerit Medea, suos mactatura filios.

Declamatio Libanii Sophistæ, Erasmo interprete.

Fallit & mihi mea ars auxilio, ut accepta contumeliâ non tantùm angerer, sed & pœnas sumerem. Non amplius rex Jason, non amplius Corinthiorum potitur. Omnes opes subvertit corona, omnia velũ perdidit, omnia conflagrârunt incendio. Et accedit ad calamitatis cumulum dementiæ genus, quod illi de me nihil etiam subolet. Quid igitur? sufficere hæc putabimus, ac præterea nihil requiremus? Minimè gentium: imò supereſt alia vindicandi ratio superiore atrocior nihil egens veneficiis, aut arte *Medea.*

clancularià ; verum animo præsenti virilíque, & dexterâ quæ facinus nullum refugiat: Sunt liberi mortalium omnium impiissimo, & vocatur pater. Hoc è filiis solatium unâ cum ipsa appellatione, illi adimamus. Haud quaquam me sinit, quæ justa sunt, expendere meorum malorum tum multitudo, tum magnitudo. Sed rationem ineunti mihi, pro quibus factis quem fructum receperim, omnia ad pœnam minora videntur. Æta mihi pater erat, íque Scytharum rex: tum virginitas, & forma egregia, ac multi inter finitimos proci: denique spes præsentibus bonis potiores. Appulit sceleſtus ille, neque deos metuens, neque homines reverens: atque erat omnibus malis circumvallatus, & necesse habebat invincibilia vincere, tauros ignem afflantes, armatam aciem è terra prosilientem, draconem pervigilem. Ac dignus quidem erat, qui in his omnibus vinceretur, ut isto cadente victoria penes patrem meum esset potiùs, quàm Ætæ regnum ludibrio haberet unius navigii dominus. At ego quicquid est proditorum scelere præcurrens, quicquid amentium stultitiâ superans, familiares pro hostibus, hostes familiarium loco habui, & contra patriam ab alienigenis stabam. Porrò autem oppolui naturæ ferarum, extinctus est ignis, tauri jugum duxerunt, cessit aratro solum longè durissimum, sopitus apparuit draco, id quod antea nunquam. Manu tenebam adhuc trementem Jasónem. Egò porro super hæc omnia navem conscendi, multis magníque persuasa pollicitationibus, sacramentis, meis ipsius beneficiis. Accepit & benevolentiæ meæ argumentum, & Iolcus, ubi rex Pelias inimicus senex, ab iis, quas genuerat, discerptus est juventutis sue, ultro se fraudi tradens. Et hujusmodi quidem mea in Jasonem partim domi, partim in Græcia beneficia exiterunt: Gratia verò cujusmodi? Corinthum vidit, & Creontis imperium, ac de

Glauce

Glauce audivit. Cæterùm nullâ habitâ ratione eorum, quæ feceram, uxorem duxit, cùm ex me liberos haberet, me vivâ vidit nuptias, atque illa omnia exciderunt animo, præque imperii cupiditate mea merita neglecta sunt. Atque nè ista quidem sufficiebant: insuper expulsa sum, contumeliâ affecta sum, minis onerata sum: hæc quidem justam indignandi causam præbuerunt, artem verò effugii tantùm gratiâ tenebam, & hactenus suffecit. Incedamus jam, & per aliqua, quàque licet eamus. Feri Medea filios, macta filios Jasonis viri scelerati, impii patris, hospitis mali. Nè quid te rerum omnium revocet, non natura, non gestatio, non partus recordatio, non nutricatio, non vox, non forma: plectatur Jason in filiis: hi verò hostium nomine plagam recipiant: non eripiant eos cognati Glaucæ, neque iram in illos evomant. Atrox quidem facinus: sed ad prius illud consequens. Contra naturam impiè agemus: at istud olim ausæ sumus. Fratris cædes ad liberorum cædem deducit: Ejusdem est hoc animi, ejusdem dextræ. Obsecro, filii, sub ensem venite, hic in vos per me agendus est. Enimvero si probus ille fuisset, nihil horum pateremini. Et quam elegans forma, quàm bona figura corporum! sed patris imaginem referunt: id facit ut occidam lubentiùs. Hi quidem igitur mox jacebunt. Ego verò è sublimi medióque aëre scelestum aspiciam. Atque ille gemens & nihil non faciens vociferabitur quidem, me verò nequaquam attinget. Ejusmodi draconum jugo freta vehar, supra Athenarum verò urbem ingrediens, inde cruciatum spectabo.

Adam Holmes

POSTREMUM EXEMPLUM:

Continens quænam dixerit Cornelia, cùm audisset victum à Cæsare Pompeium. Vide Plutarchum in vitâ Pompeii. Item quæ Cleopatra ad Antonii sepulchrum. Vide Plutarchum in vitâ Antonii.

De Descriptione, quæ Græcè ἔκφρασις dicta.

CAP XII.

Descriptionis summa est virtus, inquit Quint. lib. 8. cap. 3. Facillimè enim id accipiunt animi, quod agnoscunt.

DEscriptio est oratio expositiva, quæ narratione id quod propositum est, diligenter velut oculis subjicit.

Describuntur autem
- Personæ,
- Res,
- Tempora,
- Loci,
- Bruta animalia,
- Plantæ.

" Personæ, ut Homerus in Odysse, ad Eurybaten,
" Latus erat humeris, ore ater, crinéque crispus.
" Res, ut navales pedestrésque pugnæ, quemadmodum Historicus fecit.

Historici simplici appellatione Thucydidem intelligit.

" Tempora, ut ver, aut æstas, differendo, quòd
" multi proferant in his se flores.
" Loci, ut idem Thucydides portum Thesprotarum χειμέριον, id est, hyemalem, quámque teneat
" formam dixit.
" Describentes verò Personas, à summis ad ima
" usque iri oportebit, id est, à capite ad pedes.
" Res verò ab antecedentibus, & eis quæ insunt
" ipsis, quæque ex ipsis solent provenire.

Tempora

Tempora verò & loca ex eis, quæ ipſis conti-
" nentur.

Deſcriptionum autem aliæ ſunt

- Simplices, ut quæ pedeſtres vel na-
" vales explicant pugnas.
- Compoſitæ, ut quæ res pariter
" temporáque conjungunt, veluti Thu-
" cydides, qui nocturnam in Sicilia pu-
" gnam deſcribit: Simul enim & pu-
" gnam quomodo facta ſit, & nocte
" quomodo gerebatur, comprehendit.

Oportet autem deſcribentem dicendi figurâ uti
" tenui, & multiplicibus orationem variare ſchema-
" tibus, prorſúſque res imitari, quas deſcribit.

Deſcriptio arcis Alexandriæ.

" Arces in urbibus ad publicum præſidium atque
" munimenta ſunt conſtitutæ, veluti vertices urbiũ,
" hoſtiúmque arctrices, firmàntúrque non magis
" ipſæ urbibus, quàm ipſas urbes tuentur. Athenien-
" ſium autem arcem media Athenarum comple-
" ctitur regio. Cæterùm Alexander ſuæ urbi, quæ
" ab illo cognomentum accepit, arcem conſtruxit,
" quam juſtiùs Acropolin appellare licet, quòd in
" urbis extremo & excelſo poſita ſit, quàm illam,
" quâ multùm Athenienſes gloriantur. Hæc autem
" ſicuti ſe habet, ità oratione quoque proſequemur
" Clivius quidam medio è ſolo extollitur ingenti in
" ſublime ſpatio ſe proferens: hunc, arcem vocant,
" propter utraq; hæc, & quòd hoſtes arceat, & quòd
" ſit in urbis arce, id eſt, ſummo locata. Viæ ad ipſã
" ducunt, duæ, ſed diſſimiles: hâc enim via eſt, illàc
" verò, patet ingreſſus; mutatíſq; proinde nominibus,
" idipſum quod ſunt, vocantur: nam pedibus hâc ire
" licet, capáxque curruum eſt via. Illi verò, quæ

" curribus invia est, additæ sunt scalæ, gradúsq; sup
" gradum ex inferiori in sublime deducens, neq; pri-
" ùs quàm centenarium expleverint numerum, desi-
" nentes: hic enim absolutus numeris scalarum ter-
" minus est. Vestibulum dehinc gradus excipit, can-
" cellis mediocribus circumseptum, quatuorq; sub-
" limes, & maximæ columnæ, quæ vias omnes ad
" unum deducunt ingressum. Columnis autem do-
" mus quædã est imposita, multas mediocres ostен-
" tans columnas, quæ vario colore conspicuæ exi-
" mium præbent loco ornatum. Tectum autem diæ-
" tæ in rotunditatem circumactũ, ingentem multi-
" plicémq; imaginem complectitur rerum. Introeun-
" ti autem arcem locus offertur, quatuor eisdem æ
" quis lateribus divisus: proinde tota quoque ædifi-
" cii figura efficitur quadrata. Aula in medio est,
" columnis undique suffulta: eam porticus excipi-
" unt, & eæ quoque æqualibus distinctæ columnis,
" ità in medio dispositis, ut neutram in partem fint
" quicquam omnino deflexæ. Unaquæque autem
" porticus ad transversam alteram finitur, & duplex
" est columna ad utramque porticum divisa, ut illàc
Alexandri-na biblio-theca omni-bus semper patens. " quidem desinat, hàc verò rursum incipiat. Additu
" autem porticibus introrsum armaria, quibus libri
" reconduntur, eáque semper, si cui vacet, aut libet
" legere aliquid, patent, totámq; velut urbẽ ad phi-
" losophiæ cultum adhortantur. Alia item loca sunt
" ad venerationem deorum vetustorũ institutа. Te-
" ctum porticuum auro distinctum, vertices colum-
" narum ære fabricati, auróque supernè inclusi. Ne-
" que verò aulæ simplex ornatus est, verùm alius
" atque alius: quorum hic quidem Persei continet
" certamina, ille autem aliud. Mediâ autem arce
" columna immensâ altitudine se profert, quæ lo-
" cum ipsum facit illustrem: haud enim in prompt
" quis, quo progrediatur, habet, nisi indicem via-

rum

"rum hanc ſubindè reſpectet columnam. Quin &
"arcem ipſam terrâ marîq; conſpicuam præſtat. In
"vertice principia rerum primâq; elementa ſunt ex-
"preſſa. Priùs autem quàm media tranſeatur, ædi-
"ficium eſt quoddam, pluribus oſtiis patens, quorum
"cuique à duorum vetuſtorum aliquo eſt inditum
"nomen. Duæ dehinc pyramides lapideæ poſitæ,
"& fons profluens, Piſiſtratarum fonte haud paulò
"melior. Mirandum etiam id quoque ſpectaculum,
"eò quòd eorũ, qui fabricati ſunt arcem, velut uno
"tanto operi non ſufficiente, numerum nominâque
"comprehendit, duodecímque pariter in ipſo arcis
"faſtigio conſpiciuntur artifices. Deſcendenti autem
"ab arce planus offertur locus ſtadio aſſimilis, ídq;
"ipſum loci eſt nomen. Aliâ item parte alius quo-
"que ad ſimilia accommodus, verùm illi & planitie,
"& magnitudine impar. Cæterùm præſtantior hu-
"jus artis forma, & ornatus, pulcritudóque major
"eſt quàm ut paucis narrari poſſit. Quòd ſi quid
"prætermiſimus, admirat one rerum in ſe rapien-
"tium animum, eſt effectum. Sed & quæ pro mag-
"nitudine explicari non poterant, ea relinquere ſa-
"tius eſt viſum.

SCHOLIA.

Deſcriptio eſt oratio, colligens & repræſentans oculis quod demonſtrat, ut ait Priſcianus. Idem refert, quoſdam non poſuiſſe deſcriptionem in præexercitamentis, quòd præoccupata ſit & in fabula & in narratione, in quibus etiam deſcribuntur perſonæ, loca, tempora, res. Sed quoniam eloquentiſſimi viri eandem, ut ad ingenia exercenda commodiſſimam, tradiderunt inter progymnaſmata, ſeorſúmque tractandam prodiderunt, non incongruũ eſt eos imitari. Eraſmus ſecundo Copiæ vocat ἐνέργειαν, cùm vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratiâ rem non ſimpliciter exponimus, ſed, ceu coloribus expreſſam,

Deſcriptio eſt oratio quâ totarerum, de quibus agitur, imago, quodamodo verbis depingetur, ex Quint. lib. 8. cap. 3.

expressam, in tabula spectandam proponimus, ut nos depinxisse, non narrâsse, lector spectâsse, non legisse videatur. Id fiet, si priùs ipsi totam rei naturam, omnésque circumstantias, ac veluti faciem animo lustremus: deinde ità verbis, ac figuris idoneis effingimus, ut quàm maximè reddatur evidens, perspicuáque lectori.

Ea constat descriptione { Personarum, Locorum, Temporum, Rerum.

Oratio expositiva, &c. Sic reddidit Catanæus. Aphthonius enim vocat, λόγον διηγηματικὸν, à διηγέομαι, quod est narro, vel expono; unde & διήγησις.

Personæ describuntur, &c. Personæ descriptionem, προσωπογραφίαν appellant: fit cùm depingimus personam amantis, luxuriosi, avari, voracis, temulenti, somniculosi, invidi, sycophantæ, parasiti, lenonis, garruli, aut glorioſi ostentatoris: ut si velis non divitem, sed pecuniarum ostentatorum describere. Iste, inquies, qui se dici divitem putat esse præclarum, primùm nunc videte, quo vultu nos intueatur: nónne vobis videtur dicere; Darem, si molesti non essetis? Cùm verò sinistrâ mentum sublevat, existimat se gemmæ nitore, aut auri splendore aspectus omnium perstringere. Cùm puerum respicit, alio nomine appellat, deinde alio atque alio. Heus tu, inquit, veni Sannio, nè quid isti barbari perturbent; ut ignoti qui audiunt, unum putent eligi è multis, &c. Vide Ciceronis notationem ad Herennium quarto. A nonnullis dicitur ἐικὼν, imago, effigies.

Virg. in 1. *Virginis os, habitumque gerens, & virginis arma*
Spartanæ, vel qualis equos Threïssa fatigat
Harpalice,

Harpalice, volucrémq; fugâ prævertitur Hebrum.
Namq; humeris de more, habilem ſuſpenderat arcum
Venatrix, deder átque comam diffundere ventis.
Nuda genu, nodóque ſinus collecta fluentis:

Latus erat humeris, &c. Verba ſunt Ulyſſis ad Penelopen, Odyſſ. 19. Ille ſe Cretenſem eſſe ſimulabat. Interrogatus igitur à Penelope de Ulyſſe, habitum ejus deſcribit, & amicos, in quorum numero Eurybaten præconem fuiſſe recenſet, qui

Τυρὸς ἐν ὤμοισι, μελανόχροος, οὐλοκάρηνος,
Rotundus humeris, nigrocolor, & criſpus crine.
Aphthonius habet. Τυρὸς ἦεν ὤμοισι, μελάγχροος, &c.

Deſcribuntur res, &c. Cùm videlicet id quod fit, aut factum eſt, non ſummatim ac tenuiter exponimus, ſed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus, ut auditorem ſive lectorem, jam extra ſe poſitum, velut in theatrum avocet. Quam ab effigenda rerum imagine ὑποτύπωσιν Græci vocant: etiamſi vocabulum hoc commune eſt, quoties aliquid oculis ſubjicitur. Veluti ſi quis expugnatam civitatem dicat, cuncta nimirum in ſumma complectitur, quæcunque talis fortuna recipit, (utar enim Quintiliani verbis:) At ſi aperias hæc, quæ verbo uno incluſa erant, apparebunt effuſæ per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diverſis clamoribus unus quidem ſonus, aliorum fuga incerta: Alii in extremo complexu ſuorum cohærentes, & infantium, fœminarúmque ploratus, malèque uſque in illum diem ſervati fato ſenes: Tum illa profanorum, ſacrorúmque direptio, efferentium prædas, repetentiúmque diſcurſus, & acti ante ſuum quiſque prædonem catenati, & conata retinere infantem ſuum mater, &, ſicubi magis lucrum eſt, pugna inter victores. *Lib. 6.*

victores. Licèt enim hæc omnia complectatur aversio, minus est tamen totum dicere. quàm omnia. Vide Erasm. 2. Copiæ.

Navales, &c. Ut apud Actium Epiri oppidum, & promontorium, ubi Cæsar Augustus navali prælio vicit Antonium: & navalis pugna D. Quintii Romani & Democratis Tarentini, apud Livium lib. 6, secundi belli Punici.

Pedestres pugnæ, &c. Ut pugna Annibalis & T. Sempronii, apud Livium 1. Belli Punic. Apud eundem libro secundo, Varronis & Annibalis ad Cannas. Ibidem Annibalis & C. Flaminii ad Thrasymenum lacum. Item equestris pugna Jubelli Taureæ, & Claudii Aselli apud Livium lib. 3. ejusdem belli. Vide Erasm. in proverbio: Cantherius in fossa.

Historicus, &c. ὁ συγγραφεὺς per excellentiam intelligit Thucydidem.

Ver, æstas, &c. Verni temporis descriptionem habet Horatius Odarum 4. Od. 7. Diffugêre nives, &c. Porrò temporis descriptionem χρονογραφίαν appellant. Unde non rarò sumitur narrationis initium. Nonnunquam dilectandi duntaxat gratiâ adhibetur, veluti quoties poëtæ diem, noctem, auroram; aut crepusculum exprimunt. Sæpiùs amplificandi causâ assumitur. Virg. 4. Æneïdos.

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, sylvæque & sæva quiërant
Æquora, cùm medio volvuntur sydera lapsu,
Cùm tacet omnis ager, pecudes pictæque volucres,
Quæque lacus latè liquidos, quæque aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Loci, &c. Hujus generis est, quoties tota loci facies, veluti spectanda depingitur, ut urbis, montis, regionis, fluminis, portus, villæ, hortorum, amphitheatri,

theatri, fontis, ſpecus, templi, luci Quæ ſi veræ ſint, τοπογραφίας appellari volunt; ſin fictæ, τοποθεσίας, ut ait Eraſmus, 2 Copiæ.

Theſprotarum, &c. Thucydides libro primo belli Peloponneſiaci, Centum, inquit, quinquaginta naves velificantes Leucade tendunt in Chimerion, quod eſt oræ Theſprotidis. Eſt autem portus & ſuper eum urbs à mari diſtans, in paluſtribus Theſprotidos ſita, nomine Ephyra, juxta hanc exit in mare palus, Acheruſia cognomen nacta è flumine Acheronte: quem excipit ſinus Theſprotius, ex Maſſide profluentem. Oraculis autem fuit Alexander admonitus, ut caveret Acheruſiam: hinc in Italiam concefferat. Meminit hujus rei Liv. lib. 8. ab Urbe condita. *Intelligo de Alexandro rege Epiri.*

A ſummis ad ima, &c. Ut ſi dicas: Totus animo & corpore monſtrum eſt, nam quamcunque vel animi vel corporis partem contempleris, monſtrum reperies: ingenium excute, prodigium invenies: mores expende, vitam ſcrutare, omnia monſtroſa comperies: oculos, os, vultum, totam deniq; corporis figuram inſpice, quid aliud quàm beſtiam præ ſe ferunt? Linguam & vocem belluinam illam obſerva, portentum dices: pectus, ventrem, pedes conſidera, quid aliud quàm beſtiam pronunciabis? Hic ſi quis velit in ſingulis veluti depingendis immorari, ſatis apparet, quantum ubertatis ſit acceſſurum orationi, ut ait Eraſm. 2. Copiæ.

Res ab antecedentibus, &c. Ut ſi Carthaginem expugnatam velis deſcribere, proferas omnia quæ præceſſerunt, deinde omnia quæ in expugnatione contigerunt, poſtremò, quæ ſubſecuta fuerunt. Hanc deſcriptionis ſpeciem nonnulli vocant, ὑποτύπωσιν, ab effingenda rerum imagine.

Noſtrorum in Sicilia pugnam, &c. Thucydides lib. 7. belli Peloponneſiaci.

Quomodo

Quomodo gerebatur, &c. Ancipiti scilicet prælio. Noctu quidem fulgebat luna, sed bellatores ità se invicem conspiciebant, ut conspici ad lunam licet. Speciem corporis cernebant, familiarem ab alieno non discernebant. Et Pompeius cum Mithridate pugnaturus, tempus elegit dimicationi nocturnum, ac aciem ità constituit, ut Ponticorum oculos adversa luna perstringeret, suis autem illustrem & perspicuum præberet hostem, ut ait Julius Frontinus, lib. 2. cap. 1.

Figura tenui, &c. De generibus dicendi Cicero in opere de perfecto oratore, & quarto ad Herennium. Alii figuras, alii formas, Gellius χαρακτῆρας appellat, & Apthonius. χαρακτῆρα ἀνειμένον.

Res imitari, &c. Quemadmodum pictor formas rerum coloribus examussatim depingit, ità oportet eum, qui res descripturus est, excutere virtutes atque naturas earum, circumstantiis expressas.

In exemplum. Descriptio est arcis Alexandriæ, quam Alexander condidit per Architectum Dinocratem. Vide Solinum cap. 41. Ammianum Marcellinum, lib. vigesimo quarto, Plutarchum in vita Alexandri: & Diodorum Siculum. Notabis multas, secundum Ptolomæum, Alexandrias fuisse. Alia super Tanaïm in Scythia: Alia in Asia. Hæc in Ægypto, quæ in orbe prima aut secunda habita. Vide Diodorum Sicul. lib. 2. de Antiquis gestis: Livium lib. octavo. Qui ait, ab Alexandro Epiri Rege conditam Alexandriam in Ægypto. *Exordium* autem ductum à conditoris consilio, arcisque commoditate.

Acropolin, &c. Ita vocârunt arcem, quasi summitatem urbis. Ibi enim solebant arces extrui. *Et* Græci ἄκρον, summum verticem dicunt.

Clivus quidam, &c. In locorum regionúmque situ describendo, diligenter positionem eorum sequi oportet,

oportet, & orationem velut per loca circumferre, in qua ut primum quodque occurrit, sic aptissimè primum dicitur, autore Rodolpho Agricola, lib. 1. cap. 32.

Armaria, &c. Alexandri Musæi Strabo meminit. lib. 17.

Persei, &c. Sunt qui intelligunt Philippi regis filium: de quo sic Livius lib. Macedonici belli 1. Nec Philippus segniùs apparabat bellum, filium Persea puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui ætatem ejus regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, mittit. Sciathum & Peparethũ, haud ignobiles urbes, diruit, &c. Sunt quibus libeat ad Persea, qui Jovis & Danaës filius erat, referre: qui Medusam occidit, & Andromeden alligatam saxo, liberavit. Propertius lib. 2.

Andromede monstris fuerat devota marinis,
Hæc eadem Persei nobilis uxor erat.

Cujus gesta Aphthonius vocat ἀθλήματα. Vide apud Ovid. 4. Metamor. Vide proverbium Erasmi: Gorgonem Perseus aggreditur. Quod dicitur de egregio facinore.

Quod deorum antiquorum nomina, &c. Sunt autem juxta quorundam sententiam, deorum antiquorum nomina, Jupiter, Juno, Neptunus, Minerva, Mars, Venus, Apollo, Diana, & tot, ut Apollonii recenset interpres, sunt à Græcis culti: Ζεύς, Ἥρα, Ποσειδῶν, Δημήτηρ, Ἑρμῆς, Ἥφαιστος, Ἀπόλλων, Ἄρτεμις, Ἑστία, Ἄρης, Ἀφροδίτη, Ἀθηνᾶ. *Deorum antiquorum nomina.*

Pyramides, &c. Elatæ in arctum tendentes erant constructæ moles, quarum nonnullæ tam fuerunt altæ, ut miraculi loco fuerint. Vide Solin. cap. 41.

Pisistratarum fonte, &c. Per Pisistratas vel πεισιστρατίδας intelligit Pisistrati nepotes, vel posteros, hoc est, Athenienses, qui pulcherrimum fontem habuerunt, novem fistulis aquam fundentem. Unde

ἐννεάκρουνον

ἐννεάκρουνον appellârunt; Item Καλλιρόην, pulchre fluentem. Cujus meminit Thucydides lib. 2. belli Peloponnesiaci.

Stadio, &c. Ejus duplicem rationem Suidas tradit. Alteram, quà intelligitur spatium, quod homo unico spiritu, cursúque suo conficere potest; quod nunc brevius, nunc longius pro currentis aut robore, aut fragilitate redditur: Alteram, quæ geometrica, quâ utuntur cosmographi, cujus meminit Plin. lib. 2. cap. 33. Continet autem sexcentos, & 25. pedes.

Exémpla descriptionum.

Descriptionm habes subitæ tempestatis, apud Virgil. in 1.
Apud eundem in sexto, Caci domús.
Diluvii, apud Ovid. 1. Metamor.
Invidiæ, lib. 2. Famis, 8. Somni, 11.
Ætnæ, apud Claudianum, & Gellium lib. 17 cap. 10.
Justitiæ, apud Gell. lib. 14. cap. 4.
Arcis Tarentinæ, apud Plutarchum in vita Annibalis.
Et Cleopatræ navis in vita Antonii.
Crotonis, apud Livium lib. 4. belli Punici.
Cyzici, apud Florum, lib. 3. cap. 5.
Templi Hammonis, id est, Jovis Arenarii, apud Diodorum Siculum in gestis Alexandri.

Descriptio habitationis Sancti Antonii, apud D. Hieronymum, in Hilarionis vita.

SAxeus & sublimis mons per mille circiter passus ad radices suas aquas exprimit, quarum alias arenæ ebibunt, aliæ ad inferiora delapsæ paulatim rivum efficiunt, supra quem ex utraque ripi palmæ innumera-

numerabiles, multum loco & amœnitatis & commodi tribuunt. Hîc psallere, hîc orare, hîc operari, hîc fessus residere solitus erat. Vites & arbusculas plantavit, Areolam manibus suis ipse composuit, Piscinam ad irrigandũ hortulum multo sudore fabricatus est. Erat autem cellula non plus mensuræ, per quadrum tenens, quàm homo dormiens extendi posterat. Præterea in sublimi montis vertice, quasi per cochleam ascendentibus, arduo valde visu duæ ejusdem mensuræ cellulæ videbantur, in quibus venientium frequentiam, & discipulorum suorum contubernium fugiens, moratus est. Verùm hæ in vivo excisæ saxo, ostia tantùm addita habebant.

Descriptio gymnastica domûs Reinhardi Lorichii Hadamarii.

SI nemo ringitur, aut sugillat, quòd Plinius omnem villæ suæ Laurentis formam situmque calamo depinxit; quæ (malùm) insolentia fuerit, me ipso suspensum, aut calumiis proscissimum iri, si ad imitationem prudentissimi viri novam meam, quam in patria (non venustatis, aut vanæ jactantiæ, sed urgentis, quam incendia fecerunt, necessitatis causâ) modò fabricor, domum describsero? Et cùm diversis ab autoribus varia rerum, etiam humillimarum, genera videamus descripta, eadémque extra omnem interpretantium malignitatem posita; quis, nisi Momo sit iniquior, mihi vitio dederit, quòd multorum honesta imitatu exempla secutus ego, Musam meam delineavero? Quæ longitudine multò spatiosior, quàm latitudine, propiùs aquilegium, sive puteum civicum Hadamariæ constructa videtur insula. Cujus lapideus, quo undique cingitur, paries altus est triginta duos pedes, crassus autem in fundamento, quatuor, in sublimi tres. Duos in effosa

terra fornices habet satis profundos, atque pro facultatibus capaces, feneſtellas modicas ferratas in curvaminibus, in recto ſua continentes armariola. Quorum prior terram quinque pedibus ſupereminens, hypogæum poteſt appellari, quòd locus ſubterraneus, cellarum variarum, ut oleraceæ aut ſalſamentariæ vicem explere poſſit. Indè janua ducit in alterum muro diſcretum, qui paulò profundior, & à ſole remotior, vini apotheca eſt, ſaxo ſtratus, & lacuſculo, unde, ſi fortè ruptis circulis vinum effluxerit, commodùm exhauriri poſſit, adornatus. Utriuſque incurvo ſolario ſeni unci grandes ferrei ex ordine ſunt firmiter infixi, ut injectis oblongis perticis, ſuperimpoſitiſque tabulis conſtituatur pomarium, quod oporothecam vocare licet. In imo utriuſque fundo terra fuit arenoſa, alicubi etiam glareoſa, ad tolerandam molem graviorem incommoda, unde complures proceræ ſimul ac craſſæ ſunt alni poſitæ, quibus aliæ tranſverſariæ breviores fortiter affixæ, necnon grandiora ſaxa confertim fiſtucis impacta, firmamentum ſtatuunt immobile, & quod negavit natura compenſant arte: Duos admittunt ingreſſus, alterum anguſtum, ex ipſis ædibus per compendioſum cochlidium deſcendentem, alterum multò laxiorem, per quem culcaria dolia, magníque cadi vinarii, ciſiis aut curribus advecti devolvuntur. Hujus tergo ſatis robuſto ſuperædificata eſt turris hexagonia, podio tenus lapidea, cum muro, cui adhæret, domeſtico ſurſum versùm ducta, pari craſſamento. Quæ non vulgarem ædificio commoditatem, ornatúmque reddit. Sinum à dextra recipit anguloſum, ad flexos propaginis arcus idoneum. Ibidem planularum firmiorum janua domus, à platea tribus erecta gradibus pandit atrium, in quo ſtatim quatuor aliæ conſpiciuntur: quarum una, quæ ſpectat occidentem, hypocau

pocauſto præbet introitum: quæ ſeptentrionem, culinæ. Rurſus quæ orientem, duæ ſunt. Altera deducit in cryptam, altera vergit in contignationem domûs infimam, Principio gradibus quatuor ex atrio ſcanditur in æſtuarium, à culina muro ſeparatum, teſtudinis dorſo prioris impoſitum, eo ſalubrius, quò magis ſublimatum à terræ gravedinoſo ſqualore, ſitúque peminoſo recedit. Ingredienti ſtatim offertur à ſiniſtra lapideus aqualis. Ibidem pictus Ovus ille, conqueritur de hominum, quibus in dies afficitur, injuriis, qui cum nihil faciat, accuſatur ómnia perperam facere. A dextra baſi ferreâ ſuffulta fornacula, cujus præfurnium peculiari ductu fumum tranſmittit in caminum. Ex adverſo autem menſa non omnino ruſtica, incitegæ, vel abaco proxima. Nec procul in muro ſunt repoſitoria, ubi cum œnophoris cululi, calicéſque reconduntur.

Feneſtris eluminatum eſt pellucentibus, in quibus, ut in aliis, refulgent Muſarum, patronorum, atque Mœcenatum inſignia, cum primis eorum, qui aliquid opis abſolvendo huic ædificio contulerunt. Solum afferibus abiegnis contabulatum eſt. Medium ejus, quà patet meridies, in imam dictæ jam turris ſedem excurrit; quæ non modò jucundum hoſpitibus diſcumbendi locum, ſed etiam omnia, quæ tribus in plateis geruntur, ſpeculandi facultatem præbet. Sedilia undique diſpoſita, non ſolùm id ſunt, quod vocantur, ſed ita per ingenioſos arcularios conſtructa, ut ciſtarum veſtiariarum, lintearium, aut etiam, ſi velis, ſcrutariarum poſſint officio fungi. Circa eaſdem icuncularum variarum periſtromata ſive tapetes ità picti ſunt, ut virorum deſideratorum eſſe loco poſſint. Quorum in ſuperficie Bias ille conſpicitur, qui cùm patriam ejus Prienen

Ille, inquit Cicero Paradoxo primo, *hæc ludibria fortuna né sua quidem putavit, quæ nos appellamus etiam bona.*

hostes invasissent, omnibus, quos modò sævitia belli incolumes abire passa fuerat, pretiosatum rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus, quid ità nihil ex bonis suis secum ferret; Ego inquit, vera bona mea mecum porto, pectore enim illa gestabat, non humeris, quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium nec immortalium manibus poterant labefactari. Lacunaria coloribus distincta renident. Nec tabulæ coronamentis amœnis tortuosóque corymborum anfractu conspicuæ desunt, in quibus ex ordine supellex stannea vel ænea disponi potest. Applicitum est cubiculum dormitorium quod, si voles, diem, clamorem, somnùmque excludit; vicinum item calorem recipit atque retinet, aut, ut ratio exigit, effundit. Inibi lectus est pedibus iligneis factus, circa quem tota parietis æqualitas historiã Solonis atque Crœsi, quæ apud Plutarchum habetur, coloribus expressam ostendit: ut animum à divitiarum, mundanæq gloriæ curis (quæ diu noctúque discruciare solent homines) abducens ad quietem invitet, aut magis honesto studio dignam meditationem ingerat menti. Non procul indè Crassi caput cum dextra manu recisum, & ad regem reportatum videtur, & aurum liquidum in rictum oris infusum; ut cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur. Et inibi regina Temyris caput Cyri amputari, atque in utrem humano sanguine oppletum conjici jubet, non muliebriter increpitans, Satia te sanguine quem sitîsti. Locus illustratus est tribus, binas in muro sediculas habentibus, fenestris, quæ vel aquilonem inhibere, vel mitiorem, si volueris, auram admittere possunt. Quarum in confinio nugis uxoriis aptum loculamentum est, insertum muro tali arte, ut si fures effregerint prima claustri repagula, non tamen, quòd charum maximè celatum asservari

velis,

velis, invenerint. Solum atque lacunaria respondent iis, quæ sunt in hypocausto. Coquina ab atrio cancellatis interstitiis discreta est, ubi focus serratis ferramentis, alariísque stipatus, & per quod fumus exit (quod alii vocant infumibulum, Græci καπνοδόχιον) spiraculum, saxo constructum est. Cujus gremium in apsida curvatum, cacuménq; pedes aliquot altius recto, molestias omnes fumi, atque scintillarum evomit in aëra tantùm, quod carnario sufficit, relinquens. Et vitreæ fenestræ borealem nullam intemperiem admittunt: prope quas inclusa mura capsa porrigitur, variis usibus idonea. Hinc aquariolum, quam nonnulli lavatrinam appellant. Non procul offertur locus tabulis abiegnis concinnatus, ubi tudicularium, frixoriorum, patellarum, veruum, catinorum, ollarum, ahenorum, creagrarum, lebetum, consimiliúmque repositoria. Solum pavimenti lithostroton est, ut etiam atrii. Ex hoc descensus est sex graduum in cryptam, quæ brevi posticulâ, fenestríque clathratis illustrata, triplicem in primis utilitatem affert. Etenim à dextrâ cum opaco baptisterio, colloquiísque balaneum habet vel asaminthum, ibíque adjunctum apodyterium, quod ità conditum, ut aliàs etiam penuaria cella possit esse. Nec deest anaclinterium, quod ab aliis accubitum appellatur. E regione gurgustium est, equorum etiam vacuoris, ligníque recipiendis accommodum. Ejus tabulatum, quam contignationem domûs infimam appellavi, solerter adversus incendia pavimentatum est: In id ex atrio gradiculis quinque scanditur, & pedes decem à primo totius domus solario distat, commeditates totidem, quot locus inferior, importans. Nam quà culinam spectat, pædagium est, seu potius famularum cubile, cui adstructum ornithotrophion, sive gallinarium, ut excubitorum alitum cantibus excitatæ sur-

gant ad absolvenda pensa. Ex adverso, ubi farinarium girgillis item atque rhombis est locus, scalæ sunt quibus ascenditur ad dictarum jam partium domus solarium primum, quod hoc modò complanatum, atque confectum est: Quernæ complures validæ trabes ex ordine, parùm admodum inter se distantes, ita muro sunt insertæ, ut utrinque capita extrema ruderibus cæmentitiis obtecta, nihil emineant: deinde earum lateribus in rimas tanquam sulculos duos ungues profundos diffissis, impacti sunt differtim paxilli sesquipedales, habentes undique circumvolutos, regyratósque septenos, aut octonos funiculos longiusculos, nexos stramine, quod limo lutóque tenacissimo perlitum, contortum, atque subactum est. Postmodò tectorium omne lignum occultans arenatum superinductum, cæmentitiúmque pavimentum, cylindro coæquatum, certissimum contra incendia tutamentum. Huic superstructa sunt, cum suis scimpodiis, & apparatu Musas non decente conclavia, quorum propriæ trabes & fabrica lapidibus quadratis sectilibus suffulta, non attingit inferiorum ligna, ut incendii fortuitò suborti flamma subjectis nocere non possit. Circa eadem proclestrion est, ex quo per murum transitus in æstuarium, inferiore majus, quod vel diæta, vel, si voles, triclinium insigne, cum heliocamino poterit esse. Ejus quoque, ut inferioris, medium evaganti in turrim quod non minoris commodi, quàm amœnitatis cœnaculum predicari potest. Apparatus autem & dispositio ferè eadem, quæ substructi hypocausti: diversa tamen picturarum genera: Nam, ut reliqua transeam, hîc Aristippus naufragus coloribus effigiatur, suis civibus enunciat, ac suadet, ut eas possessiones filiis parent; quæ cum naufragio enatare possint. Illîc inter reges Plato, beatum terrarum orbem futurum prædicat, cùm aut sapientes, regnare,

regnare, aut reges ſapere cœperint. Nec cubiculum (ut etiam cominus inſurgentium xyſticorum poſſit eſſe capax) annexum, neque ſolum dolatis aſſeribus, ſed adverſus ignes cæmentis obductum eſt. Prope ſcalas, quas dixi, latrinæ ſeceſſum habent. Non procul indè murum trabes duæ craſſiores penetrant, & tantum in ſublimi ſupra plateam extant, quantum ad anabathra, quibus in ſupremum ſolarium aſcenditur, ſuſtentanda ſufficiunt; quæ ſunt extra domum erecta, quò majus ſpatium intrinſecus relinquant, nec incendia ſuborta locum pervium habeant, unde deſuper cadant, aut ex edito delabantur in ſtructuram ſubjectam. Ad eadem janua tranſitúſque ſcanſilis tam latus eſt, ut cum frumentario ſacco ruſticus expeditus pervenire poſſit in granarium. Quod ſupremum, ut recenſui, ſolarium, eodem modo, & quâ ſubſtructum ratione complanatum eſt. Omnes enim trabes, quantum fieri potuit, contra flammas integumentis & incruſtationibus obtectæ ſunt. Earum tamen extrema capita quibus tigni, quos alii vocant telemones, inſeruntur, atque iis tectum quaſi fulturis ſuſtinetur, ignibus ità ſunt obnoxia, ut vim patientibus facilè poterit ſuccurri. Hoc in loco muri deſinunt, tectúmque ſuccedit. Sed impoſitum eſt turri ſeſquipedextans ædificiolum amœnum, quod podium, vel exedram vocare liber. Id ſubtiliis validoribus ſuſpenſum eſt, undique feneſtras habens, in quibus ſol naſcitur conditúrque. Quòd ſi juxta ſententiam Horatii, Domus laudatur, longos quæ proſpicit agros, hoc laudibus evehendum erit, cùm velut è ſpecula totam ferè Hadamariam intueatur, latóſque proſpectet campos, atque nemuſcula cum primis Trupeliana. Muſis igitur deſtinatum, quæ cacuminibus delactantur. In eo cum grammatophylaciis eſt bibliotheca,

quæ totam Hadamariam ad bonarum artium discipl̃as invitare videtur. Cujus in parietis spatio dormiens Alexander Iliadem Homeri sub pulvino habet. Ejus tectum non fastigiatum, in fine pinnaculum ostentat obæra tũ Subest tabulatum peristerotrophio non incommodum. Atqui multo laxior ad erviliam avenámque recipiendam contignatio tabulata est sub totius contiguæ domũ tecto. Quod ipsum non coctilibus laterculis aut lapideis tegulis instratum, sed pro tempore contextum hoc modo: Tigillis atque scandulis affixæ sunt validæ crates viminææ, quæ luto tenacissimo constipatæ, atque ità strictim condensatæ sunt, ut utrinque nihil appareat lignorum: huic conspissato glutinamento stramentorum fasces ingesti, ligneâque palâ sunt æqualiter adaptati. Quæ tectorum genera sunt agrestia quidem, sed Musis tamen, operoso nullo splendore gaudentibus, non indecora, & durabilia satis, incendiorúmque tempore multò conducibiliora, quàm vel lateritia, vel lapidea. Siquidem illis correptis flamma parum incommodat, sed stramentitia tegumenta solummodò lambit, atque raptim sine horrore magno depascit, reliqua tanquam vaporibus indurata crusta relinquit intacta. Atqui Vulcanus in hæc magnam exercet tyrannidem: etenim tota non modò corripit, & absumit, sed etiam auxilio venientibus terrorem incutit, atque profligat: in adversos enim fragmina candentia volvit, & crepitantibus flammis horrisoróque fragore tanquam igneam grandinem ejaculatur, hostúmque more tela fulgurantia torquet, auférque prospectum, & auxilii spem omnem. Documento fuit ipsa Hadamaria, & stadium ab ea distans Iosti Studei clarissimi doctoris patria Elsa, per clandestinos Germaniæ vastatores nuper incensa. Ubi certa dedicisses utrorumque discrimina.

Perrò

Porrò mediis in flammis, cùm circumsecus omnia flagrarent, vidisses illa stare, magnóque conatu se defendere, aut laborantia manus poscere: hæc autem ignibus superata, non modò concidere, sed etiam, ut dixi, auxiliaturos in fugam crudeliter compellere. Hæc de domûs tecto, atque iis quæ sunt intrinsecus. Jam, si vacat, quæ forinsecus, audi: Totus undique murus lævigatus, ac dealbatus est: Coria laterum atro distincta colore. Illius in medio tria tribus in locis foramina propemodum tetragona videntur, inscriptionibus destinata. Primum igitur, quod in turris medio conspicitur, talibus versiculis exornatum est, qui lacrymabile tempus, quo tota deflagravit Hadamaria, domus hæc quoque reædificari cœpta, memoriæ produnt:

Diva Redemptoris post incunabula Christi,
Mille ac quingenti cum quadraginta fuerunt
Anni, mensis habens cognomina Martii, & ejus
Nuntia post decimam fati lux quarta sinistri,
Solis & hæc retinens à judice nomen, & hujus
Nona furens siccis ventis borealibus hora,
Qua sacer emisit verbum cœleste ministeri,
Cum caderet rapidis Hadamaria prodita flammis,
Post domus hæc anno reparari cœpta sequenti.

In supremis ejus loci fenestris, aurea Stoicorum illa sententia legitur: Ὁ πλούσιος σοφὸς μόνος. Id est quòd solus sapiens dives. Quâ mortalium, quorum infinitus ubique numerus, philargyriâ peraitorum greges monent, longe pluris virtutem quàm divitias æstimandas esse: quòd harum gloria fluxa sit, atque fragilis, sed immortalis illa, quæ nec eripi, nec surripi possit, neque naufragio, neque incendio amitti: quâ præditi qui sunt, solos esse divites, cùm soli possideant res & fructuosas & sempiternas, solíque (quod, autore Cicerone, proprium est divitiarum) contenti

contenti sint rebus suis. Duo reliqua in medio sunt ejus muri, qui portam anteriorem, sive molarem spectant: quorum priori tale tetrastichon, quod ipsa domus proloquitur, est insculptum:

Quod mihi sit nomen, quæris fortasse, viator:
Siste gradum, tali carmine certus eris.
Huc Mecœnates quia dona tulere, quòd ausus
Hæres me tenuis condere, Musa vocor.

Alteri tale Sapphicon.

Ipse Reinhardi pater huc amussis
Contulit primæ lapides, nepoti
Debet hinc nostro domus ipsa longè.
charior esse.

Et quibus profectò liberis non charissimum id fuerit, quod vicinorum testimoniis boni parentes vel dixerint, vel fecerint memoratu dignum? Sub imis autem ejus loci fenestris longum idq; paulò rudius & gravius, nè possit aliorsum transferri, scamnum faginum est positum, ubi transeuntes viatores delassati quiescere, aut senes apricari, aut cives Hadamarii considere possint, de rebus publicis tractaturi, aut animi demulcendi gratiâ nugas acturi, retíque ventos, quod aiunt, venaturi.

Descriptio serpentum, è Lucani Libro nono desumpta.

Illa tamen sterilis tellus, fœcundáque nulli
Arva bono, virus stillantis tabe Medusæ
Concipiunt, diróque fero de sanguine vores,
Quos calor adjuvit, putrique incoxit arenæ
His quæ prima caput movit de pulvere tabes
Aspida somniferam tumida cervice levavit.
Plenior hinc sanguis, & crassi gutta veneni
Decidit: in nulla plus est serpente coactum.

Ipsa

Ipſa caloris egens gelidum non tranſit in orbem
Sponte ſua: Nilóque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? indè petuntur,
Hinc Libycæ mortes: & fecimus aſpida inertem.
At non ſtare ſuum miſeris paſſura cruorem
Squammiferos ingens hæmorrhois explicat orbes.
Latus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arva.
Cherſydros, tractíque via fumante chelydri,
Et ſemper recto lapſurus limite cenchris.
Pluribus ille notis variatum tingitur alvum,
Quàm paribus tinctus maculis Thebanus ophites.
Concolor exuſtis, atque indiſcretus arenis
Ammodites, ſpináque vagi torquente ceraſta,
Et ſcytale ſparſis etiam nunc ſola pruinis.
Exuvias poſitura ſuas: & torrida dipſas:
Et gravis in geminum vergens caput amphisbena.
Et natrix violator aquæ, jaculíque volucres:
Et contentus iter cauda ſulcare pareas:
Oráque diſtendens avidus ſpumantia preſter:
Oſsáque diſſolvens cum corpore tabificus ſeps.
Sibiláque effundens cunctas terrentia peſtes,
Ante venena nocens, latè ſibi ſubmovet omne
Vulgus, & in vacua regnat baſiliſcus arenâ.
Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris,
Serpitis aurato nitîdi fulgore dracones.
Peſtiferos ardens facit Aphrica, ducitis altum
Aëra cum pennis, armentáque tota ſecuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros:
Nec tutus ſpatio eſt elephas, datis omnia letho,
Nec vobis opus eſt ad noxia fata veneno.

DE

DE THESI. CAP. XIII.

" THesis, id est, consultatio, est rei alicujus inve-
" stigandæ per orationem consideratio, vel dis-
" quisitio. Consultationum autem aliæ civiles sunt,
" aliæ contemplativæ. Civiles sunt, qui actionem
" habent civitati accommodatam: velut, An ducen-
" da sit uxor, an navigandum, an muri faciendi. His
" enim omnibus civitatis status continetur. Con-
" templativæ verò, quæ ad solam animi considera-
" tionem pertinent, videlicet, An globosum cœlum,
" an multi sint mundi. Hæc enim in usum homini-
" bus non veniunt, sed mente solâ pervidentur. Dif-
" fert autem consultatio ad hypothesi, id est, causâ;
" quòd causa definita est, consultatio vero indefinita
" est. Definitio autem fit personâ, re, causâ, & re-
" liquis, ut, Muri sintne faciendi: perquisitio est si-
" ne persona. Quòd autem invadentibus Persis, La-
" cedæmoniis consultum, muro Spartam circunda-
" re, causa est. Personam enim habet, Lacedæmonios
" deliberantes: Rem, murum Spartæ addere: Cau-
" sam verò, invadentes Persas. Prima autem omnium
" præexercitamentorũ consultatio contradictionẽ,
" & solutionem, secundum quæstionem admittit.
" Dividitur ergò Thesis primùm in Ephodum, id
" est, in procœmion, ex directo ad narrationem ten-
" dens, quem aggressum procœmii loco pones. Hinc
" finalibus utêris capitibus, legitimo, justo, utili, &
" possibili.

Thesis: An ducenda uxor.

Aggressus vivo procœmii.

SI quisquam omnia pariter laudare volet, is mihi matrimonium laudet: demissum enim è cœlo est, ipsúmque

"ipſúmq, rurſum cœlum deus implevit, eósq; pro-
"creavit, quorum munere paternum hominibus tri-
"buitur nomen: eiſdémq;, quos progenuit, dedit
"rerum naturam tuendam. In terras autem acceptũ,
"reliquis omnibus originem dedit, quæq; ſingula
"naturâ ſuâ fluxa caducáq; erant, ea ſtabilivit po-
"ſteritate, æternitatémq; ipſis ſucceſſione adinvenit.
"Primùm autem maximè ad fortitudinem, ſubeun-
"dáq; conſtanter pericula homines impellit. Quis
"enim uxorem liberóſq; defendere, quis pro iis
"bella movere recuſat? quo fit ut cum eorum amo-
"re arma ſumantur, majoribus certetur animis, lu-
"bentiúſque Martis ſubeatur eventus. Quin juſtos
"etiam, nedum fortes homines efficit. Cognatio-
"nem enim, neceſſitudines, juráque tribuit, quorum
"reſpectu metũq; ab inferenda injuriâ homines co-
"ërcet: itáq; juſtitiam ſimul docet cum fortitudi-
"ne. Sed & ſapientes facit, quippe quibus chariſſi-
"morum pignorum injicit providentiam atq; cu-
"ram. Quódque maximè quis miretur, ipſam tem-
"perantiam ſecum adfert matrimonium, & in medi-
"is voluptatibus modeſtiæ quoq; invenit locum:
"legem enim libidinibus præſcribens, temperantiæ
"fine voluptates coërcet: quæq; ipſa per ſe accuſa-
"tur voluptas, eam matrimonio conjunctam lau-
"damus. Si ergò matrimonium deos dedit, & pro-
"creando poteſtatem omnem firmat, ſi fortes item,
"juſtó q; facit, & ſapientes præſtat, & temperantes;
"quis eſt, qui non pro virili, quatenus poſſit, ipſum
"ſibi putabit laudandum?

"Sane, inquis: ſed calamitatum multarum ma- *Contradictio.*
"trimonium eſt cauſa.

"Fortunam mihi videris, non matrimonium ac- *Solutio.*
"cuſare. Quæ enim adverſa hominibus accidunt,
"eorum fortuna eſt cauſa, non matrimonium. At
contrà. Quæ læta matrimonium tribuit, ea certè

nequa-

" nequaquam fortunæ accepta possunt referri, Re-
" ctius ergo est, matrimonii bona laudare, quàm ac-
" cusare mala, quæ ex ipsa afferuntur fortuna. Jam
" verò si quis maximè humanorum casuum adversa
" volet matrimonio assignare, nihilo tamen idcirco
" magis fugiendum erit. Nam si qua reliquis in re-
" bus nos offendunt, non ea continuò nos ab ipsa-
" rum cura deterrebunt. Agedum, singulas excutia-
" mus artes: omnes habent aliquid quod quis accu-
" set. Agricolæ procellis infestantur, & per grandi-
" nem fame contabescunt, non tamen, si quos tem-
" pestas offendit, ideo statim agros relinquunt, sed
" perseverant colere. Neque nautæ, si quid ex cœlo
" accidit ipsis, continuò post tempestatem dissolvunt
" naves, cessántque navigare deinceps, metu eorum
" quæ pertulerunt: verùm difficultates fortunæ tribu-
" entes, ad opes, quas mari paraverunt, reverruntur.
" Bella etiam pugnæq; militantiũ absumunt vitam:
" non, quia occũbunt aliqui, idcirco deserunt militi-
" am; sed quia pugnantes ob fortitudinẽ laudantur,
" hoc ipso etiã quòd ceciderunt, gaudent & instan-
" tem fortunæ asperitatem præsenti gloriæ bono rè-
" pendunt. Neque enim propter mala meliora fugi-
" enda sunt, sed bonorũ causa etiam asperrima per-
" ferenda. Nónne ergò absurdum est, agricolas, nau-
" tas item, & milites difficultates meliorum gratiâ
" tolerare, matrimonium verò nobis adversandum
" putare, quia habet aliquid quod offendat?

Contradictio. " Sanè, inquis, sed viduitatem mulieribus, pue-
" risque orbitatem affert.

Solutio. " Mortis hæc mala sunt, háncq; nobis difficulta-
" tem circumdedit natura, quam tu quidem accusare
" mihi videris, quòd non homines effecit, ut dii es-
" sent; accusaréq; matrimonium, quod non diis mor-
" tales conjunxit. Quid insimulas matrimonium eo-
" rum, quorum est apud mortem causa? Cur nuptia-

rum

« rum dicis, quod ipſius eſt naturæ ? Patere perire « cum qui natus eſt, quocunq; tandem pereat modo. « Quod ſi occidunt homines, quia nati ſunt, ea- « démq; viâ conjugem viduam relinquunt, natóſq; « ex ſe filios faciunt pupillos: quid hæc matrimonii « dices culpâ fieri, quæ ſolùm ab ipſa fiunt natura ? « At egò contrario orbitatem viduitatemque puto « matrimonio reſcarciri. Mortuus eſt illi pater, eóq; « nomine pupillus eſt ; reddit rurſus alium ſibi ma- « trimonium patrem. Itaq; hoc malum non ex ma- « trimonio prodit, ſed matrimonio occultatur, fitque « matrimoninm non cauſa orbitatis, ſed abſcondit « potiùs ipſam & reſtaurat: Sic viduitatem quoque « quam obitu mariti attulit natura, matrimonium « novis iterum nuptiis immutat : Quam enim mors « reliquit viduam, hanc rurſus matrimonium viro « conjungit: atque velut conſervator muneris ſui, ea « quæ dedit initio, ablata quoque reſtituit. Auferre « ergò viduitatem ſolet matrimonium, non facere : « Pater quoque morte libereris orbatur, rurſúmq; a- « lios matrimonio aſſequitur, fitque ſecundo matri- « monii munere pater, cui id, quod ſemel jam habu- « erat, paternum nomen, erat oblatum. Quid ergò « matrimonii bona in crimen ipſius convertis ? Vi- « deris mihi non arguere, ſed laudare nuptias velle. « Quando enim enumerare nuptiarum bona cogis, « laudator matrimonii factus es potiùs quàm repre- « henſor; vituperánſque matrimonium, ut recenſea- « mus laudes ipſius adducis; cauſámque præbes mu- « nera ſua recognoſcendi nobis, eo ipſo quòd crimi- « na tua refutamus.

Eſto, inquies, ſed laborioſa tamen res eſt matri- « monium. *Contradictio.*

Verum : ſed labores quoque matrimonium ſol- « vit, & auferuntur per nuptias quæcunque exercitos « homines reddunt. Vitæ tranquillitas eſt, cum mu- *Solutio.*

liere

liere ſociari: quantulum autem virum in thalamo uxori conjungi? Jam quanta cum voluptate puer expectatur, ſperatúſque ſe profert, & in lucem prodiens mox patrem appellat. Additur deinde arti alicui diſcendæ, patríſque ſit laborum particeps. In concionibus exinde verſatur, paſcítque in ſenecta patrem, & prorſus in quodcunque res ipſa popoſcerit, aptum ſe expeditû nque præbet.

Epilogus. Adeò non eſt oratione recenſere, quanta matrimonium deferat bona. Ingens ergò res eſt matrimonium, & deos procreans, & mortalibus, ut dii eſſe videantur, ſucceſſione præſtans; ac omnes qui nuptiis initiantur, inſtituit, ut juſtitiam colant, temperantiam obſervent: quin & reprehenſas alioqui voluptates, honeſtas facit. Idcirco p urimi faciendum eſſe ma'r monium, inter omnes facilè conſtat.

SCHOLIA.

Theſis. GRæci Rhetores Theſin appellant queſtionem vagam, nullis circumſtantiarum cancellis incluſam; Latini quæſtionem infinitam. Cicero in Topicis, Propoſitum; in Partitionibus Conſultationem, Priſcianus Poſitionem, ut, An ducenda uxor, An colenda ſit Amicitia, An navigandum, an ſit bellum gerendum, An diſcendæ literæ Græcæ.

Hypotheſis. Hypotheſin autem vocant quæſtionam finitam, quæ habet in quæſtione certas perſonas, loca, tempora, & reliqua genera attributorum. Hanc Cicero in Partitionibus Controverſiam, in Topicis Cauſam appellat: ut, Sítne Cæſari bellum ſuſcipiendum adverſus Pompeium, An Syllæ adminiſtranda reſpubl. An Græcæ literæ diſcendæ deſt nato Theologiæ, An Cato tempore belli civilis rectè duxerit

Martiam

Martiam uxorem, Vide Quintil. lib. 8. cap. 5. Idem lib. 2. cap. 1. ait, Antiquis hoc fuisse ad augendam eloquentiam genus exercitationis, ut Theses dicerent. Et Cicero in oratore ad Brutum, Aristoteles, inquit, adolescentes ad copiam rhetorum, in utramque partem, ut ornatiùs & uberiùs dicere possent, exercuit. Rodolph. Agricola lib. 2. cap. 8. Thesin quæstionem vocat κατηγορικὴν, id est, prædicativam, quæ nullis certis finibus temporum, locorum, aut personarum concluditur; ut, An accedendum ad rempubl. Hypothesin, conditionalem, ὑποθετικὴν, ut, Sitne Socrati accedendum ad rempublicam.

Magnam autem habent θέσεις cum loco communi similitudinem; sed hoc differunt, quòd locus communis ad amplificandam & augendam causam assumitur, Thesis ad explicandam & probandam. Et illo quasi certâ re declamitatur; hac disputatur & disseritur. Denique ille affectuum, hæc considerationis est. Priscianus inquit, Inter locum communem & Positionem hoc est differentiæ, Quòd Locus communis est convictæ & manifestæ rei exaggeratio, Positio autem dubiæ rei quæstio.

Locus communis à Thesi differt.

Aliæ civiles, &c. Has Græci πολιτικὰς appellant; quæ sunt earum rerum, quæ in civitatibus usurpantur, ac fiunt publicè aut privatim: Ducendæ ne uxores, navigandúmne sit, ædificandum, ambulandum. Hujusmodi & illæ Ciceronianæ sunt, de quibus ipse Attico scribens libro nono: Sed tamen nè me totum ægritudini, inquit, dedam, sumpsi mihi quasdam tamen θέσεις, quæ & πολιτικαὶ sunt, & temporum horum, ut & abducam animum à querelis, & in eo ipso, de quo agitur, exerciar. Eæ sunt ejusmodi, Εἰ μενητέον ἐν πατρίδι, τυραννουμένης δὲ αὐτῆς, οἱ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πρακτέον, &c.

Contemplativæ, &c. Has alii speculativas appellant, Græci θεωρετικὰς, quòd solâ animi ratione

explicari, & intelligentiâ so eant comprehendi: ut Anima sine natura aliqua. Et, eadémne mortalis Et, mundúne extiterit aliquo tempore. Item, Sínne syderum musica. Plin. lib. 2. cap. 22. Item, Sínne Antipodes. Earum quæstionum magnam copiam habent Scholasticorum περιδιαλεις, cujus generis hoc est, An homo creari potuerit ἀναμαρτητος & id genus alia innumera.

In iis contemplativis consultationibus, An sit, quid sit, quale sit, quæri solet. Quint. lib. 3. cap. 5.

An globosum cœlum, &c. Priscianus inquit, An pilæ formam habeat mundus.

An multi sint mundi, &c. Quod nonnulli voluerunt. Vide Ciceronem de Universitate: Unde Alexander, cùm ejus comes Anaxarchus, ex autoritate Democriti, mundos innumerabiles referet, Heu me, inquit, miserum, qui nec uno quidem sum potitus! ut recenset Valer. lib. 8. cap. 15. Vide Plutarchum in Alexandri vita. Et Qu. Cu. Vide Ciceronem. 1. Tuscul. quæst. Hinc illud Juvenal.

Unus Pellæo juveni non sufficit orbis.

Sunt item Quæstionum aliæ simplices, aliæ compositæ. Simplices, ut, An luctatione sit exercendum. An declamandum. Compositæ; ut, An luctatione exercendum, sive agriculturâ. An declamandum sit ex chartis, sive memoriter cum decora vultûs atque gestû moderatione.

Invadentibus Persis, &c. Historia habetur apud Thucydidem. Et bellorum Lacedæmoniorum cum Persis Orosius meminit lib. 3. cap. 11. Plutarchus in vita Aristidis scribit, Lacedæmonios à Persis trophæa retulisse.

Sparta, quæ etiam Lacedamon.

Sparta, &c. Sparta vel Sparte, fuit urbs Laconiæ, nullis ab initio muris cincta. Unde Agesilaus percontanti, quam ob causam Sparta non circundaretur muris: ostensis civibus; Hi inquit, sunt Spartana mœnia;

mœnia, significans, nullo respublicas munimento tutiores esse, quàm civium virtute.

Dividitur Thesis, &c. Primùm, inquit, ingressus aliquis ad argumentationem vice exordii erit: deinde excutiendi loci suasoriarum, honesti, utilis, facilis, necessarii, &c. & si cui prohabiliter contradici posse videatur, hoc suo loco refutandum erit: postremò, brevi epilogo velut perorandum, autore Moscellano.

In Exemplum.

Deûm cœlum implevit, &c. Unde Cicero 1, Tusculan. Quid? totum propè cœlum nónne humano genere completum est? &c. Divus Ambrosius 32. quæst. 1. Nuptiæ, inquit, terras replent, virginitas Paradisum. At Varro putabat utile, ut se homines diis genitos mentirentur. Vide Augustinum de Civitate Dei lib. 3. cap. 4.

Æternitatem adinvenit, &c. Unde Plato de Legibus; quarto dialogo: Genus, inquit, hominum immortale hoc modo in sempiternum perdurat, quòd filiorum filios relinquendo, nunc & idem semper per generationem immortalitatem adipiscatur. Nefas autem est immortalitate seipsum sponte privare. Hac verò ex animo ille se privat, qui filios & uxorem negligit.

Successione, &c. Hoc est, per decessionem aliorum in aliorum locos. Etenim morientibus aliis, alii rursus nascuntur. Hinc Homerus homines arborum foliis comparavit. Vide Erasmum in proverbio, Homo bulla.

Ad fortitudinem, &c. Cives enim, ut liberos & uxores defendant, fortiter pugnant. Et Scipio ultimo conflictu cum Annibale congressus, milites ad- Fortitudo.

hortando, dixit, adesse finem belli, in manibus esse prædam Carthaginis, si fortiter pugnaverint, reditum datum iri in patriam, ad parentes, liberos, conjuges, penatésque deos.

Providentiam, &c. Qua prospiciunt parentes quæ liberis bona, utilia, honestáque sunt. Pars est enim prudentiæ bonarum aut malarum rerum & utrarúmque scientia, ut ait Cicero secundo de Inventione.

Temperantiam, &c. Hæc est firma animi, & moderata dominatio rationis in libidinis, atque alios non rectos impetus, ut ait Cicero, cujus partes clementia, continentia, modestia

Accusator voluptas, &c. Cicero secundo de Finibus scribit maximas virtutes jacere dominante voluptate: quam malorum escam Plato vocavit, quòd homines eâ, velut hamo pisces, capiantur. Et Architas Tarentinus ait; Nullam capitaliorem pestem hominibus à natura datam, quàm voluptatem. Cujus meminit Cicero de Senectute.

Si ergo, &c. Epilogus est hactenus dictorum, quæ ab honesti partibus deduxit, matrimonium laudando. Dividitur autem honestum in laudabile & rectum. Hoc ipsum rursus dividitur in justitiam, fortitudinem, prudentiam, modestiam. Vide Cicer. 3. ad Herennium.

Matrimonii mala.

Calamitatum causa, &c. Unde Menander, Ὁμὴ γαμῶν ἀνθρωπος, οὐκ ἔχει κακὰ Qui non ducit uxorem homo, non habet mala. Ἄλυπον ἕξεις βίον γωρὶς γάμου. id est, Sine dolore vitam transiges, si non duxeris uxorem. Matrimonium, ut Erasmus ait 4. Apoph. comitatur perpetua solicitudo, dotis exprobratio, affinium grave supercilium, molesta socrus, incertus eventus, juges querelæ, atque rixæ.

Juve-

Juvenal. Sat. 6.

Semper habet lites, alternaque jurgia lectus
In quo nupta jacet, minimum dormitur in illo.

Agendum, &c. Fidei faciendæ gratiâ utitur inductione; & ostendit nullum vitæ genus esse quod non suas habeat molestias. Sapienter Solon aiebat: Si in unum locum cuncti mala sua contulissent, futurum ut propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum acervo portionem suam ferre mallent, ut ait Valerius lib. 7. cap. 2. Meminit Erasm. tertio Apophtheg.

Per grandinem, &c. Ut si de cœlo vel arbores, vel segetes fuerint tactæ. Cœlestis autem injuriæ duo sunt genera: Unum, quod tempestatem vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteráque similia intelliguntur; quæ cùm acciderint, vis major appellatur. Alia sunt illa, quæ silente cœlo, serenisque noctibus, fiunt nullo sentiente, nisi cùm facta sunt: Publica hæc & magnæ differentiæ, aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, ut Plin. lib 18 cap 28. *Solutio. Celestium injuriarum duo genera.*

Dissolvunt naves, &c. Tempestatibus jactati non statim deserunt navigationes, sed mox reficiunt rates quassas; indocile pauperiem pati.

Laudantur, &c. Qui fortiter in prælio rem administrârant, ab Imperatoribus laudabantur, atque fortitudinis præmia consequebantur, coronas civicas, obsidionales, vallares, castrenses, statuas, triumphos: mortui etiam laudibus evehebantur. Quinimo, ut inquit Imperator Iustinianus, Qui pro republica perierunt, per rerum gestarum gloriam semper vivere intelliguntur, unde etiam patribus in excusationibus tutelarum prosunt tanquam vivi.

Gaudent, &c. Lætantur, qui fortiter pugnando succubuêre. Sic Epaminondas, qui sanguine & spiri-

tu deficiens, Non finis est, inquit, vitæ meæ, sed melius & altius initium adinvenit. Nunc enim vester Epaminondas nascitur, quia sic moritur, ut ait Valer. lib. 3. cap. 2.

Laboriosa res, &c. Unde illud Cynici Cratetis, Τέχνα πόνοι. Vide Erasi. in proverbio, Optimum non nasci.

Labores solvit, &c. Hic Metellus ille Numidicus asseverabat, Nullas plerunque esse in Matrimonio molestias: si quæ tamen accidere nonnunquam viderentur, parvas & leves, faciléq; toleratu esse dicebat; majoribúsq; eas emolumentis & voluptatibus obliterari, easdemq; ipsas nunquam omnibus, neq; naturæ vitio, sed quorundam maritorum culpâ & injustitiâ evenire. Vide Gell. lib. 1. cap. 6.

Pascit in senecta, &c. Juxta proverbium, Ἀντιτιθηνεῖν, quod est, Parentes ætate fessos nutrire, mutuamq; vicem rependere.

THESIUM EXEMPLA.

Primi argumentum tale est; Quòd non ducenda sit uxor; ubi Thesis contrariis Aphthonii locis tractata, studio exercitii.

Exordii formula.

CUm juxta vetus proverbium, Ignis, mare, mulier, tria mala sint, mihi plurimùm desipere videntur, qui se conjecerint in flammas, in fluctus, & in matrimonii calamitates. Hoc ipsum dissuadendi studio cum primis Homerus ait, Usque adeò nihil improbius muliereq; pejus. Et temporibus hodiernis strenuè dant operam mulieres, ne poëtarum grex vaniloquus omninò fuisse reputetur, qui fœminâ nihil pestilentius esse confirmârunt. Et mulierem omnem esse malam, perquam venustè significavit Lacon quidam, qui cùm uxorem duxisset perpusillam, dicebat è malis minimum esse eligendum.

Quiope Αὐχνοῦ ἀρθέντος γυνὴ πᾶσα ἑαυτή.

Non eo inficias, matrimonium institutum à Deo, sed ab eodem etiam adjectos tot laborum sudores, tot molestias, denique dolores, inficias non eo. Et quod ab initio bonum erat, jam vel temporum injuriâ, vel hominum malitiâ factum est longè deterrimum, ut multo citiùs Plutonia regna cacodæmonibus repleat, quàm diis cœlum. *Ab indignitate matrimonii.*

Milites ignavi sunt, & cor in pedes iis decidere solet, quibus domi sunt uxores atque liberi; Etenim extra telorum jactus esse, & post principia se continere laborant, id unum curantes, ut integri maneant ac illæsi, nè si fuerint interfecti, relinquant viduas atque pupillos. Cæterum qui paulò fuerint animosiores, à suis objurgantur, juxta illud Penelopes: *A pusillanimitate,*

Ausus es ô nimiùm, nimiúmque oblite tuorum, &c.

Iniquos facit ad iram concitans conjugium. *Ab injustitia.*

Hæc ipsissima est officina rixarum, ut portus tranquillitatis cœlibatus: unde illud, Qui non litigat, cœlebs est. Deinde, qui obstricti sunt matrimonio, coguntur indies magnum in usus domesticos sumptum facere, ad uxores, liberos, & familiam alendam. Et deficiente crumenâ, per fas perque nefas pecuniam corradunt, secum asiduò dicentes,

Unde habeas quærit nemo, sed oportet habere;
Lucrum pudori præstat.
Et genus & formam regina pecunia donat.
O cives, cives, quærenda pecunia primùm est,
Virtus post nummos.----
Quantum quisque sua nummorum servat in arca,
Tantum habet & fidei----
Prima ferè vota, & cunctis notissima templis,
Divitiæ ut crescant, ut opes, ut maxima toto
Nostra sit arca foro: ut ait Juvenal.

Ab intemperantia. Quotusquisque est, qui non matrimonium contrahat, ut sponsi (quod aiunt) vitam victurus, perfruatur voluptate, ac subet in libidinem, curétque hoc tinum, ut lascivium interveniat illud; Ζωὴ καὶ ψυχή.

Epilogus. Quis igitur matrimonium laudibus evehendum æstimet, cùm inferorum regna magis quàm cœlorum adaugeat, cùm iniquos faciat, contineátque vitam obscœnis plenam voluptatibus, ac earum venenatis illecebrarum præstigiis incubans, adducat malorum (quod aiunt) Iliada, ut γυναικῶν ὄλεθρον, proverbio locum fecerint.

Contradictio. Sed ais, Quæ sunt in matrimonio mala, ipsi fortunæ sunt assignanda.

Solutio. Id immeritò facis. Nam si viri cœlibes viverent, à plurimis afflictionibus liberi manerent. Nunquam agricolæ assiduo tanto labore terram colere, nunquam genus omne cerdonum tanto sudore diffluere, nunquam tantis periculis mercatores navigare cogerentur, si non querulis uxoribus atque liberis egentibus victum & amictum quærere compellerentur. Verè igitur divus Paulus de conjugatis inquit: Afflictionem in carne sunt habituri; & beatiores prædicat, qui hoc frænum non momorderint.

Contradictio. Sed viduarum & orborum, pupillorúmque conditiones morti, non matrimonio refers acceptas; & per hoc resarciri dicis quod per illam aufertur.

Solutio. Esto, mors tibi patrem eripit, novæ nuptiæ vitricum reddunt. Sed hæc ipsa pensatio ipsissima est Diomedis & Glauci permutatio, qua pro perca scorpius accipitur, pro charissima matre datur noverca; ut rideatur, qui ad ejus tumulum fuerit lacrymatus.

Contradictio. Esto iniquis. Sed tamen non laboriosa res est matrimonium; cùm laborum participes uxores sint viris

is solatio: & filii parentes ipsos omni malorum fasce levent, foveántque fessos ætate.

Sæpius molestant viros quàm consolantur uxorum greges; quarum pauciſſimæ fideles: vt verè dictum sit, Mulieri nè credas, nè mortuæ quidem. Quod monet, usque adeò non esse fidendum mulieri, ut etiam si morientem videas, putes fingere. Et filiorum incertissimus est eventus. Longè plures dedecori sunt parentibus, quàm ornamento, Qui ut arietis nutricationis mercedem persolvunt, argento senes emungendo, turpissimísq; facinoribus excruciando, ut Crates ille rectè dixerit; *Τέκνα πόνοι*, &c. *Dilutio.*

Ergò, cùm tot undique malorum fluctibus matrimonium impetatur, Quis vel sanæ mentis solutus ab uxore, quæsiverit uxorem? *Conclusio.*

Secundum exemplum, continens quòd senectus non molesta, nec vnus Ætnâ gravius.

SI vina vetera novis, quasi de musto & lacu hausstis, præstantiora judicamus, cur non senectutem juventâ meliorem, laudatúque magis dignam arbitramur, cùm ut illîc omnia defœcata & salubria, ità hîc omnia immaturа & gravia contemplemur esse? *Thesis.*

Senectutem omnes ut adipiscamur solemus optare. Quod cùm ità sit, in què faciunt qui adeptam accusant, ac in illa genium frangunt, quam divina scriptura *coronam dignitatis* appellat, eam præcipuè, quæ reperitur in viis justitiæ. Proverb. 16. 31. *A legitima.*

In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia, proverbio nobilitata. Seris enim venit usus ab annis. Hinc est, quòd juventus olim cumulatum & circumspectum honorem reddebat senibus, ut ait Valer. Et Juvenalis Satyr. 13. *Ab utili.*

Credebat

Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si juvenis vetulo non assurrexerat, & si
Barbato cuicunque puer, licèt ipse videret
Plura domi farra, & majores glandis acervos.

A facili. Nec difficilis adeò senectus est, neque tam molesta, sed tolerabilis & jucunda, quam tot rerum benè gestarum præconia exornant, quam recordatio tam multorum benefactorum oblectat, quam denique gravitas, constantia, consiliorum rationes, auctoritas, & reverentia planè divinam efficiunt.

A necessario. Prudenter institutæ respub. solæ, quæ senum propria virtus est, prudentiâ conservantur oportet. Etenim & prudentis ætatis est temeritas, senectutis prudentia, Illâ civitates multas eversas, hac conservatas esse, tot veterum exempla testantur.

Contradictio. At senectus ipsa morbus, avocat à rebus gerendis, ac inutiles reddit.

Solutio. Multò plura, quàm juvenes, efficere possunt senes rerum studiis assueti, quorum arma sunt artes & virtutum exercitationes. Nec viribus aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnæ res geruntur, sed consilio, auctoritate, atque prudentiâ.

In Cic. ex quo hic sumptus est locus, legitur sententia. Sed oblivionem inducit, memoriam minuit, vires adimit.

Objectio. Memoriæ perit nisi exerceas. Prudentes ergò senes, intentum animum tanquam arcum habentes, non languescunt nec succumbunt senectuti. Stridus ingenia manent, modò permaneat studium & industria. Unde Cato Pythagoreorum more exercendæ memoriæ gratiâ, quod quoque die dixerat, audierat, egerat, commemorabat vesperi. Hæ sunt exercitationes ingenii, hæc curricula mentis. In his desudans, atque elaborans, corporis vires non magnopere desiderabit, ut ait Cicero.

Dilutio.

Contradictio. *Sed caret voluptatibus, ut rectè Horatius dixerit;*
Multa ferunt anni venientes commoda secum,

Multa

Multa recedentes adimunt----
----Venerem, convivia, lusus.

O præclarum munus ætatis! siquidem id aufert nobis, quod est in adolescentiâ vitiosissimum. Omnem malorum escam voluptatem eripit, & libidines pecuinas animis eximit, ac instillat vera pectoris dona. Porrò nihil pestilentius voluptate; at nihil præstabilius ratione. Hanc fovet senectus, illam autem expellit. *Solutio.*

At sunt morosi & anxii, & iracundi, & difficiles senes, si quærimus, etiam avari. *Contradictio.*

Sed hæc morum vitia sunt, non senectutis. At morositas tamen, & ea vitia, quæ dixi, habent aliquid excusationis. Vide Cicer. in Senectute. *Dilutio.*

Sed appropinquatio mortis est, quæ certè à senectute non potest longè abesse. *Contradictio.*

O miserum senem, qui mortem contemnendam in tam longâ ætate non viderit! O infelicem Christianum, qui mortem metuit, ac non potiùs cum Paulo dicit, Cupio dissolvi, & esse cum Christo! Quid enim hæc vita commodi, quid non potiùs laboris habet? Cur in malis, & non potiùs in bonis omnia quæ secundum naturam fiunt, habentur? Quid est autem tam secundum naturam, quam senibus amori, quod idem contingit adolescentibus, adversante & repugnante naturâ? Itáq; adolescentes mori sic mihi videntur, ut cùm aquæ multitudine vis flammæ opprimitur: senes autem, sicut suâ sponte nullâ adhibitâ vi consumptus ignis extinguitur. Et quasi poma ex arboribus, si cruda sunt, vi avelluntur; si matura & cocta, decidunt: sic vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas. *Solutio.*

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin judicaturi sitis, dignissimam esse laudatu & amplexu senectutem, cùm ea rebus gerendis consilia suppe- *Conclusio.*

ditet, prudentiâ valeat, autoritate polleat, reverentiâ præluceat, omnium denique malorum liberationem maturitatis naturalis beneficio ſubminiſtret.

Tertium exemplum Theſeos, continens Divitias non eſſe ſummum bonum.

QUi ſententias iniquas defendendas ſuſcipiunt, mendacia verborum lenociniis fucare ſolent, & morbido ſermoni exquiſita adhibere medicamenta. Quorum in numero ſunt quos non pudet aſſerere, Summum bonum divitias; & ſolum divitem eſſe beatum. Contrà, qui veritatem, cujus eſt ſimplex oratio, amplectuntur, non in divitiis, ſed potiùs ſummum in virtute bonum collocant. Et enim perpendunt, opum affluentiâ non beatos, magis infelices reddi, cum maximæ ſolicitudines, atque calamitates indè ſoleant provenire. Namut Juvenal. inquit, Sat, 10.

Sed plures nimiâ congeſta pecunia curâ
Strangulat, & cunctis exuperans patrimunia cenſus.
Pauca licèt portes argenti vaſcula puri,
Nocte iter ingreſſus, gladium, centumque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis umbram,
&c.

Et quid aliud olim Lacedæmonios perdidit, quàm pecuniæ cupiditas? Qui oraculo reſponſum acceperant, tum demum vincendam eſſe Spartam, cùm aurum & argentum in pretio cœpiſſent habere. Accedunt alia, quæ licèt per ſe videantur leviora aut infirmiora, tamen turbâ valent, atque confirmant, divitias malis plurimis tentari, ſtultitiâ regi, puſillanimitate enervari, libidine corrumpi, ac injuſtitiâ denique

denique profanari. Nam quotusquisque divitum est, qui non fortunâ ebrius, arroganter & confidenter loquatur, & agat, opibus scilicet freus, utindè natum proverbium Ἀργύρου κρῆναι λαλοῦσιν. Argenti fontes loquuntur. Quod notans Horatius: Mecum, inquit, contendere noli, Stultitiam patiunter opes. Quotusquisque, qui non tumultu quopiam subortο, aut bellis ingruentibus, in morem galli cujuspiam, ut aiunt, trepidet, atque magìs sibi thesaurí que suis quàm reip. velit consultum? Quotusquisque qui non plura, quò plura possideat, assiduò petat?

Crescit enim amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Quotusquisque, quem non divitiæ ad genus omne turpitudinis inflamment, luxu resolvant, funditúsq; perdant: ut multò plures crapulâ, nimâque libidinis enervatione credantur perire, quàm gladio? Quis igitur divitias summum bonum vocet, & non potiùs iniquitatis appellat mammona? cùm illæ stultos, infelices, effeminatos, avaros, & perversos reddant, ut facilius sit camelum per foramen acûs transire, quàm divites in regnum Dei ingredi.

At divitiæ afferunt gloriam, parant amicos: pau- *Contradi-*
pertas contemptos facit. In pretio pretium nunc est, *ctio.*
dat census honores. Panper ubique jacet.

Nil habet fælix paupertas durius in se,
Quàm quod ridiculos homines facit, &c.

Sed quam opes pariunt, fluxa est gloria, & ollaris, quæ χύτρας φιλία dicitur, amicitia nihil aliud est, quàm adulatio.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Nullus ad âmissas ibit amicus opes.

Nec

Nec ad veram gloriam viâ rectâ contendentes impedit paupertas, sortita sapientiam. Nónne Cicero, nónne complures alii pauperes ab initio consenerunt ad summum gloriæ culmen, ità studiorum honestissimorum cultu provecti, ut majoribus omnibus suis virtute præluxerint?

Contradictio. Esto. Verùm, ut ait Juven. Satyr. 3.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi. ----

Solutio. Desidiâ torpentes non emergunt, sed qui per honestos labores ad summa nituntur. Respice Cleanthem, qui licèt obtusi tardioris q; fuerit ingenii, adeóq; pauper, ut tempore nocturno cogeretur in hortis aquas haurire, quò posset interdiu studiis liberalibus operam impendere; tamen ad summum eruditionis & honoris fastigium pervenit, consecutúsq; est tantas facultates, ut alium, si voluisset, Cleanthem alere potuisset. Vide Diogenem Laërtium lib. 7. Quam matrem Euripedes, aut quem patrem Demosthenes habuerit, ipsorum quoq; seculo fuit ignotum. Alterius autem matrem olera; alterius patrem cultellos venditâsse omnium penè doctorum literæ loquuntur. Sed quid aut illius tragicâ, aut hujus oratoriâ clarius? Ut ait Valer. Max. lib. 3. cap. 4.

Contradictio. Sed inopiâ pressos homines ad varia designanda flagitia paupertas impellit, ut per fas & nefas vitæ subsidia quærere cogantur.

Solutio. Nihil repugno, si mali intelligantur, quorum cordibus illud fixum personet Lucrum pudori præstat, quod Græci dicunt, κέρδος αἰσχύνης ἄμεινον. Sin boni, reluctor: cùm ii longè sanctius ducant rei jacturam facere, quàm famæ simul ac animæ dispendium. Quin potiùs, ad omnia scelerum genera rapiuntur ipsi divites, nec divitiæ semper optimis contingunt, ut Homerus rectè dixerit:

Ζεὺς

Ζεὺς αὐτὸς νέμει ὄλβον ὀλύμπιος, ἀνθρώποισιν
Εὐθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν, ὅπως ἐθέλησιν ἑκάστῳ.

Multò faciliùs pauperes criminum occasiones fugere poterunt, quàm divites, cùm desint illis opes, irritamenta malorum; his autem opus sit multis præceptis, ut bene & honestè vivant: ut Diogenes rectè paupertatem αὐτοδίδακτον appellaverit.

Ergò non in divitiis, unde malorum (ut aiunt) mare profluit, sed potùs in virtute summum est bonum collocandum. *Conclusio.*

DE LEGISLATIONE:
Græce εἰσφορὰ.

CAP. XIIII.

"LEgis quoque inductionem; quidam exercitamentum esse putaverunt. Est enim propemodum tota causa, non tamen omnia quæ in causa sunt, intra se continens. Adfert personam quidem, sed incertam, & non omnibus notam, unde & in consultationis magìs est parte quam causæ Quatetenus enim figuram in se habet personæ, superat consultationem; sed quà definitionem non habet, minor est causâ. Est autem duplex Legis inductio. Confirmatio positæ legis, atque confutatio. Lex autem est inventio & donum deorum, communis constitutio civitatis, & correctio utrinque erratorum. Divisio autem inducendæ legis est ista. Tractabis eam capitibus eisdem, quibus negotialem: Legitimo, justo, utili, possibili. Procœmion facies, post procœmion subjicies contrarium, hinc capitibus prædictis utêris, unde & hoc exercitamentum à causa differt. *Quid sit lex, vide 2. ff. de leg.*

Exem-

Exemplum continens accusationem legis jubentis adulterio reprehensum interfici.

Proœmium. " NEc mihi videtur per omnia lex ista laudanda,
" nec rursus quòd hoc modo lata sit, prorsus re-
" prehendenda. Quòd enim pœnam adulteris decer-
" nit, laudo planè; quòd verò judicum sententiam
" non expectat, culpandum certè videtur. Si namq;
" largitionis metu, ne qua judices corrumpantur, ju-
" dicia prævenit, suspicax nimirum est, & iniquæ ni-
" mium erga judices mentis: sin autem justa judi-
" care vos, quemadmodum facitis certè, arbitratur,
" iniquum esse constat, si lex judices quidem laudet,
" tollat autem judicandi potestatem.

Contrarium " Aliæ sanè leges, quæcunque demum eæ sunt, &
" quacunque ratione perlatæ, discrepant fortè ab ali-
" cujus civitatis legibus, sed & alterius rursum le-
" gibus conveniunt: hæc autem sola lex omnibus fi-
" mul repugnat civitatum institutis. Videmini autem
" mihi multò rectiùs de hac lege cogniturí, si omnia
" recensetis consulta vestra, atque decreta. Duces
" bellorum, sacerdotia, plebiscita, omniáque adeò,
" quæ circa rem militarem pertinent, judicum sub-
" eunt diligentiam: sicque dux ille, quem judex
" constituit; sacrificat, qui judici videtur, justúmq;
" decretum est, quod populi sententiâ perrogatum
" est; victores quoque præmia non accipiunt bello-
" rum, nisi judicata. Quomodo ergò non absurdum
" est, omnia judicum arbitrium expectare, solam
" verò præsentem legem judicium subterfugere cog-
" nitionem?

Contradictio. " Sanè, inquit: Sed magnæ sunt mœchorum
" injuriæ.

Solutio. " Quid autem? homicidarum scelera nónne sunt
graviora?

"graviora ? anne proditores aliis scelestis minores
"arbitramur ? anne sacrilegi proditoribus priores
"sunt? Attamen in his criminibus deprehensus ju-
"dicum examini subjacet : neq; proditor pœnas dat,
"nisi decernente judice ; neque perimitur sicarius,
"nisi eo qui accusat, coarguente delictum ; neque,
"qui numinibus dicata præripuerunt, puniuntur,
"antequam judex admissum cognoverit scelus.
"Nónne ergò iniquum est, majora judicum vin-
"dictæ reservari, neque quicquam eorum criminis
"loco, nisi judici liqueat, æstimari ; solum autem
"adulterum sine cognitione interfici? quem in pri-
"mis, quia levior in eo, quàm in cæteris culpa est,
"judicium examini subjicere oportuit.

"At quid refert, inquit, occîdam adulterum, an ju- *Contradictio.*
"dicibus tradam, si utrâque viâ, morte pœnas luet ?

"Quantum inter tyrannum ac legem, popularem *Solutio.*
"statum ac unius principatum differt, tantum ista
"inter se diversa sunt. Tyrannus enim unumquemq;
"pro libidine sua perimit: leges autem convictũ ju-
"stè occîdunt, & populus disceptatione omnia atque
"contentione tractat, quò sint explicatiora omnia :
"at rerum dominus etiam indictâ causâ occîdit.
"Contrà, populus & lex, indictâ causâ non occîdit:
"sed omnia à rerum dominis & tyrannis diversa
"facit. Quid ergò ? multúmne interesset occidere
"adulterum, & judicum sententiis puniendum tra-
"dere ? Ad hæc quoque, qui per se adulterum oc-
"cîdit, seipsum arbitrum pœnæ admissi sceleris fa-
"cit : qui verò judicibus tradit ipsum, penes illos
"vult esse potestatem, júsque animadvertendi. Ne-
"minem igitur dubitare crediderim, quin æquius
"sit, ejus, qui accusatur, arbitrium esse apud ju-
"dicem, quàm apud accusatorem. Quin etiam qui
"suo arbitratu adulterum occîdit, alterius rei gra-
"tiâ occidere ipsum, adversum se suspicionem re-

" linquit: ut qui judicio exhibet, solùm justa se-
" stari, præsentisque sceleris dolorem videbitur
" ulcisci.

Contradictio. " Esto, inquit: sed graviores dabit pœnas subitò
" peremptus; quoniam si ad Judices deferretur, illam
" temporis intercapedinem pro lucro haberet.

Solutio. " At contrà porrò habebit, si judicibus subjicietur.
" Etenim judicio destinatus acerbiorem vitam exi-
" git. Nam qui pœnam expectat, graviora supplicia,
" quàm si illam fuisset passus, sentit. Quippe pœnæ
" dilatio pœnæ videbitur additio, morieturq; sæpe,
" qui jam pro mortuo habitus est, expectationémq;
" sustinebit morte duriorem. Atqui occisus de
" improviso adulter, non dolet, sensúmque mortis
" pœnæ celeritas aufert: insensibilis enim est exitus,
" qui antequam expectetur contingit. Mors autem
" sæpius expectata, postquam semel illata, pœnas
" expectatione exauget. Agè verò, si libet, confide-
" ra hæc, conférque inuicem. Ille per seipsum occidit
" adulterum, nullúmq; facit ultionis suæ testem;
" alius judicibus tradit, multósque adhibet suppli-
" cio spectatores, acerbior haud dubiè ultionis mo-
" dus, quicunque est oculis plurium subjectus. Et
" optabilius alioqui adulteris utcunque fuerit occul-
" tè perire, opinionem apud pleróque relicturis in-
" imicitiarum causa esse occisus. Convicto autem
" apud judices crimine, indubitatà jam reus, & nul-
" lis obnoxiam interpretationibus pœnam subibit.
" Iráq; plurimum interest, adulter an occultè truci-
" detur, an judicibus tradatur afficiendus supplicio.

Contradictio. " Res atrox est adulter, omnium scelerum magni-
" tudinem supergressus.

Solutio. " Coarguatur ergò priùs quàm occidatur: judi-
" cetúrque potiùs quàm pœnas ante cognitionem
" incerto crimine, indictâque causâ luat. Quòd
" si publicè necabuntur adulteri, certiorem facien-
" pro-

"procreationem, neq; quisquam cujus sit filius de-
"inceps dubitabit, ubi paterni nominis insidiæ, a-
"dulteria fuerint adempta. Itaq; cùm sit adulterium
"publica quædam rerum naturæ injuria, publicâ
"quoque sententiâ plectatur. Vereor enim, nè adul-
"ter secretò occisus, multos post se alios relinquat.
"Nam quia, cur occidatur, nescitur, ejus improbè
"facta multi imitabuntur. Sic ejusmodi pœna non
"adulteri finis, sed exordium erit.

SCHOLIA.

Legislatio, &c. Alii promulgationem legis appellant. De qua sic Quintil. lib. 2. cap. 4. Legum laus & vituperatio jam majores ac prope summis operibus suffecturas vires desiderant, quæ quidem maloriis, an controversiis magìs accommodata sit, exercitatio, consuetudine & jure civitatum differt. Apud Græcos enim lator earum ad judicem vocatur, Romanis pro concione suadere ac dissuadere moris fuit. *Legislatio.*

Lex inventio deorum, &c. Demosthenes in Aristogitonem, oratione priore, Πᾶς, inquit, ἐστὶ νόμος ἄρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων. Id est, omnis lex inventũ ac munus deorum Decretum prudentium hominum. Cic. Philip. 10. Lex, inquit, nihil aliud est nisi recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibénsq; contraria. Idem 1 de Legibus. Lex, inquit, est ratio summa insita à natura, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibétque contraria.

Quibus negotialem, &c. Cicero 2. de Inventione, duas generalis constitutionis partes fecit; juridicialem, ac negotialem. Hanc ait in ipso negotio juris civilis implicitam controversiam habere. In ea autem quæritur justum sit, an injustum;

utile an inutile, ut ait Marcus Fabius Victorinus.

In exemplum.

Nec mihi, &c. Solon constituit fas esse deprehenti mœchum interficere in ipso adulterio. Et 9 d Legibus Plato sanxit, Adulteram deprehensam im punè occîdi à viro posse. Idem censuit Cato, cuju meminit Gellius. Et Augustus legem Juliam tul gladióque jussit in adulteros animadverti.

Judicum sententiam non expectat, &c. Non licet inquit, adulterum occidere, nisi judicum sententi damnatum. Et Valer. Publicola tulit legem, quâ ne minem licebat indictâ causâ necare.

Discrepant, &c. Civitatibus, inquit, aliis aliæ su leges. Est proverbium, Lex & Regio. Sed quæ su aliis contrariæ, cum aliis conveniunt: Arqui l de occidendis indictâ causâ adulteris discrepat omnibus.

Duces bellorum, &c. Inductione vel enumerati ne utitur. Imperatores, inquit, populi judicum que magistratuum suffragiis creati, bella gerunt, cum hostibus manum conserunt. Et capitale sp Carthaginenses erat, si quis in jussu populi pugnâ infeliciter. Unde Annibal amissæ classis pœnas d timens, offensam astutiâ mirè avertit. Vide Val lib. 4. cap. 3.

Plebiscita, &c. Vide Gell. lib. 10. cap. 20.

Qui pœnam expectat, &c. Multò gravior expec ta quàm illata mors est. Quippe certi suplicii di tio pœnam adauget. Unde Ovid. 1. de Ponto:

Et gravior longâ fit mea pœna morâ.

Et tertio.

Mitiùs ille perit, subitâ qui mergitur undâ,
Quàm sua qui liquidis brachia lassat aquis.

Unde rex Macedonum Philippus, subitam m tem lentæ præposuit. Qui cùm interrogaretur, C hon

Finis optandus.

nemini finis maximè optandus esset; respondit, Qui subitu & celer inopinato ferro possit accidere. Vide Orosium lib. 3. cap. 14. Et Julius Cæsar subitam ac celerem expotavit mortem, ut scribit Suetonius Tranquillus.

EXEMPLA.

Confutatio Legis

Roscia, quâ Roscius Otho cavit, nè quis in ordine equestri spectacula videret, nisi haberet sestertia quadraginta. — *Lex Roscia.*

Talionis, & ejus quæ jubebat corpus diffecari ejus qui multa creditoribus deberet, nec esset solvendo, Gellius lib. 20. cap. 1. — *Talionis.*

Confirmatio Legis

Cinciæ, quam Cincius tulit, quâ cavebatur, nè quis ob causam orandam pecuniam acciperet, aut domum. Cujus suasor Qu. Fabius admodum senex, ut ait Cic. in Catone majore. — *Cincia.*

Sumptuariæ, de qua Gellius lib. 2. cap. 24. — *Sumptuaria.*

Fusiæ, quâ malis ac perniciosis legibus resistebatur. — *Fusia.*

Voconiæ, quam suasit M. Cato, ut ait Cicero in Senectute. Vide Gel. lib. 17. cap. 6. — *Voconia.*

Oppiæ, quam tulit M. Oppius, nè mulieres superfluo ornatu uterentur, néve pilentis, id est, rhedis pensilibus veherentur. Vide Livium in principio quarti libri Macedon. — *Oppia.*

Exemplum Confirmationis Legis Oppiæ.

Exordium à legislatoris encomio. M. Oppius Tribunus plebis fuit, summæ procul dubio prudentiæ vir. Qui publici magis commodi quàm gloriæ privatæ studiosus, hanc utilissimam omnibus imperiis legem tulit, à suo nomine dictam Oppiam.

A contrario Quæ si, juxta M. Fundanii, & L. Valer. sententias abrogaretur, omnibus aliis legibus repugnaretur, quæ volunt in repub. vivendi rationem honestam conservandum esse, non superbiæ sed virtutum studia semper excolenda.

A manifesto Quæ per superfluos mulierum ornatus contaminari, imò perditum iri quis non videt? Etenim cultu nimio conspicuæ fœminæ non solùm in se convertunt virorum oculos, sed etiam animos in libidinem rapiunt. Illecebroso enim nuptarum amicti pellecti viri, nitorem admirantur ac sequuntur, donec telo jecur ictum findatur, pudicitiæque fiat naufragium. Rectè igitur Iesus Sirach, Averte, inquit, faciem tuam á mulieri compta, & nè circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt. Cùm autem, ut proverbio dicitur, ex aspectu nascitur amor, aiunt Democritum sibimet oculos ademisse, tanquam omnium malarum cupiditatum autores. Cujus meminit Gellius lib. 1 cap 17.

A legitimo. Quòd si reliquæ leges quæ maximam reipub. utilitatem afferunt, sanctè conservantur, contra earum placita fuerit, eam è medio tolli quæ cum optimi sentiens reipub. statum incorruptum conservat, illustrat.

A justo. Liciniam vel Æmiliam legem quâ frugalitas regebatur, admisit ordo senatorum ac tribunitia po-

ſtas: quantò juſtiùs eam admiſerint, quæ modeſtiam introducit; & ſuperbiam, omnium malorum radicem, explodit?

Nulla res uberiora commoditatis bona poterit ad reipub. ſtatum immaculatum conſervandum importare, quàm lex Oppia; quæ libidinem, faſtum, ac omnem inſolentiam intolerabilem reprimit mulierum, quarum mala tot proverbiis locum fecerunt. Quæ, quò minus habent mentis, tantò inhoneſtis voluptatibus ſunt addictiores. Quantum autem ruboris civitatibus omnibus mulieres turpiter ac impotenter ſeſe gerendo incutiunt, tantum laudis afferunt gravitate punitæ: quemadmodum illæ, de quibus olim Senatus Romanus juſta ſervitate mandaverat Spurio Poſthumio, & Qu. Martio Philippo Coſſ. ut de iis quæ ſacris Bacchanalium inceſtu uſæ fuerant, inquirerent, & in omnes intra domos cognatas animadverterent, damnarentque. Multæ igitur damnatæ fuerant, latéque patens opprobrii deformitas, ſeveritate ſupplicii emendata, ut ait Valer. lib. 6. cap. 3. *Ab utili.*

Sed, ais, fœminis olim vini uſus fuit interdictus. Verùm nè triſtis earum & horrida pudicitia, ſed eleganti ornatûs genere ornata eſſet, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multâ purpurâ ſunt uſæ. *Contradictio.*

Eſto. Sed autore Valerio, tunc nulli ſubſeſſores aliorum matrimoniorum oculi metuebantur, ſed pariter & videre, & aſpici mutuò pudicè dabatur: nunc alii ſunt mores, alia tempora. *Solutio.*

Non opus eſt pluribus verbis, cùm Oppiam legem approbatu digniſſimam eſſe conſtat, utpote omnis luxuriæ atq; ſuperbiæ expultricem, omníſq; contrà pudicitiæ atque modeſtiæ conſervatricem. *Concluſio.*

Secundum exemplum Confirmationis legis, Quæ jubet ut liberi parentes alant, aut vinciantur.

Hujus legis meminit. Quin. lib. 7. cap. 7.

CUm nihil tam sanctum sit quod non aliquâ soleat impiâ temeritate violari, sapienter promulgata lex est, quæ licentiosam filiorum in parentes injuriam coërceat, ac pietatem, quæ, ut Cicero ait, fundamentum est omnium virtutum, sanctè colendam atque conservandam velit, jubens ut liberi parentes alant, aut vinciantur.

A convenienti.

Quid autem naturæ (quam optimam, ut Cicero scribit, ducem, & tanquam Deum sequi debemus) tam consentaneum fuerit, quàm eos, unde vitam accepimus, venerari, confectósque senio & omni ope humanâ destitutos, beneficiis prosequi, atque nutrire?

A legitimo.

Hoc ipsum Lex divina requirit, ac jubet, ut parentes honoremus. *Exod.* 20. Item, Si qua vidua liberos & nepotes habet, discat primum propriam domum piè tractare, & vicem rependere majoribus, 1. *Tim.* 5. Quippe diis, parentibus, ac magistris non potest æquivalens reddi, ut ait Aristot. 9. Ethic.

A justo.

Quid enim justius quàm si parentes à te mutua charitatis & beneficiorum officia perceperint, juxta proverbium, Ἀντ' ἀγαθῶν ἀγαθίδας. Inquissimum enim habetur, iis qui nostra causâ tot molestias atque labores perpessi sunt, malam gratiam referre, ac arietum more, nutricationis mercedem persolvere, hoc est, pro benefactis maleficium reponere. Quod tam arrox crimen est ac detestabile, ut justissimè pari quadam vindictâ parentum ac deorum violatio sit expianda.

Ab utili.

Vix ullum Dei præceptum invenies, quod promissionis divinæ præmium habeat adjunctum, præter illud

illud quo parentes honorari jubetur. *Exod.* 20. Ubi Deus omnipotens promulgatâ lege pollicetur longam vitam, atque cœlestem benedictionem iis qui parentes amore, beneficiísq; fuerint prosecuti. Quod idem docet Ecclesiast. cap. 3. Qui honorat patrem suum, jocundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vitâ vivet largiore; & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet dominum, honorat parentes, & quasi dominis serviet his, qui se generunt.

Honorare quidem parentes, assurgere, & caput aperire possum, sed nihil dare, cùm ipse rerum mearum indigeam, atque nôrim, quàm sit mihi curta supellex. *Contradictio.*

Rectè Plutarchus inquit, Λιμῶ γὰρ οὐδὲν ἐστιν ἀντειπεῖν ἔπος. Hoc est, contra famem nulla contradictio. Non officiosus rationis fucus inopiam parentum tollit, sed compensatio beneficiorum, & adminicula: qui verbo tenus amici sunt, non amici, sed adulatores habentur. Unde Ecclesiasticus: In opere, inquit, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio à Deo. Et S. Io: filioli mei, nè diligamus verbo, neque linguâ, sed opere & veritate. *Solutio.*

Videmus hoc vulgò contingere solitum, ut qualis quisque fuerit in parentes, tales experiatur in se liberos. Exemplo sit ille, qui cùm à filio crinibus pertraheretur, ventúmq; esset ad domûs limen: Desine, inquit, fili, nam & ego patrem hucusque. Et accusatus ille, quòd patrem pulsâsset, hoc modo defendit impium facinus: Et ille, inquit, patrem suum verberavit. Et hic, ostenso filio, me verberabit, postquam adoleverit. Primus, juxta Ambrosii sententiam, pietatis gradus est iste, ut quos autores vitæ voluit esse Deus, honores obsequiis, abstineas contumeliis. At qui contempserit aut maledixerit patri *A neglecta pietatis incommodo sequente.*

atque

atque matri, extinguetur lumen ejus in mediis tenebris, & oculum ejus corvi juxta flumen effodient, Proverb 20. & 30.

A possibili & facili. Nec res ardua, neque dura factu, parentes venerari, neque alere; cùm filiis corpora integra, sana, ac robusta sint à Deo cõcessa, quò possint imbecillibus victum quærere: nec ætate confecti multa requirunt, cùm effœtorum amarcuerint vires, cùm edendi cupiditas assumpta, cùm adempta voluptas, atque luxus; cùm denique natura, maximè senum, paucis contenta sit. Respice Pollionem Romulum, qui centesimum ingressus annum, non magno sumptu, sed exiguis impendiis, corporis vigorem servâsse legitur, intus mulso, foris oleo.

Contradictio. Valde molestum est illos fovere, qui fastidiosi sunt ac nauseosi, quibus edentulis gingivâ frangendus panis inermi, ut ait Juvenalis.

Solutio. Ista vox bovis est, non hominis. Quòd si rationis expers ciconia parentes non aversatur, neque fastidit, sed defectos senectâ vicissim alit, & volandi impotentes humeris gestat, ut indè natum sit proverbium, Ἀντιπελαργῶν, quid tu feris immanior, mutuam officii vicem gravaris rependere, maximè nutricandi fovendíque eos, à quibus ali quando fueris enutritus?

Contradictio. Sed admodum est difficile, eos alimentis sustinere, qui morosi, inutiles, deliri sunt & iracundi, ut Sophoclis filii patrem meritò videantur accusâsse, &c.

Solutio. Parentum mores & vitia noveris, non oderis. Illud officii tui scias esse pietatem colere, legibúsque sacris obtemperare. Suscipe igitur senectam patris tui, & non contrista. Si defecerit sensu, veniam da, & non spernas eum in virtute tua. Ecclesiastic. 3. Quod si feceris, ad fortunatam cum laude summa pervenies senectutem, quam Bion ille Borysthenites malorum

lorum appellavit portum, eóque properandum omnibus malorum finem sperantibus.

Sanê quidem, sed quis tam pius est, qui possit æquiore animô ferre tot molestias atque labores nutriendi eos, quorum bis puerorum senum paupertas sordida; atque miseriæ queant alicui horrorem incutere? *Contradictio.*

Non diffiteor, egenorum ac senum parentum horridam atque miseram conditionem esse, ut Diogenes percontanti, quid esset in vita miserrimum, responderit, Senex egenus. Atqui tu veræ pietatis affectu flagrans, omne tædium devorabis, cunctóque præsidio destitutos suffulcies, cùm olim te parentes genuerint, futurum senectutis suæ baculum, solatium vitæ, & spem posteritatis. Admodum piè quondam illa fecit Ethnica fœmina, quæ patrem custodiæ traditum, jam ultimæ senectutis, velut infantem pectori suo admotum aluit, ut ait Valer. lib. 5. cap. 4. *Solutio.*

Sed, inquis, Mihi uxor alenda, liberi, numerosa familia, ídq; in tanta annonæ gravioris charitate, ut nihil sit reliqui, quod parentibus impertiri possim. *Contradictio.*

Nemo requirit, ut liberalitatis tuæ benignitas major sit quàm facultates. Quomodo potueris, ità misericors esto: si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum, partiùs, ut Tobias docuit. Quòd si, juxta S. Joan. sententiam, is qui nullâ charitate præditus, fratrem oderit, homicida est; item qui viderit egentem, & ab eo clauserit viscera sua, reus habetur ejusdem criminis; quantò magis erit is homicida, imò parricida, qui parentes inediâ contabescere, ac rerum inopiâ marcescentes, perire sustinuerit? In quod bipedum nequissimorum hominum genus sapientes olim viri supplicium excogitârunt singulare, ut quem ipsa natura in officio retinere non potuisset, is magnitudine pœnæ maleficio summoveretur. *Solutio.*

moveretur. Insuebatur enim parricida culeo; cum cane, gallinaceo, vipera, & simia, & inter eas ferales angustias comprehensus, in vicinum mare vel amnem projiciebatur. Etenim ei repente cœlum, solem, aquam, & terram ademerunt; ut qui eum necâsset, unde ipse natus esset, careret iis rebus, ex quibus omnia nata esse dicuntur, ut ait Cicero pro Roscio Amerino.

Ergò quibus pietas est curæ, promulgatam de parentibus alendis atq; sustentandis legem tuebuntur, atque conservabunt; cùm multarum virtutum atque præmiorum divinorum fons sit uberrimus, & origo.

Tertium exemplum comprobationis legis: quâ apud Helvetios cavetur nê quis invitatione ad bibendum urgeatur.

Autore Petro Mosellano.

Multa quidem præclarè in sua ditione instituunt fortissimi libertatis suæ defensores Helvetii, sed nihil præclarius, nihil laudabilius, nihil reipub. utilius, quàm quod ab illis nuper scitum est. Nam cùm per ebrietatem passim peccari viderent, ut aditus ad id vitii omnes præcluderent, in sua ditione statuerunt, nè cui deinceps alios vulgarium istarum invitationum prætextu ad ebrietatem solicitare impunè liceat. Quid autem, per Deum immortalem, aut honestius, aut præclarius temperantiâ atque omnis vitæ moderatione? Imò quid sine hac vel in civitatum curiis, vel populi concionibus, vel principum aulis, rectè aut consulitur, aut consultum facto præstatur? Sed hæc in perversa illa bibendi necessitate, quæ per invitationes illas mutuas irrepsit, vigere non potest: citiùs enim ex pumice aquam

aquam hauseris, quàm ebrio sobrium aut dictum aut factum extorseris. Quòd si sobrietas ac vitæ moderatio sola est, quæ omnium virtutum officia parit, alit, conservat ac tuetur; rursum ebrietas omnem mentis usum pervertit, omnem vitæ humanæ dignitatem commaculat: an non votis omnibus expetita erat lex ea, quæ sisteret ebrietatem, & potionis moderationem procuraret? Quid autem perinde utile, atque in republ. cavere, nè sit impune illud, cujus licentia omnia corrumpit, omnia perdit? Quid enim tam emollit, imò frangit & animos & corpora civium, quàm liberior comessatio, compotatióque? Annon respubl. Romana, quamdiu frugalitatem servavit, tamdiu adversum omnes hostium insultus inexpugnabilis stetit? At posteaquam luxu certari invicem cœptum; ita cecidit, ut nè ruinæ quidem vestigia aliqua superfint. Nam Annibal tum primum vinci cœpit à Romanis, cùm exercitum suum Campano luxu solvi enervaríque passus est. Unde tot insani amores? tot stupra? tot adulteria? nisi ex otiosorum hominum temulentiâ? Verum enim est illud, Sine Cerere & Libero frigere Venerem. Unde tot rixæ? tot vulnera? tot cædes, nisi ex tumulentorum compotationibus? Cui alii tot ac tantas rei familiaris dissipationis, tot patrimoniorum abliguritiones debemus, quàm conviviis in ebrietatem solutis, atque horum parenti luxuriæ? Quæ res tam multos adolescentes, alioqui felicissimè natos, ab artium optimarum virtutúmque cultu abducit, quàm studium compotationum? Primùm corporis etium, in quo ferè degunt qui literis adhibentur, mater est variarum cupiditatum: quòd si huic compotandi quoque licentiam addideris, quæso te, Quî fieri potest, quin in animis parùm firmis, pro virtutum bonarúmq; artium cultu, omnium libidinum seges sensim pullulescat?

Quòd

Quòd si spes omnis in hac ætate rectè formandæ, velut agricolis in herba posita est, nihil poterat eâ lege excogitari utilius, quæ, quod unum omnem eam spem semel præcidit, hoc tollit. Neque enim audio eos qui in tanto errantium consensu nihil valituram legem jactant. Nihil enim vel rectiùs imperatur, vel faciliùs recipitur, quàm quod tacitus naturæ sensus non potest non probare. Quis autem tam efferatus & ab omni humanitate remotus est, cui non rem rectâ viâ reputanti, suprà quàm natura postulet, ad alienæ stultitiæ præscriptum bibere, naturæ inimicissimum esse videatur? Compotoris hominis privati pueriles & stultus affectus, ut me ipse ebrietatis probro afficiam, persuadebit? Et patriæ, in cujus verba juratum est ab omnibus, æquissima, cunctísque saluberrima lex, ut sobriè agam, & me hominem esse meminerim, non impetrabit? In gratiámne potoris alicujus immodicâ potione ità me prosternam, ut prætet figuram, humani mihi reliquum sit nihil? Et populi fortissimi laudatissimique, cui parere summa est utilitas, legem omnium ornamentorum vitæ parentem & altricem recipere gravabor? Amplectanda ergò omnibus ea lex, quâ nihil, neque honestius, neque præclarius, neq; facto jucundius, fortissimi populi magistratus ferre potuêre.

FINIS.

INDEX
PROGYMNASMATUM
APHTHONII.

Fabula pag. 1
Fabulæ exemplæ 2
Fabularum tractatio 10
Alia Fabulæ exemplæ 11
& deinceps.
Narratio 26
Narrationis exemplæ 27
& deinceps.
Chreia 38
Chreiæ exemplæ *ibid.*
& deinceps.
Sententia 74
Sententiæ exemplæ 75
& deinceps.
Destructio, sive Subversio aut
Refutatio 95
Refutationis, sive subversio-
nis exemplæ 101
& deinceps.
Confirmatio, sive affeveratio
118
Confirmationis exemplæ 124
& deinceps.
Locus communis 135
Exempla loci communis 136
& deinceps.
Laus sive laudatio 159
Laudis exemplæ 260
& deinceps.
Vituperatio 226
Exempla vituperationis. *ibid.*
& deinceps.
Comparatio 243
Comparationis exemplæ 244
& deinceps.
Ethopœia 254
Ethopœiæ exemplæ 256
& deinceps.
Descriptio 278
Descriptionis exemplæ 279
& deinceps.
Thesis 300
Exempla Thesis *ibid.*
& deinceps.
Legislatio 319
Legislationis exemplæ: ac
primum accusationis legis
320 & deinceps.
Deinde exemplæ confirmati-
onis legis 326 & deinceps
usque ad finem.

INDEX

INDEX RERUM ET VERBORUM *in hoc libello explicatorum.*

Achaïa pag. 177
Achilles 244
Achilis mors 245. 250
Acropolis 286
Actium 284
Adjuncta 218
Adonidis horti 265
Adonis 27. 30
Adulatio 317
Adulterii pœna 320
Æacus 244. 248
Ægina 179
Æqualitas morum 154
Æsopi fabulæ 7. 8
Æta 276
Ageſilaus 44 207
Agrigentum 234
Alcibiades 259
Alcionæ ſylvæ 166
Alexander rex Epiri 285
Alexander magnus 62. 64
Alexandriæ arx 279
Alexandrina bibliotheca 280
Ambracia 178
Amicis quid tribuendum 17
Amicitia 154
Amicitia ollaris 317
Amilcar 238
Amor 126
Amor cæcus 127
Amphion 188
Amphipolis 232
Amplificandi exempla 216
220. 221
Amplificatio 139. 140
Ἀναϛκευή 95
Andromache 272
Andromade 287
Annibal 237
Ἀνπιλαργεῖν 289. 330
Antiope 271
Antiſthenes 45
S. Antonii habitatio 288
Apollo. 100
Appii Cæci filia 159
Aquila 12
Arces quaſi arctrices 279
Arceſilaus 88
Archidamus 179
Argos 230
Arion 128
Ariſtedes 183. 259
Ariſtippus 45. 294
Ariſtotcles 90. 127
Arnæus 84
Artaxerxes 92
Aſdrubal 339
Athenæ 160

Attica 177
Attilius Regulus 338
Avaritia 156, 311, 317
Auguria 78

B

Bacchanalium ritus 115
Basilius 113
Bellona 181
Bias 291. 292
Bononiensis Academia 219
Bos pulcher 166
Bucephalus ibid.

C

Carthago nova in Hispania 223
Cæneus 265
Cæsaris commentarii 219
Caligula 80
Cambyses 68
Capaneus 65
Tria Cappa pessima 7
Carbunculus 308
Καλασιρὶς 118
Catilina 58
Cato 314
Cato Vticensis 127
Καλὸς δωμα 47
Causarum locus 215
Centauri 249
Chimæra 285
Chiron 249
Chronographia 284
Cicero 58
Ciceronis mors 253
Ciceronis oratio pro M. Marcello 220
Ciconia 189
Cilices 7
Circe 104
Cleanthes 90. 318
P. Claudius 79
Cocles 135
Codrus 73
Cœlestis injuria 309
Cœlibatus 310
Cœranus 132
Κόλασις 47
Commiseratio 40
Comparatio 160
Conclusio 140
Concordia 46
Confirmatio 118
Confutatio 98
Conjectura 141
Conjecturalis causa ibid.
Consuetudo 153
Consuetudo contagiosa 81
Consultatio 300
Continentia 308
Contumacia 154
Corcyra 178
Coronæ victorum 309
Cortina 101
Cotys rex Thraciæ 41
Crassus 292
Crates 88
Cretenses 66
M. Curtius 73
Cupido 117
Cyclops 183

Cyllarus equus 166
Cypros 7
Cyrus rex 34. 183
Ciſſeis 270

D

DAphne 96, 97, 120
Dardanus 244, 248
Decii 73
Delphini 129
Delphinorum amor erga homines *ibid.*
Democritus 306, 316
Demoſthenes 252
Demoſthenis laus 184
Demoſthenis labores 185
Demoſthenis mors 186, 253
Deorum nomina 287
Deſcriptio 278, 281
Deſidia 60
Dicendi genera 262
Dodo 125
Dii 181
Diogenes 45
Dionyſius *ibid.*
Divitiæ 316
Divitiæ veræ 297
Divitiarum affectio 44
Divitiarum mala 87, 317
Doctrina 39
Δύσκολος 154

E

EBrietas 43, 145
Echetus 233
Ἔλεγχος 260
Eloquentia 187
Elpenor in porcum mut. 104
Empedocles 234
Encomion 159, 164
Ἐνέργεια 281
Ennius 50
Enthuſiaſmus 121
Eobanus Heſſius 50
Epaminondas 310
Epheſii 7
Ephori 179
Epimythium 10
Equeſtris faſtus 44
Ethnicorum librorum lectio 106
Ethopœia 254
Ἦθος 261
Euclides 91
Eupolis 258
Euripides 318
Euryſtheus 257, 268
Eutrapelus 88

F

FAbius Maximus 58
Fabula unde dicta 1
Fabula Demoſthenis 4
Herodis Attici *ibid.*
Menenii Agrippæ 3
Themiſtoclis 4
Fabula de accipitre & luſcinia 23
Agricola & Ciconia 10
Barbaro iuris colendi ignaro 4
Caſſita 17

Formicis & cicadis 2, 18
Fure 9
Juvene desidioso 22
Leone & vulpe 9
Lupis & ovibus 4
Medico & ægroto 9
Mure urbano & rustico 13
Simiis 10
Venere & rosa 27
Voluptate & dolore 11
Vulpe hirudinibus obsessa 8
Fabulæ definitio & species 1
Fabulæ Sybariticæ 6
Fabularum inventor 8
Fabularum usus 5
Facta laudandi ratio 216
Fastus 45
C. Flaminius 242
Fons Pisistratarum 287
Forma 123
Fortitudo 184, 307
Fortuna 80, 142
Frustro, frustror 230

G

GErhardus Noviomagus 264
Glauce 277
Γνῶθι 141
Grandines 309
Gratitudo 328
Gyari 157

H

HADAMARIÆ incendium 297
Hanno 239
Hector 244
Hecuba 270
Ἡγεμονικὸν 257
Heraclitus philosophus 41
Hercules 62
Hesiodus 23, 59
Hesperidum horti 166
Hieronymus 106, 109
Historia 28
Hominis laus à bonis fortunæ 167
A corporis 168
Animi 170
Mortum secutis 173
Hominum miseria 81
Homo 46
Homo bulla 81
Honesti partes 308
Horatius Cocles 135
Hospitalitas 77
Hymnus 164
Hypothesis 304
Hypotyposis 283

I

IAson 277
Icon 282
Idolopœia 257
Ignavia 20
Ilias Homeri 3
Illyris 231
Imitatio 257
Improbatio 98
Incendiarii 143
Ioseph 48

Irus 84
Isocrates 38
Iulius Cæsar 325
Iuno cur pronuba, & Lucina 180

L

Labor 2
Lacedæmonii 66
Laconum convivia 44
Lactantius 113
Ladon 100
Lanus 192
Laomedon 235, 244
Lapitha 150
Latona 264
Laus 159
Legislatio 319
Lesbos 178
Leucosia 21
Lex 146, 319, 323
Lex Æmylia 326
Cincia 325
Cornelia 83
Fusia 325
Helvetio ú de ebrietate 332
Iulia 324
Licinia 326
Oppia 326
Roscia 325
Sumptuaria ibid.
Talionis ibid.
Voconia ibid.
Liberi parentes alant 328
Ligya 21
Locus communis 135, 164
Locus communis à Thesi differt 305
Lucritia 127
Lycurgus 20

M

Macedones 227, 230
Macedonia 231
Magistratus officium 91, 92
Magnesia 233
Mali corvi, malum ovum 93
Marpurgensis Academiæ Encomium 189
Marpurgum 192
Mars 180
Matrimonii laus 300
Matrimonii mala 311
Matrimonii vituperatio 310
Mausolus 208
Medea 275
Memoria 314
Menander 260
Metellus Numidicus 310
Mexentius 65
Mida 15
Milesii 7
Mimesis 257
Minerva 181
Modestia 308
Monarchia 80
Mori bonum 71
Mors ibid.
Mors qualis optanda 325
Moses 88
Mulier 313, 321
Musæ 121

Μισογέλως 100

N

Narrationis poëticæ tria genera 28
Naupactus 177
Neptunus 181
Neſtor *ibid.*
Niobe 256, 262
Non omnia poſſumus omnes 69
Numa Pompilius 65
Νυθεσία 47
Nycteis 271

O

Obediendum Deo 63
Obedientia 154
Obſes 231
Odyſſea Homeri 3
Oenone 236
Officium 47
Olea 166
Oligarchia 80
M. Oppius 326
Orarores 28
Orpheus. 188

P

Pædagogia 46
Pæones 231
Pagaſa 233
Palamedes 181
Pallas *ibid.*
Pallene *ibid.*
παράδειγμα 47
παραίνεσις *ibid.*
Parentes honorandi 328
Paris 235
Parricidii pœna 332
Parthenope 21
Paſiphaë 126
Πάθος 361
Patriæ amor 78, 79
Patroclus 261
Paulus apoſtolus 113
Paupertas 82
Paupertas laudata 87, 318
Pecunia 78
Pecuniæ corruptela 83
Pecuniæ obediunt omnia 54
Pelaſgia 177
Peleus 248
Pelias 276
Pella 230
Peloponneſus 177
Peneus 100
Pericles 180
μεταγνωσις 272
Perſeus 287
Phalaris 234
Pheræ 233
Philippi dictum 237
Philippi mors 228
Philippi Macedonum Regis genealogia 227
Philoſophia 111
Phœbades 101
Phœbus 100
Phermio 239
Phrygia 235
Phthia 247
Pietas in parentes 238
Piſiſtratarum fons 287
Platæa 177

Plato

Plato 19, 57, 67, 89
Qu. Plemminius 92
Poëtæ 121
Poëticæ narrationis tria genera 28
Pollio Romulus 330
Pompeius 286
Porci Acarnanii 134
Portunus 181
Portûs descriptio 284
Positio 305
Patidæa 232
Præexercitamenda quatuordecim 2
Priamus 235, 248
Primitiæ 124
προλογος 250
Procrustes 234
προσωπογραφία 282
Prosopopœa 259
Providentia 308
Prudentia 314
Ptolemæus Lagi 92
Pulchritudo triplex 122
Punica fides 237
Pylos 178
Pyramides 287
Pyramus & Thisbe 31
Pythagora 43
Pythia 100
Pythius ibid.
Python ibid.

R

REfutatio 98
Reinhardi Hadamarii domus 289
Reipub. status triplex 80
Rhetores 28
Romanus civis 177
Rubigo 309

S

SAcrilegus 151
Saguntini 240
Samii 66
Sapientia 58, 181, 182
Sapientiæ laus 162, 180
Satietas omnium rerum 71
Satu nus 20
Scarabeus 21
Scilurus 45
Scipio 166
Senectus 314
Senectus laudabilis ibid.
Sententia 74
Sententia composita 80
Sententiæ simplices 79
Seriphius 176
Serpentum descriptio 298
Sirenes 21
Sobrietas 148
Socrates 52. 60
Solon 61. 62
Somnolentia 89
Somnus nimius 59
Sophistæ 28
σωφροσύνη 148
Sparta 306
Sphæcteria 170
Stadium 288
Stilpo 60
Stoici 165
Stoicorum Apathia 1

Sybaris

Sybaris 5
Sybaritica *ibid.*

T

Tantalus 263
Tarquinii 94
Tarquinius 42
Temeritas 314
Temetum 134
Tempe 100
Temperantia 308
Temulentia 145
Terentius Varro 58
Tethys 249
Themistocles 175
Theodorus 53
Theognis 75. 93
Theses civiles 305
Theses connexiplativæ *ibid.*
Thesis 300
Thetis 249
Thraces 55
Thracia 232
Thucidides 176. 284
Thucididis laus 160
Tiberius Cæsar 91
Τιμωρία 47
Tomyris regina 298
Topographia 285
Topothesia *ibid.*
Triballi 232
Tripodes 101
Trojæ conditores 247
Trojanorum fata 250
Tyrannicidarum præmia 142
Tyrannis 136
Tyrannus 141

V

M. Valerius Corvinus 135
M. Valerius Publicola 324
Venus 7
Virgilius 69
Vigilentia 77. 85
Vinum 134
Virginitas 307
Virtus labore cõparatur 123
Vitæ humanæ 81
Vitiperium 226
Vtilitas 84
Vous vir nullus vir 70
Voluptas 108
Vrbes laudandi ratio & deinceps 209
Vulcanus 181
Vulgi perversitas 43
Vxor non ducenda 310

Z

Zeno 165

FINIS.